

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN
SOSYAL UYUM VE İYİLİK HALLERİ: SİVİL TOPLUM
ÖRGÜTLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME**

Ali Artam AYYILDIZ

Doktora Tezi

Ankara, 2023

GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUM VE İYİLİK
HALLERİ: SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Ali Artam AYYILDIZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Ali Artam AYYILDIZ tarafından hazırlanan “GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUM VE İYİLİK HALLERİ: SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME” başlıklı bu çalışma, 13/01/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sema BUZ

(Başkan)

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

(Danışman)

Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU

(Üye)

Doç. Dr. Hüsamettin ÇETİN

(Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Nazlı ŞENSES ÖZCAN

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

O Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren yıl ertelenmiştir.⁽¹⁾

O Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren..... ay ertelenmiştir.⁽²⁾

O Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.⁽³⁾

...../...../2023

Ali Artam AYYILDIZ

¹ "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir.* Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Kasım KARATAş** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ali Artam AYYILDIZ

ADAMA

Biricik anneannem Naciye EMİROĞLU'nun anısına...

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim boyunca, bilimsel çalışmalarında, yeterlilik dönemimde ve bu sürecin her aşamasında bana destek olan, yol gösteren ve her zaman beni motive eden, kıymetli hocam Prof. Dr. Kasım KARATAŞ'a,

Araştırmaya katılmayı kabul edip, kıymetli zamanlarını bana ayırarak, samimi paylaşımlarıyla bu tez çalışmasının ortaya çıkmasında yaşamlarını ve deneyimlerini benimle paylaşan değerli katılımcılara,

Tez izleme komitemde bulunarak değerlendirmeleriyle önemli katkılar sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Sema BUZ ve Doç. Dr. Hüsamettin ÇETİN'e,

Tez savunma jürimde yer almayı kabul ederek beni onurlandıran, saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Nazlı ŞENSES ÖZCAN'a,

Lisans, lisansüstü ve doktora eğitimim boyunca dostluklarını ve desteklerini benden esirgemeyen kıymetli arkadaşlarım Doç. Dr. Ozan ÖRMECİ ve Hasan Basri ÇİÇEK'e,

Doktora eğitimim boyunca fikir ve yardımlarını aldığım, desteklerini hissettiğim değerli bölüm arkadaşlarım Ferman ERİM, Edip AYGÜLER, Mustafa Çağrı AYALP ve Görkem KELEBEK KÜÇÜKARSLAN'a,

Yaşantımın her alanında bana destek olan ve bugünlere gelmemde emeği olan ve her daim yanımda olan annem Nurhayat AYYILDIZ ve babam Kamil AYYILDIZ'a,

Bilgi ve deneyimleriyle bana destek olan teyzem Prof. Dr. Oya Nuran EMİROĞLU'na,

En içten duygularıyla teşekkür ederim.

ÖZET

Ayyıldız, A. A. *Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin Sosyal Uyum ve İyilik Halleri: Sivil Toplum Örgütleri Üzerinden Bir Değerlendirme*, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Genel olarak ülkelerin benimsedikleri göçmen politikalarının, asimilasyon ile çok kültürlülük arasında değişen noktalarda yer aldığı bilinmektedir. Her iki göçmen politikasına dayalı farklı programlar ev sahibi ülkelerin yönetimleri tarafından biçimlendirilmektedir. Geliştirilen programların genellikle sosyal uyumun sağlanabilmesinde başarılı olmadığı yönünde eleştiriler getirilmektedir. Bu eleştirilere yanıt oluşturabilecek “tanınma teorisine” dayalı bir sosyal uyum modelinin ise adil ve etik bir sosyal uyumu geliştirebileceği ileri sürülmektedir. Göçmenlerin sosyal uyumunda başarı ölçütlerinin neler olduğu ve bu durumun nasıl ölçüleceği konusunda göçmenlerin öznel iyilik halinin değerlendirilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Göçmenlerin iyilik halinin, onların sosyal uyum düzeyini artırdığı öngörüsü ile yapılan çalışmalarda çoğunlukla göçmenlerin ev sahibi toplumun öznel iyilik düzeyine ulaşamadıkları gösterilmekte ve alan literatüründe, bu durumun nedenlerinin irdelenmesinin gerekliliğine işaret edilmektedir. “Tanınma teorisine” dayalı çalışmalarda ise, olumlu tanınma tutumları ile göçmenlerin iyilik hali düzeyi arasında olan pozitif ilişki gösterilmektedir. Bu çalışma, geçici koruma altındaki Suriyelilere STÖ’ler tarafından verilen sosyal uyum hizmetlerinin tanınma tutumları bağlamında nasıl bir anlama sahip olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) yaklaşımının kullanıldığı bu nitel çalışmada kartopu yöntemi ile ulaşılan 27 katılımcı ile yarı- yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin analizi sonucunda çalışmanın ana teması olarak “Bireysel deneyimden toplumsal yapıya doğru iletişim gereksinimi” tanımlanmıştır. Bu ana temayı oluşturan ara temalar ise “Toplumsal yapıdan kaynaklanan tanınma engelleri”, “Olumlu tanınma deneyimleri”, “STÖ kapsamında olumlu tanınma engelleri” ile “Olumlu tanınma tutumları umudu” olarak gruplanmıştır. Bu çalışma sonucunda, STÖ’ler tarafından gerçekleştirilen sosyal uyum çalışmalarında, olumlu tanınma tutumlarının geliştirilebilmesini sağlayabilmek için tüm aktör ve paydaşlar arasında hem dikey hem de yatay etkileşim olanaklarının geliştirilmesi önerilmektedir. Olumlu tanınma tutumlarının yaygınlaşarak geliştirilmesi göçmenlerin sosyal uyum başarısını artırarak onların toplumsal iyilik halini yükseltebilecektir.

Anahtar Sözcükler:

Suriyeli, Geçici Koruma, Sosyal Uyum, İyilik Durumu, Tanınma

ABSTRACT

Ayyıldız, A. A., *Social Cohesion and Wellbeing of Syrian Refugees Who are Under Temporary Protection: An Evaluation over Nongovernmental Organizations*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2023.

The migrant policies that are adopted by countries generally takes a place between assimilation and multiculturalism approaches. Different policies that are based on these two approaches are being shaped by the governments of the host countries. It is criticized that the programs that are created are not successful enough to create a social cohesion. A social cohesion model that is based on recognition theory is seen as an answer to the criticisms and it is seen as an efficient model to develop a just and an ethical social cohesion. The evaluation of migrants' well-being is acknowledged as an important part of understanding which factors are important for migrants' success at social cohesion and how to measure the success of this situation. It is demonstrated in the studies, which try to show the positive effects of well-being in the increase of the level of social cohesion, that the migrants are not at the same level of the host countries' citizens when comparing their well-being levels. The necessity to uncover the reasons of this situation is pointed out in the literature. Studies, which are based on recognition theory, show that there is a positive correlation between positive recognition attitudes and the level of well being of the migrants. This study aims to find the meanings of recognition attitudes of the social cohesion activities that are carried out by the non-governmental organizations which work with Syrians who are under the temporary protection. Interpretative Phenomenological Approach (IPA) has been used in this qualitative study and 27 semi structured interviews were carried out with participants who were contacted by using snowball sampling technique. Main theme of this study is described as "The need of communication starting from the individual experiences through the societal structure". The sub themes are grouped as "obstacles in recognition that are caused by the social structure", "positive recognition experiences", "obstacles in recognition in the scope of non-governmental organizations" and "hope for a positive recognition approach". In the end of this study, it is suggested that in order to generate positive recognition approaches in social cohesion activities, there should be interaction possibilities between both actors and participants that are both horizontal and vertical. The widespread adoption of positive recognition approaches may increase the success of migrants' social cohesion and their social well-being levels.

Keywords:

Syrian, Temporary Protection, Social Cohesion, Well-Being, Recognition

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ADAMA	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	2
1.1. TÜRKİYE VE SURİYELİ SİĞİNMACILAR.....	2
1.1.1. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Yasal Durumu	3
1.2. GÖÇ VE ENTEGRASYON POLİTİKALARI.....	7
1.2.1. Entegrasyon Kavramı	7
1.2.2. Sosyal Uyum Kavramı	11
1.3. GÖÇMEN İYİLİK DURUMU VE SOSYAL UYUM	17
1.4. SOSYAL UYUM VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ.....	20
1.5. ENTEGRASYON TEORİLERİ.....	32
1.6. TANINMA TEORİSİ	36
1.6.1. Hegel ve Tanınma Teorisi	38
1.6.2. Önemli Tanınma Kuramcıları	40

1.7. AXEL HONNETH'İN TANINMA TEORİSİ.....	42
1.7.1. Axel Honneth'in Tanınma Teorisi ve Sosyal Uyum.....	55
1.7.2. Axel Honneth'in Tanınma Teorisi ve İyilik Durumu.....	57
1.8. SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA GÖÇMENLER VE SOSYAL UYUM.....	60
1.9. ARAŞTIRMA PROBLEMİ.....	63
1.9.1. Araştırmanın Amacı.....	71
1.9.2. Araştırma Soruları.....	71
1.9.3. Araştırmanın Önemi.....	71
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	73
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	73
2.1.1. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz.....	74
2.2. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARI.....	76
2.3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI.....	78
2.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	80
2.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİLİĞİ.....	83
2.5.1. Araştırmacı Rolü.....	86
2.6. ETİK AÇIKLAMA.....	86
3. BÖLÜM: BULGULAR VE TARTIŞMA.....	88
3.1. BİREYSEL DENEYİMDEN TOPLUMSAL YAPIYA DOĞRU İLETİŞİM GEREKSİNİMİ.....	89
3.1.1. Toplumsal Yapıdan Kaynaklanan Tanınma Engelleri.....	92
3.1.1.1. Yaygın Siyasi Söylem.....	93
3.1.1.2. Medyada Kullanılan Dil.....	95
3.1.1.3. Toplumsal Dışlama.....	98
3.1.1.4. Toplumsal Dayanışma Eksikliği.....	101
3.1.1.5. Kamu Çalışanlarının Eksiklikleri.....	105

3.1.1.6. Karşılanmayan Gereksinimler	107
3.1.2. Olumlu Tanınma Deneyimleri	113
3.1.2.1. Özenli İletişim	113
3.1.2.2. Sevgi Hissetme	115
3.1.2.3. Güven Duygusu	118
3.1.2.4. Otonomi Gelişimi	121
3.1.3. STÖ Kapsamında Tanınma Engelleri	125
3.1.3.1. Göçmen Gereksinimlerini Saptama.....	125
3.1.3.2. Proje Çalışması	130
3.1.3.3. Çalışanlarda Tükenmişlik	134
3.1.3.4. Dil Engeli.....	137
3.1.3.5. Kültürel Farklılık Engeli.....	142
3.1.3.6. Çalışanlarda Bilgi Gereksinimi.....	143
3.1.4. Olumlu Tanınma Umudu	145
3.1.4.1. On Yıllık Deneyim	146
3.1.4.2. Uyum Yeni Başlıyor	147
3.1.4.3. Sistem Geliştirme.....	149
3.1.4.4. Çalışan Farkındalığı.....	152
3.1.4.5. Akademik Alanla İşbirliği Gereksinimi.....	155
3.1.4.6. İyilik Durumuna Katkı.....	157
4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	161
4.1. TANINMA TUTUMLARINA İLİŞKİN SONUÇLAR	161
4.1.1. Olumlu Tanınma Tutumlarına İlişkin Sonuçlar	162
4.1.2. Olumsuz Tanınma Tutumlarına İlişkin Sonuçlar	162
4.1.3. Olumlu Tanınma Tutumu Umudu İle İlgili Sonuçlar.....	163

4.2. TANINMA TUTUMLARINA İLİŞKİN ÖNERİLER	164
4.2.1. Olumlu Tanınma Tutumlarının Geliştirilmesi İçin Öneriler	165
4.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler	168
KAYNAKLAR	169
EK 1: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	193
EK 2: STÖ ÇALIŞANLARI İÇİN GÖRÜŞME SORULARI	194
EK 3: STÖ YARALANICILARI İÇİN GÖRÜŞME SORULARI	195
EK 4. ORJİNALLİK RAPORU	196
EK 5: ETİK KURUL İZNİ	198
ÖZGEÇMİŞ.....	199

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ECRE	: Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GK	: Geçici Koruma
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
GSM	: Göçmen Sağlığı Merkezleri
IOM	: International Organization for Migration
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
UGÖ	: Uluslararası Göç Örgütü
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
ÜS	: Üçüncü Sektör
YÖS	: Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayıları	6
Tablo 2. Honneth’in tanınma alanları ve biçimleri	53
Tablo 3. STÖ çalışanı olan katılımcıların özellikleri	78
Tablo 4. Suriyeli katılımcıların özellikleri	78
Tablo 5. Çalışmanın tema yapısı	89

GİRİŞ

Suriye’de, 2011 yılında yaşanan iç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu Türkiye’ye göç etmiştir. Suriyelilerin bu zorunlu göç hareketi, Türkiye’nin uyguladığı “açık kapı” politikası sonucu yıllar içinde yoğunlaşarak devam etmiştir. Türkiye, sayıları giderek artan Suriyeli sığınmacıları koruması konusunda yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda yapılan düzenlemeler ile Suriyeli sığınmacılar geçici koruma altına alınarak, Türkiye’de Suriyelilerin yaşamlarını geçici olarak sürdürmelerini sağlayan bazı haklar tanınmış ve sosyal uyum çalışmaları başlatılmıştır. Suriyeli sığınmacılara yönelik yürütülen sosyal uyum çalışmalarında, kamu hizmetlerinin yanı sıra sivil toplum örgütleri (STÖ) de süreçte önemli roller üstlenmiştir. Bu çalışmada, STÖ’ler üzerinden Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumları Axel Honneth’in tanınma teorisi bağlamında ele alınarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, “entegrasyon” ve “sosyal uyum” kavramları, referans alındıkları kaynak eserlerde kullanılan biçimiyle değiştirilmeden aktarılmış olup hem entegrasyon hem de sosyal uyum kavramları birlikte eş anlamlı bir şekilde, sosyal uyumu ifade edecek şekilde kullanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümü olan kavramsal çerçevede, araştırma problemi ile ilişkili kavramlara yer verilmiştir. Araştırma probleminin oluşturulmasına ve çalışmanın yöntemine ışık tutan Axel Honneth’in “Tanınma Teorisi” birinci bölümde tanıtılmıştır. Araştırma probleminin ve araştırmanın yanıt aradığı sorulara yer verilen birinci bölüm sonrası, araştırma yönteminin ele alındığı ikinci bölümle devam edilmektedir. İkinci bölümde, tez çalışmasında araştırma metodu olarak kullanılan, “Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz” ile ilgili bilgiler verilmekte ve çalışmanın nasıl uygulandığı bu bölümde açıklanmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, bulgular başlığı altında ortaya çıkan çalışmanın tema yapısı sunularak, bulguların tartışması yapılmaktadır. Tezin dördüncü bölümünde ise, çalışmanın sonuçları ile geliştirilen önerilere yer verilmektedir.

1. BÖLÜM:

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TÜRKİYE VE SURİYELİ SİĞİNMACILAR

Türkiye, tarih boyunca siyasal, sosyal ve demografik değişimlere bağlı nedenlerle küresel ve bölgesel ölçekte, yakın komşularından ya da daha uzaklardan gelen göç akımları ile karşılaşmıştır. Göç alan ülke özelliğinden, göç veren ülke konumuna geçişin yanı sıra geçiş ülkesi özelliğinin yoğunlaştığı dönemler ile birlikte son yıllarda Türkiye, hedef göç ülkesi olarak anılmaktadır. Türkiye'nin göç deneyimi, 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle yeni bir boyuta taşınmıştır (Karataş ve Başçılar, 2019). Türkiye'nin yaşadığı bu yeni göç deneyimi, II. Dünya savaşı sonrasında karşılaşılan en büyük mülteci grubuna ev sahipliği ile ilgilidir (Karataş ve Ayyıldız, 2021). Dünya Göç Raporu (2020), Türkiye'nin son beş yıldır, çoğu Suriyeli olan 3, 7 milyon mülteciye ev sahipliği yaptığını ve bu anlamda Türkiye'nin dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumunda olduğunu bildirmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülen en derin mülteci krizine yol açan Suriye'deki çatışma ortamı, milyonlarca Suriyeliyi, insani yardıma muhtaç hale getirmiştir. Suriye içinden milyonlarca kişi ülkesi içinde yerinden edilmiş ve Suriye ile komşu ülkeler olan Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak'a sığınmıştır. İzlediği açık kapı politikası doğrultusunda bu ülkeler arasında en fazla Suriyeli mülteci akınına uğrayan ülke Türkiye'dir (Pirinçi, 2018).

Türkiye hükümeti, Suriye'de yaşanan iç savaş sonucunda Esad rejiminin yakın bir zamanda çökeceği beklentisiyle Suriyelilerin kısa bir sürede geri döneceklerini öngörmüştür. Bu öngörü nedeniyle, Türkiye, Ekim 2011'de Suriyeli mültecilere yönelik “açık kapı” politikası izleyeceğini beyan etmiştir. Türkiye, bu bağlamda Suriyelilerin ülkeye serbestçe girişine izin verirken aynı zamanda onları sınır dışı etmeyeceğinin garantisini vermiştir. Suriyeli sığınmacılara, geçici koruma haklarından¹yararlanmaları ile mültecilere² yönelik insani yardım sağlamayı taahhüt

¹ Geçici koruma (TemporaryProtection): Devletler tarafından şiddet veya çatışma nedeniyle kitleler hâlinde kaçıp gelen, durumları geçici olan kişilere bireysel statü belirlemesi olmadan, koruma sağlamak için geliştirilen düzenleme veya araç. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma Kanunun 91. Maddesinin birinci fıkrası kapsamında, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan koruma biçiminde tanımlanmıştır. <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu>

²Mülteci: 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için

etmiştir. Uyguladığı “açık kapı” politikası ile sınırdan pasaportu olmadan giriş yapan her Suriyeliye “geçici koruma statüsü” veren Türkiye, zaman geçtikçe sürecin karmaşık sorunlarıyla karşılaşmıştır. Suriyeli sığınmacılar konusunun, insani, hukuki, siyasi, toplumsal ve ekonomik yönleriyle ele alınmasının gerekliliği gün yüzüne çıkmıştır (Erdoğan, 2020, s, 72-86). Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası bağlamında, serbest giriş yapan Suriyelilerin yaşamlarını Türkiye’de sürdürebilmeleri için yasal dayanağa ihtiyaç duyulmuştur. Suriyelilerin, hukuki statüleri açısından ortaya çıkan bu sorunun temel nedeni, mülteci olarak tanımlanmalarının mevcut yasal düzenlemelerle mümkün olmamasıdır. Türkiye’nin mültecilik konusunda yürürlükte olan mevzuatı, 1951 yılında imzalanan mültecilerin hukuki durumuna ilişkin ilkeleri içeren Cenevre Sözleşmesidir. Bu mevzuat bağlamında, Türkiye sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere mülteci statüsü verebilmektedir. Bu nedenle, giderek sayıları yükselen Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye sığınmaları ile birlikte Suriyeliler için büyüyen bir hukuki statü sorununu gündeme gelmiş ve ivedilikle çözümün ele alınmasını gerektirmiştir (Ekşi, 2020).

1.1.1. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Yasal Durumu

Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin sayısının artış göstermesi yasal statü konusunun gündeme gelmesinde önemli bir faktör olmuştur. Suriyelilere yasal statü kazandırmanın, Türkiye’de mültecilik mevzuatının temelini oluşturan 1951 tarihli *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesinin* belirleyici yapısı içinde mümkün olmadığının bilinmesi önemli olmuştur. İmzaladığımız, bu uluslararası sözleşmeye göre “coğrafi sınırlama” ile taraf olan Türkiye için, sadece Avrupa’dan Türkiye’ye gelen kişilere mülteci statüsü tanınabilmekte ve diğerlerini kapsamayacağı açıkça belirtilmektedir. Avrupa dışından gelmiş kişiler, Türkiye’ye geçici olarak sığınabilmekte ve kendilerine sadece “sığınmacı” statüsü verilebilmektedir. Bu sebeple, Türkiye’ye akın eden Suriyelerin “mülteci” olarak tanımlanması mümkün olamamaktadır. Mevcut durumda, Suriyelilere, “sığınmacı” statüsünün verilmesi uygun olabilmektedir. Suriyelilere, “Sığınmacı” statüsünün verilmesi ise, mültecilikten doğan bazı haklardan yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Bu durumda Suriyelilerin Türkiye’de yaşam sürdürmeleri, hem Suriyeliler açısından hem de Türkiye için yasal açıdan sorun oluşturmaktadır. Suriyelilerin ülkelerindeki iç savaştan kaçarak Türkiye’ye sığınmaları zorunlu göç edenler bağlamında ele alınmalarını gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda ele alınmaları ise küresel mülteciler mutabakatına dayalı olarak, insani hakların tanınmasını ve insani yaşam koşullarının sağlanmasını gerekli

vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir. <https://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Türkiye-de-iltica-sureci.pdf>

kılmaktadır. Bu nedenlerle, Türkiye hükümeti, yönetmelik ve genelgeler çıkararak Suriyeliler lehine bazı özel uygulamaların yürürlüğe konmasını sağlamıştır (Bozbeyoğlu, 2015; Canpolat ve Arıner, 2012; Erdoğan, 2020, s, 78-82; Ekşi, 2020, s, 180, 192; Özçürümez ve İçduygu, 2020, s, 2-4).

Suriye iç savaşının 2014 yılında derinleşmesi Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların çoğunun kalıcı olduklarını belirgin hale getirmiş ve Türkiye'nin politika değişikliği yapmasına neden olmuştur. Bu çerçevede ilk olarak Nisan 2014 tarihinde “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) “yürürlüğe konulmuştur. Bu kanuna dayalı olarak daha sonra Ekim 2014'te “Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) “çıkarılmış ve Türkiye’de kendilerine “geçici koruma statüsü” verilen Suriyelilerin bağlı oldukları geçici koruma altındaki statüleri yeniden düzenlenmiştir. Bu yolla, Suriyeli mültecilerin yasal statüleri, hakları ve alacakları sosyal yardımlar net bir biçimde tanımlanarak, açıklığa kavuşturulmuştur. “Geçici Koruma Yönetmeliği” çerçevesinde Suriyeliler için “geçici korunanlar” ifadesi kullanılmış ve “geçici korunan” Suriyelilere, geçici koruma kimlik belgesinin verilmesi sağlanmıştır. Geçici koruma kimlik belgesine sahip olma ise, sağlık hizmeti, eğitim ve iş olanaklarına erişim ile sosyal yardım hizmetleri ile tercümanlık hizmetlerinden yararlanılmasını güvence altına almaktadır. Böylece, Türkiye, 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği uyarınca, “sığınmacı” statüsü verilen Suriyelileri “geçici koruma” altına almıştır. Geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılar hukuken makul bir süre için Türkiye’de kalma iznine ve üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilene kadar geçici sığınma hakkına sahip bulunmaktadır (Bozbeyoğlu, 2015; Canpolat ve Arıner, 2012).

Bu Kanun ile Türkiye’de mültecilerin hukuki statüsünün açıklığa kavuşturulması yönünde ilk adım gerçekleştirilmiştir. GKY kapsamında Suriyelilere tanınan hukuki haklar açıklığa kavuşturulmuş ve bu yönetmeliğin 26. maddesinden başlayarak 32. maddesine kadar yer alan tüm maddeler kapsamında verilen haklar ile hakların uygulanmasına ilişkin ilkeler açıklanmaktadır. GKY’nin 26. maddesi yabancılara verilebilecek hizmetleri tanımlamaktadır. Bu kapsamda; iş piyasasına erişim, eğitim, sağlık, sosyal hizmetlerden yararlanma ile hak edilen yardımları tanımlamaktadır. Bu madde kapsamında tercümandan yararlanma imkânları da yer almaktadır. GKY’nin, 27. Maddesi ise, sağlık hizmetlerinden yararlanma, 28. maddesi eğitim olanaklarının nasıl sağlanacağı, 29. Maddesinde ise, iş piyasasına erişim için gerekenleri açıklamaktadır. Yönetmeliğin, 30. Maddesi, sosyal yardım ve hizmetlerinden yararlanma konusuna açıklık getirirken, 31. maddesinde ise tercümanlık hizmetlerine nasıl erişileceğine dair açıklamalar yer almaktadır (GKY, 2014). Geçici koruma yönetmeliği kapsamında Suriyelilerin kayıt işlemleri, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) (11 Ekim 2021’de adı değişmiş ve Göç İdaresi Başkanlığı

olmuştur) personelleri tarafından yapılmakta ve Suriyelilerden kayıt altına alınanlar, Göç İdaresi Başkanlığına bildirilerek, adres kayıt sistemine eklenmeleri sağlanmaktadır. Geçici koruma altına alınanların, Göç İdaresi Başkanlığınca belirlenen illerde kalmalarına izin verilmekte ve ilgili ilin valiliği tarafından düzenlenen “geçici koruma kimlik belgesi” kendilerine verilmektedir (GKY; 2014).

Geçici koruma kimlik belgesinin alınması, Türkiye’de yasal olarak kalma hakkının elde edilmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak, bu belgenin ikamet izni yerine geçmeyeceği, belgenin sahibine vatandaşlığa geçiş hakkı sağlamayacağı ve vatandaşlığa başvuru hakkını oluşturmadığı yönetmelikte açıkça belirtilmektedir. Ayrıca, sığınmacılar için geçici koruma belgesine sahip olma ve kendilerine gösterilen ilde ikamet etme, sağlık, iş piyasası, eğitim gibi diğer haklarına erişebilmeleri açısından önemli olmaktadır. Hak tanınan bu hizmetlerden yararlanabilmeleri için Suriyelilerin, öncelikle kayıt altına alınmış olmaları gerekmektedir (Topal, 2015; Zenginkuzucu, 2018). Geçici koruma yönetmeliğinin, yasal kapsamının ne olduğu, neler getirdiği ve neler sunduğunun bilinmesi hem Suriyeliler hem de ev sahibi toplum açısından önem taşımaktadır. Bu yasal çerçevenin bilinmesi, iki toplum için sahip olunan hakların ne olduğunu ve bunlara nasıl ulaşılacağını göstermekte ve bu bağlamda her iki toplumun sosyal uyumun sağlanması yönünde yapacaklarına yol gösterici olabilecektir.

Suriye krizinin yaşandığı 2011 yılı ile birlikte başlayan zorunlu göç, 2012 yılında ve sonrasında Suriyeli sığınmacıların sayısının artışı ile devam etmiş ve sığınmacı sayısındaki artış yıldan yıla giderek yükselme göstermiştir.

GİGM’nin sunduğu verilere göre, 2012 yılı için bildirilen sığınmacı sayısı 14 237 iken 2013 yılında bu sayı 224 655’e yükselmiştir. Bu hızlı yükseliş devam ederek 2019 yılında 3 576 370’e, 2020 yılında 3 641 370’e yükselirken, Eylül 2022 için Göç İdaresi Başkanlığınca bildirilen geçici koruma altına alınan Suriyeli sayısı ise 3 655 489 olmuştur (Tablo1).

Tablo 1. Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayıları

2011	0
2012	14 237
2013	224 655
2014	1 519 286
2015	2 503 549
2016	2 834 441
2017	3 426 786
2018	3 623 192
2019	3 576 370
2020	3 641 370
2021	3 737 369
08. 09. 2022	3 655 489

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Türkiye, 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kimlik belgesine sahip olan Suriyelilere sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim gibi temel haklar ile sosyal yardımın sağlanacağını yönetmelikte belirtmiş ve bu durumu yasal güvence altına almıştır. Tanınan bu temel haklara erişimin gerçekleşmesinin “entegrasyon” bir başka deyişle “sosyal uyum”³ süreçlerinin başarılı bir şekilde sürdürülmesine bağlı olarak gerçekleşeceği belirtilmektedir (Kirişçi, 2012; Elitok ve Straubhaar, 2012). Çünkü, zor koşullarda bambaşka bir kültüre gelen uluslararası göçmenlerin başta dil sorunu olmak üzere yabancı bir ortamda yaşama tutunmalarının zorluğu ancak başarılı sosyal uyum çalışmaları ile aşılabilecektir (Tuzcu ve Bademli, 2014). Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısının, 2011 yılından bu yana giderek artış göstermesi ve geline nokta sayı 4 milyona yaklaşan mülteci topluluğunun olması sosyal uyumun sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Suriyeli mültecilerin, 2013 yılından sonra daha çok “kent mültecileri”ne dönüşme eğilimi göstermelerinin yanı sıra aradan geçen süre içerisinde ülkelerine geri dönme ve üçüncü bir ülkeye yerleşme ümitlerinin giderek ortadan kalkması (Erdoğan, 2019; Erdoğan, 2021) yerel toplum ile geçici koruma altına alınan Suriyeli mültecilerin sosyal uyumunu önemli kılmaktadır.

³ 6458 sayılı Kanunla ilk kez "uyum" sorunu hukuksal yapıda yer almıştır. Bu düzenleme ile koruma altındakilerin toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da yararlanılarak uyum faaliyetlerinin planlanacağı hükme bağlanmıştır. Bu kanun kapsamında, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kapsamında Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı kurulmuştur.

1.2. GÖÇ VE ENTEGRASYON POLİTİKALARI

Göç süreci iyi yönetildiğinde, göçmenlere, ev sahibi ülkelere, özel sektöre ve göçmenlerin geldiği topluma fayda sağlayabilmekte ve bunun sağlanmasında ise göçmenlerin ev sahibi topluma sosyal uyum sağlamasının önemli olduğu bildirilmektedir. Sosyal uyum programları ise, etkili göç yönetimini gerekli kılmaktadır. Ülkelerin göç yönetimi, hem benimsenen göç politikalarına bağlı değişim gösterebilmekte hem de bu politikaların uygulamaya nasıl geçirildiğine göre değişmektedir (Lomba, 2010). Entegrasyon/sosyal uyum, ülkelerin göç politikalarının amacını tanımlayan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Göç politikalarında, entegrasyon, uyum, sosyal uyum, sosyal bütünleşme ve bütünleşme gibi terimler bazen aynı anlamda bazen farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Türkiye’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ilgili yasal düzenlemelerinde, entegrasyon kavramı yerine “sosyal uyum” terimini kullanarak kavram olarak tercihinin bu yönde olduğunu belirtmektedir.

1.2.1. Entegrasyon Kavramı

“Entegrasyon” kavramının tanımlanabilmesinde zorluklar olduğuna işaret edilirken, politika yapıcılar, akademisyenler, göçmenler ve göç alan toplum tarafından farklı anlamlarda kullanılan tartışmalı bir kavram olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi (ECRE), entegrasyonu mültecilerin ve sığınmacıların ev sahibi ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamına katılabilmelerini içeren çok boyutlu bir süreç olarak tanımlamaktadır (ECRE, 2002). Bu tanımda olduğu gibi entegrasyonun karmaşık bir yapısı olduğuna işaret edilmektedir. Entegrasyon kavramının, kimin tanımladığına kimleri kapsadığına göre değişiklik gösterdiği bildirilmekte ve bu açıdan eleştiri getirilmektedir (Ager ve Strang, 2008; Strang ve Ager, 2010).

Penninx ve Gorces-Mascarenas, entegrasyonu ev sahibi toplumun kabul gören bir parçası olunma süreci olarak tanımlamakta ve insanların üç farklı boyutta toplumda kabul görme ya da kabul görmeme durumunun ele alınmasını önermektedir. Bunlardan birincisi olarak, yasalar ve politikalar belirtilirken, ikinci boyutta, sosyoekonomik alan ve üçüncü olarak, kültürel ve dini alanın önemli olduğu belirtilmektedir (Penninx ve Garces-Mascarenas, 2016).

Lucassen (2005) ise, entegrasyonu; göçmenlerin ve göçmen olmayanların bir toplumda karşılıklı olarak yerlerini bulma yollarını açıklayan sosyolojik bir mekanizma olarak tanımlamaktadır. Avrupa’da yürütülen bir proje kapsamında ise; entegrasyon kavramı, göçmenlerin ev sahibi

topluma, onlarla eşit bir biçimde katılımı olarak ele alınmıştır. Bu tanımlamalar farklı gibi görünüyor olsalar bile, tüm tanımlarda ortak vurgunun, göçmen entegrasyonunun sadece göçmenleri değil ev sahibi toplumu da kapsayan iki yönlü bir süreç olarak ele alınması olduğu bildirilmektedir (Hellgren, 2015). Entegrasyonda, ev sahibi toplumun göçmenler ile ilgili politika ve programlarının, göçmenlerin ev sahibi topluma ne ölçüde katılabilesine izin verdiği ve göçmenlerin kendi kimlik özelliklerini korumalarına nasıl baktığı ve sağladığı konusunu belirlemesi açısından göç yönetimi ve yönetişiminde önemli bir yeri bulunmaktadır (Buenfino, 2007).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), “entegrasyon” kavramını etkili ve kapsamlı bir göç yönetiminin anahtarı olarak tanımlamaktadır. Başarılı bir entegrasyon, tüm göçmenler için, sadece göçmenlerden kazanılan faydalar olarak ele alınmamakta ve göçmenlerin refahının yanı sıra toplumun bütünlüğü, güvenliği, istikrarı, uyumu ve refahını da içeren çok kapsamlı bir süreç olarak ele alınmaktadır. Etkili bir entegrasyon politikasında; göçmenlerin, insan hakları doğrultusunda korunması ve göçmenlere ev sahibi toplumda eşit fırsatlar tanınmasının zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. Bu amaçla, göçmenlere sağlanan eğitim, istihdam, barınma, sağlık bakımı olanağının yanı sıra vatandaş olarak tanınmaları da dâhil olmak üzere tüm olanakların temel politika alanlarıyla örtüşmesi gerekli görülmektedir. IOM, entegrasyonla ilgili spesifik güçlükler konusunda ve ortak politika stratejilerinin uygulamaya geçirilmesinde, somut önlemlerinin belirlenmesini, hükümetler, sivil toplum ve özel sektörden ilgili tüm paydaşlarla birlikte çalışılmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır (IOM, 2006).

Hükümetlerin seçtiği yaklaşımlar bir başka deyişle politikalar, göçmen entegrasyonu ve bu bağlamda yürütülen hizmetlerinin ana çıktılarını belirlemektedir. Bu süreç beraberinde bireysel olarak göçmen entegrasyonunu /sosyal uyumunu etkilemektedir. Göçmen entegrasyonu, hem ev sahibi toplumun hem de göçmen toplumların taleplerini karşılayabilme başarısını gösterebilmelidir. Ancak, göçmenlerin ev sahibi toplumdan farklı olarak kendilerine özgü ihtiyaçlarının olduğunun ve yaşadıkları deneyimler nedeniyle daha kırılgan ve duyarlı bir grup olduklarının da göz önünde tutulması önem taşımaktadır. Ülkelerin ana akım politikaları içerisinde, entegrasyon politikaları göçmenlerin özel gereksinimlerini karşılayıcı bir nitelikte olmalıdır. Bu noktada entegrasyonun homojen ve üniter toplumun oluşturulması amacıyla değil bu durumun tam tersi olarak çok kültürlü bir topluma başka bir deyişle farklı kültürlerin öğrenilmesiyle göçmenlerin yeni toplumda statü edindikleri bir süreç olarak ele alınması önerilmektedir. Entegrasyon sürecinin, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun birbirleriyle

etkileşime girdiği ve her ikisinin etkileşimi ile şekillenen iki yönlü bir süreç olarak tanımlandığı dolayısıyla entegrasyonun amaç değil bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Pennix, 2004).

Etnik ve kültürel açıdan farklılıklar içeren toplumlara sahip batılı demokrasilerde, göçmen entegrasyon politikalarının etkinliği önemle ele alınmakta ve tartışılmaktadır. Başka bir deyişle, entegrasyonda başarılı olup olunmadığı konusu ve bunun nasıl ölçülerek, değerlendirileceği sorularına yanıtlar aranmaktadır. Buna karşın, hangi politikaların daha iyi entegrasyon sağladığına ilişkin bulgularında yeterli düzeyde olmadığı belirtilmektedir. Bu nedenlerle, entegrasyona ilişkin normatif ve analitik varsayımların birleşmesi, entegrasyon politikalarının nedensel analizini gerekli kıldığı bildirilmektedir (Lutz, 2017).

Batılı ülkelerin göçmenlerin ev sahibi kültüre zaman içinde giderek daha iyi uyum sağlayacakları konusundaki beklentileri halen karşılanamamıştır. Göçmenlerin yeni geldikleri topluma adaptasyonun tek yönlü olmadığı ve ev sahibi toplumunda bu süreç içerisinde değişmesinin gerekli olduğu görüşü giderek kabul görmeye başlamıştır. Bu nedenlerle, entegrasyon kavramı tartışılmaya ve bu kavram yerine “dahil edilme”, “adaptasyon”, “kültürel uyum” terimlerinin kullanılmasının daha doğru olacağı önerilmektedir. Bu duruma karşın, geleneksel olarak göç alan ülkelerde, göç politikalarında halen “entegrasyon” terimi sıklıkla kullanılmaktadır. Entegrasyon terimi; farklı anlamda kullanılıyor olsa da kavramın “sosyal uyum” anlamını da taşıdığı görüşü genel olarak kabul görmektedir. Ev sahibi toplumların, sosyal uyumun korunması yönünde göçmen toplumları için geliştirdikleri sosyal ve politik entegrasyon adımları genel olarak siyasetçilerin politik stratejilerini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda ise, entegrasyonun, “asimilasyon” ve “çok kültürlülük” kavramları bağlamında değerlendirildiği ve bu ekseninde tartışıldığı bildirilmektedir (Bloemraad ve ark., 2008).

“Asimilasyon” ve “çok kültürlülük” gibi birbirine ters iki kavram arasında kalan entegrasyon süreçlerinin, ev sahibi toplumun, ana akım kültür ve değerlerinin göçmenler tarafından benimsenmesi bağlamında eninde sonunda göçmenlerin asimilasyonuna yol açacağı öne sürülmektedir. Asimilasyon, bir sosyal grup ya da etnik bir azınlığın diğer grupla uyum sağlayabilmeleri anlamında sahip oldukları dil, kültürel değerler ve geleneklerle aidiyet duygularında değişim geçirmeleri ile kültürel uyumun ötesine geçen bir duruma işaret etmektedir (IOM, 2009). Castles ve Davidson (2000) ise, entegrasyon politikalarının genel olarak uygulanabilmesinin uzun süreceğini ve buna bağlı olarak etkisinin geç görüleceğini ve bu nedenle ancak zayıf bir asimilasyon riskinden söz edilebileceğini belirtmektedirler.

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde, 2004 yılında, göçmen entegrasyonu politikalarında, ortak ilkelerin belirlenerek uygulanması için harekete geçilmiştir. Bu doğrultuda entegrasyon, ev sahibi toplum ile mülteciler arasında iki yönlü bir süreç olarak ele alınmaktadır. Avrupa Konseyi, 2004 yılında göçmen entegrasyonu ortak temel ilkelerini belirlerken, ev sahibi toplumun; dili, tarihi ve kurumları hakkındaki bilgilerin, entegrasyon kapsamında ele alınmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Başarılı bir entegrasyon açısından, ev sahibi toplumun iyi bilinmesi önemli bir zorunluluk olarak bildirilmektedir (Givens, 2007). AB ülkeleri 2009 yılında; entegrasyonu değerlendirme ölçütlerini belirleyerek bunların uygulamaya alınmasını kabul etmiştir. Entegrasyonu değerlendirme ölçütleri arasında, istihdam, eğitim, sağlık, barınma, vatandaşlık ve seçme hakkı başlıklarında değerlendirmelerin yapılması önerilmiştir. Araştırmacılar ise; ev sahibi topluma entegrasyonu, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik boyutta olmak üzere dört başlık altında ele alarak incelemektedir. Bu başlıklar kapsamında çoğunlukla beklenenlerde; kültürel entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi ülkenin dilini öğrenmesi, ev sahibi toplumu anlaması ve değerlerine saygı duyması, sosyal entegrasyon; eğitim ve refah sistemlerine dahil olması, ekonomik entegrasyon; iş piyasasına erişme ve istihdam sağlanması, siyasi entegrasyon olarak da vatandaşlık hakkı ile seçme hakkını kazanması olarak belirtilmektedir (Hamberger, 2009). Kültürel entegrasyon anlamını taşıyan "kültürleşme" kavramı bağlamında ise, göçmenin kültürel değişim yaşaması ele alınarak bir tanımlama yapılmaktadır (Hamberger, 2009; Ager ve Strang, 2004; Ager ve Strang, 2008).

Vatandaşlık hakkını kazanmanın ötesinde göçmenin yeni geldiği topluma ait olduğunu hissetmesi, toplumun bir parçası haline gelmesinin göçmenlerin sosyal uyumu ile birlikte onların iyilik halini de yükselttiği bildirilmektedir (Phinney ve ark., 2001). Entegrasyonun başarılı bir biçimde sağlanması ile göçmen grup üyelerinin psikolojik uyumlarının da daha iyi bir hale geldiği gösterilmektedir (Saygın ve Hasta, 2018). Bir başka deyişle göçmenin yeni topluma kendini ait hissetmesi ki bunun için gerekli faktörlerin sağlanmış olması göçmenlerin kendilerini ve yaşamlarını iyi olarak algılamalarına neden olmaktadır. Ager ve Strang'ın entegrasyon stratejilerinin başarı göstergeleri arasında yer alan değerlendirme kriterleri bu anlamda yol gösterici niteliktedir. Bunlar; tam potansiyele erişme, topluma katılım ve katkı ile toplumsal hizmetlere erişim olarak belirtilmektedir. Tam potansiyele erişme; mültecilerin istihdama katılım oranının yüksek olması ve zaman içinde giderek ilerleyen dil yeterlilikleri üzerinden değerlendirilmektedir. Topluma katkıda bulunmak ise, gönüllü çalışmalara katılan, sivil toplum merkezleriyle işbirliği içinde çalışan ve ırksal, dinsel ya da kültürel rahatsızlığını bildiren sığınmacıların sayısal oranı ele alınarak değerlendirilmektedir. Hizmetlere erişim ise iki önemli

başlıkta ele alınmaktadır. Bunlardan biri konut hizmetlerine erişim diğeri ise, çocuklarının eğitim olanağından hoşnut olma bildirimi yapanların sayısı olmaktadır (Ager ve Strang, 2004a).

Entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi hayatına katılım gösterdiği, ayrıca göçmen ve ev sahibi toplum arasında karşılıklı uyumun sağlandığı, iki yönlü bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle entegrasyon, göçmenler ve ev sahibi topluluklar için bir dizi ortak sorumluluk gerektirmekte ve bu geniş anlayışta, sosyal içerme ve sosyal uyum gibi diğer ilgili kavramlar yer almaktadır. Entegrasyonun iki ana bileşeni olarak ele alınan “sosyal içerme” ve “sosyal uyum” kavramlarının etkili bir şekilde gerçekleşmesiyle entegrasyonun sağlanacağı belirtilmektedir (IOM, 2017).

1.2.2. Sosyal Uyum Kavramı

Göçmen ve mülteciler için kullanılan “entegrasyon” kavramının kaotik bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede, çoğunlukla farklı anlamlarda kullanılmasına karşın birleştirici bir tanım yapılmasının eksikliğine ve güçlüğüne dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte, entegrasyon, hem politika hedefi hem de mültecilerle yapılan projelerde hedeflenen sonuç olarak adlandırılmakta ve kavram ilgili alan yazında yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Akademi ve politika çevrelerinde entegrasyon teriminin yaygın bir şekilde kullanımına karşın, “sosyal uyum” kavramının da son yıllarda kullanımının arttığı ve bu kavramın da daha net bir şekilde tanımının yapılmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir (Schisfer ve Noll, 2017). Literatürde birçok kez birbirlerinin yerine kullanıldığı vurgulanmasına karşın entegrasyon ve sosyal uyum kavramlarının tanımlarında farklılıklar görülebilmektedir.

Literatürde sosyal uyumun; teorik olarak kavramsallaştırılması konusunda bir fikir birliğinin olmaması eleştirilirken, kavramın tanımlarının incelemesi ve değerlendirilmesi amacıyla çalışmalar yapılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir (Jansen ve ark, 2006). Bu belirsizliği açıklığa kavuşturmak amacıyla yapılan bir çalışma sonucunda; sosyal uyumun önceki kavramsal tanımları üzerinden bir değerlendirme yapılarak tanımlar arasında örtüşen nitelemeler tanımlanmıştır. Bu örtüşen nitelemelerde, sosyal uyumun üç temel boyutu öne çıkmaktadır. Bunlar arasında, sosyal ilişkiler, coğrafi birim ile özdeşleşme ve ortak iyiye yönelim yer almaktadır. Bu üç boyuta ek olarak tanımlanan alt unsurlar ise; paylaşılan değerler, eşitsizlik ve yaşam kalitesidir. Yaşam kalitesi ise, sosyal uyumun hem belirleyicisi hem de sonucu olarak ele alınmaktadır (Chan ve ark, 2006).

Toplumda, sosyal uyumun istenen ve aranılan bir özellik olmasına karşın dünya genelinde farklı gruplar arasındaki sosyal uyum düzeyinin giderek kötüleştiği ve bozulduğu ileri sürülmektedir. Yapılan çalışmalarda Avrupa Birliği ülkelerinde toplumun çoğunluğunun sosyal uyuma ilişkin olumlu görüş belirtmediği gösterilmiştir (Schaeffer, 2013; Koopmans ve Schaeffer, 2016). Sosyal uyumun, genel olarak toplumlarda reddedilme nedenleri ise dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; küreselleşme süreci bağlamında ekonomik değişimlerin sosyal uyumu baltalaması, küresel göç hareketleri ile gelişen etnik çeşitlilik sonucunda sosyal uyumun bir tehdit olarak görülmesi, yeni bilimsel gelişmelere bağlı iletişim teknolojilerinin sosyal ilişkileri değiştirmesi ve Avrupa Birliği bağlamında ulusal kimliklere meydan okunmasıdır (Dickes ve Valentova, 2013).

Sosyal uyum kavramı ile ilgili tam bir fikir birliğine varılamamasının nedeni olarak, göçmenlerle ilgili söyleminin siyasileştirilmesi ve belirli politika alanlarına yönelik endişelerin etkili olduğu bildirilmektedir. Sosyal uyum konusuyla ilgilenen oluşumlar arasında yer alan, Dünya Bankası, sosyal uyumu, ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılmasına odaklanan bir tanımla ele almaktadır (Easterly ve ark., 2006).

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi nezdinde ise, ekonomik dengesizliklerin arka planı olarak sosyal uyum ele alınmakta (Hulse ve Stone 2007; Jeannotte, 2000) ve artan kültürel çeşitliliğin arka planı olması bağlamında tartışılmaktadır. Sosyal-demokratik bir bakış açısıyla, eşitlik ve dayanışma, sosyal bütünleşmenin temel bir bileşeni olarak ele alınmaktadır. Milliyetçi bir bakış açısıyla paylaşılan ulusal tarih ve geleneksel değerler vurgulanmakta ve liberal görüş açısından ise, eşitliğin bireysel fırsatlar açısından önemi ileri sürülmektedir (Green ve ark. 2009; Green ve Janmaat 2011).

Sosyal uyumun bir sosyal varlığın - grup ya da toplumun - arzu edilen bir özelliği olduğu, kişisel bir özellik olmadığı bildirilmektedir. Buna karşın, sosyal uyumun mikro (bireysel tutum ve yönelimler), mezo (topluluk ve grupların özellikleri) ile makro (toplumsal kurumların özellikleri) düzeyde fenomenlerden oluşan bir yapı özelliği gösterdiği de belirtilmektedir (Chan ve ark, 2006).

Sosyal uyumun, bireysel çıkarların doğal uyumu sonucunda kendiliğinden ortaya çıktığı görüşü kabul edilirken, Durkheim tarafından toplum fikri, ortak ilke ve değerlerle bütünleşmiş bir sistem olarak tanımlanarak, toplumsal dayanışma rolünün önemi vurgulanmıştır. Sosyal uyum, bireysel davranışların bir yan ürünü değil, dayanışma, paylaşılan sadakat, işbirliği gibi karşılıklı

faaliyetlere dayandığı ileri sürülmektedir. Farklı kültürlerle, değerlere, inançlara, yaşam tarzlarına ve sosyo-ekonomik kaynaklara sahip bireyler ve gruplar, toplumsal yaşamın tüm alanlarına eşit erişime sahip olduğunda ve çatışma yaşamadan birlikte yaşadıklarında sosyal uyumun varlığından söz edilebileceği vurgulanmaktadır. Jenson (1998) tarafından geliştirilen sosyal uyumun beş boyutu ise; ait olma / izolasyon (yani paylaşılan değerler, sosyal varlıktaki ortak kimlikler), ekonomik dahil etme / hariç tutma (örneğin, işgücü piyasasında), topluma katılma ve dahil olma, üyelerin halkla ilişkilere katılımı çeşitlilik ve çoğulculuğun reddine karşı tanıma ve sosyal kurumların meşruiyet derecesi olarak belirlenmiştir.

Sosyal uyum, kavramında çoğunluğun üzerinde anlaştığı üç sosyal boyut olarak; sosyal ilişkiler, aidiyet duygusu ve ortak iyiye yönelim tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, sosyal uyuma sıklıkla dâhil edilen diğer üç bileşen olarak; eşitlik, yaşam kalitesi ve paylaşılan değerlerler ele alınmakta ve bunların temel olarak öncül ya da sonuçlar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu özellikleri içeren bileşenleri ile sosyal uyum, çok boyutlu bir kavram olarak tanımlanmakta ve bu yöndeki bağlamlarıyla ele alınmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Schiefer ve Van der Noll, 2017).

Toplumda bireyler ve gruplar arasındaki sosyal ilişkiler, sosyal uyumun en belirgin özelliği olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel sosyal-psikoloji açısından bakıldığında, bu özelliğin bir grubun üyeleriyle olan ilişkisini vurgulamakta olduğu ve sosyal ilişkilerin insanların grupta kalmaya devam etmesindeki önemli etkisi vurgulanmaktadır (Friedkin, 2004). Sosyal ilişkilere atıfta bulunan sosyal uyum tanımlarında; insanların diğerleriyle ilişkilerinin ve bağlarının kalitesi ve gücü - aileleri, arkadaşları ve daha geniş toplulukları - sosyal uyum düzeyinin önemli bir bileşeni olarak gösterilmektedir. Sosyal uyumu sağlamış bir toplum, sadece insanlar arasında değil, kurumları aracılığı ile de belli bir güven derecesine sahip olan toplumlar olarak belirtilmektedir (Chan ve ark. 2006; Dickes ve ark. 2010; Uslaner 2012).

Larsen (2013), sosyal uyumu inanç olarak görmekte ve belirli bir ulus devletinde vatandaşlar birbirleri tarafından korunuyorlarsa, bu durumun birbirlerine güvenmelerini sağlayan ahlaki bir topluluğu paylaşıyor oldukları anlamında değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır. Güven ya da başkalarının davranışlarının öngörülebilir olması ve olumlu niyetlerin öncü olması beklentisi (Morrone ve ark. 2009), ahlaki bir dayanışmanın kaynağı olarak görülmektedir (Delhey 2007). Toplumsal işbirliği, dayanışma ve kimliği güçlendirirken, sosyal uyumu da güçlendirmektedir. Sonuç olarak; Sosyal uyumun temel özellikleri olarak, sosyal ilişkilerin kalitesi (sosyal ağlar, güven, çeşitliliğin kabulü ve katılım), sosyal varlık ile özdeşleşme (bireysel özerklik), ortak

iyiliğe yönelme (duyu) sorumluluk, dayanışma, sosyal düzene uyum önemli özellikler olarak vurgulanmaktadır. Güven unsuru, kendi başına bir sosyal yapıştırıcı olarak veya sosyal uyumun kurucu bir ögesi olarak sosyal uyumun tesisinde önemli bulunmakta ve toplumsal yaşamda bireylere ve kurumlara duyulmakta olan güven boyutunda ele alınmaktadır (Delhey, 2018).

İlk kez Durkheim tarafından kullanılan bir kavram olan “sosyal uyum” toplumun önemli bir özelliği olarak ele alınmakta ve toplumu oluşturan üyelerin birbirlerine bağlılığı, sadakati ve dayanışma göstermeleri olarak tanımlanırken karşılıklı güven duygusunun önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu özelliklere; bağlanma, dâhil olma, katılım, tanınma ve saygı görme ile yasal haklarının tanınması eklenirken kültür ve değerlerin paylaşılması, dışlanmanın olmayışı ve grup kimliğinin benimsenmesi gibi diğer özellikleri de içerdiği bildirilmektedir (Friedkin, 2004).

Göçmenler, etnik azınlıklar, belirli gençlik grupları ve belirli mahalle toplulukları, sosyal uyum için yeterli beceri, tutum ve ahlaktan yoksun olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, bu “eksiklikler” sosyal uyum ve toplumun bir bütün olarak uyumunda bir tehdit olarak algılanmaktadır. Sosyal uyum kavramı, bireysel özgürlük ve toplumsal düzen arasındaki gerilimi ahlaki bir açıdan ele almaktadır. Toplumsal birliğin yeniden üretilmesinin, toplumun hayatta kalmasını sağlayan ahlaki bir sisteme bağlı olduğuna inanılmaktadır. Durkheim’den başlayarak uzun süredir devam eden bir geleneğe dayanan görüş, sosyal uyumu, bir fikir birliği arayışı olarak görmektedir. Toplumsal düzenin yeniden üretimi için temel sosyal değerler, normlar ve inançlar hakkında fikir birliğine varılmasının bu noktada önemli olduğu vurgulanmaktadır. Giddens, entegrasyonu, aktörler veya topluluklar arasındaki ilişkilerin düzenli bağları, değiş tokuşları veya karşılıklılıkları olarak tanımlamaktadır (Larsen, 2014). Sosyal uyum, günlük yaşamın sosyal etkileşimlerinde ve uygulamalarında etkileşime dayalı bir bağlılık göstermektedir. Farklı fikir, inanç ve değerleri iletirken ortak uygulamaları ve karşılıklı anlaşılır etkileşimleri mümkün kılan bir sosyal ahlak sorunu, sosyal uyumda önemli olup, özerkliğe saygı gösterilmesinin de önemli olduğuna işaret edilmektedir (Friedkin, 2004; Jansen ve ark., 2006).

Değerlerden günlük rutinelere kayma vurgusu, sosyal uyum kavramını etkileşim perspektifinde düzen ve özgürlük arasındaki bir dengede ele almaktadır. Sosyal uyum, sosyal düzenin yeniden üretilmesini ve gönüllü olarak koordine edilmiş bir eylemin sonucu olarak görmektedir. Giddens, modern toplumlara geçiş ile birlikte toplumsal ilişkilerde güven duymanın daha önemli hale geldiğini savunmaktadır. Çağdaş sosyolojide de güven kavramı önemle ele alınarak birçok yönden değerlendirilmektedir. Bu konu sadece sosyolojinin ilgi alanı ile sınırlı kalmamakta ve siyaset biliminde de vatandaşlar arasındaki güven ve toplumların toplu eylemlerinin temel

sorunlarını aşmalarını sağlayan önemli bir kaynak olarak algılanmaktadır. Sosyal uyum tanımı doğrultusunda bir ulus devleti vatandaşlarının, ortak değerler ve normları paylaştıkları inancı önem taşımakta ve bu noktada ise bireylerin diğer bireylere ve kurumlara güven duyabilmesi toplumların günlük işleyişinde ve sosyal uyumun oluşturulmasında özel öneme sahip olduğu bildirilmektedir (Jansen ve ark., 2006).

Lockwood (1999) sosyal uyumu, mikro düzeyde ve sivil bütünleşmeyi ise makro düzeyde ele almakta ve sosyal entegrasyonu iki farklı fakat birbirine bağlı bir biçimde analiz etmektedir. Başka bir deyişle, “sosyal uyum “birincil sosyal ilişkileri (aile, akrabalar, mahalle) ve ikincil (dernek) ilişkilerini ifade ederken, sivil entegrasyonda ise bir ulusun kurumsal düzeni ele alınmaktadır. Sosyal uyum kavramının iki analiz düzeyini tanımlarken; makro- yapısal boyut genel ulusal refah ve refah krizi, eşitsizliklerin artması, işgücü piyasasının durumu ve istikrarsızlık gibi faktörler referans alınarak kullanılmaktadır. Sosyal uyumun makro yapısal boyutu, bir toplumda veya mahallede sosyal düzensizlikle ilgili fenomenlerin analizini, sosyal bağları ve sosyal süreçleri kapsamaktadır. Ancak mikro düzeyden makro düzeye kadar birbirini etkileyen ve birbirinden ayrı düşünülmeyen bir yapı içerisinde mikro düzeyin de ele alınmasının ise makro düzeyi göz ardı etmek anlamına gelmeyeceği de ayrıca belirtilmektedir (Lockwood, 1999 aktaran Giardiello, 2014).

Modern ve post modern toplumlarda, sosyal uyumun en önemli yönünün, vatandaşların karşılıklı dürüstlüğü dayalı bir normu paylaştıklarına inanmaları olduğu bildirilmektedir (Larsen, 2014). Sosyal uyumda, uygulamaların karşılıklılığının, ilgili taraflar arasındaki göreceli özerklik ve bağımlılık ilişkilerini düzenlediği kabul görmektedir. Başka bir deyişle, sosyal uyum, yüz yüze etkileşimlerin düzenli doğasını ifade ederken, günlük yaşamdaki rutin uygulamalarda, işbirliğinin toplumu oluşturan kurumlar arasında inşa edildiği ileri sürülmektedir (Jansen ve ark., 2006). Günlük rutinlerin ve sosyal düzeni yaratan kurumların, sosyal uyumun yaratılmasında önemli bir yeri olduğu bildirilmektedir. Günlük pratiklerde yer alan; yüz yüze etkileşimler, bireylerin özerkliği, bağımlılık ilişkileri ve kurumsal kaynaklara erişim olanakları sosyal uyumun sağlanabilmesinde önemli olmaktadır. Sosyal uyum, topluma bağlanma, topluma dâhil olma, katılma, saygı duyma, yasal haklara sahip olmanın, yanı sıra dışlanmanın olmaması ile değerlerin paylaşılmasını da gerekli kılmaktadır. Sosyal uyumu sağlamak için yetersiz veya etkisiz bir çaba gösterildiğinde, azınlıklar, dışlananlar ya da yeni gelenler (göçmenler) birçok yönden risk altında kalabilmektedir. Bu durumda, dil engelleri, eğitim ve iş olanağına erişememe gündeme gelebilmektedir. Bu nedenlerle göçmenlerin sosyal uyumu tüm ülkelerde halen önemli bir sorun alanı olarak ele alınmaktadır.

Literatürde göçmenlerin sosyal uyumu ya da ayrışımı konusunda yapılan çalışmaların yoğunluğu giderek artmaktadır. Belloni'nin (2016) makalesinde göçmenlerin yerleştikleri toplumda ayrışımı ve bütünleşmesi arasında doğrudan ters bir ilişki olduğu kabul edilerek bunların birbirinin zıttı terimler olarak kullanıldığı bildirilmektedir. Ayrışımın az karşılaşmanın daha iyi bir uyumun gerçekleşeceğine işaret edeceği belirtilmektedir. Bu duruma örnek olarak yerleşim alanlarına dayalı bir ayrışmanın göçmenlerin sosyo-ekonomik olarak üst sınıflara erişmeler bile ayrışma uğrama durumlarının devam edebileceğini göstermesi verilmektedir. Yerleşim bölgesine dayalı ayrışmanın, azınlık gruplarının toplumun geneline katılımına tam anlamıyla engel olmayacağı aksine bazı durumlarda göçmenlere bilgi sağlanması ve sosyal gelişimlerinin gerçekleşmesinde kolaylaştırıcı bir rol oynayabileceği bildirilmektedir. Buna karşın, etnik olarak ayrılmış olan alanlarda yaşamının yeni gelen toplumda, ekonomik ve sosyal kaynaklara ulaşmada olumlu ve olumsuz etkisinin olabileceği vurgulanmaktadır. Entegrasyonun, sosyalleşmeyi gerekli kıldığı ve göçmenlerin, yeni geldikleri topluma adaptasyonlarının sağlanabilmesi için yeni toplumda yeniden bir sosyalleşme süreci yaşamalarının gerekli olduğu bildirilmektedir (Belloni, 2016).

Göçmenler açısından sosyal uyum; onların ev sahibi toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve politik yaşamına dâhil edilmesi olarak ele alınmakta ve ev sahibi toplulukla göçmenler arasında karşılıklı uyumu gerektiren iki yönlü bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü, sosyal uyum ile birlikte göçmenlerin topluma dâhil olma durumunun eş zamanlı bir şekilde gerçekleştiği zaman sosyal entegrasyonun da oluşacağına işaret etmektedir. Sosyal uyum kapsamında; ayrımcılığa izin verilmemesi, yabancı düşmanlığı ile mücadele ve karşılıklı anlayışın geliştirilmesi yer alırken topluma dâhil olma başlığında ise; sosyal içerme (sağlık, eğitim), ekonomik katılım (işgücü piyasasına erişim) ile siyasi katılımın gerekliliği belirtilmektedir (IOM, 2017; IOM, 2020).

Sosyal uyum, özellikle göç alan ülkeler için, farklılıklara yanıt oluşturularak bir arada huzurlu bir yaşamın gerçekleşebilmesi için güçlü bir bağ oluşturma anlamında ele alınmaktadır. Sosyal uyum ya da sosyal entegrasyonun nasıl sağlanacağı konusu yanında etkinliğinin nasıl ölçüleceği konusunda net bir yanıt oluşturulmamıştır. Sosyal uyum, durumlarının değerlendirilmesinde, göçmenlerin iyilik hali, bir başka boyutuyla ele alındığında ise yaşam kalitelerinin ele alınarak değerlendirilmesi genel olarak kabul görmektedir. Sosyal uyum gösteren toplumlarda; farklılıklara toleransın geliştiği, ayrımcılığın olmadığı, üretken bir ekonomik gelişmenin yanı sıra işsizliğin önlendiği, yaşam kalitesinin yükseldiği ve yaşam memnuniyetinin arttığı bir toplumsal yapı beklenmektedir. Dünyada, sosyal uyum açısından ülkeler arasındaki farklılığın ele alındığı bir çalışmada, subjektif refah durumuna ilişkin veriler, sosyal dışlanma, sosyal sermaye ve sosyal

hareketlilik değişkenleri ile birlikte ele alınarak, ülkelerin sosyal uyum durumları değerlendirilmiştir. Bu çalışma, 150 ülkede uygulanarak, elde edilen bölgesel sonuçlar arasında yer alan, Doğu Avrupa'nın her üç boyutta düşük sosyal uyum düzeyi göstermesini dikkat çekici bir sonuç olarak yorumlamaktadır. Avrupa Konseyi tarafından, 2008 yılında yapılan sosyal uyum tanımı “*Sosyal uyum, bir toplumun tüm üyelerinin refahını sağlama, eşitsizlikleri en aza indirme ve marjinalleşmeyi önleme kapasitesi*” olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda, sosyal uyum, dünyada vatandaşların refahını başka bir deyişle iyilik halini iyileştirmenin, hem bir aracı hem de sonucu olarak ele alınmasının ve değerlendirilmesinin önemini göstermektedir (Garroway ve Jütting, 2013).

Literatürde, son yirmi yılda yaşam kalitesinin bir göstergesi olarak ele alınan bireyin öznel iyilik halinin değerlendirilmesine duyulan ihtiyaç ve ilgide artış görülmektedir. İyilik durumu, ekonomistler, sosyal psikologlar, sosyologlar ve siyaset bilimciler tarafından, toplumun refah durumunun bir başka deyişle yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde önemli bir gösterge olarak kullanılmaktadır. Göçmen ve mültecilerin sosyal uyumu kapsamında öznel iyilik hali; onların yaşam kalitesinin (yaşam doyumunun) göstergesi olarak birey bazında olduğu gibi toplumsal boyutta da ele alınmaktadır (Berger-Schmitt, 2000).

Uyum, birey ve grupların göç edilen yeni toplumdan beklentileri doğrultusunda yaşamlarını tekrardan düzenleme ve daha fazla yaşam doyumuna sahip olunan hayatı kurabilme çabası olarak tanımladığımız zaman bu sürecin hem psikolojik uyumu ve hem de kültürel uyumu gerekli kıldığı ortaya çıkmaktadır (Saygın ve Hasta, 2018). Bu noktada göç deneyiminin göçmen ya da mülteci özneler açısından psikososyal boyutta ele alınmasının gerekliliği vurgulanabilir. Göçmenlerin iyilik halinin ölçülmesi göçmen grupların yaşam kalitesini göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

1.3. GÖÇMEN İYİLİK DURUMU VE SOSYAL UYUM

Psikoloji alan yazınında bireyin *iyilik hali* /*iyi olma* halini (wellbeing) tanımlayan benzer amaçlı çok sayıda terim ve kavramın yer aldığı görülmektedir. Bunlar arasında, *öznel iyilik hali* (subjective wellbeing), *mutluluk* (happiness), *haz* (pleasure), *yaşam doyumu* (life satisfaction), *yaşam kalitesi* (quality of life) ve *uyum* (adaptation) örnek olarak verilebilir. Bireyin iyilik hali, bir başka deyişle kişinin mutluluk durumu; onun öznel iyilik hali, yaşam kalitesi, yaşam doyumu açısından önemli bilgiler verilmesini sağlaması açısından bireyin içinde yaşadığı toplumdaki durumunun değerlendirilebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle psikoloji dışında ekonomi

ve siyaset alanında da sıklıkla bireyin yaşamına ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında kullanılmaktadır.

Öznel iyilik hali (subjective wellbeing), bireyin kendi bakış açısından yaptığı genel bir yaşam değerlendirmesini içermesi açısından sosyal bilim alanlarında, özellikle de sosyal politikaların değerlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Öznel iyilik hali yaşam doyumu, iş doyumu gibi farklı perspektifleri sunabilmesinin yanı sıra bireyin yaşamına ilişkin duygularının ne olduğunun değerlendirilebilmesi amacıyla hizmet etmektedir. Yaşam doyumu, kişinin beklentilerinin şu an karşılanıp karşılanmadığına ilişkin bir değerlendirmeyi olanaklı kılarak, yaşam koşullarından hoşnut olup olunmadığını tanımlamaktadır (Güler ve Dönmez, 2011; Tiberius, 2006). Bu bağlamda ele alındığında, farklı sosyo-kültürel bir çevreye gelen göçmenlerin yaşadıkları güçlüklerin çözümü için sosyal uyum süreci çok önemli iken bu süreçte öznel iyilik halinin geliştirilmesi de aynı derecede önem taşımaktadır. Bir başka deyişle, göçmenlerin uyum süreci; bireyin öznel iyilik hali açısından da önemli olmakta ve sosyal uyumun sağlanması süreci kapsamında, bireyin öznel iyilik halinin giderek yükselmesi beklenmektedir. Bu anlamda sosyal uyumun hedefinin öznel iyilik halini ve iyilik halini yükseltmek olduğu söylenebilir.

Göç deneyimi, yarattığı stres faktörü ile birlikte bireyin iyilik halini düşürmektedir. Öznel iyilik halini olumsuz yönde etkileyen faktörler arasında dil sorunu, iletişim problemleri, sosyokültürel değişim, ekonomik sorunlar, işsizlik, sosyal dışlanma ve sosyal destek kaybı gibi birçok faktör yer alabilmektedir. Sosyal uyum süreci bağlamında göçmenlerin etkili bir iletişim ağına sahip olmalarının önemli olduğu belirtilmiştir. (Amit ve Riss, 2014). Koczan'ın yaptığı bir diğer çalışmada da, yaşam doyumu ile iyilik hali ele alınmış ve göçmenlerin ev sahibi topluma göre yaşam doyum düzeylerinin düşük olduğu bulunmuş ve bunun ekonomik faktörlerin yanı sıra topluma ait olamama duygularından da kaynaklandığı gösterilmiştir (Koczan, 2016). Yapılan bir diğer çalışmada ise; 27 Avrupa Birliği ülkesinde iyilik halinin yüksek olduğu ve sosyal uyumun güçlü olmasının öznel iyilik halini olumlu yönde etkilediği gösterilmiştir (Delhey ve Dragolov, 2016).

Öznel iyi olma durumu ile göç arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sayısı giderek artmakta ve iyilik halinin insanların yaşamlarının değerlendirilmesinde kullanıldığı küresel ölçekte çalışmalar yapılmaktadır. İnsan yaşamı değerlendirilirken hem kişisel hem de toplumsal faktörler bir arada ele alınmakta ve çok yönlü bir bilgi yapısına erişme sağlanmaktadır. Bu nedenle sosyal politikalara biçim verme amacıyla öznel iyilik halinin değerlendirilmesi giderek yaygınlaşmaktadır (Fry ve Wilson, 2017). Cummins ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, olumlu

olaylar yaşanmasının öznel iyilik hali üzerindeki olumlu etkisini gösterirken, olumsuz yaşıntıların da öznel iyilik halini kötüleştirdiği gösterilmiştir (Cummins ve ark., 2003).

Göçmenlerin öznel iyilik halini etkileyen üç faktörden söz edilmektedir. Bunlardan biri olarak tanımlanan içsel faktörler, göçmenin kendi ülkesindeki gelir düzeyi, eğitimi, deneyimi, yaşam standardı, yaşam kalitesi, yaşam doyumu ile ilgili olup göç ederken beraberinde getirdiği ve etkisinin süregelen olduğu bir durum olarak belirtilmektedir. İkinci olarak edinilmiş faktörlerden söz edilmekte ve bu başlıkta göçmenlerin göç ettiği ülkedeki tüm nesnel koşulları ve yaşananların niteliği, bir başka deyişle yaşam kalitelerini etkileyen tüm başlıklar bu edinilmiş faktörlerle ele alınmaktadır. Bu başlık altında yer alan önemli bir konu olan sosyal sermayenin öznel iyilik halini pozitif yönde etkileyen edinilmiş bir faktör olarak vurgulandığı belirtilmektedir. Göçmenlerin öznel iyilik halina etkili son faktör ise, bağlam değişkeni olarak adlandırılmakta olup göç edilen ev sahibi toplumun demografisi, göç politikaları ve toplumun göçmenlere ilişkin tutumları olarak tanımlanmaktadır (Helliwell, 2003; Diener, 2000).

Avrupa’da göçmenlerin öznel iyilik halinin değerlendirildiği bir çalışmada, göçmenlerin iyilik halinin ev sahibi topluma göre düşük düzeyde olduğu gösterilmiştir (Baltatescu, 2005). Göçmenlerin iyilik halinin ele alındığı, ” Dünya Mutluluk Raporunda” da uluslararası göçmen mutluluğunun ev sahibi ülke toplumu tarafından nasıl kabul gördüklerine bağlı olarak değiştiği ve olumlu bir biçimde kabul gösteren ülkelerde göçmen mutluluğunun arttığı gösterilmektedir (Sachs ve ark., 2018). Marlier ve Atkinson (2010), sosyal dışlamayı, bireylerin ve grupların, yaşadıkları topluma tümüyle katılımlarını önleyen durumlar anlamında ele almaktadır. Bu bağlamda, sosyal dışlama, toplumun politik, ekonomik ve sosyal süreçlerinin dışında kalma olarak tanımlanmaktadır. Bu durumun yaşanmasına ise, yoksulluğun ve güvensizlik duygusunun neden olduğu gösterilmiştir.

NewYork’da, 30 farklı ülkeden gelen mülteciler üzerinde öznel iyilik halinin değerlendirildiği araştırmada ise; Asya ve Avrupa kökenliler için kendi etnik gruplarından arkadaşlara sahip olmanın, Afrika kökenliler için ise dil bilmenin iyilik halini yükselttiği gösterilmiştir. Gelir düzeyi ortalama bir etki gösterirken değişkenliğinin her grup için farklı olduğu ve çocuk sahibi olanların olmayanlara göre daha olumlu bir iyilik düzeyine sahip oldukları aynı çalışmada gösterilmiştir (Hagstrom ve ark., 2019). Yapılan araştırmalar göçmenlerin ev sahibi topluma göre daha düşük yaşam doyumuna sahip olduklarını göstermekte ve bunda kültürel boyutta yaşanan yeni gelinen topluma ait olamama duygusunun da önemli olduğu vurgulanmaktadır (Kozcan, 2016). Göçmen entegrasyonunun başarılı olarak sağlanması ile öznel iyilik halinin arttığı ancak ev sahibi toplum ile

karşılaştırıldığında yine de göçmenlerin öznel iyilik hallerinin daha düşük olduğu ve bu durumun Sivil Toplum Kuruluşlarının (STÖ) katkısı ile önemli ölçüde geliştirildiği gösterilmektedir (Moreno ve ark, 2018). Göçmenlerin sosyal uyumunda mikro düzeyde; birincil sosyal ilişkiler kapsamında aile, akrabalar, mahalle komşuluk ilişkileri ve ikincil sosyal ilişkiler olarak da sivil toplum kuruluşları ile ilişkileri ifade edilirken STÖ'lerin sosyal uyum ve iyilik halinin geliştirilmesinde önemli roller üstlendikleri bilinmektedir.

1.4. SOSYAL UYUM VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Sosyal uyum gösteren bir toplumda; insanların yaşam risklerine karşı korunduğu, komşularına ve devlet kurumlarına güvendiği gözlemlenmektedir. Göçmenlerin kendileri ile aileleri için daha iyi bir gelecek yönünde çalışan bir toplum olmalarının sağlanması amacıyla, sosyal uyum çalışmalarının nasıl geliştirilebileceği konusunda Sivil toplum örgütlerinin (STÖ)'nün katkısı ve rolü giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Çebi, 2017).

STÖ'ler, kar amacı gütmeyen ve sosyal yarar sağlamayı hedefleyen oluşumlardır. Göçmen entegrasyonunda, STÖ'lerin birçok ülkede çok uzun bir geçmişe sahip olduğu ve bu önemli rolün giderek geliştiği bildirilmektedir (Moreno ve ark., 2018). Göçmenlere yönelik çalışma alanlarında devlet kurumları ile birlikte çalışan üçüncü sektör (ÜS) kuruluşları; SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ (STÖ'ler), kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve gönüllü kuruluşlar olarak da adlandırılmaktadır. Üçüncü sektör kuruluşlarının göçmenlere yönelik sosyal, insani, siyasi ve kültürel hizmetler sundukları bilinmektedir.

Garkish ve arkadaşlarının, ÜS 'ün göçmen ve mülteci krizindeki katkılarına ilişkin yaptığı sistematik literatür incelemesi sonucunda; Sivil toplum örgütlerinin temel dört faaliyet alanı tanımlanmıştır. Bunlardan birincisi, temel ihtiyaçlara yönelik hizmetlerin ve sosyal refahın doğrudan sağlanması; ikinci olarak, göçmen odaklı kapasite geliştirme; üçüncü alanda, sistem odaklı savunuculuk yer alırken dördüncü alanda ise, tamamlayıcı olarak nitelendirilen araştırma faaliyetleri tanımlanmaktadır (Garkish ve ark., 2017).

Kar amacı gütmeyen, Sivil toplum örgütlerinin (STÖ) toplum içinde oynadığı kilit rollerden biri savunuculuk rolüdür. Hizmet ettikleri topluluklara, özellikle savunmasız topluluklara öncülük etme, demokrasiyi geliştirme rolleri ile göçmenlerin entegrasyonunda /sosyal uyumu bağlamında yaptıkları katkılar önemli bulunmaktadır. Savunuculuk rolünde göçmenlerin ihtiyaçları, kaygıları ve görüşlerinin ilgili mercilere iletilmesinin sağlanabilmesinde, devlet ile olan ilişkileri

bağlamında önemli bir konumda oldukları ifade edilmektedir. Bu nedenle, STÖ'lerin göç politikalarının yapımı ya da geliştirilmesinde çok önemli katkılar sunabilecek bir pozisyona sahip bulunduğu ve ilgili politikaların geliştirilmesinde anlamlı katkıları olduğu belirtilmektedir (Mayblin ve James, 2019).

STÖ'lerin göçmen entegrasyonunda yaşanan zorlukların çözümünde hayati katkıları olduğu bilinmekte ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) gibi uluslararası örgütler tarafından da önemli rolleri olduğu vurgulanmaktadır. Küreselleşmenin etkisi ile yaşanan yoğun göç akışlarında hükümetlerin sunduğu hizmetlerde yaşanan boşlukların doldurulması bağlamında STÖ'ler önemli katkılar sağlamaktadır. Ülkemizde de 2016 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) 96. Maddesinde "uyum" başlığı altında Göç İşleri Genel Müdürlüğü'nün kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STÖ'ler, Üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetlerini yürütebileceği belirtilmektedir. YUKK ile birlikte, yürütülecek olan uyum faaliyetlerinde STÖ'lerin bir aktör olarak yer alabileceği belirtilirken ülkemizde bu alanda çalışan ulusal STÖ sayısı yıllar içinde, Suriyeli mülteci artışına paralel olacak şekilde bir artış göstermektedir. Suriyeli mültecinin Türkiye'ye girişinin ardından Sivil toplum örgütlerinin sayısında görülen artış, Türkiye'de geçici koruma yönetmeliği çerçevesinde sosyal uyumun sağlanmasında önemli aktörlerden biri olarak STÖ'lerin tanımlanmasına yol açmıştır. Suriye'den zorunlu göçle gelenlerin gereksinimlerinin karşılanmasında, merkezi ve yerel yönetimlerin yetersiz kaldığı noktada, hem uluslararası ve hem de ulusal sivil toplum örgütleri bu alanda önemli aktörler olarak yer almakta ve bunlara göçmenler tarafından kurulan göçmen oluşumları ve dernekleri de eşlik etmektedir.

Türkiye'de göçmen entegrasyonu doğrultusunda kurulan ilk STÖ, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) dir. Bu derneğin kurulmasında, 1994 yılında yayınlanan İltica ve Göç Yönetmeliğinin yarattığı sıkıntıların hafifletilmesi isteği önemli rol oynamıştır. Bu doğrultuda UNHCR Türkiye Ofisi desteğiyle adında "sığınma" sözcüğü geçen ilk STÖ olarak SGDD 1995 yılında faaliyete geçmiştir. Adında iltica, sığınmacı, mülteci kelimeleri olan İGAM da dâhil olmak üzere 2013 yılı itibariyle göç alanında yer alan STÖ'lerin sayısının 5 olduğu bildirilmektedir (Çorabatır ve Hassa, 2013). Bu alanda çalışan STÖ sayısının 2013 yılı sonrasında arttığı bilinmektedir.

Hatay'ın Yayladağı ilçesinden 29 Nisan 2011'de 250 kişilik bir Suriyeli grubun geçişi ile başlayan ve sınırda barikatlar aşılarak gerçekleştirilen ilk göç akını karşısında Türkiye hükümeti gelenleri

“misafir” olarak nitelendirmiştir. Açık kapı politikası uygulayan Türkiye için, gelenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması zorunluluğu doğarken, göçmenlere ülkelerine geri gönderilmeyecekleri teminatında bulunulmuştur. Açık kapı uygulamasıyla, uluslararası göçmen koruma ilkeleri ile tam uyumlu bir politika uygulayan Türkiye, bu uygulama ile uluslararası alanda takdir kazanmıştır. Türkiye’nin kendi olanakları ile göçmenlere koruma sağlaması, Suriye’den sığınanların sayısı arttıkça karmaşık bir hale dönüşürken ilk Hatay ili ilçelerinde, daha sonra Suriye sınırına yakın diğer illerde göçmen kampları açılmıştır. Hem kamplarda yaşayan hem de kamp dışında yaşayanlar için entegrasyon/sosyal uyum çalışmaları, kamu hizmetini aşan yoğunluğu da göz önüne alındığında, STÖ’lerin bu alandaki çalışmalarının çok daha önemli olduğu bildirilmektedir (Mackreath ve Sağnıç, 2017).

Sivil toplum örgütleri, resmi kurumlardan bağımsız olarak çalışan ve genel olarak toplumda daha demokratik bir ortam oluşturmak için, politik, sosyo- kültürel, hukuki ve çevresel amaçlar doğrultusunda, toplumu etkileyen ve bu doğrultuda eylemlerde bulunan oluşumlar olarak ele alınmaktadır. Sivil toplum örgütleri, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle oluşturan, kar amacı gütmeyen, gelirlerini üyelik ödemeleri ve bağışlardan sağlayan yapılanmalar olarak betimlenmektedir (Karataş, 2014). Türkiye’de göçmenlere yönelik hizmet sunan STÖ’lerin, barınma, beslenme, sağlık, eğitim, çalışma hakkı ve hukuki desteklerin sağlanması yanında kadınların ve çocukların topluma, hem sosyal hem de kültürel uyumunun sağlaması yönünde çalışmaları bulunmaktadır. Bu programların kapsam ve içeriği hiç kuşkusuz ülkenin göçmen politikaları doğrultusunda oluşturulmaktadır. Entegrasyon politikalarının dayandığı entegrasyon teorileri bu noktada belirleyici olabilmektedir. STÖ’lerin üstlendiği evrensel rol ve sorumluluklar düşünüldüğünde; göçmenlerle yakın ve sıkı teması olan STÖ’lerin bu politikaların değişiminde ya da geliştirilmesinde önemli rol oynayabileceği beklentisi güçlenmektedir.

Türkiye’ye zorunlu göçle sığınan Suriyelilerin göç hareketlerini başlatmalarında uygulanan açık kapı politikası motivasyon kaynağı olmuştur. Açık kapı politikası uygulayan Türkiye’nin sığınmacılar için kullandığı “misafir” sözcüğü ilk başta göçün tarafları arasında yakınlık belirtici bir terim olarak algılanırken aradan geçen sürenin uzamasından sonra ev sahibinin kurallarını hatırlatıcı bir özellik betimlemesi nedeniyle eleştirilere neden olmuştur. Toplumda göçmenlere yönelik oluşan söz dağarcığına dayalı teorik bir ötekileştirme ve bunun algısal yapısının oluşturulmasının ise, göçmenlerin dışlanmışlık duygusunu yaşamalarına katkıda bulunduğu belirtilmektedir. Bu duruma ek olarak yerleşim alanlarının belirli bölgelere özgü olarak yoğunlaşmasının da topluma entegrasyonu engelleyen bir faktör olduğu belirtilmektedir. Bu

bağlamda Suriyelilere yönelik söylem ve eylemlerin sosyal uyum ile ötekileştirme arasında hassas bir konumda olduğuna dikkat çekilmektedir (Yaman, 2017).

Akar ve Erdogdu (2018), Suriyeli mültecilerin entegrasyonunu ele alan çalışmalarında, mültecilerin dil öğrenme, iş bulma, barınma, eğitim ve ayrımcılığa uğrama boyutlarında durumlarını değerlendirmiştir. Bu çalışma sonucunda, kamu ile SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ arasında ele alınan tüm başlıklarda işbirliğinin sağlandığı ve uluslararası desteğin sosyal uyum/entegrasyon sorunlarının ele alınmasında etkinliği artırıcı bir rolü olduğu gösterilmektedir. İstanbul ilinde yapılan bir diğer çalışmada ise, geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlere yönelik hizmetlerde STÖ'lerin aktif katılımlarına karşın verilen hizmetlerin plansız olduğu ve süreklilik göstermediği eleştirisi yapılmaktadır (Artan ve Arıcı, 2017). Toplumsal refahın gelişimi için elzem olan sosyal uyum, toplumda ortak zemin inşa etme süreci olarak ele alındığında; STÖ'lerin, bu bağlamda nasıl yer aldığı ve toplumsal refahın geliştirilmesi için daha nelere ihtiyaç duyulduğunun bilinmesi için STÖ'lerin ele alındığı çalışmalar önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, yapılan çalışmalar, STÖ'lerin bu alanda yapabildiklerini ve karşılaştıkları engellerin yanı sıra kolaylaştırıcı faktörlerin de ne olduğunun görülmesini sağlayabilmekte ve bu sayede olumlu deneyimlerin paylaşılması sağlanabilmektedir.

Mackreath ve Sağnıç (2017) tarafından hazırlanan “Türkiye'deki Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler” başlıklı raporda; STÖ'ler “ihtiyaç temelli” ve “hak temelli” terimleri kullanılarak sınıflandırılmaktadır. İhtiyaç esaslı kuruluşlar genellikle yiyecek, barınma, eğitim ve sağlık gibi maddi yardım sağlanmasına odaklı çalışma yapan STÖ'leri tanımlamaktadır. Hak temelli STÖ'lerin, Suriyelilerin haklarının savunulması, yasal haklarından yararlanabilmeleri açısından bilgilendirme yapılması, göçmenlerin güçlendirilmesi ve yoksullukla baş etme faaliyetleriyle öne çıktıkları belirtilmiştir.

Caponio'nun İtalya'nın üç farklı şehrindeki göçmen derneklerinin sağladığı kurumsal olanakları incelediği makalesinde; Milano, Napoli ve Bolonya gibi farklı siyasi görüşlerin yerel yönetimlerde etkili olduğu şehirlerde, göçmen derneklerinin örgütlenmesinin yetersiz olduğu ve karar alma süreçlerine katılımlarının düşük olduğu vurgulanmaktadır. Sol görüşlü yerel yönetimlerin göçmen derneklerine bazı fırsatlar yaratmasına rağmen yaratılan bu fırsatların kısıtlı özellikte olduğu ve çelişkiler içerdiği söylenmiş. Ayrıca, yerel yönetimlerin genellikle İtalyanlar tarafından kurulan göçmenleri destekleyen derneklerle finansman ve gerekli kaynaklara ulaşma konusunda işbirliğine girmeye daha çok meyilli oldukları belirtilmektedir. Üç İtalyan şehrinde ulusal refah kuruluşlarının göçmenlerin kurdukları dernekleri dışlayıcı bir tavır takındığı

bildirilen bu çalışmada, kamusal sözleşmelerin çoğunlukla İtalyanlar tarafından kurulan derneklerle yapıldığı ve kamu kuruluşlarının göçmenlerin kendi kurdukları derneklere karşı olan güvensizliğinin de bu derneklerin yapısal olarak zayıf bir halde kalmalarına yol açtığı ifade edilmektedir (Caponio, 2005). Soykan ve Şenses'in (2018) çalışması da, benzer bir sonuç ortaya koymakta ve göçmen oluşumlarına yeterli düzeyde temsil şansı tanınmadığı vurgulanmaktadır.

Lizbon'un metropoliten alanındaki Cape Verde'li derneklerin, göçmenlerin sosyal uyumu üzerindeki rolünün incelendiği makalede ise, Portekiz'e göç eden Cape Verdelerinin de aralarında bulunduğu Afrikalı göçmenlerin, Portekiz Devleti tarafından görmezden gelindiği ve 1990'lı yıllardan itibaren Portekiz toplumuyla bağlarının oluşturulması sürecinde kendi başlarına bırakıldıkları belirtilmektedir. Cape Verdelerinin nüfus oranının artmasıyla birlikte uyum problemlerinde de aynı oranda artış olduğu ve bu süreçte Cape Verde'li toplumun, yaşam koşullarının daha iyi hale getirilmesi, kültürel varlıklarının korunması ve ihtiyacı olan kaynaklara ulaşımının sağlanması amacıyla çok sayıda derneğin ortaya çıktığından söz edilmektedir. Portekiz'deki Cape Verde toplumunun yoksulluk içinde olduğu, düşük düzeydeki eğitimleri, iş piyasasındaki vasıfsız statüleri ve yetersiz barınma koşulları sebebiyle sosyal yapının en alt kademesinde yer aldıklarından bahsedilirken ülkedeki sosyal destek sistemlerinden yararlanma problemi yaşadıkları bildirilmektedir (Sardinha, 2005).

Davide Pero, günümüz Avrupa'sında göç, yönetim ve çok kültürlülük konularının iç içe bir şekilde tartıştığı makalesinde, Sivil toplum örgütlerinin bir ayağını oluşturduğu yönetim sürecinin göçmenlerin katılımını artırıcı ve güçlendirici bir özellik göstererek az masraflı ve daha etkili bir araç olarak sosyal uyum çalışmalarında değerlendirilebileceğini bildirmektedir. Ayrıca, makalede sivil toplum örgütleri (STÖ) vasıtasıyla devlet ve vatandaşların sistematik bir işbirliği içerisinde toplumun yönetiminde yer almalarının doğru göç yönetimi yaklaşımı olduğu vurgulanmaktadır (Pero, 2007).

Sivil toplum örgütleri teriminin, yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanması, Birleşmiş Milletlerin 1945 yılında kurulması ile birlikte beyannamesinde yer alan ve hükümetler arası örgütler ile uluslararası özel organizasyonların katılım haklarının belirtilmesine ihtiyaç duyulmasıyla ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletlerde her çeşit özel kuruluş sivil toplum kuruluşu olarak tanımlanmaktadır. Bir oluşumun sivil toplum kuruluşu olarak tanımlanabilmesi için üzerinde anlaşılmış belirli bir nitelendirme yapılmamakta ve sivil toplum kuruluşu tanımlaması farklı durumlarda farklı çağrışımlarla yapılabilmektedir. Buna karşın, STÖ'ler bazı ortak yapısal özellikler taşımaktadırlar. Öncelikle, STÖ'lerin herhangi bir hükümetin doğrudan kontrolü

altında olmaması, kar amacı gütmemesi, bir siyasi parti olarak oluşturulmaması, suç örgütü konumunda olmaması ve şiddet eylemlerine karışmamış olması gerekmektedir. Bu bağlamda, bir sivil toplum kuruluşunun, insanların siyasi iktidarı ele geçirmek, maddi çıkar veya yasa dışı bir gelir elde etmenin dışında ortak bir amaç için birlikte, bağımsız ve gönüllü bir çalışma yürütmesi gerekmektedir (Willetts, 2002; Lewis, 2010).

Günümüzde sivil toplum örgütleri kalkınma, insan hakları, insani eylemler ve çevre gibi kamusal hareketin gerektiği diğer alanlarda görünürlüğü artan önemli bir üçüncü sektör gücü olarak tanımlanmaktadır. STÖ'ler ayrıca demokrasinin geliştirilmesi, çatışmaların çözülmesi, insan hakları ile ilgili çalışmalar, kültürlerin korunması, çevresel aktivizm, politika analizi, araştırma ve bilgi sağlanması gibi geniş bir çerçevede aktif bir rol oynamaktadır. Sivil toplum örgütleri “Kar amacı Gütmeyen Örgütler” ve “Gönüllü Örgütler” gibi farklı isimlendirmelerle de ilgili literatürde yer almaktadır. Farklı kültürlerin ve tarihsel gelişmelerin bir sonucu olarak STÖ'lerin isimlendirilmesinde ülkeler arasında da değişiklikler gözlenmektedir. Piyasanın egemen olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde sivil toplum örgütleri; kamusal yararın sağlanması amacıyla ticari bir çıkar beklemeden çalıştıklarından “kar amacı gütmeyen kuruluşlar” (Non Profit Organizations) olarak isimlendirilmektedir. Birleşik Krallık'ta ise tarihi bir hayırseverlik ve dini değerlere bağlı bir gönüllü çalışma kültürü olduğundan; bu tarz kuruluşlar “Gönüllü Kuruluşlar” (Voluntary Organizations) olarak adlandırılmaktadır (Lewis, 2010; Kuruvila, 2015; Ma, 2002).

Sivil toplum örgütlerinin üstlenmiş olduğu roller çok geniş bir alana yayılmış olmasına karşın genel olarak üç temel rolde görülmektedir. Bunlar hizmet sağlama, katalizörlük ve ortaklık olarak adlandırılmaktadır. Hizmet sağlama rolünde STÖ'ler ihtiyacı olan insanlara gerekli hizmet ve ürünlerin onların yararlanabileceği bir şekilde harekete geçirilmesini amaçlamaktadır. STÖ'lerin sağlamış oldukları hizmetler sağlık alanından, mikro finansa, tarımsal faaliyetlerinden, acil durum yardımlarına ve insan hakları konularına uzanan çok geniş bir çerçeve çizmektedir. Hizmet sağlayıcılığı rolü hükümetler ve bağışçılar tarafından da maddi olarak desteklenerek yürütülmektedir. STÖ'lerin üstlenmiş oldukları katalizörlük rolü ise bu oluşumların düşünce geliştirilmesindeki etkileyici ve kolaylaştırıcı özellikleri olarak tanımlanmaktadır. Bunun içinde, halk tabanlı örgütlenmeler, topluluk oluşturma, toplumsal cinsiyet ve kadınların güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalar, lobicilik faaliyetleri, savunuculuk faaliyetleri, politika oluşum süreçlerini yaratıcı bir şekilde etkileme çalışmaları dâhil edilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin ortaklık rolü ise, STÖ'lerin hükümetler, bağışçılar ve özel sektörle çok ortaklı projeler oluşturmak ve sosyal sorumluluk girişimleri başlatmak gibi işbirliğine dayalı çalışmaların içinde olmasını ve diğer sektörlerle verimli çalışmalar içine girebilme özelliğini belirtmektedir (Lewis, 2010).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), 1 milyar dolarlık bütçesinin yaklaşık üçte birlik bir oranını, günlük düzeyde doğrudan sığınmacılarla ilgilenen birkaç işbirliği içinde çalışan sivil toplum kuruluşu arasında paylaşmıştır. Bu ortak uygulayıcılardan biri, “Action Africa Health International” adlı felaketler üzerine uzmanlaşmış olan ve merkezi Nairobi’de, bağış toplama birimi Münih’te bulunan bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kuruluş, gıda dağıtımı, tarımsal gelişme, çevre yönetimi, HIV/AIDS farkındalık çalışmaları ile Kyangwali ve çevresi bölgelerde, ülkeye geri dönüş programları düzenlemektedir. Bu STÖ’nün finansmanı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği; Birleşmiş Milletlerin, ” Dünya Gıda Programı” (World Food Programme) adlı kuruluşu ile Washington şehrinde yer alan “Dünya için ekmek” (Bread for the World) adlı bir Hristiyan organizasyon tarafından sağlanmaktadır. Erker ve Ahmed makalelerinde, bu STÖ’lerin insanların çektikleri acıları dindirmek, yoksul insanların çıkarlarını gözetmek, çevreyi korumak, temel sosyal hizmetleri sağlamak ve gelişmekte olan ülkelerde kalkınmayı sağlamak gibi roller üstlendiklerini belirtmektedir. Aynı makalede STÖ’lerin, insanların tutum ve zihniyetlerinin değiştirilmesinde etkili olduğu ve ayrıca ihtiyacı olan insanlara hizmet ve yardımların sağlanmasında daha etkili bir pozisyonda oldukları belirtilmektedir. STÖ’lerin son dönemlerdeki dikkat çekici gelişmelerinin seküler eğilimler, fikirler ile teknoloji arasındaki etkileşimin bir sonucu olduğunun vurgulandığı bu makalede, hükümetlerin giderek daha fazla oranda, kalkınma ve refah yardımlarını sivil toplum örgütleri aracılığıyla yaptıkları bildirilmektedir. Bunun gerçekleşmesindeki temel sebepler arasında ise, STÖ’lerin hizmetlerin sunumunda kamu kurumlarına göre daha etkin olabilmeleri ve STÖ’leri destekleyen girişimcilerin daha kolay ve ekonomik bir şekilde organize olabilmeleri gösterilmektedir (Werker ve Ahmed, 2008).

İtalya’da, göçmenlere yönelik uyum çalışmalarına etkisi olan politika araçlarının ve aktörlerin incelendiği makalede, İtalya için, göç konusunun her zaman bir problem ve acil durum konusu olarak kabul edildiği belirtilmektedir. Siyasal ve kamusal tartışmaların merkezinde çoğunlukla düzensiz göçmenlerin özellikle de Lampedusa adasına ulaşan Afrikalı göçmenlerin yer aldığı bildirilmektedir. Göç konusunun İtalya’da 2008 yılında yapılan genel seçimlerde de önemli bir tartışma konusu olduğu ve İtalyanların göçe karşı katı tavır takınan merkez partilerin koalisyonuna oy verdiğinden bahsedilmektedir. İtalya’da 2013 yılı genel seçimlerinde ise göç konusunun daha az tartışılan bir konu haline geldiği ve merkez sağda yer alan partilerin düzensiz göçle daha sert bir biçimde mücadele edilmesi gerektiği görüşünü savundukları ve göçmenlerin sosyal uyumu konusunda bir kaygı taşımadıkları bu makalede vurgulanmaktadır. Göç konusu tartışılırken güvenlik, suç ve düzensizlik konularına değinilirken, uyum konusunun ön plana alınmadığı bildirilmekte ve siyasal söylemlerde daha çok son yıllarda uyum başlığına yer verildiği

bildirilmektedir. İyi şekilde yapılandırılmış bir uyum politikasının yokluğuna rağmen yine de siyasal ve kamusal tartışmalarda belirli grupların uyumunun kültürel ve dini farklılıklar sebebiyle zor olarak tanımlandığı vurgulanmaktadır. Göçmenlerin ekonomik bir uyuma dâhil olmaları beklenirken özellikle Müslüman, Çinli ve Roman toplumuna karşı toleransın düşük olduğu belirtilmektedir. İtalya'daki STÖ'lerin, göç konusunda aktif bir rol üstlendikleri ve 1980'lerdeki ilk göç hareketlerinin başlamasıyla birlikte ülkeye yeni gelen göçmenlere destek sağlayıp onların haklarını savundukları belirtilmiştir. Günümüzde İtalya'daki STÖ'lerin göçmenlerin haklarının korunmasının yanı sıra dil kursları ve iş piyasasına erişimlerinin sağlanması gibi girişimlerde bulundukları ve bu girişimlerde gönüllü kuruluşların aktif bir şekilde yer aldığından bahsedilmektedir. İtalya'daki Sivil toplum örgütlerinin menşei ülkesine ve etnik kökenine bakmaksızın bütün göçmen gruplarına yönelik ayrımcılık uygulamadan hizmetler yürüttüğü vurgulanmaktadır (Caneva, 2014).

Mezzetti ve Guglielmo'nun makalesinde İtalya'daki göçmen derneklerinin üyelik durumuna, yapısına ve amaçlarına göre farklılıklar gösterdiği ve genellikle resmi ve kayıtlı derneklerin kayıtsız ve resmi olmayan gruplarla bir arada bulundukları vurgulanmaktadır. Makalede İtalya'daki Somalili oluşumların çoğunlukla resmi bir merkezlerinin olmadığı, bunun sonucu olarak da toplantıların dernek başkanlarının iş yerlerinde veya bazı üyelerin evlerinde gerçekleştirildiği bildirilmektedir. Bu grupların diğer STÖ'lerle çeşitli projelerde ortak olarak faaliyetlerde bulunabildikleri ve Somalili oluşumların üye sayısının geniş rakamlara ulaşmayıp genellikle ortalama 20 kişiden oluştuğunun altı çizilmektedir. Bu derneklerin çoğunluğunun, resmi ve kayıtlı bir statüde olup, bir başkan altında yönetsel bir yapı taşıyıp, üyelik ücretleri yanında yemek organizasyonları ve kutlama tarzı etkinlikler sayesinde fon oluşturabildikleri belirtilmektedir. Çalışmada, İtalya'daki diaspora örgütlerinin diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığı zaman çeşitli engellere maruz kalma oranlarının çok daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bu durumun sebepleri olarak ise; diasporaların etkileşime girebileceği kurumsal politikaların mevcut olmaması, diasporaların gelişebilecekleri bir diyalog ortamının olmaması ile birlikte yasal durumlarının ülke içindeki belirsizliğine bağlı olarak, uluslararası düzeyde aktörler haline gelememeleri olduğu bildirilmektedir (Mezzetti ve Guglielmo, 2009).

Sivil toplumun, göç alanındaki etkisinin diğer alanlarla karşılaştırıldığı zaman daha yeni yeni şekillenmeye başladığı da söylenmektedir. Bu gecikme sebebinin ise, göç alanının karmaşık yapısına ve devletler, uluslararası örgütler ile sivil toplum arasında bulunan ilişkiye bağlandığı bildirilmektedir. Sivil toplumun, uluslararası ve ulusal yasal standartların geliştirilmesiyle göçmenleri, sığınmacıları koruyucu hale gelmesinde rol almaları beklenmektedir. Ayrıca

STÖ'lerin hem gündemin belirlenmesinde hem de lobicilik faaliyetlerinin içeriklerinin belirlenmesinde, bilgilerin doğru ve zamanında gerekli yerlere ulaştırılmasında, devletlerin uymaları gereken zorunluluklara riayet edip etmediklerinin denetlenmesinde önemli bir unsur olduğu bildirilmektedir. Hem uluslararası hem de yerel düzeyde faaliyet gösteren STÖ'lerin iş birliği içinde hareket ederek bulundukları konumu güçlendirerek daha etkili bir güç haline gelebilecekleri de bilgimize sunulmaktadır (Thouez, 2003).

Callejo ve diğerlerinin makalesinde, İspanya'ya olan yabancı göçünün görece olarak yeni bir olgu olduğundan, göç ve uyum ile ilgili politikaların da aynı oranda yeni gelişme gösterdiğinden bahsedilerek, ilk yasanın 1985 yılında İspanya'nın Avrupa Topluluklarına girmeden bir yıl önce "Yabancılar Kanunu" adıyla çıkartıldığına değinilmiştir. Yabancılar Kanunu'nun çıktığı dönemde İspanya'da yaşayan yabancıların sayısının 250. 000 iken son dönemlerdeki göç akımlarıyla birlikte bu sayının katlanarak 4.5 milyon kişiye ulaştığı ve toplam nüfusun yüzde 10'una denk geldiği belirtilmektedir. Yazarlar uyum/entegrasyon politikalarında İspanyol sivil toplumunun önemli bir rol üstlendiğini ve 1980'lerin ortalarından itibaren göçmenlere hizmet götürülmesinde öncü kuruluşlar olarak hizmetlerin sağlanmasında sadece yerel politikalarla sınırlı kalmayarak kendi projelerini de oluşturarak, kamu otoriteleri tarafından maddi olarak desteklendikleri belirtilmiştir. Yazarlar, STÖ'lerin göçmenlere yasal destek sağlanması, dil eğitimi, istihdam hizmetleri, sağlık hizmetleri, çocuk bakım hizmetleri ve yetişkinlere yönelik eğitimlerin sağlanması gibi geniş bir yelpazede hizmetlerini sunduklarını ifade etmişler. Sivil aktörlerin kamusal yönetim birimleri ile birlikte göçmenlere yönelik uyum (entegrasyon) programlarını gerçekleştirdikleri ve göstermiş oldukları çabaların göçmen uyumunun siyasal gündeme taşınmasında ve göçmenlerin devletin refah olanaklarından yararlanmalarının sağlanması için kamuoyu oluşturulmasında etkili oldukları vurgulanmıştır. Gösterilen bu çabaların, insan hakları perspektifinin yaratılması ve göçmenler için eşit fırsatlar oluşturulmasında gözle görülür faydalar sağladığının altı çizilmiştir. Yazarlar makalelerinde Sivil toplum örgütlerinin göç konusunun siyasi gündeme taşınması ve sorunun nasıl tanımlandığının belirlenmesi açısından oynadıkları rolün, STÖ'lerin kendilerini göç konusunda tamamen güçlü ve bağımsız aktörler haline tam olarak gelmeseler bile önemli etkilerinin olduğuna değinmektedirler. Ayrıca, STÖ'lerin göçmen gruplarla olan düzenli etkileşimleri sebebiyle ve onlar aracılığıyla göçmenler için çeşitli önlemler almanın daha kullanışlı bir yöntem olması nedeniyle kamu yetkilileri tarafından önemsenir hale geldiği de vurgulanmaktadır. Makalede İspanya'daki STÖ'lerin karar alma süreçlerindeki rollerinin yapılaşmış bir durumda olmayıp dolaylı ve değişken bir pozisyonda olmaları ise 3 temel faktöre bağlanmış. Bu durumun, STÖ'lerin katılımının sağlanması için gerekli olan araçların yetersizliği, kamu yönetiminin

finansal desteğine ihtiyaç duyulması ve STÖ'ler arasındaki iletişimin yetersizliği olduğu bildirilmektedir (Bruquetas Callejo ve ark., 2008).

Sivil toplumun, uluslararası göç politikasının şekillenmesinde oynadığı role değinilen bir çalışmada, uluslararası alanda gerçekleşen insan hareketliliğinin devletler ve diğer aktörler için bir zamanlar ikincil veya üçüncül derecede öneme sahip olduğu söylenmektedir. Günümüzde ise sivil toplumun, küreselleşmenin etkisiyle hizmet ve malların hareketliliğine bağlı olarak ticaret, sürdürülebilir kalkınma, çevre, güvenlik, çatışma yönetimi ve yoksullukla mücadele konularına dâhil oldukları belirtilmektedir. Uluslararası alanda gerçekleşen insan hareketliliğinin, son 50 yılda sayısal olarak ikiye katlanarak daha fazla sayıda insanın daha iyi ekonomik olanaklara ya da daha iyi yaşama sahip olmak amacıyla düzensiz kanallar aracılığıyla sınırları geçmesinin devletlerin ve diğer aktörlerin işbirliği içinde çalışmasını gerekli kıldığı bildirilmektedir. Uluslararası göç alanının, uluslararası toplum içinde yer alan devletler ve ilgili diğer aktörler tarafından kapsamlı olarak incelenerek oluşturulan ortak bir yapıya gereksinim duyulan bir noktaya evirildiği bildirilmektedir (Thouvez, 2003).

Sivil toplum örgütlerinin göçmenler ve sığınmacılar için yaptıkları çalışmalarla ilgili literatür incelendiği zaman sadece uyum ile ilgili çalışmalarda bulunmadıkları, aynı zamanda acil durumlarda göçmenlerin ve sığınmacıların hayatlarını kurtaracak müdahale ve eylemlerde bulundukları da görülmektedir. Eugenio Cusumano'nun STÖ'lerin, Akdeniz'de gerçekleştirdiği arama kurtarma çalışmalarına değindiği makalesinde sadece 2015 yılında bir milyonun üzerinde göçmenin Akdeniz üzerinden Avrupa'ya geçtiğini ve bu sayının bir önceki yıla kıyasla beş kat arttığı bilgimize sunulmuş. Haziran 2016 yılı itibarıyla Akdeniz üzerinden Avrupa'ya geçenlerin sayısının 222. 291 kişi olduğu, bu geçiş esnasında hayatını kaybeden veya kaybolan insan sayısının ise, 2. 888 olduğu bildirilmiştir. Akdeniz'de karşılaşılan bu insani krizin 2014 yılının Ekim ayında İtalyan hükümetinin Akdeniz'de gerçekleştirdiği Mare Nostrum adlı arama kurtarma çalışmalarını askıya alıp sınırlarını korumaya yönelik Triton operasyonunu başlatmasıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir. İtalya'da devletin oluşturduğu bu boşluğu farklı yardım kuruluşlarının doldurduğu vurgulanmaktadır. Hem ulusal hem de uluslararası STÖ'ler araştırma çalışmaları, savunuculuk aktiviteleri ve karadaki göçmenler için çok çeşitli destek hizmetleri verirken STÖ'lerin denizde arama ve kurtarma faaliyetlerine katkıda bulunmalarının ise yeni bir fenomen olduğu açıklanmıştır. Makalede son üç yıllık bir süre içinde altı farklı sivil toplum kuruluşunun Akdeniz'de insanların hayatlarını kaybetmesini önlemek amacıyla harekete geçtiğini ve başka örgütlerin de denizde arama kurtarma faaliyetlerine katılmaya hevesli oldukları bildirilmiştir. Kısıtlı kapasitelerine rağmen STÖ'lerin arama ve kurtarma çalışmalarına yapmış oldukları

katkılarla en az 25. 000 göçmenin hayatının kurtarılmasında ve bu insani dramla ilgili farkındalık yaratılmasında etkili bir rol oynadıkları belirtilmektedir (Cusumano, 2017).

İrlanda'da göçmen yanlısı (pro-migrant) STÖ'lerin ele alındığı çalışmada, devletlerin izlediği politikaların göçmenlerin, sığınmacıların veya mültecilerin ev sahibi ülkeye olan uyumlarını kolaylaştırıcı veya engelleyici etkilerde bulunduğu öne sürülmektedir. Devletlerin, STÖ'lere kaynak sağlayarak göçmenlerin uyum çalışmalarını desteklediği ve STÖ'lerin göçmenlerle olan yakın ilişkileri sebebiyle göçmenlerin yaşadığı sorunların yetkililere iletilip, gerekli önlemlerin alınmasına olan katkıları bildirilmektedir. İrlanda'daki göçmen yanlısı STÖ'lerin toplum önderliğinde kısıtlayıcı göç politikalarına, göçmenleri radikalleştirici siyasal ve medya içerikli söylemlere, göçmen toplulukların yaşadığı yüksek oranlarda ayrımcılık ile sosyal dışlanmaya ve bu durumların oluşmasına yol açan siyasi, toplumsal bağlama meydan okuyan örgütlenmeler olduğu söylenmektedir. İrlanda'daki göçmen yanlısı STÖ'lerin aralarında yoğun bir rekabetin yaşandığı, kamusal kaynaklara ve finansmana erişim konusunda üç aşamalı bir strateji izledikleri belirtilmektedir. Bu stratejilerin göçmen yanlısı STÖ'leri destekleyen bürokratlarla işbirliğine girip onlara hizmetlerle ilgili bilgi sağlanması, göçmenlerle ilgili medyada veya sosyal hayatta yapılan olumsuz ifadelerle mücadele ederek meydan okunması ve göç konusunda uluslararası STÖ'ler ile bağlantıların kurulması olduğu belirtilmektedir (Cullen, 2009).

Meksikalı hemşeri derneklerinin göçmenler ve göç verilen ülkedeki yakınları üzerindeki etkilerinin ele alındığı makalede de uluslararası göçün birçok ülkeyi siyasi ve ekonomik açıdan etkilediği vurgulanmaktadır. Göçün ve göçmenlerin ana vatanlarına gönderdikleri para havalelerinin, göç veren ülkelerin ekonomik anlamda gelişmelerine katkıda bulunduğu ve bu para havalelerinin kırsal bölgelerin sosyal ve ekonomik olarak gelişebilmesinde yeni fırsatlar yarattığı bildirilmektedir. Ana vatana yollanan havaleler dışında küçük çapta kalkınma projelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla göçmenlerin hemşeri dernekleri (hometown associations) adlı oluşumlarının etkili olduğu ve bu oluşumların küçük çapta hayırsever örgütlenmeler olduğu bildirilmektedir. Bu derneklerinin kaynak ülke toplumunda sosyal koşulların gelişmesinde önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Meksikalı hemşeri derneklerinin, uluslararası bağlantıların önemli bir bileşeni olduğu ve ABD'deki hemşeri derneklerinin göçmenlerin ana vatanlarındaki toplumla aralarındaki bağların sıkı kalmasında önemli bir işlev gördükleri bilgimize sunulmaktadır (Orozco ve Lapointe, 2004).

İspanya'nın Endülüs Bölgesindeki STÖ'lerin, Senegalli sokak satıcıları ve onların İspanyol müşterileri arasındaki kültürlerarası arabuluculuk rolünün irdelendiği çalışmada, yerel STÖ'lerin

göçmenlerin bulunduğu kayıt dışı ekonomi ile şehirdeki diğer aktörler arasında oynadığı arabuluculuk rolü gösterilmektedir. Endülüs Bölgesine göç eden Senegallilerin çoğunun 20 ve 40 yaş arasında oldukları, aile ve eşlerini geride bırakmış, büyük bir çoğunluğunun bekâr ve sokak satıcılığıyla hayatlarını idame ettiren kişiler oldukları bildirilmektedir. Sokaklarda satıcılık yapan Senegalli göçmenlerin, resmi çalışma izinlerinin olmaması nedeniyle kayıt dışı bir biçimde çalıştıkları bildirilirken Endülüs Bölgesindeki göçmenleri destekleyen en büyük sivil toplum kuruluşunun, “Andalucia Acage” adlı Hristiyan kökenli yerel STÖ’lerin oluşturduğu bir birlik olduğu bildirilmektedir. Bu birliğin, İspanyol hükümetinin göçmenlerin karşılaştıkları sorunlara karşı etkili önlemler alamadığı durumlarda, göçmenlerin barınma ve diğer gereksinimlerinde ihtiyaç duyulan boşlukları doldurduğu belirtilmektedir (Dietz ve Garcia, 1999).

STÖ’lerin, Hollanda gibi çokkültürlü bir toplumda üstlendiği rolü ele alan çalışmada ise, STÖ’lerin artık günümüzde pek çok insanın anavatanlarından ayrılarak başka ülkelerde yaşamlarını sürdürmeleri nedeniyle çok kültürlü bir yapı gösteren ülkelerde daha önemli bir rol üstlendikleri belirtilmektedir. Hollanda’da çok sayıda STÖ’nün göç ve mültecilik konularında önemli çalışmalar yaptıkları, STÖ’lerin göçün sebeplerinin yanı sıra, göçmen ve sığınmacıların uyumlarına da ağırlık vererek ilgili sorunlara ışık tutan çözümler ürettikleri bilgimize sunulmaktadır. Ülkeye göçle gelmiş kişilerin ve onların çocuklarının çoğunlukla STÖ’lerin etkinliklerinde yer aldıkları, ayrıca STÖ’lerin, göçmenlerin Hollanda toplumuyla olan uyumlarının sağlanmasına yönelik çalışmalar yaptığı bildirilmektedir. STÖ’lerin uyum çalışmalarının yeni gelen göçmenlerle ev sahibi topluluğun bir araya getirilmesi çerçevesinde gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, göçmenlerin uyumuna yönelik gerçekleştirilen etkinlikler arasında, eğitim projeleri ile dil eğitimleri, istihdam piyasasında işlerine yarayacak bilgilerin verildiği eğitimlerin yanı sıra kadın göçmenlerin kamusal hayata katılımlarının sağlanmasını ele alan programlar da belirtilmektedir. STÖ’lerin ister ev sahibi toplumun üyeleri tarafından ister göçmen toplum tarafından kurulmuş olsun belirli politikaların uygulanmasında ve toplumların birbirlerini karşılıklı olarak kabul etmelerinde önemli etkilerinin olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu STÖ’lerin etnik azınlıkların dışlanması, ayrımcılığa uğraması ve yabancı düşmanlığı ile mücadelenin gerçekleştirilmesi konusunda çok önemli bir rol üstlendikleri vurgulanmaktadır. Göçmenlerin toplum hayatına dâhil edilmesi ve aktif bir şekilde katılımlarının sağlanmasının çokkültürlü şehir ve ülkelerin yaratılması ile göçmenlerin varlığının olumlu sonuçlar doğurduğu bir sosyal yapının oluşmasında yararlı sonuçları olduğu bilgisinin altı çizilmektedir (Gul-Rechlewicz, 2016).

İlgili literatürde de görüldüğü gibi, göçmen ve mültecilerin sorunları ile yakından ilgilenen yerel topluma ait STÖ'lerin yanı sıra uluslararası sivil toplum örgütleri ile göçmen topluluklara ait kuruluşlar ve organizasyonlar da göç alanında çalışmalarda bulunmaktadır. STÖ'lerin hangi yapıda olduklarından bağımsız olarak özellikle göçmen ve mültecilerin sosyal uyumunda önemli katkıları olduğu yapılan çalışmalarla gösterilmektedir. STÖ'lerin çalışmalarının, ulusal düzeyde kabul gören ve uygulamaya geçirilen göçmen politikaları bağlamında biçimlendiği bir başka ifade ile nasıl bir entegrasyon teorisi üzerine temellendirildiği önemli olmaktadır.

1.5. ENTEGRASYON TEORİLERİ

Göçmenlerin yerleştikleri ülkelerin toplumuyla olan ilişkileri, göç döngüsünün ayrılmaz ve önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu ilişki, göçmenler ile ev sahibi topluluklar arasındaki, göçmenlerin aidiyet duygusu ile yeni topluma katılım derecesini etkileyen psikolojik ve sosyolojik uyum süreçleri biçimindedir. Geçici veya kalıcı olarak yeni bir topluma yerleşim yapmak göçmenlerin farklı bir kültüre, geleneklere, toplumsal değerlere ve dile uyum sağlamasını gerektirmektedir. Bu sürecin nasıl yaşanacağı göçmenlerin yeni topluma ne ölçüde dâhil edileceği ve yeni toplumun göç ve göçmenlere açık olup olmamasını kapsayan bir boyut ile ev sahibi toplulukların tutumlarına bağlı olarak değişim göstermektedir (IOM, 2020).

Göçmenlerin sosyal ve politik uyumunda birbirine aykırı iki politik strateji olarak asimilasyon ve çokkültürlülük teorileri yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. “Asimilasyon” savunucuları göçmenlerin kendi etnik ve kültürel kimliklerini ve bu kimliklerin niteliklerini bırakarak ev sahibi toplumun kültürüne ne kadar yaklaşır ve yeni toplumun vatandaşı olarak yaşarlarsa tam bir sosyal uyum/entegrasyon sağlanabileceği görüşünü kabul etmektedirler. Asimilasyon kendi kültürüne yabancı bir topluma katılma sonucunda yeni tanışılan toplumun kültürü ve yaşam tarzının giderek kabullenilmesi ve bu topluma tam ait olunması süreci olarak tanımlanmaktadır. Asimilasyonda öncelikle kültürel bağlamda bir değişim yaşanırken bireyin yaşamını sürdürdüğü toplumun davranış yapıları, norm ve değerlerinin benimsenmesinin beklendiği ya da gözlendiği duruma işaret edilmektedir. Asimilasyon yaklaşımı, göçmenin ana akım kültür içinde kendi kültürünü kaybedilmesine yol açtığı için eleştirilmektedir. Göçmenlerin ev sahibi ülkede kendi toplumsal günlük pratiklerinden ve politik bağlarından uzaklaşmaları ve yaşadığı yeni toplumun sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal sistemine tümüyle uyum sağlamaları yani başka bir deyişle asimile olmaları beklenmektedir. Bu nedenlerle, asimilasyon insan hakları ve evrensel etik değerler bağlamında eleştirilere hedef olan bir “sosyal uyum” modeli olarak değerlendirilmektedir (Kosic, 2002; Aleksynska ve Algan, 2010). “Çokkültürlülük” savunucuları ise sosyal uyumun

göçmenlerin etnik ve kültürel özellikleri çerçevesinde, göçmenlerin kimliklerine saygı duyulması aracılığı ile sağlanabileceğini ileri sürmektedirler. Kültürün nasıl ele alındığı bu noktada önemli olmaktadır. Bireysel bağlamda kültür, öznenin kazandığı özellikleri göstermektedir. Kültür, ulus düzeyinde ele alınarak değerlendirildiği zaman ise, tarihsel gelişimin biçimlendirdiği ve kuşaktan kuşağa geçiş özelliği gösteren kişiler arası nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda, kültür, toplumda ortak bir varlık ya da bir yapı olarak biçimlenmektedir (Entzinger ve Biezeveld, 2003; Bloemraad ve Wright, 2014).

Kültürün, birey kimliğinin oluşmasında temel oluşturduğunun bilinmesi önemlidir. Toplum için ise, kültürün bütünleştirici özelliğinin bilinmesi önem taşımaktadır. Toplumsal olarak ortak kimlik oluşturulmasında kültürel yapı belirleyici bir rol oynarken, toplum genelinde tek bir kültür biçiminden söz edilmesinin güç olduğu belirtilmektedir. Toplum genelinde, içeriği topluluk üyelerince benimsenerek zaman içinde değişebilen tüm davranış biçimlerinin toplamı olarak ele alınan kültürel yapı kendi içinde farklı öğeleri barındırabilmektedir. İnsanlık tarihi boyunca birçok kültürün birbiriyle yan yana varlığını sürdürdüğü bilinmekte iken kültürel çatışmaların bu süreçte yer alabildiği bilinmektedir. Özneler arası ilişkilerde, öznenin ötekinin farklılıklarını görerek bir arada yaşanabileceği tarihsel süreçte deneyimlenmiştir. Giderek farklı kültürlerin bir arada, çokkültürlülük olgusu içinde, demokrasinin temelini oluşturan önemli bir etken olarak benimsendiği çokkültürlü toplumsal yapıların desteklendiği görülmektedir. Buna karşın, kültürel farklılıklara çok fazla hoşgörü ile yaklaşılmasının, sosyal uyumu bozup etnik grupların radikalleşmesi tehlikesini yaratacağı ve dolayısıyla bu durumda etnik grupların yeniden ötekileştirilmesine neden olabileceği öne sürülmektedir (Berry, 2011). Bu bağlamda, entegrasyon / sosyal uyum, asimilasyon ve çokkültürlülük açısından ele alındığında, ev sahibi olan toplumun güvenliğini, ulusal kimliği kollayan bir sistemin, yine ev sahibi konumundakiler tarafından oluşturulduğu yönünde eleştiriler getirilmektedir. Bu eleştirilerde, göçmen ihtiyaçlarının göz ardı edilebileceği endişesi dile getirilmektedir.

Göç ile ilgili literatür göz önünde bulundurulduğunda, göçmenlerin yeni gelinen topluma uyumlarının sağlanabilmesinde ve iyilik hallerinin gelişmesinde, yerel halk ile olan etkileşimlerin ve kültürleşmenin önemli bir etken olduğu sıklıkla bildirilmektedir. Kültürleşme, göçmen yönünden ele alındığında, göçmenlerin yeni geldiği toplumun kültüründen etkilenmesi ve bu kültürü benimsemesi anlamına gelmektedir. Göçmenlerin, kültürel yapılarının, yerel toplumun sahip olduğu kültürün etkisine girmesi ile kendi kültürel özelliklerini yitirmesi, entegrasyonun sağlanması için bir gereklilik olarak düşünülebilmektedir. Avustralya'daki hali hazırdaki katı göç yasalarına ve olumsuz kamuoyuna rağmen yine de olumlu yönler içeren bir çok kültürlülük

politikasının benimsendiği bilinmektedir. Avustralya’da, genç sığınmacıların sayısının artması bağlamında, bu gençlerin kültürleşme deneyimleri ile iyilik durumlarının ele alındığı bir çalışmada, kültürleşme ve entegrasyon sürecine uyum sağlanmasının iyilik halini geliştirdiği buna karşın, tersi durumun yaşanmasıyla görülen marjinalleşmenin ise, hem sosyal uyumu hem de iyilik halini kötüleştirdiği gösterilmiştir (Buchanan ve ark., 2017).

Almanya’da yaşayan Suriyeli sığınmacılarla yapılan bir çalışmada ise, kültürleşme, sosyal destek, depresyon belirtileri ile iyilik durumları ele alınmış ve araştırmanın sonucunda, Alman toplumu ile yakın ilişkiler kurulmasının iyilik durumlarında gözlemlenen artış ile pozitif bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir. Alman kültürü ile yaşanan kültürleşme ilişkisinin yoğunluğu artıkcı daha iyi bir ruh haline sahip olunduğu, sığınmacıların anavatanlarında kalan yakınlarıyla ve kendi ülkesinden gelen insanlarla daha fazla bir oranda bağ kurmasının ise daha düşük düzeyde iyilik halinin oluşmasıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir (Green, King ve Fischer, 2021). Avustralya’da sığınmacı gençlerin psikolojik uyumları üzerinde yapılan çalışmada, kültürleşme ve sosyal desteğin etkileri ele alınmış ve hem kendi kültürlerine hem de ev sahibi toplumun kültürüne karşı olumlu duygular beslenmesinin gençlerde, öz değer bilincini yükselttiği ve bunun ise akranları tarafından kabul görebilmelerinin üzerine olumlu etkisinin olduğu gösterilirken (Kovacev ve Shute, 2004), gençlerin kültürleşme sürecini ve gruplar arası ilişkilerini ele alan çalışmada da, kültürleşme tercihlerinin hem ebeveynlerinin kültürleşmeyle ilgili algılarından hem de sınıf arkadaşlarının kültürleşme tercihlerinden etkilendiği betimlenmiş. Bu ilişkide gençlerin ebeveynlerinin ev sahibi toplumun kültürünü benimsemiş olmalarının sınıf arkadaşlarının kültürleşmeyle ilgili tercihlerinden daha etkili olduğu gösterilmiştir (Karataş ve ark., , 2020).

Sığınmacıların eğitim olanakları ile kültürleşme örüntüleri arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmada ise, kültürleşme sürecinde yaşanan deneyimin sığınmacıların eğitim hayatı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu gösterilmiştir. Bu çalışmada, eğitim kalitesinin yüksek olması, okula uyum sağlanması, okula olan bağlılık ile sosyal desteğe sahip olmanın ise, anavatanlarına aidiyetleri ne kadar güçlü olursa olsun ev sahibi ülkeye olan bağlılık duygusunu arttırdığı saptanmıştır (Sheikh ve Anderson, 2018).

İsveç’te, Somalili göçmen gençlerin, kültürleşme deneyimlerine ışık tutan araştırmada; gençlerin birçoğunun ayrımcılığın farklı çeşitleri ile karşılaştıkları ve kültürleşme deneyimleri sonucunda psikolojik rahatsızlıkların görüldüğü bildirilmiştir. Etnik kökenlerinden, dini inançlarından ve ten renklerinden dolayı toplum içinde, kamusal alanda, okullarda ve istihdam arayışlarında ırkçılıkla

ve ayrımcılıkla karşılaştıklarının saptandığı bu çalışmada, gençlerin güvensizlik duygusu yaşadıkları gösterilmektedir (Osman ve ark., 2020).

Ev sahibi olan toplumun ana akım kültürünün benimsenmesinin, hem sosyal uyumu hem de iyilik halini, olumlu yönde etkilediğine ilişkin çalışma sonuçlarının varlığı aynı zamanda göçmen gereksinimlerinin göz ardı edildiğini ve asimilasyon yönünde eğilimlerin benimsendiğini düşündürmektedir. Hollanda'daki Suriyeli sığınmacıların, Suriyeli ve Hollandalı topluluklar arasındaki kültürel mesafeyi nasıl algıladıklarını ele alan çalışmada, dini inancın kültürleşme sürecini etkilediği ve din olgusunun aynı zamanda iki toplum arasındaki kültürel mesafenin ve sosyal kimliğin oluşumunun belirleyicisi olduğu ve dini inançları zayıf veya hiç olmayan sığınmacıların asimile olmaya daha istekli oldukları gösterilmektedir (Şafak-Ayvazoğlu ve ark., 2021). İzmir'de eğitimlerini sürdüren Suriyeli üniversite öğrencilerinin ele alındığı bir çalışmada ise, kurumsal destek eksikliğinin kültürleşme sürecini olumsuz bir şekilde etkilediği ve hem sığınmacıların hem de ev sahibi topluluğunun aynı dine mensup olmalarına rağmen, dine karşı bakış açılarındaki farklılıkların aralarında büyük bir sınır oluşturduğu gözler önüne serilmiştir (Şafak-Ayvazoğlu ve Kunuroğlu, 2019).

Göç, kültürleşme ve uyumla ilgili yapılan çalışmalarda, kültürleşme kavramının birden çok kültürü içermesi sebebiyle karşılaştırmalı bir şekilde yapılması gereken değerlendirmelerde karmaşık bir yapı ile karşılaşılmasına yol açtığı gösterilmektedir. Bu karmaşıklığın, yapılacak olan değerlendirmeleri güçleştirdiği ve psikolojik kültürleşmenin hem göç veren toplumun hem de ev sahibi toplumun sahip olduğu birden fazla grup içi faktörden etkilendiği vurgulanmaktadır. Bu durumu etkileyen diğer faktörlerinde, göç ve kültürleşme politikaları, ev sahibi toplumdaki ideolojik tutumlar ve sosyal destek yapıları gibi engelleyiciler olarak belirtildiği görülmektedir (Berry, 1997).

Göçmenlerin kendilerini ev sahibi toplumun bir parçası olarak hissedebilmelerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bir toplumun parçası olabilmek; kimliğin ve bireyin kabulü gibi öznel bir boyutun yanı sıra işgücü piyasası ve diğer kamu faaliyetlerine dâhil olunabilmesi gibi nesnel bir boyutta da gerçekleşmektedir. Göçmenlerin refahı her iki boyutun gerçekleşmesini zorunlu kılmaktadır. Aidiyet ve kabul duygusu, hem göçmenin uzlaşma duygusunun hem de ev sahibi topluluklar tarafından kabulünün göstergesi olarak ele alınmaktadır. Göçmenlerin beceri ve niteliklerinin resmi olarak tanınmasını sağlayan politikalar, sadece göçmenlerin daha iyi istihdam edilmelerini değil aynı zamanda topluma katılabilmelerinin beraberinde getirdiği güven ortamının gelişebilmesine de katkıda bulunacağı belirtilmektedir (Spoonley ve ark, 2005).

Avustralya'daki Bosnalı göçmenlerin kimliksel özelliklerinin ve sosyal içerilmelerinin incelediği makalede, son zamanlarda Boşnakların Avustralya'ya yerleşen göçmen grupları içerisinde en kalabalık grubu oluşturduğu belirtilmektedir. Boşnak ve diğer eski Yugoslav ülkelerinden gelen göçmenlerin, Avrupalı arka planına sahip oldukları ve Avustralya'ya yerleşmeleri sürecinde onları destekleyebilecek, eski Yugoslavya kökenli toplulukların mevcudiyeti sebebiyle tercih edilen bir göçmen toplumu olduğu açıklanmıştır. Boşnak göçmenlerin beyaz tenli ve Avrupalı olmalarının ise, onların göç edilen toplumda göçmen kimliklerinin fark edilmesini güçleştirdiği ve sosyal içerilmelerini kolaylaştırıcı bir rol oynadığı vurgulanarak kabul gördükleri belirtilmektedir. Bu duruma rağmen bu içerilmenin, ülkeye yerleşmelerinin ikinci aşaması olan iş bulma sürecinde ve kültürlenme aşamasında dil bariyerinin ortaya çıkmasıyla yaşanan farklılığın ise, dışlanmaya temel oluşturabildiği vurgulanmaktadır (Colic-Peisker, 2005).

ABD'de ortalama on yıl süre boyunca yaşamış mültecilerin gözünden entegrasyonun taşıdığı anlamı ele alan çalışmada, entegrasyonun mülteciler açısından anlaşılır bulunmadığı, belirsizlikler yaşanan bir süreç olarak ifade edilirken, mültecilerin kültürel kimliklerini kaybetmekten korktukları gösterilmiştir (Shaw ve Wachter, 2021). Ward ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise, çokkültürlülük politikalarının herkes için adalet sağlanmasında başarılı olamadığına dikkat çekilmekte ve yaşanan güçlüklerin çözümü için entegrasyonun göçmenleri psikososyal yönden ele almasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Ward ve ark., 2018).

Göçmen entegrasyonunda istenen düzeye erişilemediği, ciddi sıkıntıların yaşandığı yapılan çalışmalardan izlenebilmektedir. Ülkelerin benimsediği ve uyguladığı göçmen entegrasyon politikalarının asimilasyon ile çokkültürlülük arasında değişen noktalarda olması, farklı göç politikalarına olan ihtiyacı göstermektedir. Asimilasyon ve çokkültürlülük politikaları, ev sahibi ülkelerin belirleyici rolüne ağırlık vermeleri nedeniyle eleştirilmektedir. Bu eleştirilere yanıt oluşturabilecek ve göçmenlerin eşit bir biçimde toplumsal yaşama dahil olmalarını sağlayabilecek entegrasyon teorilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Axel Honneth tarafından geliştirilen “tanınma teorisi”nin ise, göçmen entegrasyonunda bu anlamda uygun bir teorik yapı oluşturduğu ifade edilmektedir (Chimienti, 2011; Haber, 2007; Heino ve Veistila, 2015; Lopez-Farjeat, ve Coronado-Angulo, 2020; Göksel, 2019, s. 54-56).

1.6. TANINMA TEORİSİ

“Tanınma” konusu günümüzde önemli tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Çokkültürlü toplumsal yapıların giderek daha yaygın hale gelmesi, toplumları nasıl bir arada tutabiliriz

sorusunu gündeme taşımıştır. Bu bağlamda diğer bir tartışma konusu ise toplumlarda giderek bozulan sosyal uyumun nasıl geliştirileceğine ilişkindir. Bu nedenlerle, birçok alanda “tanınma teorisi” “daha iyi bir toplum inşası hedefiyle ele alınmakta ve tartışılmaktadır.

Tanınma teorileri kapsamında ise, tanınma kavramı genel olarak, adalet, özgürlük, eşitlik ve iyi yaşam ile ilişkilendirilmektedir. Tanınma bu bağlamda temel insan gereksinimi olarak ele alınmaktadır. Tanınma kavramı, karşılıklı ilişki bağlamında tanıma ve tanınma anlamında iki yönlü olarak kullanılmaktadır. İlk olarak Hegel’in yazılarında tartışılmış olan tanınma kavramı ve sonrasında ise Mead, Fanon, Sartre, Taylor ve Fraser’ın katkılarıyla geliştirilmiş ve Axel Honneth tarafından sosyal psikolojik yapıda geliştirilen bir eleştirel teori olarak “tanınma teorisi” inşa edilmiştir. Tanınma/tanınma hem normatif hem de psikolojik bir boyut taşımaktadır. Tanınma, öznenin ötekini otonom bir birey olarak tanınmasının bir kabullenme ya da onaylama anlamına gelmediğini öznenin öteki için pozitif bir tavırla davranış gerçekleşmesini ifade etmektedir (Honneth, 2018, s, 142). Ayrıca böyle, bir tanınma yapısı ile birlikte, o insana karşı belirli bir şekilde davranıp, o bireyi eşit ve özgür bir insan olarak tanıyarak belirli bir normatif durum üstlenildiği de belirtilmektedir (Göksel, 2019, s, 53-59; Honneth, 2018, s, 30-35).

Tanınma kavramı, sadece normatif bir açıdan değil, psikolojik bir bakış açısına da sahip olmasıyla önem taşımaktadır. Çoğu tanınma teorisi, bireyin olumlu bir kimlik geliştirebilmesi için diğer bireylerin ve de genel anlamda toplumun geri bildirimlerine ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre, çevresindeki diğer insanlar veya toplumsal yapılar tarafından tek taraflı negatif bir şekilde tanınan ve tanımlanan kişilerin kendilerini olumlu bir şekilde kabul etmelerinin çok zor bir hale geleceğinden söz edilmektedir. Negatif şekilde tanınma ya da tanınmanın reddi durumlarının ise yanlış tanınma biçimi olarak ele alındığı ve bu durumların bireyin psikolojisini olumsuz yönde etkilediği bildirilmektedir. Yanlış tanınmanın ise, insanların kendi benlikleriyle olumlu bir ilişki oluşturmalarını engelleyici veya benliği yok edici bir özellik oluşturarak bireyin psikolojisini olumsuz bir şekilde etkileyeceği ileri sürülmektedir (Honneth, 2015, s, 84-85). Bu bağlamda ele alındığında, ırkçılık ve diğer dışlayıcı uygulamaların bireyi değersizleştirdiği ve psikolojik sorunlara neden olduğu bilincine sahip bir bakış açısına sahip olunduğu zaman, tanınmanın önemli bir insani ihtiyaç olarak görüldüğü ortaya çıkmaktadır (Iser, 2019).

Tanınma eylemi, kalabalık bir izleyici grubunca alkışlanma, uzun süre görüşülmeyen öteki tarafından fark edilme, ötekinin takdirini kazanma ya da başvurduğumuz bir işyeri tarafından geri çevrilmek ya da kabul edilmek gibi günlük yaşamda örneklerini çokça gördüğümüz farklı anları çağrıştırmaktadır. Nasıl tanıdığımızın ve diğer insanları nasıl tanıdığımızın hayat kalitemizin

şekillenmesinde önemli bir role sahip olduğu belirtilmektedir. Benzer biçimde, bir toplumsal yaşamda ortaya çıkan tanınma tutumlarının da toplumun yaşam kalitesine ilişkin önemli bilgiler sağladığı ileri sürülmektedir. Bu nedenle, öznenin, ötekilerle olan karşılıklı tanınma veya tanıma sürecinin, aile, dernek, grup ya da kurumlara uzanan ve nesneleştirilme ile yaşanan dinamik yapısına dikkat çekilmektedir. Tanınma kuramcıları, bireyin kendisi ile ilgili değerlendirmelerinin belirlenmesinde ve oluşmasında ötekilerin çok önemli bir rol üstlendiğini belirtmektedir (Corradetti, 2012).

Tanına ya da tanınmanın; bir toplumun bütün siyasal ve sosyal tanınmaları göz önünde alındığında, bireyin anlaşılması sürecinde atomistik bir yaklaşımla öznel arası ve diyalojik bir anlayışa doğru geçişi sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda, kimliğimizin başkalarıyla olan ilişkilerimiz ve onlar tarafından nasıl tanındığımıza göre şekillenmesi sonucunda oluşan, öz güven, öz değer ve öz saygı duygularına sahip olunabilmesi için, ancak başka insanlar tarafından kim olduğumuzla ilgili olumlu bir şekilde tanınmamızın gerekli olduğu savunulmaktadır. Tanınma kavramı, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelimler, ırk, etnik köken ve kültür kavramlarının merkezinde şekillenen siyasal hareketlerden etkilenecek gelişme göstermiştir. Siyasal tanınma kuramlarının, ilk kez 1990'lı yıllarda gelişme gösterdiği bildirilmektedir. Tanınma kuramı, insanlar arasında karşılıklı tanınma gereksiniminin nasıl karşılandığı bağlamında değerlendirildiği gibi aynı zamanda uluslararası bir karşılıklılık doğrultusunda devletlerarası tanınma gereksinimi olarak da ele alınmaktadır. Birçok sosyal bilimci için tanınma; hem tarihi hem de güncel olan birçok sosyal ve siyasal mücadelenin anlaşılması ve savunulması için bütünsel bir yapı içerisinde ve adalet kuramlarının bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir (McQueen, 2011).

1.6.1. Hegel ve Tanınma Teorisi

Hegel'in eski Yunan düşünürlerinden, Kant'ın eleştirel felsefesinden ve Adam Smith'in eserlerinden etkilenecek kendi düşünce sistemini oluşturduğu bilinmektedir. Smith, bireyin benlik gelişiminde, nesnelleşme bağlamında toplumsal bir yapı içinde iletişim ve tanınmanın önemli olduğunu vurgulayarak, tanınma kavramını kullanmıştır. Descartes'in bilinç felsefesinde, benlik bilincinin oluşumu, bireyin kendi iç gözlemi sayesinde ulaşılan ve zihnin bir tiyatro sahnesi görevi aldığı bir süreç olarak ele alınmaktadır. Hegel, bilincin tanınma sayesinde oluştuğunu ve öznel arası bir özellik taşıdığını savunmaktadır. Tanınma teorisine en büyük katkıyı yapan Hegel'in, Johann Fichte'in çalışmalarından da etkilendiği bildirilmektedir. Fichte de benzer biçimde, bireylerin kendilerini özgür birer kişi olarak anlamlandırabilmeleri için tarafların birbirini

karşılıklı olarak tanınmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Fichte'in sahip olduğu bu fikirler, Hegel tarafından geliştirilerek "Ruhun Fenomenolojisi" adlı eserinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu eserinde, Hegel de bir insanın kendiliği ile özgürlük algısının kendi iç gözlemi sayesinde değil ancak başka insanların özneyi tanınmasıyla gerçekleşeceğini savunmuştur. Hegel, daha sonraki çalışmalarında daha da geliştirdiği bu tanınma kuramını, haklar ve özgürlük bağlamında ele alarak, hak ve özgürlüğün oluşmasının esasının da tanınma ile oluştuğunu vurgulamıştır (Clarke, 2009).

Hegel'in çalışmaları; insanların özünde sosyal varlıklar olduğunu belirten Aristocu fikirlerin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Hegel için sosyal varlıklar olarak varoluşun sağlanması, tanınma mekanizması sayesinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, bir toplumun etik ve siyasi olarak başarılı bir entegrasyonunun sağlanmasında olumlu kişilerarası tanınma biçimlerinin sağlanmasının ön koşul oluşturduğu ileri sürülmektedir. Hegel "Ruhun Fenomenolojisi" adlı eserinde tanınmanın belirli temel dinamiklerini "efendi-köle diyalektiği" örneğinde ele alarak betimlemektedir. Hegel'in örneğinde betimlediği tanınma biçiminde, hiyerarşik ve üstünlük içeren ilişkilerin bu bağlamda dinamik bir döngü içerdiği ele alınmaktadır (Douzinas, 2002).

Hegel'in Efendi ve Köle modelinde belirtildiği gibi "tanınma" kavramı, bireylerin yalnızca "diğerlerini tanıyarak" kendilerini tanıdıklarını varsayması yönünden önemli bulunmaktadır. Başka bir deyişle, öz bilinç, başkalarından edinilen tanınırlığa bağlı olarak gelişme göstermekte ve toplumsal yaşam içindeki tanınma biçimleri önemli bu anlamda önemli olmaktadır. Hegel'in modeline dayanarak Axel Honneth'in ele aldığı tanınma kavramı, belirli bir toplumda bireyler arasındaki mevcut pozitif ilişki olarak tanımlanmakta ve bunun bireylerin diğerlerinin onayını alabilmesi yanı sıra varlıklarına saygı duyulmasına bağlı olduğu savunulmaktadır (Markell, 2007).

Hegel, insanın var olabilmesi için sosyal süreçlere ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmektedir. Toplumda, birey olabilme başarısının ise, diğer bireyleri tanıma ve saygı duyma ile gerçekleşeceğini bildirirken ilk sosyalleşme alanı olarak ele aldığı aile ortamını, ilk tanınma alanı olarak tanımlamaktadır. İlk tanınma alanı olarak aileden başka tanınma alanlarına doğru nesnel bir alan olan sivil topluma ilerlendiğini öne sürmektedir. Hegel, aile, sivil toplum ve devlet olarak tanımladığı alanlarda bireyin kendini gerçekleştireceğini bildirmektedir. Toplumsal tanınma alanlarında ise sosyal ve ekonomik ilişkilere dayalı tanınma biçimlerinin önem kazandığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda ise, bireyin toplumsal yaşamda yasal açıdan hakları ve bu anlamda diğerleri ile eşit olarak tanımlanmasının önemine değinilmiştir. Bireyin haklarının diğerleri ile

eşit olduğunu hissetmesi ve hissettirmesi, özne ve ötekilerin eşit olabileceği bağlamında nesnel olandan evrensel normlara doğru bir gelişmeye dönüşebileceği ifade edilmektedir (Honneth, 2018, 52-54; Sakızlı, 2015).

1.6.2. Önemli Tanınma Kuramcıları

Tarihte birçok düşünür tarafından ele alınan tanınma kavramı Adam Smith'in eserlerinde de yer almaktadır. Tanınma kavramının gelişmesinde önemli katkıda bulunan Hegel, bilincin özneler arası tanınma sayesinde oluştuğunu savunmaktadır. Bireyin kendisini nasıl gördüğünün başka insanlara bağlı olduğunu belirterek tanınma kavramını ele alan Smith'in ve Hegel'in görüşleri daha sonra Charles H. Cooley ve George Herbert Mead tarafından da benimsenmiş ve tanınma kavramı geliştirilerek günümüze dek gelmiştir. Tarihte tanınma kavramının önemine en büyük vurguyu yapan düşünür olarak bilinen Hegel'in özgün anlayışı, temel bazı tanınma biçimleri arasındaki farkları ayırması ve çok boyutlu bir tanınma mücadelesini öngörmesi anlamında önemli bulunmaktadır. Karl Marx'ın da gençlik döneminde Hegel'e dayanan görüşlerinin olduğu bildirilmektedir. Marx'ın, Hegel'in görüşlerini daraltarak üretim alanında emek sürecine odaklanarak tanınma pratiğini ele aldığı ifade edilmektedir. Klasik sosyologlar arasında önemli bir yere sahip olan Durkheim da toplumsal dayanışmaya vurgu yaparak, sosyal bütünleşmenin temel aracı olarak toplum içinde, bireyler arasında karşılıklı tanınmanın önemine işaret etmiştir (Clarke, 2009; Tobias, , 2006; Schick, 2015). .

Günümüzde tanınma kavramı başta ahlaki, sosyal ve siyasal içerikli teorilerle birlikte ele alınarak birçok farklı disiplinde tartışılmaktadır. Güncel tanınma tartışmalarında Charles Taylor ve Axel Honneth isimleri ön plana çıkmaktadır. Charles Taylor, "Tanınma Politikasında" çokkültürlülük, toplumdaki farklı azınlık gruplarının öne sürdüğü haklar, belirli kültürel kimlikler, değerlere bağlılıklar bağlamında toplumun tanınmayla ilgili durumlarını ele almaktadır. Axel Honneth ise "Tanınma Uğruna Mücadele" adlı çalışmasında, tanınmayı ahlaki motivasyon açısından ele almakta ve sosyal çatışma kaynağı olarak belirttiği yanlış tanınma biçimlerine işaret etmektedir. Toplumun yeniden inşasının, insanların yanlış tanınması sonucu saygısızlığa uğrama ve sosyal incinme deneyimlerinin tetiklediği tanınma uğruna verilen mücadele ile gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir (Heidegren, 2004).

İlgili alan yazında "tanınma" kavramı eşitlik, özgürlük ve iyi yaşam kavramıyla ilgili normatif isteklerin temeli olarak ifade edilmektedir. Hegel, öznel ve nesnel iradeler arasında karşılıklı tanınma yolu ile bireysel özgürlüğün oluştuğunu ileri sürmüş ve birçok tanınma teorisini

tarafından bu görüşü kabul edilmiştir. Bireysel özgürlüğün, öznenin diğerleri ile karşılıklı tanınma biçimleri sayesinde geliştiği ve böylece bireyselleşmenin sağlandığı ileri sürülmektedir. Kişilerarası olumlu tanınma pratiklerinin tümüyle gerçekleşmesi durumunda da bireyin, özgür birey olarak otonom/özerk bir kişi olabileceği savunulmaktadır (Morris, 2012). Sosyal bilimci, Nancy Fraser ise, ekonomik ve kültürel tanınma mücadelelerinin birbiriyle yakın ilişkisine değinerek bu durumu bir adalet sorunu olarak ele almakta ve kültürel bağlamda tanınma ilişkilerini tanımlamaktadır (Göksel, 2019, s, 93, 94).

Önemli tanınma kuramcıları arasında yer alan Charles Taylor ise, kimliklerimizin kültürümüz tarafından şekillendiğini ileri sürmekte ve tanınma gereksinimini kültürel kimlik üzerinden tanımlamaktadır. Tanınmayı temel insan ihtiyacı olarak ele almakta ve birey olarak toplum içinde itibarımızın ise, başka kişilerce nasıl tanındığımıza göre belirlenerek gerçek bir değere ulaştığını ileri sürmektedir. Taylor, bireyin kültürel bağı ile ilgilenirken Honneth, kişilerarası ilişkiler bağlamında tanınma kavramını ele almaktadır. Diğer bir deyişle, Honneth, tanınma mücadelelerine, bireysel bağlamda yaklaşmakta ve bireyin kendisi ile sağlıklı bir ilişki geliştirebilmesi için başka bir deyişle, iyi yaşam sürdürebilmesi için diğerleri ile karşılıklı ilişkilerin gerekliliğini savunmaktadır. Honneth, tanınmayı, bireyin kendini gerçekleştirmesi için var olan tüm olasılıkların gerçekleşeceği bir dinamik süreç olarak ele almaktadır (Göksel, 2019, s, 56, 57; Zurn, 2003).

Taylor'un tanınma teorisi, çokkültürlülük politikaları bağlamında ele alındığından, tanınma grup kimliklerinin tanınması anlamını taşımaktadır. Bu nedenle, bireyin belirli bir kültürel geleneğe bağlılığıyla ilgilenen Taylor ile Honneth'in özneler arası bakış açısıyla ele aldığı tanınma teorileri farklı yapılanma göstermektedir (Lash ve Featherstone, 2001). Taylor'ın tanınma kavramını ele alışında da Hegel'in etkisi görülmektedir. Taylor'un, 1960'lı yılların toplumsal ve siyasal hareketlerini tanınma politikaları bağlamında ele almasında da Hegel'in yaklaşımının etkisi olduğu bildirilmektedir. Taylor'ın analizindeki en dikkat çekici boyutlardan biri egemen ihtiyaçlar hiyerarşisine ilişkin yeni bir yorum getirmesi olmuştur. Bu yoruma göre, kendine saygı, kimliğin tanınması ve farklılığın onaylanması gibi bireysel gereksinimlerin, insani ihtiyaçlar olarak ele alınması önemli gelişme olarak görülmektedir. Taylor, birey olarak itibarımızın başkaları tarafından tanınma sonucunda gerçek değerine ulaştığını bildirmektedir. Taylor'a göre, tanıma iki düzeyde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi, kimlik oluşumu alanı olarak karşılıklı tanıma gereksinimini ve diğeri ise, siyasetin kamusal alanında kültürel kimliğin tanınmasını ele alınmaktadır. Özneye, hak tanıyan bir topluluğun üyesi olmanın bir başka deyişle toplum tarafından kabul görmüş bir özne olmanın, ahlaki açıdan da onay alındığına ve sosyal olarak

değerli kılındığına işaret edeceği savunulmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında ise, öznelararısı tanınmanın, toplumsal yaşamda etik bir anlayışın oluşturulmasında önemli bir yere sahip olduğu bildirilmektedir (Göksel, 2019, s, 56, 57; Laitinen, 2009; Morris, 2012; Allen, 2010). Honneth'in tanınma teorisi, çokkültürlülük teorisinin aşırı kültüre odaklı vurgusunu azaltırken, göçmen entegrasyonunu grup bazında değil birey odaklı bir yaklaşımla ele almaktadır. Böylece, göçmenlerin ev sahibi toplumda kendi öz yetenekleri ve kendi çalışmaları sonucunda takdir görmeleriyle, toplumda yararlı bir birey olarak algılanmalarının, sosyal uyumun sağlanabilmesinde önemli olduğu vurgulanmaktadır. Honneth, kendi tanınma teorisini geliştirirken, Hegelci fenomenolojinin kavramlarından yararlanmışır. Honneth tarafından Hegel'in felsefesinin çağdaş sosyal ve politik değişimlerle ele alınarak günümüze taşınması önemli bulunmaktadır.

1.7. AXEL HONNETH'İN TANINMA TEORİSİ

Axel Honneth, eleştirel teori geleneğinin günümüzde en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Axel Honneth, eleştirel kuramcı olarak “iletişimsel eylem kuramı”nı geliştiren, Habermas'ın öğrencisidir. Honneth, Hegel'den Habermas'a uzanan, özgün “tanınma teorisi”ni daha da geliştirerek felsefe ve siyaset bilimine ilişkin çerçevesinden sosyal bilimlerin tüm alanlarına ışık tutabilecek bir sosyal teoriye dönüştürmüştür.

Honneth tarafından geliştirilen tanınma teorisi, Honneth'in Habermas ile paylaştıkları temel düşünce yapısına dayanmaktadır. Honneth ve Habermas, Hegel'in sosyal sözleşme geleneğine eleştiriler geliştirmişlerdir. Habermas, tanıma kavramını kendi geliştirdiği iletişimsel eylem kuramının oluşturulmasında ele almaktadır (Akkanat, 2018). Honneth, Habermas ile birlikte Hegel'e getirdikleri eleştirileri kendi tanınma teorisini oluştururken kullanmıştır. Honneth, Hegel'in toplum ve hukuk felsefesinde kullandığı temel kavram olan “tanınmayı” ele alarak Hegel'in bireyselleşme mücadelesi olarak adlandırdığı kavramı, kendi teorisinde tanınma uğruna mücadele kavramına dönüştürmüştür. Mücadele ise, bireyler arasında zaten temelde var olan tanıma ilişkilerinin yara almasıyla ortaya çıkan bir normatif, etik çelişkiden kaynaklanmaktadır. Tanınma uğruna ortaya çıkan sosyal mücadele, “tanınma” yönünde etik, politik, hukuki ve sosyal alanlarda yaşanan yanlış tanıma ya da tanıma eksikliği nedeniyle oluşan sosyal patolojilerden kaynaklanmaktadır (Honneth, 1992; Honneth, 2001). Hegel'in “tanınma” kavramını benimseyen Honneth, kendi teorik yapısını geliştirirken Hegel'in tanınma kavramında yer alan metafiziksel özellikleri dışarıda bırakmış ve öznelararısı ilişki çerçevesinde kavramını geliştirmiştir (Honneth, 2015, s, 121).

Honneth'in tanınma teorisi, öznelararası ilişki üzerine inşa edilmektedir. Gillespie ve Cornish'in makalesinde, öznelararasılık kavramının farklı anlamlara gelecek şekilde kullanıldığından bahsedilirken, genel olarak değerlendirildiğinde, öznelararasılık kavramının bir nesne hakkında sahip olunan ortak bir tanımlamaya ilişkin bir paylaşım olarak ele alındığı görülmektedir (Gillespie ve Cornish, 2010). Bu bağlamda, tanınma teorisinin, öznelararasılık ile ötekinin tanınma sürecini ele aldığı söylenebilmektedir. Öznelararasılık kavramı, Edmund Husserl'ın da ele aldığı biçimiyle, karşılıklı paylaşılan bir anlayıştan daha çok öteki insanların olduğu yerde olabilmek özelliği biçiminde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında ise, öznelararasılık, aynı olgunun diğerleri tarafından da anlamlandırıldığı ve bu anlamda öznelararası bir anlamlandırma sürecinin yaşandığı bildirilmektedir. Bir başka ifadeyle, özne ile öteki arasında kurulan bir bağa işaret edilmektedir. Bu durum ise, nesnelliğin kaynağı olarak ele alınmaktadır. Öznelararası ilişkinin gerçekleşmesinde, özne ile öteki arasında her zaman sözel iletişimin kurulmasının gerekli olmadığı da bildirilmektedir (Duranti, 2010). Öznelararasılık, psikoloji alanında bireysel boyutta ele alınırken toplumsal boyutuyla sosyal psikolojinin konuları arasında yer almaktadır. Özne ile ötekinin ilişkisinde birlikte oluşturdukları anlamların ve değerlerin günlük yaşamın içinde oluşarak varlığının sürdürdüğü dinamik süreç öznelararasılık yoluyla toplumsallaşma süreci olarak ele alınmaktadır.

Honneth, toplumda öznelararası tanınma eksikliği durumunda bireyin bağımsızlığının yitirilmesine yol açan hakların kaybedilmesi, dışlanma, ötekileştirilme ve aşağılanma gibi durumların yaşanacağını savunmaktadır. Başka bir deyişle tanınma eksikliği, öznelararası etkileşimlerin olumsuz bir sonucu olarak bireysel (psikolojik rahatsızlıklar) ve toplumsal boyutta (sosyal problemler) patolojilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Pozitif tanınma ilişkisinin sürdüğü tersi durumlar ise sağlıklı bir birey ve sağlıklı toplumsal yapı için elverişli koşulların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Tüm bu süreçlerde bireysel ve toplumsal açıdan olumlu sonuçlar alınmasında sembolik etkileşimciliğin önemli olduğu ifade edilmektedir. Sembolik etkileşimcilik, sosyologlar tarafından toplumun, bireyler arasında tekrarlanan etkileşimler yoluyla nasıl yaratıldığını ve sürdürüldüğünü ele alan mikro düzeyli bir teorik perspektif olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, kişilerarası ilişkilerin nesnelere verilen anlamlarla gerçekleştiği ve bu yolla toplumsal etkileşimde bulunduğu bildirilmektedir. Sembolik etkileşim, George Herbert Mead'ın "Zihin, Benlik ve Toplum" adlı çalışmasında, ele alınmakta ve sosyal gerçekliğin yaratılmasında dört aşamasının gerekliliğine işaret edilmektedir. Bunlardan ilki, iletişim için hayati önem taşıyan dil ile ilgilidir. Mead, kişilerarası iletişimde yapılan konuşmalar sonucunda anlam yaratılmasında önemli semboller olarak tanımladığı dilin önemli olduğunu vurgulamaktadır. İkinci aşama ise, kişilerarası etkileşimin sonucu olarak ortaya

çıkan anlam oluşturma olarak ifade edilmektedir. Nesnelere, bireyin kendisi ile kurduğu iletişim sonunda anlam verildiği ve bu anlamın bireye özgü olduğu ifade edilmektedir. Üçüncü olarak belirli bir sosyal ve kültürel bağlamda meydana gelen etkileşimler ele alınmaktadır. Dördüncü olarak ise, tekrarlanan, yeniden oluşturulan ve yaratılan etkileşimdir. Burada, anlamların zamansal yapısına ve dinamik sürecine ve zamanla değişebileceğine dikkat çekilmektedir. Sonuç olarak, sembolik etkileşimle bireyler tarafından önemli semboller üzerinden inşa edilen anlamların, öznel arası yorumlarıyla birlikte toplumsal gerçekliğin oluşturulduğu ileri sürülmektedir. Etkileşimlerin dinamik bir yapıya sahip olması toplumsal gerçekliğin bireylerin yorumlama süreçleriyle sürekli olarak yeniden yapılandırıldığına işaret etmesi (Markell, 2007) sağlıklı ve iyi ahlaklı toplumun yeniden yapılanmasını mümkün kılmaktadır. Hegel ve Mead'ın sosyal süreçlerin öznel arası ilişkilerle biçimlenerek sosyal yaşamı oluşturduğu yönündeki görüşleri Honneth'in tanınma teorisine temel oluşturmuştur. George Herbert Mead'ın sosyal psikolojisinde, benliğin gelişiminin sosyal ilişkilerde ötekinin varlığına ihtiyaç duyduğu ifade edilerek, bu ilişkide öznenin hem kendisini hem de çevresini değiştirdiği bir süreç yaşandığı bildirilmektedir (Roberts, 1977).

Honneth, tanınma tezini, Freud'un psikanalizde ve Mead'ın sosyal psikolojisinde kullandığı "nesne ilişkileri teorisi" den yararlanarak geliştirmiştir. Nesne ilişkileri teorisi, öznenin nesne ile ilişki kurmadan bireyselleşmenin sağlanamayacağını ileri sürmektedir. Nesne ilişkileri kapsamında, özne olarak birey ele alınmakta, bireyin dışında yer alan canlı ve cansız her şey nesne olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda ele alınan nesne ile ilişkinin bebek ile anne arasındaki ilişki üzerinden gelişme gösterdiği tanımlanmaktadır. Bu dönemde kurulan ilişkinin ileri yaşamda kişilerarası ilişkilere yansıdığı görüşü ile nesne ilişkileri kuramı psikolojide ve psikanalizde kullanılmaktadır. Honneth, toplumun yeniden yapılandırılmasını öngören teorisini geliştirirken, bireylerin karşılıklı tanınma ilişkilerini Mead'ın sosyal psikolojide kullandığı nesne ilişkileri kuramına temellendirmiştir. Nesne ilişkisi teorisi ise tanınma biçimi olarak sevgi kavramı bir başka ifadeyle insanın temel ihtiyacı olarak tanınma biçimine işaret etmektedir (Honneth, 2015, s. 161-164). Bireyin varoluşunda, bir süreç olarak ele alınan tanınma gereksinimi, yaşam boyu birey ile diğerleri arasındaki ilişkilerde karşılanma talebi yönünde tanıma uğruna mücadelenin sürekliliği ve dinamiği ifade edilmektedir (Honneth, 2015, s. 38-41; Roberts, 2009; Deranty, 2013).

Mead, nesne ilişkileri teorisi bağlamında karşılıklı ilişki sürecini anne bebek ilişkisiyle örneklendirmekte ve psikoloji yanında kendi sosyal psikoloji savında bundan yararlanmaktadır. Bireyin çocukluğundan başlayarak süren sosyalleşmesini sosyal psikoloji açısından ele alarak

değerlendirmektedir. Bu noktada, benliğin gelişiminde, içinde yaşanılan grubun etkisi ve bu grubun dışındakilerin öteki olarak algısının çocukluktan başlayan gelişimini açıklamaktadır. Bireyin, benlik geliştirmesinde diğer bireylerin ona ve birbirlerine yönelik tutumlarının belirleyici nitelikte olduğuna işaret edilmektedir. Başka bir deyişle, toplumsal yapının bütününe ilişkin yaşanan, genel eylem biçimlerine bireyin dâhil olmasının, benliğin gelişiminde önemli olduğu savunulmaktadır. Diğer insanlarla etkileşimden ve bireyin kendi duygularıyla, düşünceleriyle kendi kendine yaptığı diyalogun sonunda oluşan benliğin ise durağan olmadığı ileri sürülmektedir (Honneth, 2015, s, 10-13; Honneth, 2018, s, 28, 29). Fleming ise makalesinde, Honneth'in Mead ve Winnicott tarafından geliştirilen sosyal psikoloji tezlerinden etkilendiğini bildirmekte ve duygusal ihtiyaçları olan insanın kimliğinin gelişmesini ele alarak kendi tanınma teorisini geliştirdiğini söylemektedir (Fleming, 2014). Bireysel gelişimin karşılıklı tanınma aracılığıyla olduğunu ve kimliğin gelişmesini destekleyen bir sosyalleşme süreci olarak tanınmanın önemine işaret edilmektedir. Kimliğin gelişmesiyle sahip olunan özerk/otonom kişiliğin ise, sadece kişilerarası ilişkiler yoluyla gelişebileceği belirtilmektedir (Honneth, 2015, s, 10-13; Fleming, 2014).

Honneth'in tanınma teorisi, nesne ile ilişki kurulmadan başka bir deyişle, kişinin diğeri ile etkileşim yaşamadan kendisi olamayacağını savunmaktadır. Birey olarak kendisi olma başka bir ifadeyle bireyselleşme ve bu sürecin normatif yapısı ise toplumun yeniden yapılandırılması ile ilişkilendirilmektedir. İnsanlık tarihinde yaşanan birikimlerin kanıtladığının bilgisiyle, bu süreç tanınma teorisinin geliştirilmesinde önemli yer tutmaktadır. Honneth, teorisini bireyden toplumsal dönüşüme giden bir süreçte ele almakta ve bireyler arasında yaşanan ilişkilerde tanıma /tanınma ihtiyacını bir başka deyişle bireyin psikolojisini merkeze konumlandırmaktadır. Honneth, Mead ve Hegel tarafından da kabul gördüğü biçimde, bireyselleşmenin yaşandığı bir toplumda, toplumsal yaşamın tekrardan üretiminin gerçekleşeceği savunulmaktadır. Mead, sosyal psikolojisinde, toplumun ahlaki gelişiminde, toplum üyelerinin tanınma ilişkilerinin normatif içeriğine dikkat çekmekte (Honneth, 2015, s, 122, 281) ve toplumun yeniden yapılandırılmasının, toplumun üyeleri arasında yaşanan kişilerarası tanıma süreçlerinin normatif içeriği ile sağlandığını ifade etmektedir.

Honneth, tanınmayı bireylerin kişiliklerinin belirli özelliklerinin hiçbir çaba gösterilmeksizin var olan sosyal etkileşimle kabul görmesi olarak ele almaktadır (Honneth, 2015, s, 141, 160-163; Honneth, 1992; Honneth, 2001). Honneth, tanınma ilişkisinde çaba gösterilmeden ve hiçbir çekince yaşanmadan tanıma/tanınma pratiğinin gerçekleşmesini ifade ederek, toplumsal eşitlik ve

sosyal adalet normlarına işaret etmektedir. Bu bağlamda, tanınma, bireyin özgürlük, eşitlik ve iyi yaşamla ilgili normatif taleplerinin temeli olarak ele alınmaktadır.

Honneth'in tanınma teorisi, Hegel'in felsefesi ve Mead'in sosyal psikolojisinin etkisiyle ele alınan bir tanınma teorisidir. Honneth, kendi tanınma teorisinde, tanınmanın üç biçimde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Honneth'e göre, kişiler arasında gerçekleşen üç tanıma biçimi, "sevgi, haklar ve dayanışma" olarak tanımlanmıştır. Tanıma biçimleri arasında ilk sırada yer alan "sevgi", toplumsal yaşamda bireye tanınan hakları belirleyen yasal hakların da dâhil olduğu tanınma biçimine doğru ilerlemekte ve toplumsal dayanışmanın yaşanmasına doğru gelişme göstermektedir. Üç tanıma biçiminin gerçekleşmesi bireylerarası ilişkilere olan ihtiyacı göstermektedir. Kişilerarası ilişkilerde yaşanan tanınma biçimlerinin her alanında bireyin kendi kendisi (öz ilişki) ile iletişimi sonucu ise bireyde öz güven, öz saygı ve öz değer gelişimi ile bireyselleşme sürecinin gelişerek tamamlanacağı ileri sürülmektedir (Honneth, 2015, s, 154-215; Göksel, 2019, s, 66-71).

İlgili literatür içinde "tanınma alanı", "tanınma tutumları", "tanınma biçimleri" olarak da ifade edilen bu üç temel tanınma ilişkisinin (sevgi, hak ve dayanışma), sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi ile öznenin sağlıklı bir biçimde bireyselleşebileceği ileri sürülmektedir. Bu üç tanıma alanı, hem bireyin diğerleri hem de kendisi ile ilişki kurmasında belirleyici roledir. Tanınma uğruna mücadele alanlarının ilki sevgi alanıdır. Bu alanla birlikte hak ve dayanışma alanlarında karşılıklı tanınma pratiği gelişmektedir. Bireyin diğerleri ile ilişkilerinde, üç tanıma alanında yaşananlar farklı olmaktadır. Sevgi başlığında duygusal ilginin ele alındığı alan, ilk tanıma tutumuna ilişkin yaşanan deneyimlere ışık tutmaktadır. Sevgi alanında karşılıklı ilişkinin ilk pratiğinin yapıldığı yer aile ortamıdır. Sevgi alanı, bireyin kendini gerçekleştireceği ve bağımsızlığını kazandığı bir tanıma alanı olduğu ve aile ortamının sosyal yaşama doğru genişlediği bilinmektedir (Honneth, 2015, s, 155-159).). Sevgi tanıma alanı içinde ele alınan "bakım" kavramı ise, sevgi anlamını genişleterek, bireyin iyiliği için bireyin gereksinimlerinin düşünülerek onun yanında yer alma ve davranışta bulunmayı kapsadığı görülmektedir. Bu bağlamda ele alındığında, sevginin bireyin iyilik halinin geliştirilmesinin bir pratiği olduğu ifade edilmektedir. Tanınma alanı ya da tutumu olarak, sevgi duygusal ilgiyi içermekte iken bakım gereksinimlerinin ise öz için yapılan maddi ve manevi her şeyi kapsadığı ileri sürülmektedir (Schweiger, 2021).

İlk tanıma ortamı olarak ele alınan aile, bireyin sosyalleşmesinde sivil topluma doğru uzanmakta ve sosyal yapıda yer alan kurumlardan devlet alanına doğru ilerleyiş göstermektedir. İnsan

yaşamında, temel insan gereksinimi olarak tanımlanan tanıma gereksiniminin ilk karşılanma yeri olan aile, daha sonra da arkadaşlık ortamlarında olmak üzere farklı sosyal yaşam deneyimlerinin derinliğinde çeşitlenerek genişlemektedir. Sevginin, yaşamın ilk yılları ile başlayan tanınma biçimi farklı sosyal alanlarda tanınma gereksinimlerinin karşılanmasına uzanmaktadır. Sevgi bireyin gereksinimlerinin karşılanmasından ve bunun gözetilmesinden, bireyin bağımsızlığını geliştirilmesi yönünde değişikliğe kadar uzanan geniş bir yelpazede dinamik bir süreç olarak gelişmektedir (Honneth, 2015, s. 158-159). Bireyin, sosyal yaşamda kendini geliştirebilmesini sağlayan ikinci tanınma alanı olan hak, her bireyin yasal açıdan eşit haklara sahip olması anlamını taşımaktadır. Toplum içinde haklara sahip olma, bireyin toplum içinde ötekilerle eşit biçimde yer aldığını hissedebilmesini sağlamaktadır. Bu sağlandığında ise, öznenin kendi kendisi ile iletişimde, öz saygı duygusunun gelişmesi mümkün olabilmektedir. Yasal hakların tanınması aynı zamanda bireye evrensel boyutta eşitlik sağlanabilmesi açısından özgürlük tanımakta ve bu yönde de mücadele yolunu gösterebilmektedir. Dayanışma ise üçüncü tanınma tutumu ya da alanı olarak, toplumu bütünleştirebilecek bir ilişkiye işaret etmektedir. Dayanışma sağlıklı bir öz ilişkinin sağlanabilmesi için gerekli olan sevgi ile hakların yanı sıra sosyal olarak da değer görme ihtiyacına işaret etmektedir (Van den Brink ve Owen, 2007). Toplumda birey olarak kendisini gerçekleştirmiş ve otonomisini kazanmış bireylerin birbirlerine karşı itibar göstermesinin dayanışma oluşumunu olumlu bir şekilde etkilediği ileri sürülmektedir. Toplumda bireylerin birbirlerine karşı itibar göstermesi bireylerin kendilerine özgü özelliklerinin tanınarak değer gördüğüne işaret etmekte ve toplumun sahip olduğu tanınma ahlakını belirlemektedir (Göksel, 2019, s. 66-70).

Öznenin haklara sahip olması bu noktada yasal hakları da kapsayan biçimiyle ele alınması toplumda ötekilerle eşit konumda olduğunu göstermektedir. Öznenin bunu duyumsamasıyla gelişen özsaygı toplumsal olarak değer görme ihtiyacı duyulmasıyla yeni bir tanınma gereksinimine işaret etmektedir. Sosyal olarak değer görme kişisel özellikleri bağlamında (mesleği, eğitimi, ırkı ve benzeri nitelikler) ve öznenin içinde bulunduğu toplumdaki hiyerarşik yapı ile bağlantılı olan yanlış tanıma biçimlerini içermemelidir. Bu noktada, sosyal değer öznenin hukuki tanınmasının yeterli olmayacağı ve toplumsal yönden değerli görülebilmeye ise evrensel nitelikte etik özelliklerin ele alınması önemsenmektedir. Bu bağlamda, öznenin toplumsal iyiye katkısının tanınma ilişkilerinde ele alınmasının gerekliliği ifade edilmektedir (Honneth, 2015, s. 202-213).

Öznenin, diğer bireylerle başarılı bir duygusal bağ kurmasının ön koşulu olarak “sevgi”nin özneler arası ilişkilerde yer almasının gerekliliğine işaret edilmektedir (Honneth, 2015, s. 163-

173). Sevgi, tanınma tutumu olarak, başkalarına karşı olumlu duygu içermesi yönünden ele alınarak sosyal ilişkilerde merkezi bir öneme sahiptir (Honneth, 2015, s, 176-179). Başka bir ifadeyle, bireyin ancak başkalarının gözünden yansıyan kendi bakışıyla bireyselleşerek özerkliğe erişebilmesinin ilk adımında, sevgi ile tanımlanan duygusal bağın kişide öz güven duygusunu yaşatacağı belirtilmektedir. Bu durumda, yaşanan öz ilişkide, öznenin diğeri tarafından sevildiğini hissetmesinin bireyin iyilik halini olumlu yönde etkilediği de bilinmektedir. Bireyin iyilik halinin olumlu yönde gelişmesinde, haklar ve dayanışma alanlarında da olumlu tanınma biçimlerinin gerçekleşmesi önemlidir. Özneler arası olumlu tanınma biçimleriyle gerçekleşecek olan iyi yaşamın ise, toplumda her bireyin kendi yaşamını kendisine tanınan haklar çerçevesinde kendi kendine (otonom birey olarak) belirleme şansının verilmesi anlamını taşımaktadır (Honneth, 2015, s, 151).

Karşılıklı tanıma/tanınma ilişkilerinin, sağlıklı bir biçimde bireyselleşmenin ve dolayısıyla otonom/özerk niteliğe sahip birey olabilmenin ön koşulu olduğu bildirilmektedir. Pilapil, makalesinde Honneth'in tanınma kuramını özneler arası ilişki üzerine inşa ettiğini ifade ederken, tanınmanın kişisel kimliğin oluşmasında ve psikolojik ihtiyaçların gerçekleşmesinde önemli olduğunu belirtmektedir. Honneth'in tanınma ilişkisini kişisel bütünlüğün sağlanmasının ön koşulu olarak tanımladığı ve tanınma deneyiminin yaşanmadığı durumda ise insanların öz güven, öz saygı ve öz değer geliştirmelerinin çok zor olduğu belirtilmektedir (Pilapil, 2012). Sosyal hayatın insanlar arası etkileşimlere dayanması ve bu yolla toplumsal değişimin yaşanmasının ışığında, (Gillespie ve Cornish, 2010; Duranti, 2010) hem sosyal davranışların anlaşılmasında hem de insan davranışlarının anlaşılmasında kişilerarası karşılıklı iletişimi merkeze alan tanınma teorisini önemli kılmaktadır.

Tanınma, karşımızdaki bireyler tarafından saygı görme, özerk bir birey olarak kabul edilme, sevilme, sayılma gibi pek çok kelimeyle ifade edebileceğimiz, temel ir özneler arası ilişkiler ağına işaret etmektedir (Van den Brink ve Owen, 2007). Hegel de tıpkı Honeth ve Habermas gibi özneler arası ilişkileri, bireysel varoluşun temeli olarak görmektedir. Hegel'e göre bireysel öz bilinç kendisini ancak bir başkasının öz bilinci yoluyla tam olarak anlayabilmektedir. Bir başka deyişle, her özne, kendisinin özneler arası kabulünü amaçlayarak, kendini gerçekleştirmektedir. İnsanların temel ihtiyacının, karşılıklı tanıma yoluyla kendini gerçekleştirme olduğunu ileri süren tanınma teorisi, doğru tanınma biçimlerinin gerçekleştirilmesi ile sağlıklı toplumların gelişebileceğini ifade etmektedir. Sağlıklı bir topluma ulaşmada bireyin davranışının kendi çıkarlarını arkada bırakarak ötekinin iyiliği için gerekenlere odaklı gerçekleştirmesi, bireyin karşılıklı ilişkisinde ahlaki ve etik davranış olarak beklenen davranış biçimi olmaktadır. Çünkü,

tanınma teorisi bağlamında, kişilerarası ilişkilerde, bireyin ötekinin iyiliği için davranışta bulunması aslında kendi iyiliğine de yararlı olmaktadır. Toplumsal tanıma biçimlerinin değişimi için, sağlıklı bireyselleşmenin sağlanması yoluyla, toplumda ortak iyilik yönünde yapılanlarla normatif değişim gerçekleşebilecektir. Bu yönde değişim, Honneth'in bireysel ihtiyaçları, toplumsal ihtiyaçlar ile birlikte birleştirilerek ideal bir toplum yaratma teorisinin temelini oluşturmaktadır (Honneth, 2015, s, 212- 215).

Honneth'in tanınma teorisi modeli, etik düzen içindeki evrensel ilerlemenin, bireyselleşme ve sosyal içerme sürecine doğru bir yönü olduğunu varsaymaktadır. Honneth, tanınmanın eşit özneler arasında istemli olarak gerçekleştirilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (Van Leeuwen, 2006). Honneth, kendi toplum teorisini, Hegel'in felsefesiyle ilişkilendirip analiz ederek, karşılıklı tanınmanın yeni ve güncel yapısını oluşturmuştur. Honneth, kendi toplum teorisinde, Hegel'in tanınma kavramını merkeze almış ve tanınma kavramını, kültürel farklılıklardan ve bireysel kimlikler arası iletişimden uzaklaştırarak, öznenin kendini gerçekleştirmesine odaklanmıştır. Honneth kendi toplumsal teorisinde, bireyin kendini geliştirebilmesi için ötekine ihtiyaç duyduğunu ve öteki tarafından tanınması yoluyla toplumsal konumunda da bireyin gelişme göstereceğini ileri sürmektedir. Honneth'in tanınma teorisi, bu bağlamda bireylerin toplumun eşit üyeleri olarak bir arada olmalarını, eşit itibar ve eşit saygının karşılıklı olarak tanınmasını önemsemektedir (Van Leeuwen, 2007).

Honneth'in tanıma biçimlerinde yaşanan sayılmama / saygısızlık deneyimi, yanlış ya da eksik tanınma biçimlerini ifade etmektedir. Sayılmama, bireyin özneler arası ilişkilerden kazandığı kendisi ile ilgili olumlu duygu içindeyken bu duyguyu bozan ya da bu duyguya zarar veren davranışla yaralanmasıdır (Honneth, 2015, s, 216). Bu nedenle, günlük yaşamda özneler arası ilişkilerde karşılaşılan olumsuz iletişim dili gibi insanı yaralayan her tutum ve davranış bu bağlamda değerlendirilerek sayılmama örneği oluşturabilmektedir. Sayılmama tanınma ilişkisini bozması ya da engellemesi yoluyla bireyin öz ilişkisini yaralayan her durum olarak ele alınmalıdır. Bu noktada, kendi ile ilişkisinin sekteye uğraması ile öz güven, öz saygı ve öz değer kaybı yaşanacağı ifade edilmektedir (Honneth, 2015, s, 218-223). Tanınma biçimlerinde yaşanan, yanlış tanınma biçimlerinin ise toplumda olumsuz bir karşıtlığa neden olup olmadığı sosyal psikolojik açıdan ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktada, yanlış tanınmanın oluşturduğu haksızlık duygusunun öznelerin oluşturduğu grupta deneyimlenmesiyle sosyal mücadele oluşumuna neden olabileceği savunulmaktadır (Honneth, 2015, s, 264).

Toplumsal hayatın sahip olduğu inanç ve değerler, tanınma biçimlerinin ve yeniden üretiminin üzerinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda, bir topluma üyelik ve onunla ilişkili haklar, bireyin toplumsal faydaya katkısının tanınması açısından önemlidir. Bu nedenle, toplumsal hareketlerin motivasyonel gücü, ahlaki ideallerden kaynaklanan tanınma mücadelelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun ise toplumun normatif olarak ilerlemesine neden olduğu ileri sürülmektedir. Honneth, toplumsal saygı açısından önemli gördüğü yasal hakları, bireyler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırması açısından önemli görmektedir. Ayrıca, yasal haklara sahip olmanın, öznenin toplumsal kabulü anlamında da önemli olduğu ileri sürülmektedir (Allen, 2010; Morris, 2012).

Honneth, “değer” kavramı etrafında şekillenen tanınma ilişkilerini, hukuki düzenlemelerin ötesinde, toplumsal dayanışmaya vurgu yaparak da ele almaktadır. Adil bir tanınma düzeninde, kişilerin karşılıklı olarak birbirlerini destekleyerek birbirlerinin gelişmesine katkıda bulunması toplumsal dayanışmanın sağlanması açısından önemlidir. Bunun sağlanabilmesi için ise karşılıklı saygı duyulmasının önemi üzerinde durulmaktadır. Bu noktada, yasalar nezdinde karşılıklı tanınma önemli iken daha önemli olarak güçlü bağlayıcı rol olan sosyal bağın, önemi ve özellikle sosyal uyumdaki önemli yerine işaret edilmektedir (Honneth, 2015, s. 202, 203; Van Leeuwen, 2007). Bu nedenlerle, tanıma teorisine dayalı göçmen entegrasyonu ya da sosyal uyumu bağlamında “tanınma teorisi”nin ele alınmasının, uyum sürecinin demokratik yapısı ile adalet yönüne işaret ederken, toplumda etik, demokratik ortamların yaratılmasına katkısı olacağı vurgulanmaktadır (Göksel, 2019 ss. 58-61).

Bireyin kendini gerçekleştirilmesinde, içinde yaşadığı ve kendi içinde anlamlı değerler sunan, topluma, kültüre ve politik kurumlara bağlı olarak gelişen bir tanınma biçiminden söz edilmektedir. Bireyin diğerleri tarafından tanındığı ve onların gözünden kendisine baktığında kendi özellikleri üzerinden kabul edildiğinin bilincine vardığı ölçüde gerçek anlamda bir öz bilincin gelişeceği vurgulanmaktadır. Bir başka deyişle, kişinin kendi kendisiyle olan iletişiminin diğerleri ile yaşanan etkileşimin sonucunda gelişen özgüven, özsaygı ve öz değer ile yapılaşan öz bilincin ise diyalektik özelliğine dikkat çekilmektedir (Fraser, 2001). Tanınmanın gerçekleşebilmesi için birey ile öteki arasında üç tanınma biçiminde özneler arası ilişkinin yaşanması gereklidir. Karşılıklı iletişime dayalı olarak tanımlanan kavramlar arasında önemli yere sahip olan “sevgi” ilk tanınma alanı olarak belirtilmektedir. Sevgi bir tanınma tutumu olarak ileri sürülmekte ve sevginin daha genişletilmiş hali olarak, özen ve bakım terimleriyle kapsamı genişletilmektedir. Sevgi, karşılıklı ilişkilerde yaşanan duygusal bağ ve duygusal ilgi biçiminde ele alınmaktadır. Bu noktada sevginin toplumsal yaşamda diğerinin iyiliğini düşünme, onun

yanında olunduğunun hissettirilmesi, korunması ve kollanması yanında onun gelişimi için çaba gösterme dolayısıyla eyleme geçmeyi içerdiği ifade edilmektedir (Honneth, 2015, s, 158-174).

Tanınma alanının ilki olarak, *sevgi*, temel insan gereksinimi olarak doğum anından itibaren anne ve bebek ilişkisi örneğinde ele alındığı gibi başlamaktadır. Bireyin gelişme dönemleri boyunca temel insan gereksinimi olarak tanımlanan sevgi ihtiyacının tanınmasının bireyselleşme sürecinde önemli olduğu ileri sürülmektedir. *Sevgi*, karşılıklı ilişkilerde duygusal ilgiyi bir başka deyişle duygusal bir bağ göstermektedir. Karşılıklı tanınmanın ilk tanınma tutumu olarak ele alınan “sevgi” alanı, karşılıklı olarak birbirlerine duyulan ihtiyacın farkında olunan ilişki ifade edilmektedir. Burada karşılıklı olarak duygusal bir bağ oluşumu, duygusal alanda ilişkilerini kapsayan alanda karşılandığında oluşacak olan *öz güven*’nin gelişmesi ile sonuçlanabilecek ve bu anlamda tanınmanın ilk boyutu olumlu tanınma tutumu ya da alanı olarak gerçekleşmektedir. Toplum içinde kendini gerçekleştirmenin bir başka boyutu olarak, toplumun bireye sağladığı hakla, yasal olarak tanınan hakları da kapsayarak, bireyin toplum içinde diğerleri ile eşit konumda olmasının sağlanmasıyla, bireyin özsaygı duygusuna sahip olması bir başka deyişle diğerleriyle eşit biçimde ‘saygınlık’ kazanmasının toplumsal dayanışma zeminine temel oluşturduğu savunulmaktadır. Dayanışma yaşanan bir toplumsal yapıda, topluluk içinde kendi öz değerinin farkına varmasının olumlu tanınma tutumu olarak gerekliliği gösterilmektedir (Honneth, 2015, s, 214-215). Honneth’in, tanınma teorisi içinde yer alan tanıma kavramı eşitlik, özgürlük ve iyi yaşam kavramları ile ilgili normatif taleplerin temelini oluşturmaktadır. Honneth, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerinin toplum tarafından tanınmaya bağlı olduğunu ileri sürmekte ve bu bağlamda toplumsal entegrasyonunda bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine bağlı olduğunu savunmaktadır. Tanınmanın kişisel kimliğin oluşmasında, psikolojik ihtiyaçların giderilmesinde kilit konumda olduğu vurgulanmaktadır. Tanınma, kişisel bütünlüğün sağlanmasında önemli bir ön koşul olarak ele alınmaktadır. Olumlu tanınma deneyiminin yaşanmadığı durumda bireylerin pozitif bir öz ilişkinin aşamaları olarak tanımlanan, öz güven, öz saygı ve öz değer geliştirmede güçlüğü işaret etmektedir. Bu bağlamda, Honneth’in tanınma kavramının, özne psikolojisi ile toplumsal yapı arasındaki ilişkiye işaret ettiği söylenebilmektedir (Honneth, 2015, s, 196-197; Honneth, 2018., s, 296-297; Göksel, 2019, s, 66-68).

Bireyin kendisi ile pozitif öz ilişkisi sosyalleşmesinde önemli yere sahiptir. Pozitif öz ilişki kurulmasıyla gelişen, özgüven, özsaygı ve öz değer gerçekleşmesinin de bireyselleşmeyi güçlendirdiği vurgulanmaktadır (Honneth, 2018, s, 124-126). Bireyselleşmiş (otonom birey) kişilerden oluşan bir toplumda ise, bireyler arasında karşılıklı itibarın sağlanıyor olmasının toplumsal dayanışmanın gerçekleşmesinin ön koşulu olduğu belirtilmektedir (Göksel, 2018, s,

67). Honneth, karşılıklı tanıma tutumlarıyla deneyimlenen kişinin, kendisiyle pratik bir ilişki geliştirebildiğini ve etkileşimde olan ortaklarının (diğerlerinin) normatif perspektifinden kendini görmeyi öğrendiğinde, toplumsal yaşamın yeniden üretildiğini savunmaktadır. Dolayısıyla, insanların kendileriyle (kimlik gelişimi) üretken bir ilişki kurmalarının, diğerlerince yeteneklerini ve başarılarını özümseyici bir tanınmayı gerektirmektedir. Bu yolla, birey olarak ahlak bilincinin ve bütün olarak toplumun temeli olarak bireyin, tanıma mücadelesinde ötekilerden aldığı tepkiler (olumlu ve olumsuz) bağlamında bir ahlak geliştirdiği ileri sürülmektedir (Honneth, 2015, s, 263-272; Honneth, 2018, s, 84-87). Öznenin toplumda hukuki açıdan tanınması, öznenin kendisini toplumda ötekilerle eşit konumda olarak görmesini ve öz saygı duymasını sağlamaktadır. Kendini topluma katılım yönünde ötekilerle eşit konumda görmenin kendi kendisiyle ilişkisinde olumlu duygu olarak, özsaygı hissetmesi ile sonuçlanmaktadır. Honneth, öz saygı (benlik saygısı) ihtiyacına ve saygısızlık deneyimine dayanan tanıma mücadelesinin sosyal gelişmeyi de açıkladığını savunmaktadır. Bu arada, sosyal grubun ahlaki olarak motive edilmiş mücadelelerini, kurumsal ve kültürel olarak geniş çaplı tanınma biçimleri oluşturmaya yönelik ortak bir girişim olarak tanımlayan Honneth, bu noktada Hegel'in eski Jena yazılarını, tanıma teorisi için çıkış noktası olarak kullanmıştır. Bu tema, Hegel'in çalışmasının aşamaları boyunca farklı şekillerde ele alınmış, Efendi ve Köle kavramının merkezinde yer almıştır (Honneth, 2015, s, 195-200). Ancak, doğru tanınma için efendinin diğerine yaptığı şeyi ve diğerinin de yapması gerekenlerin tek taraflı ve eşit olmayan bir tanıma tutumu olduğu yönünde eleştirmektedir. Hegel, kimlik oluşumunun öznelararası doğasını, birinin ilişkileri bağlamında veya diğer kişilerin benlikle karşılaşma şekillerinden ortaya çıktığını ve bunun öncelikle aile, sivil toplum ve devlette gerçekleştiği ileri sürülmektedir. Bunların her biri, bireyin kendisiyle olan ilişki seviyesine karşılık gelmektedir. Hegel'e göre ahlak, gökten inmemekte, ancak tanınma mücadelesinde alınan olumlu ve olumsuz geri bildirimler bağlamında kişiler arası ilişkilerden oluşmaktadır. Tanınma teorileri, sevgi, başka deyişle bakım/care (özen gösterme) anlamında, gözetilme, kollanma ya da iyiliği için çaba gösterilmesinin sonucunda özgüven duygusunun gelişimi ilk öncelikli tanınma alanının önemine işaret etmektedir. Bireye, toplumda ötekilerle eşit hakların tanınması, yasal haklar ile birlikte öznenin toplumda saygınlığının sağlanması ve özsaygı duygusunun gelişmesi, tanınma gereksiniminin karşılanması anlamını taşımaktadır. Ancak, tanınma gereksiniminin karşılanması ve yasalar nezdinde aynı haklara sahip olma durumunda dahi, kişilerin ahlaki sorumluluğun olduğu ileri sürülmektedir (Deranty, 2022; Zurn, 2005). Bireyin, toplumsal yaşam içindeki ahlaki sorumluluğunun da tanınma uğruna verilen mücadele ile gelişme göstereceği ileri sürülmektedir (Honneth, 2015, s, 229).

Honneth, tanıma ilişkisinin öznel arası iletişimde kullanılan semboller ya da mimiklerle sınırlı tutulamayacağına ve bunlarla tutarlı bir biçimde gösterilen davranışların önemine işaret etmektedir. Bu nedenle, kullanılan mimikler, konuşmalar ya da kurumsal hükümlerin karşındaki bireyin varoluşunu kabul etme ve onaylaması tanıma olarak ele alınmaktadır (Honneth, 2015, s, 301-302). Günlük yaşamda kullanılan biçimiyle, bir bireye ilişkin etraflıca bilgiye sahip olmanın “tanıma “anlamını taşımadığı bildirilmektedir. Honneth’in tanınma teorisinde yer alan tanınma alanları ve biçimleri (Tablo 2)de sunulmaktadır.

Tablo 2. Honneth’in tanınma alanları ve biçimleri

Tanınma Biçim	Duygusal destek	Bilişsel saygı	Sosyal saygı
Kişilik Yönleri	İhtiyaçlar ve duygular	Ahlaki sorumluluk	Özellikler ve yetenekler
Tanınma biçimleri	Birincil ilişkiler (sevgi, dostluk)	Yasal ilişkiler (Haklar)	Değerler topluluğu Dayanışma
Gelişimsel potansiyel		Genelleştirme, Resmiliği azaltma	Bireyselleştirme, Eşitleştirme
Benlikle Pratikte İlişkisi	Temel güven	Özsaygı	Benlik saygısı
Saygısızlık Biçimleri	Suiistimal ve tecavüz	Hakların inkârı/Dışlama	Kötüleme /Hakaret
Kişiliğin Tehdide uğrayan unsuru	Fiziksel bütünlük	Sosyal Bütünlük	Onur, Haysiyet

Kaynak: Van den Brink, B., & Owen, D. (2007). *Recognition and power: Axel Honneth and the tradition of critical social theory*. Cambridge University Press. Sayfa, 11.

Tanınma teorisi doğrultusunda, insanların temel gereksiniminin kendini gerçekleştirme olduğu bilinmektedir. Bu durum, göçmen entegrasyonu açısından ele alındığında tanınma, göçmenlerin temel gereksinimi olarak tanıma taleplerinin ele alınması gerektirmektedir. Bu bağlamda, göçmen entegrasyonunda, yerel toplumun göçmenlere yönelik algılamaları ve bunun sonucu dışlayıcı ya da farklı tutum göstermelerinin önemle ele alınması yol gösterici olabilecektir. Bu noktada, göçmenlerin çoğunlukla istenmeyen ve dışlanan tutumlarla karşılaşmaları yanında ev sahibi toplumun gerisine kalınan bir konumda görülmeleri göçmenler için adil bir ortamın yaratılamadığına işaret etmektedir. Bu nedenlerle, Honneth’in tanınma teorisi göçmen bireyin yeni toplumda bireyselleşebilmesinin nasıl sağlanacağına odaklı bir biçimde ele alınmalıdır. Bu bağlamda kişinin öz varlığı ile nesnel bir ilişki geliştirmesinin ancak üç sosyal tanınma alanlarından sevgi, hak (yasal) ve dayanışma ile oluşturulan karşılıklı tanınma sürecine bağlı olacağı vurgulanmaktadır (Göksel, 2019, s, 66-71; Honneth, 2015, s178-182; Allen, 2010).

Honneth, tanınma ilişkilerini antropolojik açıdan ele alarak, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerinin toplum tarafından tanınmalarına bağlı olduğunu ve bunun ise toplumsal entegrasyonun sağlanması için gerekli olduğunu savunmaktadır (Göksel, 2019, s. 61-62). Bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerinin toplum tarafından tanınmalarına bağlı olduğu gerçeği, göçmenler açısından ele alındığında yeni yerleşilen toplumda, temel insan ihtiyacı olarak tanınma taleplerinin özenle ele alınmasını gerektirmektedir.

Tanınma teorisinin, göçmenlerin yaşam koşullarının daha iyi analiz edilmesinde ve bu anlamda toplumsal sorunların daha iyi anlaşılmasında rehberlik edebileceği savunulmaktadır (Andersson, 2021). Tanınmanın, her insan için temel ihtiyaç olduğu ve öznenin ötekinde var olan ortak insanlığı tanıyabilmesi anlamını taşıdığı ileri sürülmektedir. Bu yönüyle tanınma gereksinimlerinin karşılanması toplumda ötekilerin haklarının gözetilmesinin ahlaki ve etik çatısının kurulmasına katkısı sağladığı bildirilmektedir (Lopez-Farjeat ve Coronado-Angulo, 2020). Axel Honneth, tanınma ilişkilerini, belirli bir toplumda bireyler arasında yaşanan pozitif ilişki olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda ele alındığında, göçmenlerin entegrasyonunda tanınma taleplerinin karşılanabilmesi için sağlıklı tanınma biçimlerinin gerçekleşebilmesi önem kazanmaktadır. Göçmen entegrasyonu bu nedenle, Honneth'in ileri sürdüğü üç tanınma alanında düşünülerek, özne ve öteki ilişkilerinde; sevgi, hak ve dayanışma alanlarının ele alınarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Temel bir insan gereksinimi olarak tanımlanan "tanınma / tanınma" "bu yönü ile göçmenlerin yeni gelinen toplumda tanınma ihtiyacı bağlamında ele alınmasının, göçmenlerin sosyal uyumuna olumlu etkileri olabileceği ileri sürülmektedir.

Göçmenlerin yeni yerleşilen toplumda tanınma taleplerinin ne olduğu ve bunların insan hakları çerçevesinde ele alınmasının gerekliliği açıktır. Bu nedenle, tanınma biçimleri doğrultusunda göçmenlerin ele alınması, göçmenlerin topluma eşit bir şekilde dâhil edilmelerinin gerekliliğini göstermektedir. Göçmenlerle sağlıklı bir biçimde tanınma ilişkilerinin kurulması, karşılıklı tanınma ihtiyacının karşılanabilmesi birey olarak kabul edilme, toplumda diğerleri ile eşit haklara sahip olma ve dayanışma içinde yaşam yönünde değişime neden olabilecektir. Yanlış tanınma pratiklerinin ise, toplumda adalet dağılımında oluşturacağı sorunlarla hem bireysel hem de toplumsal sıkıntıların yaşanabileceğine işaret edilmektedir. Yanlış tanınma durumlarının sosyal problemlere yol açabileceği (Freyenhagen, 2015) yanında tanınma uğruna mücadeleyi oluşturabilmesi göçmenlerin tanınma gereksinimleri açısından önemlidir. Bu anlamda göçmen entegrasyonu açısından tanınma ilişkilerinin üç temel alanı olan sevgi, hak ve dayanışma alanlarında, sağlıklı karşılıklı iletişimlerin gerçekleştirilmesinin ise, daha iyi ve ileri bir toplum yönünde yeni normatif standartlar getirebileceğine işaret edilmektedir.

Sağlıklı bir biçimde göçmenlerin bireyselleşme yönünde gelişmeleriyle, özgür ve eşit biçimde topluma katılım, haklara sahip olma, saygı görme, güven duyma, toplumsal aidiyet geliştirme gibi kendisini iyi hissedeceği koşulları oluşturarak iyilik halinin yükseltecektir. Göçmen bireyin yeni gelinen toplumda bireyselleşebilmesi için gerekenler de bu bağlamda önemli olmaktadır. Bu doğrultuda, göçmen bireyin kendisiyle sağlıklı bir biçimde ilişki kurabilmesinin yolları tanınma teorisi bağlamında ele alınmalıdır. Göçmenlerin, temel bir insan gereksinimi olarak ele alınan tanınma ihtiyacı ve bireyin kendini gerçekleştirmesinin siyasi ve sosyal düzenle olan karşılıklı bağımlılığı içinde ele alınmasını gerektirmektedir (Göksel, 2019, s. 110-112). Honneth, bu bağlamda tanımladığı üç tanınma tutumuna ilişkin kavramları, temel insan gereksinimi olarak ele almakta ve olumlu tanınma deneyimine sahip olmasının, sağlıklı sosyal birey olunmasında ve böylece sağlıklı, adil ve etik bir toplumsal yapıya ulaşılabilceğini ileri sürmektedir. Bu noktada, tanınma tutumlarının bireyler arasında yaşanan dinamik bir süreç olduğu ve daha adil, eşitlik içeren demokratik toplumda, göçmenlerin gereksinimleri ile ev sahibi toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasında iyi bir model olabileceği düşünülmektedir.

1.7.1. Axel Honneth'in Tanınma Teorisi ve Sosyal Uyum

Honneth'in tanınma teorisi; göçmenlerin ve ev sahibi toplumun, hem nesnel hem de öznel belirleyiciler açısından dikkate alınmasını sağlamaktadır. Honneth'e göre sosyal adalet, her biri tanınmayı gerektiren ve eşit öneme sahip olan farklı alanları (duygusal, sosyo-ekonomik ve yasal) içermektedir. Bu açıdan, nesnel haklar, sosyal adalet için kişisel ilişkiler kadar önemli bulunmakta ve öznel bakışın ise bunları anlamamızda önemli olduğu vurgulanmaktadır. Hem nesnel hem de öznel bağlamları göz önünde bulunduran tanınma teorisi, göç olgusunu nedenleri ile ele alma, özneyi daha iyi anlamada ve bireysel acılardan kolektif eyleme geçişi açıklamada yararlı bulunmaktadır. Tanınma teorisi, göçmenlerle ve ev sahibi toplum arası uyumu, bireysel bağlamda ele alarak, temel insan gereksinimi olarak tanımlanan, tanınma tutumlarının olumlu bir biçimde yaşanmasıyla, toplumsal gelişmenin daha adil, eşitlik içinde demokratik yapıya dönüşeceğini ileri sürmektedir. Bu noktada, tanınma tutumlarının sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesinin nihai hedefinin toplumsal uyum olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda, tanınma, sosyal uyumun temel bir aracı olarak değerlendirilmekte (Heidegren, 2004) ve tanınma eksikliği ya da yanlış tanıma tutumlarına bağlı gelişen sosyal patolojilerin, hem bireyde ve hem de toplumda rahatsızlıklara ve çatışmalara yol açtığı öne sürülmektedir. Sosyal patolojiler sonucu, yaşanan sosyal baskının ise, yaşam koşullarını bozduğu ancak aynı zamanda iyi yaşam koşulları için mücadele motivasyonu sağlayarak yararlı olacağı da bildirilmektedir (Houston ve Montgomery, 2017).

Honneth'in tanınma teorisi çerçevesinde, göçmen entegrasyonu ele alındığında halihazırda mevcut olan entegrasyon teorilerine yönelik olarak, ortaya konan eleştirilere yanıt verebilecek, yeni bir bakış açısına olan ihtiyaç olduğu görülmektedir. Toplumsal gelişmeyi önceleyen, daha adaletli, eşit haklara sahip olunan daha demokratik toplumsal yapının gelişebileceği bir model olarak önerilen, Axel Honneth'in tanınma teorisi, değişimi bireyden başlatmaktadır. Bu başlangıçta ise, eylem tetikleyicisi olarak öncelikle "bireylerin" ahlaki beklentilerinin ihlal edildiği tanınma biçimlerinin reddedilmesinin gerekliliği ileri sürülmektedir. Bireyin bu uğurda verdiği tanınma mücadelesinin etik, ahlaki ve bireylerin tanınma beklentilerine göre şekillenmesinin önemi vurgulanırken normatif yargıların değişebileceği ve öznel arası tanınma beklentilerinin belirleyici özelliğine işaret edilmektedir. Tanınma eksikliğine bağlı olarak acı çekmek, bireylerin bu tehdidin üstesinden gelmeye teşvik etmekte ve bu anlamda toplumsal değişimin motoru olarak kabul edildiği bilinmektedir. Ancak bu potansiyel, hem yanlış tanınma hem de tanınma eksikliğinin öznel arasındaki paylaşılan farkındalığı yanında bir de nesnel bağlamda değişim gereksinimi gösterebilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, tanınma eksikliği ya da yanlış tanınma, toplum tarafından duyulacak ve desteklenecek kadar meşru olmasının gerekliliği önemli bulunmaktadır (Chimienti, 2011).

Honneth'in tanıma teorisi, özneye hak tanıyan bir topluluğa tam üyeliğin, ahlaki onay işareti ve özne için sosyal değerini teyidi olarak görüleceğini savunması, göçmenlerle, ev sahibi toplum arasında olumlu tanınma tutumlarının geliştirilmesine olan ihtiyaca işaret etmektedir. Honneth, toplumsal saygının önemli bir kısmının, insan haklarının güvencesinde yer alan “insanlık onuru” bağlamında verilmesine rağmen, yasal ilişkilerin sosyal saygının tüm boyutlarını bütünlendirmeyeceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, yasa, bireyler arasındaki farklılıkları etik değerler çerçevesinde ifade edebilen ve toplumsal hedeflere yaptıkları katkı temelinde değerlendirilmeleri için bir araç sunan tamamlayıcı bir sosyal ortamda faaliyet göstermektedir. Bu özellikleri ile Honneth'in tanıma teorisi, bireylerin öznel arası ilişkilerin herkesin sosyal bütünlüğünü koruma ve sürdürme potansiyeline sahip olduğunu görmenin bir yolu olarak özetlenebilmektedir (Schweiger, 2014).

Axel Honneth'in tanınma teorisi, göçmen entegrasyonu bağlamında ele alındığında hem teorini hem de entegrasyon /sosyal uyum hedefinin çakıştığı görülebilmektedir. Ana hedefin iyi bir toplum, iyi bir yaşam olduğu söylenebilir. Tanınma teorisi, eşit ve özgür bireylerden oluşan bir toplumun, devlet ve kurumları ile bireylerin mevcut tanınma tutumlarının olumlu tanınma pratiğine dönüşmesini gerekli kılmaktadır. Honneth, adaletli, adil ve etik bir entegrasyonun tanınma yapısında bireylerin karşılıklı bir biçimde birbirlerini daha iyi yaşam biçimleri

doğrultusunda desteklemelerinin beklendiği bunun karşılıklı olarak birbirlerine gösterdikleri itibardan kaynak aldığını ileri sürmektedir (Göksel, 2019, s, 71).

Olumlu tanınma pratiğinin gelişimi için tanınma alanları bağlamında, sevgi ile özgüven, haklar ile özsaygı, dayanışma ile öz değer gelişimi ile birlikte toplumda itibar elde etme ve güven duygusu öne çıkan değerlerdir. Bu bağlamda tanınma teorisinde ele alınan kavramların sosyal uyum kavramının içinde yer alan unsurlarla aynı hedefe yöneldiği görülmektedir. Sosyal uyum kavramının bileşenleri içinde de yer alan, dayanışma, haklar, güven, aidiyet duygusu, otonomi/özerklik kavramlarıyla ele alınanların benzerlikleri ulaşılması istenen, toplumsal hedefin aynı noktada birleştiğini göstermektedir. Bir başka deyişle, entegrasyon teorisi olarak, Honneth'in tanınma teorisi, toplum içinde dayanışmanın yaşandığı, tüm bireylerin yasal olarak tanınan haklarıyla eşit olduğu ve bu yönde itibar gördüğü, özgür bireylerin etik, ahlaki ve demokratik yapıda yer aldığı bir toplum modelinin hedeflendiği söylenebilmektedir. Sosyal uyum için gerekli görülen unsurlar arasında; toplumda yer alan tüm bireylerin dayanışma içinde, güven duygusuna sahip, ortak ahlaki duyguları paylaşıyor olmaları yer almaktadır. Bu nedenlerle, Honneth'in tanınma teorisinin “adil entegrasyon” adına uygulanmasının göçmen entegrasyonu/ sosyal uyumun sağlanmasında önemli bir rehber olacağı düşünülmektedir.

1.7.2. Axel Honneth'in Tanınma Teorisi ve İyilik Durumu

Göçmenlerin iyilik halinin birçok faktörden etkilendiği bilinmektedir. Dinamik bir yapı gösteren göçmen iyilik hali, hem nesnel hem de öznel faktörlerle göçmenlerin yeni topluma uyum sağlamaları üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Göç etme kararı normalde kişinin gerçek yaşam koşullarını ve dolayısıyla kişinin iyilik halini / refahını iyileştirme beklentilerine dayanmaktadır. Ancak, bu beklentiler genellikle, göçle yeni gelenlerin, ev sahibi toplumda daha düşük sosyal statüde konumlanmaları sonucu hayal kırıklığıyla sonuçlanabilmektedir. Yapılan bir çalışmada da, güney İspanya'da yaşayan Faslı göçmenlerin iyilik halinin ev sahibi toplumun adalet düzeyinden olumsuz yönde etkilendiğini göstermiştir (Paloma ve diğ., 2016).

Mülteci ve sığınmacıların ele alındığı, sistemik adaletsizlik ile iyilik halinin, sistematik derleme ile incelendiği çalışmada ise, sistemik adaletsizlik deneyimlerinin, mültecilerin ve sığınmacıların iyilik halini olumsuz yönde etkilediği ve hukuk sistemlerine olan güvensizliği artırdığı gösterilmiştir (Alim, Due ve Strelan, 2021).

Farklı adalet türlerinin, ekolojik düzeyler içinde iyilik hali /refah düzeyleri ile ilişkisini inceleyen çalışmada ise, dört ekolojik alan tanımlanmakta ve bunların birbirleriyle etkileşimleri açıklanmaktadır. Bu bağlamda, kişisel alan, kişilerarası alan, kurumsal alan ve toplumsal alan olmak üzere dört ekolojik alanda adalet ve iyilik hali etkileşiminin yaşandığı bildirilmektedir. Ayrıca, bu dört alan arasında birbirleriyle etkileşiminde yaşandığı ifade edilmektedir. Bireyden toplumsal yapıya doğru etkilenme söz konusu iken toplumsal ya da kurumsal alandan adalet ya da adaletsizliğin etkisinin kişisel alanda bireyin iyilik halini etkilediği ileri sürülmektedir. Benzer biçimde kişisel alandan, kişilerarası alana yansıyan adalet deneyimi bu noktada bireyin ve bireylerin iyilik halina olumlu ya da olumsuz yönde etkide bulunmaktadır. Başka bir deyişle, toplumsal adaletin bu dört alanda iyilik halini etkilediği ileri sürülmekte ve toplumsal düzeydeki adaletin ise her alanda iyilik halini etkilediği vurgulanmaktadır (Prilleltensky, 2012).

Göçmen iyilik halina etkili olan faktörlerin ele alındığı bir çalışmada en önemli faktörün, adalet sorunu olduğu gösterilmiştir. Göçmenlerin iyilik halinin geliştirilmesi için, ev sahibi toplumun, göçmenlere karşı yükümlülüklerini göz önünde bulundurarak, adil bir toplum olma fırsatı olarak göç yönetimini ele almaları önerilmiştir (Prilleltensky, 2008). Bir toplumun iyilik hali/ refah seviyesinin, toplumsal yapıda yaşanan sosyal adalet derecesi ile bağlantılı olduğuna dair kanıtların çoğalmasa, sosyal bilimlerde, umut verici önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Çünkü, toplumsal iyilik halinin daha fazla ele alınması konusuna dikkat çekilmesinin, sosyal bilimler alanında birçok disiplini ilgilendirdiği ve sosyal adaletsizlikle ilişkili bir çok konuyu, ekonomik boyutundan sosyal boyuta, sağlıktan marjinalleşme sorununa ve toplumsal çatışmalara yönelik gereksinimleri beraberinde gündeme taşıdığı ileri sürülmektedir (Prilleltensky, 2012).

Uluslararası göçmenlerin, ev sahibi ülke toplumuna ait olma duygusu yaşamalarının günümüz sosyo-politik koşullarında, göçmenlerde karşılaşılan en yaygın sorun olduğu belirtilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki uluslararası göçmenleri ele alan çalışmada, göçmenlerin öznel iyilik durumlarının ve ait olma duygularının, ev sahibi toplumda yaşanan dışlanma durumundan ve ekonomik giderlerinin niteliğinden olumsuz yönde etkilendiği gösterilmiştir (Hang ve Zhong, 2022).

Sosyal hiyerarşinin de iyilik halina etkisi bilinmektedir. Bireyin sosyal hiyerarşi içindeki statüsünün yol açtığı kültürel stresin, iyilik hali ile ilişkisinin incelendiği çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri'nde yetişkin göçmenler ele alınmış ve çalışma sonucunda; yaşanan kültürleşme stresi ile iyilik hali arasındaki ilişki gösterilirken sosyal statünün iyilik halina

olumsuz etkisine vurgu yapılmıştır (Bernal ve diğ., 2022). Kültürleşme stresi, yeni bir ülkeye yerleşme ve bu bağlamda yeni bir kültüre taşınma anlamında hem fiziksel hem de psikolojik stres tepkisi olarak tanımlanmaktadır. Bu stresin göçmenlerin yaşam deneyiminde önemli bir yere sahip olduğu ve bu stresin yaşam boyu sürme eğilimi gösterdiği de bildirilmektedir (Bekteshi ve Kang, 2020). Bu bağlamda, birçok ülkede, göçmenlerin ev sahibi toplumun iyilik halina erişemediğini gösteren çalışma sonuçlarının da bilinmesinin, halen uygulanan entegrasyon yapılarının göçmenlerin temel gereksinimlerini karşılayamadığını ve tanınma teorisine dayalı entegrasyon yapısının adil toplumsal uyumu sağlayan model olarak ele alınması gerektiğini düşündürebilmektedir.

Adil entegrasyon modeli olarak tanımlanan, Honneth'in tanınma teorisi göçmen entegrasyonu/ sosyal uyumunu bir adalet sorunu olarak ele almaktadır. Bu teori entegrasyon/ sosyal uyuma rehberlik edebilecek ve aynı zamanda, bireylerin eşit saygı ve itibar gördüğü, kanuni haklar karşısında herkesin eşit olduğu, etik ve ahlaki kurallarıyla dayanışma yaşanan demokratik bir topluma ulaşılabilirliği tanımlamaktadır. Bu toplumsal tanımlama kapsamında, kuşkusuz bireylerin kendilerini gerçekleştirerek özgürleştikleri ve tüm bu özelliklerle bireysel ve toplumsal bazda iyilik halinin yükselmesinin beklenebileceği görülmektedir.

Tanınma teorisi doğrultusunda; bireyin öznel iyilik halinin, tanınmanın gereklilikleri sağlandığında yükseleceğini vurgulamakta (Huppert, 2014) ve birçok çalışmada da iyilik halinin, tanınma teorisi doğrultusunda değerlendirildiği zaman olumlu sonuçların alındığı gösterilmektedir. Farklı alanlarda tanınma teorisi ile yapılan birçok çalışma sonucunda, tanınmanın iyilik hali üzerindeki olumlu etkisi gösterilmiştir. Bu çalışmaların büyük çoğunluğunun eğitim alanında olduğu görülmektedir. Öğrenciler ele alınarak tanınma tutumları ile iyilik halinin geliştirilmesinin (Anderson ve Graham, 2016; Graham ve diğerleri, 2014) gösterildiği çalışmaların mevcut olmasının yanı sıra göçmenlerin ele alındığı çalışmaların daha çok teorik yapıda çalışmalar olduğu görülmektedir. Turtiainen'in çalışmasında sosyal çalışma alanında göçmenler tanınma teorisi yönünden ele alınırken (Turtiainen, 2018), Niemi ise, tanınma teorisinin sosyal çalışma alanının değerleriyle yakın bir ilişkisi olduğunu söylemekte ve teoriyi önemli bulmaktadır (Niemi, 2015). Tanınma teorisinin içerdiği kavram ve değerlerin, sosyal çalışma alanında var olan mesleki değerleri yeniden gün yüzüne çıkararak katkı sağladığı bildirilmektedir.

1.8. SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA GÖÇMENLER VE SOSYAL UYUM

Göç etme nedeni ne olursa olsun, göç etme isteğinin altında genel olarak daha iyi bir yaşama ulaşmanın yer aldığı bildirilmektedir. Bu bağlamda göç, kişinin iyilik halini yükseltme girişi olarak değerlendirilmektedir (Batram, 2015). Göçmenlerin iyilik halinin yükselmesi için ev sahibi toplumla sosyal uyumun geliştirilmesi gereklidir. Göçmenlerin yeni geldikleri ülkelere uyumlarının sağlanabilmesinde, sosyal hizmet mesleği başat bir rol oynamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları hem kamu sektöründe hem de sivil toplumda göçmenlerin iyilik halinin olumlu bir düzeye getirilebilmesi için önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Nash ve diğerlerinin (2006) çalışmasında, göçmen ve sığınmacıların, sosyal hizmet alanının en temel müracaatçıları olduğu bildirilmektedir. Bu çalışmada sosyal, siyasal ve ekonomik sebeplerle göç etmek zorunda kalanların yeni geldikleri ülkeye yerleşimlerinin her aşamasında sosyal hizmet uzmanları mikro, mezo ve makro düzeylerde müdahalelerde bulunduğu belirtilmektedir. Bu müdahalelerin daha etkili olabilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının mesleki yeterliliklerini daha da geliştirmelerinin gerekliliğine işaret edilmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin göçmenlere yönelik müdahaleleri mesleğin öncüsü Jane Adam's tarafından başlatılmıştır. Jane Adams'ın Chicago'daki Hull House yerleşim evinde Dünyanın çeşitli yerlerinden Amerika Birleşik Devletlerine yerleşen göçmenlerin yeni geldikleri ülkeye uyum sağlamaları için yürüttüğü faaliyetlerin günümüze dek mesleğin merkezinde yer aldığı bilinmektedir (Karataş ve ark., 2002 ; Congress, 2017; Buz ve Ayyıldız, 2019). Kam (2021)'ın çalışmasında 1980'lerin ortasından itibaren sosyal hizmet mesleğinin güçlendirici bir yaklaşım taşıdığı ve bu yaklaşıma ek olarak güçler perspektifinin de mesleki pratiklerde öne çıktığı ifade edilmektedir. Yazar, bu yaklaşımların diğer dezavantajlı gruplarda olduğu gibi göçmen ve sığınmacı gruplar özelinde de onların ev sahibi toplumla sosyal uyumlarının sağlanabilmesinde etkili sonuçları olduğunu belirtmektedir. Valtonen (2016)'ın sığınmacı ve göçmenlerin yeni toplumla entegrasyon sürecini sosyal hizmet bağlamında irdelediği kitabında da konunun benzer biçimde ele alındığı görülmektedir. Valtonen, sosyal hizmet mesleğinin göçmenlerin yeni geldikleri topluma uyumlarının sağlanabilmesinde birincil öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır

Sosyal hizmet mesleğinin göçmen ihtiyaçları doğrultusunda vazgeçilmez bir konumda olduğu birçok çalışma sonucunda da gösterilmektedir. Briskman (2020) çalışmasında, Avustralya'nın kırsal alanlarına yerleşmek zorunda kalan farklı kültürlerden gelen sığınmacıların sosyal uyumlarını değerlendirmiştir. Bu çalışma sonucunda, hem sığınmacıların hem de kırsal alanda

yaşamlarını sürdüren yerel toplumun haklarını koruyacak biçimde insan hakları odaklı bir sosyal hizmet modelinin her iki taraf açısından da olumlu sonuçları gösterilmektedir. Padilla (1997)'nın yaptığı çalışmada da göçmen ve sığınmacıların Amerikan toplumunun gözle görülür bir bölümünü oluşturdukları bildirilirken, bu durumun farklı etnik gruplar arasında ekonomik olanaklara ulaşabilmede güçlüklerle yol açtığı gösterilmektedir. Bu çalışmasında yazar, sosyal hizmetin göçmen ve sığınmacıların ihtiyaçlarının giderilmesinde ve yerel toplumla sosyal uyum sağlanabilmesinde uygun müdahale planlarıyla etkili bir konumda olduklarını vurgulamaktadır.

Kwok ve diğerlerinin (2018) çalışmasında ise Güney Asyalı göçmenlerin Hong Kong'da yaşadıkları çeşitli yapısal sorunların aşılabilmesi amacıyla çokkültürlü yaklaşıma sahip sosyal hizmet müdahalelerine ihtiyaç duyulduğu gösterilmektedir. Bu çalışmada, sosyal hizmet uzmanlarının kültürel duyarlılığa sahip olmadan mesleki faaliyette bulunmaları halinde göçmenlerin toplumsal dışlanma sürecine istemeden de olsa katkıda bulunabileceklerine dikkat çekilmektedir. Lacroix (2006), göçmen ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahalelerini Kanada bağlamında ele aldığı çalışmasında, sosyal adaleti gözeten ve baskı karşıtı müdahalelerin sosyal hizmet uzmanları açısından çok önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Fike ve Androff (2016)'un Amerika'ya göç eden Burmalı sığınmacılar üzerinden sosyal hizmet mesleğinin önemini ele aldıkları çalışmada, göçmenlerin kültürel bağlamlarının önemli olduğu ve sosyal hizmet uzmanlarının tarihi, sosyal, kültürel ve siyasal boyamları dahil ederek müdahalede bulunmalarının gerekliliği bildirilmektedir. Bu çalışmada, Burmalı toplumun kendine has özelliklerinin sosyal hizmet uzmanları tarafından bilinmesinin göçmenlerin güçlendirilmeleri açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları ve Burmalı toplumunun önde gelenleri arasında kurulan işbirliğinin daha etkili müdahalelerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunacağı belirtilmektedir. Dierckx ve Van Dam (2014)'ın Belçika'nın Antwerp şehri özelinde, farklı etnik grupların yoksulluk deneyimleri üzerinden, gerekli görülen sosyal hizmet uygulamalarını değerlendirdiği çalışması sonucunda benzer nitelikte hususlara işaret edilmektedir. Bu çalışma sonucunda, göçmen ve mültecilerin yaşadıkları bölgenin koşullarına uygun biçimde planlanan özel sosyal hizmet müdahaleleriyle göçmenlerin bireysel düzeyde güçlenmelerinin sağlandığı ve bunun yoksulluğu etkilediği gösterilmektedir. Lintner ve Elsen (2020) tarafından yapılan çalışmada ise, İtalya'nın kırsal alanında yaşamlarını sürdüren mülteci ve sığınmacılara yönelik sosyal hizmet müdahaleleri ele alınmaktadır. Bu çalışmada, sosyal hizmet uzmanlarının sığınmacı ve mültecilerin tarım sektöründe istihdamlarında önemli rol oynayarak onların kendi ayakları üzerinde durabilmelerinin sağlandığı gösterilmektedir. Ayrıca

yerel üreticilerle işbirliği içinde çalışmanın mülteci ve sığınmacıların öz değerlerini ve yerel toplumla sosyal uyumunu geliştirdiği gösterilmektedir.

Mo Kang ve diğerlerinin (2015), Yeni Zelanda toplumundaki Koreli göçmenler üzerinden sosyal hizmet faaliyetlerinin etkinliğini ele alan çalışmalarında, diğer etnik gruplar arasında iletişimin kurulmasıyla Koreli göçmenlerin güçlenmelerinin sağlandığı gösterilmektedir. Chow (1999)'un, Amerika Birleşik Devletlerindeki Çinli göçmenlere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinde izlenebilecek yöntemleri irdelediği çalışmasında, eğitim, güçlendirme müdahalesi ve “ağbağ” oluşturulması gibi farklı faaliyetlerin yürütüldüğü çoklu hizmet merkezlerinin Çinli toplumun ihtiyaçlarının giderilmesinde olumlu etkisi bildirilmektedir. Heino ve Karminen (2013), göçmen ailelerine yönelik yürütülen güçlendirme odaklı sosyal hizmet faaliyetlerinde göçmenlere yönelik duygusal destek, dil desteği, bilgilendirme ve karşılıklı güven ortamının oluşturulmasının hedeflenen güçlenmenin sağlanmasında önemli etkisini vurgulamaktadır.

Nash (2005)'in sığınmacı ve göçmenlere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini değerlendirdiği çalışmasında makro düzeyde müdahalelerde toplumla çalışma yönteminin kullanılmasının göçmenleri güçlendirebildiği ve bu durumun gerçekleşmesinde ise sivil toplum örgütlerinin (STÖ) önemli bir rol üstlendiği bildirilmektedir. Göç alanında çalışma yapan STÖ'lerin sayısının ve niteliğinin giderek yükselmesi sosyal hizmet sunumu açısından yeni yaklaşımların geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. STÖ'lerin gönüllü kuruluşlar olarak, göçmen ve sığınmacıların yerel toplumla sosyal uyumunun geliştirilmesinde, sosyal normların ve etik kodların yönlendirilmesinde etkili olduğu bildirilmektedir (Heuser, 2005).

Üçüncü sektör kuruluşları olarak STÖ'lerin, çok yönlü özellikleri olan göç sorunuyla başa çıkmada etkin bir rol oynadıkları bildirilirken, STÖ'ler ile devlet ve diğer paydaşlar arasında koordinasyona ve iletişime gereksinim duyulduğu vurgulanmaktadır (Lester, 2005; Garkisch, Heidingsfelder ve Beckmann, 2017). STÖ'lerin Hong Kong'daki sığınmacılara yönelik desteklerini ele alan bir çalışmada, STÖ'lerin sığınmacıların ihtiyaç ve isteklerini ele almada ilgili politikalar çerçevesinde yetersiz kalabildikleri de gösterilmiştir (Lau, 2021). STÖ'lerin yapısı ve faaliyet alanlarının ne olduğuna bakılmaksızın mültecilerle ev sahibi toplumun sosyal uyumunu destekleyen çaba içinde olmalarının gerekliliği vurgulanmaktadır (Özgür Keysan ve Şentürk, 2021 b). Türkiye'de STÖ'lerin Suriyeli kadınların güçlendirilmesine yönelik bakış açılarını ele alan bir çalışmada STÖ'lerin kadının güçlendirilmesi yönünde faaliyette bulundukları ve toplumsal güçlenmenin önünü açma potansiyeli gösterdikleri bildirilmektedir (Özgür Keysan ve Şentürk, 2021a). STÖ'lerin Suriyeli mültecilerin temel ihtiyaçlarını ve kamu hizmetlerine

erişimlerini yönetmede oynadıkları rolü inceleyen çalışmada STÖ'lerin yetersiz fonlardan ve STÖ'ler arasında yaşanan işbirliği eksikliğinden yakındıkları gösterilmiştir (Atar, Hossain ve Ullah, 2022).

Geçici koruma altındaki Suriyelilere hizmet sunan STÖ'lerde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının deneyimlerini ele alan bir çalışmada, sosyal hizmet uzmanlarının çoğunlukla mikro düzeyde çalıştıkları gösterilmiştir. Sıklıkla savunuculuk rolü oynayan STÖ'lerin makro boyutta, demokrasi kültürü ve sosyal refahı hedefleyen sosyal hizmet modeli ile sorunlara ve ihtiyaçlara yanıt verebileceği de bildirilmektedir. Bu çalışmada STÖ'lerin sosyal hizmet uzmanları için ciddi bir istihdam alanı olduğu ve gelecekte bu alanda çalışmaların sosyal hizmeti daha da ileriye taşıyacağı vurgulanmaktadır (Koç ve Paslı, 2022).

1.9. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 2011 yılından bu yana giderek artış göstermiş ve günümüzde bu sayı 3. 6 milyonu aşmıştır. Suriyeli mültecilerin 2013 yılından sonra daha çok “kent mültecileri”ne dönüşme eğilimi göstermelerinin yanı sıra aradan geçen sürede ülkelerine geri dönme ve üçüncü bir ülkeye yerleşme ümitlerinin de giderek ortadan kalkmakta olduğu görülmektedir. Suriyeliler Barometresi adıyla yapılan izlem çalışmalarında, Türkiye’de geçici koruma altına alınan Suriyelilerden geri dönüşü kesinlikle düşünmediğini belirtenlerin oranı 2017’de %16, 7 iken, bu sayının 2019’da %51, 8’e, 2020’de ise %77, 8’e yükseldiği gösterilmiştir (Erdoğan, 2021, s, 256). Geri dönme isteğinin giderek azalması ile birlikte üçüncü bir ülkeye gitme şanslarının da giderek tükenmesi, Suriyelilerin birçoğu için Türkiye’de yaşamlarını sürdürecekleri gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun ortaya çıkması ise, sosyal uyum çalışmalarının önemini ve gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Son yıllarda, dünya genelinde insan hareketliliğinde yaşanan artış, göç yönetiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda tartışmalara neden olmakta ve göç tüm ülkelerde gündemin en önemli maddeleri arasında yer almaktadır. Göç yönetimi, uluslararası düzenlemelerle uyumlu olması gerektiği kadar ülkelerin kendi düzenlemeleriyle biçimlenen politikalar çerçevesinde de uygulanmakta ve çoğu kez uygulamalarla, düzenlemeler arasında çelişkiler yaşanabilmektedir. Etkili bir göç yönetimi, kuşkusuz bir ülkenin göç yönetimine ilişkin benimsediği politikalara bağlı değişim göstermekte ve bu politikaların uygulamaya nasıl geçirildiği konusunu öne çıkarmaktadır (Lomba, 2010).

“Entegrasyon” ve “sosyal uyum” kavramlarıyla, göçmenlerle yerel toplum arasındaki etkileşim, toplumsal bütünleşme boyutundan değerlendirilmektedir. Penninx ve Gorces-Mascarenas (2016) entegrasyonu göçmenlerin, ev sahibi toplum tarafından kabul görmeleri aracılığı ile toplumun bir parçası olmaları süreci olarak tanımlamakta ve bu sürecin üç farklı boyutta ele alınmasıyla birlikte, göçmenlerin toplumda kabul görme ya da kabul görmeme durumunun analiz edilebileceğini bildirmektedir. Bunlardan birincisi, göçmenlerin yasal ve politik düzlemde nasıl ele alındığı ile ilgilidir. İkinci alanda, sosyo-ekonomik boyut yer almakta ve göçmenlerin iş piyasasına erişebilme imkânları değerlendirilmektedir. Göçmen entegrasyonunda değerlendirilen üçüncü boyut ise, kültürel ve dini alanları kapsamaktadır. Göçmenlerin yerel toplumda sahip olduğu yasal haklar ve bunlara dayalı olarak sosyo-ekonomik durumlarının ne olduğu entegrasyon sürecinde önem kazanmaktadır. Lucassen (2005), entegrasyonu göçmenlerin ve göçmen olmayanların karşılıklı olarak toplumda kendi yerlerini bulabilme yollarını açıklayan sosyolojik bir mekanizma olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanımda ise, entegrasyon kavramı, göçmenlerin ev sahibi toplumda, onlarla eşit bir biçimde toplumsal yaşama katılımı olarak ele alınmaktadır. Bu tanımlamalarda da görüldüğü gibi göçmen entegrasyonu sadece göçmenleri değil, ev sahibi toplumu da kapsayan iki yönlü ve karşılıklılık içeren bir sürece işaret etmekte (Hellgren, 2015) farklı grupların bir arada eşit haklara sahip bir biçimde uyum içinde olabilmemesinin tanımı yapılmaktadır.

Ev sahibi toplumun, göçmenler ile ilgili düzenlediği politika ve programların, göçmenlerin ev sahibi topluma ne ölçüde katılmalarına izin verileceğini ve göçmenlerin kendi kimlik özelliklerini korumalarına nasıl bakıldığını belirleyerek, bunların nasıl sağlanacağına açıklık getirmeleri entegrasyon çalışmalarında önemli bulunmaktadır (Buenfino, 2007). İlgili alan yazında entegrasyon terimi ile birlikte kullanılan diğer bir terim olan “sosyal uyum” ile karşılaştırıldığında, aralarında tam bir ayrım olmadığı ve zaman zaman bu iki terimin birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir.

Üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanımın olmamasına karşın sosyal uyum yaklaşımında çoğunluğun üzerinde anlaştığı üç sosyal boyut öne çıkmaktadır. Bunlar; sosyal ilişkiler, aidiyet duygusu ve ortak iyiye yönelmedir. Bununla birlikte, sosyal uyuma sıklıkla dâhil edilen diğer üç bileşen olarak; eşitlik, yaşam kalitesi ve paylaşılan değerlerler ele alınmakta ve bunların temel olarak sosyal uyumun öncülü ya da sonucu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bileşen özellikleri ile sosyal uyum; çok boyutlu bir kavram olarak tanımlanma gerekliliği göstermektedir (Schiefer ve Van der Noll, 2017).

Toplumda bireyler ve gruplar arasındaki sosyal ilişkiler, sosyal uyumun en belirgin özelliği olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel sosyal psikoloji açısından bakıldığında ise, bu özelliğin bir grubun üyelerine olan ilgisini ve sosyal ilişkilerin insanların grupta kalmaya devam etmesindeki önemli etkisine vurgu yaptığı görülmektedir (Friedkin, 2004). Sosyal ilişkilere atıfta bulunan sosyal uyum tanımlarında; insanların diğerleriyle ilişkilerinin ve bağlarının kalitesi ile gücü - aileleri, arkadaşları ve daha geniş topluluklar - sosyal uyum düzeyinin önemli bir bileşeni olarak gösterilmektedir. İçerdiği farklı gruplar arasında sosyal uyumu sağlayabilmiş bir toplum, sadece insanlar arasında değil, kurumları ile de belli bir güven derecesine sahip olan toplumlar olarak belirtilmekte ve değerlendirilmektedir (Chan ve ark. 2006; Dickes ve ark. 2010; Uslander 2012). Bir başka deyişle toplumda güven duygusunun gelişmesinin sosyal uyumun sağlanmasında belirleyici etken olduğu vurgulanmaktadır.

Larsen (2013), sosyal uyumu bir inanç olarak görmekte ve belirli bir ulus devletinde yaşayan vatandaşların birbirlerini koruyor olmasının, birbirlerine güvenmelerini sağlayan ahlaki bir topluluğu paylaştıkları anlamında değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Toplumsal yaşamda gelişen bireyler arası güven ya da başkalarının davranışlarının öngörülebilir olması ve olumlu niyetlerin öncü olması beklentisi (Morrone ve ark. 2009) ahlaki bir dayanışma kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Delhey 2007). Toplumda bireyler arasındaki güven duygusunun varlığı sosyal uyum açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumsal iş birliğinin varlığı ise toplumsal birliği ve kimliği güçlendirirken, sosyal uyumu da güçlendiren önemli bir faktör olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal iş birliği ile tanımlanan toplumsal dayanışmanın sosyal uyumun sağlanmasında önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Sosyal uyum kavramı, ilk kez Durkheim tarafından kullanılmış ve bir toplumun göstermesi gereken önemli bir özellik olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda, toplumu oluşturan üyelerin birbirlerine bağlılığı, sadakati ve dayanışma içinde üyelerin karşılıklı bir güven duygusuna sahip olmasının gerekli olduğu gösterilmektedir. Bu özelliklere; bağlanma, dâhil olma, katılım, tanınma ve saygı görme ile yasal haklarının tanınması da eklenirken kültür ve değerlerin paylaşılması, dışlanmanın olmayışı ve grup kimliğinin benimsenmesi gibi diğer özellikleri de içerdiği bildirilmektedir (Friedkin, 2004).

Entegrasyon ve sosyal uyum terimlerinin zaman zaman benzerlikleri zaman zaman ise farklılıklarıyla ele alınmalarına karşın, ilgili alan yazında, genel olarak birbirlerinin yerine kullanılması dikkat çekmekte ve eleştirilmektedir. Son yıllarda bu iki terimin nasıl ölçüleceği ve nasıl değerlendirilecekleri konusu önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, her iki kavram referans

alındıkları kaynaklarda kullanıldığı biçimde ele alınmış ve sosyal uyum ile entegrasyon aynı anlama gelecek bir şekilde “sosyal uyum” bağlamında kullanılmıştır. Aynı zamanda, Türkiye’nin Suriyelilere yönelik yaptığı yeni düzenlemeler kapsamında ilgili metinlerde sosyal uyum teriminin benimsenmiş olması göze çarparken Türkiye’nin göçmen söyleminin asimilasyondan sosyal uyuma doğru evrilmesi önemli bulunmaktadır (Göksel, 2015, s. 184-191).

Sosyal uyum programlarının etki düzeylerinin değerlendirilmesinde, göçmenlerin “iyilik hali” bir başka boyutuyla ele alındığında ise “yaşam kalitesi” düzeylerinin göz önünde bulundurulmasının kabul edildiği görülmektedir. Göçmen ve mültecilerin sosyal uyumu kapsamında öznel iyilik durumlarının; yaşam kaliteleri / yaşam doyumlarının sadece bireysel düzeyde değil toplumsal boyutta da ele alınarak değerlendirilmesi önerilmektedir (Berger-Schmitt, 2000). Uyum, birey ve grupların göç edilen yeni toplumdaki beklentileri doğrultusunda yaşamlarını yeniden düzenleme ve daha fazla yaşam doyumuna sahip olabildikleri hayatı kurma çabaları olarak tanımlandığında, bu sürecin hem psikolojik yönden hem de kültürel yönden bir uyumun sağlanmasını gerekli kıldığı gözler önüne serilmektedir (Saygın ve Hasta, 2018). Bu noktada göç deneyiminin göçmen ya da mülteci özneler açısından psikososyal boyutta ele alınmasının gerekliliği görülebilmektedir.

Bireyin iyilik hali bir başka deyişle, kişinin yaşamından hoşnut olması/mutluluk durumu; o kişinin öznel iyilik hali, yaşam kalitesi, yaşam doyumunu açısından önemli bilgiler sağlayarak bireyin sosyal uyum düzeyi hakkında değerli bilgiler vermektedir. Bu nedenle, psikoloji dışında ekonomi ve siyaset alanında da sıklıkla bireyin yaşamına ilişkin değerlendirmeler “iyilik hali” kavramı üzerinden yapılmaktadır. Sosyal uyum gösteren bir toplumda; insanların yaşam risklerine karşı korunduğu, komşularına ve devlet kurumlarına güvendiği bilinmekte ve kendileri, aileleri için daha iyi bir gelecek yönünde çalışan bir toplumun oluşması beklenmektedir. Bu nedenlerle, toplumsal yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesinde, sosyal uyum çalışmalarının nasıl geliştirilebileceği konusunda yapılan çalışmalarda sivil toplum giderek ön plana çıkmakta ve Sivil toplum örgütlerinin (STÖ) bu önemli rolü zaman geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır (Çebi, 2017).

Sivil toplum örgütlerinin, göçmen entegrasyonu / sosyal uyumunda yaşanan zorlukların çözümünde hayati katkılarının olduğu bilinmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ / IOM), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK / UNHCR) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da STÖ’lerin üstlendikleri önemli rollere vurgu yapılarak bu alanda çalışmalarının desteklendiği görülmektedir. Sivil toplum örgütlerinin bu önemli özelliği,

küreselleşmenin etkisi ile yoğun göç hareketlerinde hükümetlerin sunduğu hizmette yaşanan boşlukların doldurulması bağlamında çok değerli katkılar olarak değerlendirilmektedir.

Sivil toplum örgütlerinin, göçmen ve mültecilere yönelik oluşturulan politikaların değerlendirilmesi, eksikliklerinin gösterilmesi ve politikaların geliştirilmesine yönelik önerileri ortaya koyabilmesiyle, bu alanda ihtiyaç duyulan politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilecek güçlü aktörler oldukları bildirilmektedir (Şenses, 2020). Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarında uluslararası düzenlemelerin yanı sıra ülkelerin benimsediği politikaların temel alındığı göç teorileri de önemli olmaktadır. Genel olarak ülkelerin, göç politikalarının, asimilasyon politikaları ile çok kültürlülük politikaları arasında değişen noktalarda yer aldığı bilinmektedir. Her iki politikaya dayalı programların sonuç olarak ev sahibi ülke yönetimi tarafından biçimlendiği ve sınırlandırıldığı yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Bu eleştirilere yanıt aranması doğrultusunda sosyal uyumun nasıl sağlanacağına ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Sosyal uyum düzeyinin yetersiz olduğu toplumlarda eşitsizlik, işsizlik ve suç oranlarında artış gözlemlenmesinin yanı sıra, yabancı düşmanlığı ve benzeri toplumsal sorunların yaşanması da beklenen bir durumdur.

Göç politikaları, genel olarak belirlenen hedeflere ulaşmada sıkıntılar göstermekte ve bu nedenle yeniden yapılandırılması açısından ele alınarak, daha adil ve daha etkili göç politikalarının geliştirilmesi yönünde öneriler tartışılmaktadır (Castles, 2004). Asimilasyon ve çokkültürlülük ekseninde, halen istenilen toplumsal uyum sağlanamamış olup göçün insani boyutuyla ele alınmadığı, çoğunlukla uygulamalarda insan hakları yönünden zafiyet yaşandığına tanık olunduğu bildirilmektedir. Gelişmiş ülkeler için göç, genellikle, düşük vasıflı işçiler ve sığınmacılar yönünden kontrole ihtiyaç duyulan bir sorun olarak ele alınmaktadır (De Haas ve diğerleri, 2019). Bu duruma, ulusal düzeyde devlet egemenliğinin öncelendiği bir bakış açısıyla göçün ele alınmasının ve insan hakları ile uluslararası normlara dayanan evrensel nitelikte bir bakış açısından yoksun olunmasının yol açtığı bildirilmektedir (Li, 2008; Pecoud, 2020).

Göç ve sığınmacı alanında yapılan araştırma ve çalışmalarda, sosyal uyumu etkileyen faktörler ele alınmakta ve göçmenlerin sosyal uyum düzeylerini geliştirebilecek yeni yaklaşımlar ve yöntemler gözden geçirilmektedir. Elde edilen bilgiler içinde sosyal uyum için göçmenler ile yerel toplumun etkileşim olanaklarının artırılması için karşılıklı temas olanaklarının sağlanması ve bu yolla farklı kültürlerin birbirlerini tanıyabilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Sosyal uyum ve entegrasyon kavramları, göçmen topluluğu ile yerel toplum arasındaki iki yönlü bir süreç olarak tanımlanmakta ve bu sürecin her iki toplumun karşılıklı tanınma gereksinimine yanıt

oluşturabilecek özellikler taşıyabilmesi önemli olmaktadır. Sosyal uyum süreci hem göçmen hem de ev sahibi toplumda değişimlerin yaşanmasını gerekli kılmaktadır. Gerçekleşen bu değişim sürecinde ahlaki ve etik bir toplumsal yapının oluşabilmesi için olumlu tanınma gereksinimlerinin karşılanması gerekli görülmektedir.

Günümüzde, tanıma/tanınma gereksinimi, çok kültürlü toplumsal yapıların giderek daha yaygın bir hale gelmesiyle birlikte toplumdaki farklı gruplar arasında ahenkli bir yapının oluşturulabilmesi açısından önemli bulunmaktadır. Farklı gruplar ve bireyler arası tanınma gereksinimlerin ortaya çıkması, hem sosyal hem de politik alanlarda giderek daha fazla “tanınma” “konusunun gündeme gelmesine neden olmaktadır. Tanınma teorisi bağlamına “tanınma” kavramı; eşitlik, özgürlük ve birlikte daha iyi yaşam ile ilgili normatif gereksinimlerin alt yapısını oluşturma özelliği göstermektedir.

Honneth, Hegel ve Taylor’un tanınma kavramlarına ek olarak tanınma kavramını yeniden inşa ederek kuramsal açıdan geliştirmiştir ve tanınmanın, bireyin kendini gerçekleştirebilmesinde ve otonomluğunun sağlanabilmesinde belirleyici olduğunun altını çizmiştir. Bu bağlamda ele alındığında, göçmenler ve mülteciler için sosyal uyumun sağlanabilmesi açısından temel bir insani ihtiyaç olarak tanınma gereksinimlerinin karşılanması, bireylerin kimlikleri, nitelikleri ve özellikleriyle birlikte tanınması ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri anlamında belirleyici rol oynayacaktır. Bu nedenle, tanınma teorisi bağlamında göçmen entegrasyonu ya da sosyal uyumu, iki yönlü bir süreç olarak değerlendirilerek göçmenlerle yerel toplum arasındaki karşılıklı tanıma gereksinimlerinin ele alınması daha adil bir toplumsal düzen için değiştirici bir güç olarak betimlenmektedir. Honneth, tanınmayı temel bir insan ihtiyacı olarak değerlendirirken aynı zamanda göçmenlerin kendilerini gerçekleştirmeleriyle birlikte özsaygı ve öz itibar elde ettikleri bir süreç olarak değerlendirmektedir. Bir başka deyişle, Honneth bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerinin toplum tarafından tanınmaya bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Temel bir insan gereksinimi olarak ele alınan tanınmanın ve bireyin kendini gerçekleştirebilmesi durumunun siyasal ve sosyal düzenle karşılıklı bir bağımlılığı olduğu vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda göçmenlerin adalet taleplerinin tanınması, göçmen gereksinimlerinin çözümlenmesine rehberlik edebilmesi beklenmektedir (Zurn, 2005; Lepold, 2019).

Axel Honneth de Hegel’in modeline dayalı olarak ele aldığı tanıma kavramını, bir toplumdaki bireyler arasındaki yaşanan olumlu, sağlıklı ilişkiler olarak tanımlarken, bireysel gelişimin ötekilere bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda öznenin başkaları tarafından kabul görmesi, onaylanıyor olması ve kendisine saygı duyulduğunu deneyimlemesi toplumsal yaşamda

önemli bulunmaktadır. İçinde yaşanılan toplum tarafından tanınma, sosyal ve duygusal gelişim için gerekli bir koşul olarak belirtilirken bunun tersi durumlarda yaşanan tanınma eksikliğinin ya da yanlış tanıma tutumlarının ise bireye ve içinde yaşanılan topluma zararları olacağı ileri sürülmektedir. Tanınma teorisi doğrultusunda; insanların temel gereksiniminin kendilerini korumaktan daha çok karşılıklı tanınma yoluyla kendilerini gerçekleştirebilme olduğu ileri sürülerek öncelenmektedir. Bu durum, göçmen entegrasyonunda “tanınma” kavramının, temel bir insan gereksinimi olarak ele alındığı zaman, göçmenlerin kimlik, meziyet ve yeteneklerini tanımanın bireyin kendini gerçekleştirmesiyle ilişkili olduğu ve göçmen entegrasyonuna temel oluşturacağı görülmektedir (Schweiger, 2021).

Honneth, kişinin öz varlığı ile nesnel bir ilişki geliştirebilmesinin ancak üç tanınma biçimi aracılığıyla gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Tanınma biçimleri/ tutumları ya da tanınma alanları olarak ifade edilen “sevgi”, “hak” ve “dayanışma” aracılığı ile karşılıklı tanınma sürecinin tamamlanacağı vurgulanmaktadır (Göksel, 2019, s. 66; Allen, 2010). İnsanın ancak diğerlerince/ ötekilerce tanındığı, onların gözünden kendisine baktığı ve kendi özellikleri üzerinden kabul edildiğinin bilincinde olduğu ölçüde gerçek anlamda bir öz bilince sahip olabileceği bilgimize sunulmaktadır. Ancak başkalarının gözünden yansıyan kendi bakışımızda kendimiz olarak gelişebileceğimiz ileri sürülmektedir. Bir başka deyişle, kişinin kendi kendisiyle olan özdeşliğinin diyalektik olarak, başkaları üzerinden kendine yansımaları biçiminde gerçekleşebileceği vurgulanmaktadır (Fraser, 2001).

Honneth’in tanımladığı üç tanınma tutumu/ biçimi olan “sevgi, hak ve dayanışma” bireyin diğerleri ile olan ilişkilerdeki tanınma alanlarını göstermektedir. Öznenin, diğerleri ile yaşadığı tanınma ilişkileri bağlamında, kişinin kendisiyle kurduğu ilişki alanları olarak; öz güven, öz saygı ve öz değer betimlenmektedir. Honneth’e göre sosyal çatışma potansiyeli oluşturan üç tanınma biçimi olarak: öz-güvenin temeli olarak sevgi, öz-saygının temeli olarak haklar ve öz-değerin temeli olarak dayanışma ele alınmaktadır. Bu tanınma biçimlerinin çizdiği çerçevelerle bireylerin kimlikleri toplum içinde kabul edilmekte ve bu tanınma biçimleri ile kişisel bütünlüğün ahlaki koşulları sağlanmaktadır. Tanınma tutumlarının, üç biçimiyle birlikte, bireyin toplumun diğer üyeleri ile eşit bir biçimde ‘saygınlık’ kazanabilmesinin, topluluk içinde kendi değerinin anlamına varabilmesi açısından gerekli görülmektedir. Bu anlamda ele alındığında, tanınma ilişkileri sosyal uyumun temel bir aracı olarak ifade edilmektedir (Heidegren, 2004).

Tanınma ilişkilerinde yaşanan yanlışlar ve eksiklikler ya da tanınmanın reddi durumları saygısızlık/ sayılmama olarak tanımlanmaktadır. Tanınma eksikliği ya da yanlış tanınma

tutumlarına bağlı gelişen sosyal patolojilerin ise, birey ve toplum bazında rahatsızlıklara ve çatışmalara yol açtığı öne sürülmektedir. Honneth, saygısızlık deneyimlerinin, özneyi yaralayan durumlar olduğunu ifade etmektedir. Honneth, bu yaralayıcı durumlar sonucu yaşanan sosyal baskının ise, baskı altındaki gruplar için daha iyi yaşam koşullarının yaratılabilmesi yönünde mücadele gücü sağlayabileceğine işaret etmektedir (Honneth, 2015, s, 216-220; Houston ve Montgomery, 2017). Bir başka şekilde ifade edersek; olumlu tanınma tutumlarının geliştirilmesinin göçmenlerin ve ev sahibi toplumun iyilik halini yükselterek sosyal uyumu geliştirebileceği ifade edilmektedir. Olumsuz tanınma tutumlarının ise, sosyal uyumu ve iyilik halini kötüleştireceği ancak göçmen gruplarının tanınma mücadelesine dönüşebileceği bildirilmektedir. Bu bağlamda; göçmenlerin sosyal uyum pratiklerinde tanınma ilişkilerini temel insan gereksinimi olarak gerçekleştirilmesinin, bireysel ve toplumsal boyutta özgürleştirici, eşitlikçi, ahlaki ve adaletli bir yapının inşası için değişimi başlatabileceği düşünülmektedir.

Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin göç politikalarının gelişme gösterdiği ve bunda "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatı"nın üstlenilmesinin etkili olduğu söylenmektedir. Türkiye için ne tümüyle asimilasyon ne de çok kültürlülük anlayışının egemen olduğu bildirilmektedir (Kabakuşak, 2018). Türkiye'de Suriyeli göçmenlere uygulanan entegrasyon politikasında, yasal söylem ile bazı kamusal söylemler arasında çelişkiler olduğu, medya da yaratılan olumsuz bir imajın yanı sıra ev sahibi toplumun olumsuz hatta ön yargılı davranışları ile ayrımcılığa maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Ev sahibi toplumun entegrasyon stratejisini tümüyle belirlediği ve de entegrasyonun iki yönlü pratiğinin gerçekleştirilemediği ayrıca STÖ programlarının sürdürülebilir olma özelliği yönünde eksiklik gösterdiği yönünde eleştiriler getirilmektedir (Göksel, 2019, s, 187-203; Bakewell, 2010). Özçürümez ve İçduygu'nun (2020) Türkiye'nin, zorunlu göç deneyimini ve toplumsal bütünleşme uygulamalarını değerlendirdikleri çalışmada, gelen Suriyelilerin göç deneyimi ve toplumsal bütünleşme başlığında Türkiye'de yapılan faaliyetler incelenerek değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, kamu politikalarında olumlu gelişmeler olduğu bildirilirken, STÖ'lerin yaptıkları katkılar da önemli bulunmuştur. 2011 yılından 2020'lere kadar uzanan, sosyal uyum faaliyetlerinde dönüşümler yaşandığı ifade edilmekte ve başarıların yanında başarısızlıkların olduğu tespiti yapılarak yaşanan deneyimlerin önemi vurgulanmaktadır (Özçürümez ve İçduygu, 2020).

Türkiye, Suriyeli sığınmacıların sayısının dört milyona yaklaşması sonucunda halen dünyada en çok mülteciye sahip ülkedir. Göç politikalarında değişiklikler yapılmasıyla geçici koruma altına alınan Suriyelilere bazı haklar tanınmış ve sosyal uyum hedefi yönünde çalışmalar başlamıştır.

Suriyelilere yönelik sosyal uyum programlarının gerçekleştirilmesinde kamu hizmetleri yanı sıra STÖ'lerin üstlendikleri önemli rolleri ele alan birçok çalışma yapılarak değerlendirilmiştir. Türkiye’de STÖ’lerle yapılan çalışmaların daha çok verilen hizmetlerin ne olduğunu tanımlayan çalışmalar olmasının yanı sıra sosyal uyum bağlamında gösterilen faaliyetlerin de değişik çalışmalarda mercek altına alındığı görülmektedir. Bu çalışmada, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik sürdürülen sosyal uyum süreci ve faaliyetleri STÖ’ler kapsamında ele alınarak, sosyal uyum ve göçmen iyilik halina ilişkin yaşanan deneyimler, Axel Honneth tarafından geliştirilen “tanınma teorisi” bağlamında ele alınarak değerlendirilmiştir.

1.9.1. Araştırmanın Amacı

2011 yılında Suriye’de patlak veren iç savaş sonrasında bir göç ülkesi olan Türkiye’nin göçmenlerle ilgili deneyiminde farklı bir sayfa açılmış ve 2020’li yıllarda Türkiye, dünyada en fazla mülteci barındıran ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’nin yeniden düzenlediği göçmen politikalarıyla başlatılan, Suriyelilerin sosyal uyum çalışmalarında kamu hizmetlerinin yanı sıra STÖ’lerin de önemli roller üstlendiği yapılan birçok çalışmada gösterilmektedir. Bu çalışma, STÖ’ler üzerinden Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumlarının, Axel Honneth’in tanınma teorisi bağlamında değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

1.9.2. Araştırma Soruları

STÖ’ler üzerinden Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumlarının, Axel Honneth’in tanınma teorisi bağlamında değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıda yer alan iki temel soruya yanıt aranmıştır.

1-STÖ’lerinin sosyal uyum çalışmalarında tanınma tutumları nasıl algılanmaktadır?

2-STÖ’lerinin sosyal uyum çalışmalarında mültecilerin iyilik halina verilen anlam nedir?

1.9.3. Araştırmanın Önemi

Göç literatüründe, göçmen ve mültecilere yönelik yapılan çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Yapılan çalışmaların, sosyal uyum konusuna geniş yer verdiği görülürken, sosyal uyum konusunun farklı bağlamlar içinde ele alınarak incelendiği göze çarpmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin, sosyal uyum konusunda yaptıklarının değerlendirildiği çok sayıda çalışma

bulunmaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında, STÖ'lerin insani yardım konusunda yaptıklarının ele alınmasının yanı sıra, göçmen ya da mülteci hakları bağlamında yapılanların da incelendiği ve ayrıca sosyal uyumu etkileyen faktörlerin incelenerek değerlendirildiği görülmektedir. Yapılan çok sayıda çalışmaya rağmen STÖ'ler bünyesinde gerçekleştirilen sosyal uyum programlarını teorik bir boyutta inceleyen çalışmaların sayısının istenilen düzeyde olmadığı ve teorik boyutta bir bakış açısına ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Bu çalışmaya teorik altyapı oluşturan tanınma teorisinin, göç ile ilgili literatürde daha çok teorik bir çerçevede ele alındığı ancak, ampirik çalışmalarda da kullanımına gereksinim duyulduğu bildirilmektedir (Heino ve Lillrank, 2020).

Göçmenlerin sosyal uyumunu, tanınma teorisi bağlamında ele alan araştırmaların sayısının az olduğu görülürken, bu az sayıdaki çalışmalarda ise, çoğunlukla bazı tanınma kavramlarına odaklı bir biçimde teorinin ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmada ise; Axel Honneth'in tanınma teorisi araştırma probleminin oluşturulmasında kullanılmıştır. Yöntem bölümünde ise tanınma teorisine dayalı olarak görüşme kılavuzları hazırlanmış ayrıca veri analizinde ara temaların oluşturulmasında da teoriden yararlanılmıştır. Bu çalışmanın, daha önce yapılan çalışmaların çoğundan farklı bir paradigmaya sahip olmasının sosyal uyum çalışmalarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

STÖ'ler üzerinden Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumlarının, Axel Honneth'in tanınma teorisi bağlamında değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu nitel çalışmada, Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) yöntemi kullanılmıştır.

Zorunlu göçle gelen Suriyelilerin içinde bulundukları güç koşullar ve bunların STÖ'lerinin çalışanlarına da yansıyan etkisi düşünülerek çalışma yöntemi olarak YFA seçilmiştir. YFA, incelenen fenomenin, kişisel deneyimlerde ne anlam taşıdığını ortaya çıkarmayı sağlayan bir nitel araştırma yaklaşımıdır (Smith, 2004). Amacı, katılımcıların gözünden deneyimin nasıl bir anlam ifade ettiği ve bu deneyime verilen duygusal tepkinin ne olduğunun keşfedilmesidir (Smith, 1996; Smith, 2004).

Bu çalışmada; Suriyeli göçmenlerin sosyal uyum ve iyilik hallerinin STÖ'leri üzerinden değerlendirilmesinde, hem çalışanlar hem de yararlanıcıların deneyimlerini ele alan bir tasarım uygulanmıştır. Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin sosyal uyum ve iyilik hallerinin, STÖ'leri üzerinden değerlendirilirken Honneth'in tanınma teorisi bağlamında tanınma tutumlarının ve mültecilerin iyilik halinin nasıl algılandığı tanımlanmaktadır. Nitel araştırmalarda teori kullanılması önemsenmekte ve önerilmektedir. Teori kullanımının, kavramsal çerçeve ve paradigma oluşturulmasına güçlü bir destek oluşturduğu bildirilmektedir (Collins ve Stockton, 2018). Teoriye dayalı olarak yürütülen nitel çalışmaların, sosyal ve kültürel bağlamların tanımlanabilmesi, kuramlara dayalı kavramsal bir bakış açısı ile ele alınarak nitel verilerin bağlamlarıyla aydınlatılmasını sağladığı belirtilmektedir (Leeming, 2018). Bu çalışmada da, Honneth'in tanınma teorisi, araştırma probleminin oluşturulmasında ve araştırma amacı doğrultusunda tasarımı yapılan çalışmanın yöntem bölümünde, veri toplama ve veri analizi aşamalarında kullanılmıştır.

2.1.1. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz

Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA), tanınmış bir İngiliz psikolog olarak, Londra Üniversitesi'nde görev yapan Jonathan Smith tarafından geliştirilmiştir (Smith, Harre ve Van Langenhove, 1995; Shinebourne, 2011).

YFA, insanın anlaşılabilmesinde, psikolojik açıdan incelenmesinde ve yaşadıkları deneyimlere ilişkin düşüncelerinin duygusal bakış açısı ile ele alınmasında elverişli bir yapı göstermektedir. Sadece psikoloji alanında değil birçok bilim alanında da tercih edilen bir araştırma yöntemidir. YFA, sosyal bilimlerin birçok alanında, eğitim ve sağlık bilimleri alanında, keşfedilmek istenen fenomenlerin incelenmesinde, anlamlı veriler elde etmek amacıyla kullanılan güçlü bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Smith, Flower ve Larkin, 2009).

YFA'yı diğer niteliksel araştırma türlerinden ayıran üç yapısal ilkesinin önemli olduğu bildirilmektedir. YFA'nın üç yapısal ilkesi, fenomenoloji, hermeneutik ve idografik yapı göstermesi olarak betimlenmiştir. Bu ilkeler bağlamında YFA, ilgilenilen fenomenin deneyimlerde ele alınarak incelenmesini sağlamaktadır. Hermeneutik ilke bağlamında, hem katılımcının hem de araştırmacının yorumlamaları ile deneyimlerin keşfedilmesine işaret etmektedir. İdografik ilke doğrultusunda ise, her bir katılımcının tek bir vaka olarak ele alınarak deneyimlerinin incelenmesine işaret edilmektedir. Yorumlayıcı fenomenolojik Analiz (YFA), bir nitel araştırma türü olarak yaşanan deneyimlere verilen anlamın keşfedilmesini olanaklı kılmakta ve aynı zamanda katılımcıların kültürel, sosyal ve teorik bir bağlamda deneyimlerinin ele alınarak yorumlanmasını sağlamaktadır (Smith ve Osborn, 2003; Larkin, Watts ve Clifton, 2006). Bir başka deyişle, Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizin amacı yaşanmış deneyimlerin birey için ne anlama geldiğinin derinlemesine incelenerek bu incelemeyi yapan araştırmacı tarafından da yorumlanarak yansıtılmasını içermektedir.

Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA), fenomenolojik yapısının yanı sıra hermeneutik ilkeleri ile araştırmacıyı yorumlayıcı rolü bağlamında, araştırma sürecinin bütünleyici bir parçası konumuna getirmektedir. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analizde, katılımcılar kendi deneyimlerinin bilirkişisi olarak kabul edilmektedir. Araştırmacı bu önemli özelliğin farkında olarak katılımcıların zengin deneyimlerinin ortaya konulabilmesine özen göstermektedir. Bu anlamda, veri toplama aşamasında araştırmacının oynadığı rol ve sorumluluğu önem taşımaktadır. Deneyimlerin açıklığa kavuşması için hem katılımcının hem de araştırmacının yorumlamaları önemli olmaktadır. Bu nedenle, araştırmacılar katılımcıların kendi dünyalarını nasıl

anlamlandırdıklarını anlayarak, onların nasıl anlam verdiklerinin yorumlanması ile ilerleyen YFA sürecinde, çifte hermeneutik bir yaklaşım gerçekleşmektedir (Smith, 1996; Smith, 2004; Larkin, Shaw ve Flowers, 2019; Dennison, 2019; Tuffour, 2017).

Araştırmacının geçmişten gelen düşüncelerinin katılımcıların ortaya koyduğu yeni deneyimlerle karşılaşınca birbirleriyle nasıl etkileşime girdikleri YFA çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Filozof Heidegger, YFA çalışmalarında, araştırmacılar ile katılımcılar etkileşim halindeyken araştırmacının kendi görüş ve fikirlerini hiçe saymak yerine onların araştırma sürecinde nasıl sürekli olarak ortaya çıktıklarını fark edip, tanımlamak zorunda olduğunu ifade etmektedir. YFA sürecinde araştırmacının kendi inançları, algıları ve deneyimlerine ilişkin farkındalık sahibi olarak sadece katılımcıların deneyimlerini anlamlandırmak gibi zor bir sürecin yaşandığı ileri sürülmektedir (Kacprzak, 2017; Dennison, 2019).

YFA'nın metodolojik ilkeleri gereğince araştırmacı, yürüttüğü görüşmelerde katılımcıların deneyimlerini tekrar düşünmelerine, hatırlamalarına ve yorumlamalarına yardımcı olmaktadır. Geleneksel fenomenolojik çalışmaların aksine, YFA araştırmacıları, katılımcıların yüz ifadelerinin, duygusal davranışlarının, ses tonlarının ve göz hareketlerinin belirli bir deneyime bağlı olduğunu anlamakta ve bu bağlamda kendi yorumlarını yapabilmektedir. Bu yorumlama, katılımcının ifade ettikleri ile duygusal durumu arasındaki ilişkinin ne olduğunu keşfetmeye yöneliktir (Smith ve Osborn, 2003). Bu bağlamda, YFA'yı kullanan araştırmacılar, katılımcıların ifade ettikleri görüş ve bilgilerin yorumlayıcısı olduğunun farkında olmaktadır. Katılımcıların aktarımlarının daha etkin hale getirilmesinde de araştırmacı aktif bir rol oynamaktadır (Smith, 2017; Smith ve Osborn, 2003).

Sembolik etkileşimcilik, YFA'nın felsefi temellerinden birini oluşturmaktadır. Bu temele dayanıyor olması, çalışmanın veri analizinin hem çalışmayı yapan araştırmacıların hem de okuyucuların, katılımcılar tarafından ifade edilen anlamları (sembollere verilen anlamı) yakalayabilmelerine imkân tanımaktadır. Katılımcıların ve araştırmacının yorumlarını içeren iki yorumlayıcı süreç, katılımcıların kendi yaşadıkları deneyimlere ilgi duymalarının, yeniden düşünmelerinin, anlamlandırmalarının ve yorumlamalarının sağlanmasında araştırmacıya aktif bir rol vermektedir (Smith & Osborn, 2003). Çünkü YFA'da, katılımcıların deneyim, anlayış, algı ve görüşlerinin keşfedilmesine odaklanan araştırmacı, katılımcı deneyimlerinin anlamını yakaladıktan sonra kendi yorumlarıyla katılımcı deneyimlerinin anlamını tanımlamaktadır (Reid, Flowers ve Larkin, 2005). Bu noktada yapılan yorumlar kuşkusuz katılımcı ifadesinden çıkan anlamlar ile uyumlu olmaktadır. Katılımcı tarafından ifade edilen anlam hiç bozulmadan

araştırmacı tarafından karşılaştırmalar yapılarak, alan bilgisi ve çeşitli metaforlar kullanılarak yeniden bir yorumlama yapılmaktadır.

2.2. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARI

Literatürde, YFA için, katılımcı sayısının ne olması gerektiği konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte, küçük bir örneklem grubu ile çalışılmasının yeterli olacağı savunulmaktadır. YFA’da ele alınan büyük boyutlu bir fenomenin küçük boyutlu bir örneklem grubu ile derinlemesine incelenmesine olanak sağlandığı ileri sürülmektedir. YFA’nın amacının incelenen fenomenin ayrıntılı bir biçimde yorumlanabilmesi olduğu ve az sayıda katılımcı ile daha derin inceleme yapılabileceği vurgulanmaktadır (Smith ve Osborne, 2003). YFA çalışmalarında, 6-8 katılımcının yeterli bir örneklem büyüklüğü sağladığı belirtilirken bu sayının vakalar arası benzerlikleri ya da farklılıkları ortaya çıkarma açısından elverişli olduğu ileri sürülmektedir (Pietkiewicz ve Smith, 2014). Daha fazla sayıda katılımcı ile YFA çalışmalarının yapıldığı görülmekle birlikte, YFA için Smith’in örneklem büyüklüğü olarak 10 katılımcıyı yeterli bulduğu bildirilmektedir (Reid, Flowers ve Larkin, 2005).

Bu çalışmada, ilgilenilen fenomen bağlamında istenilen deneyimlere ulaşılabilecek yerler olarak STÖ’ler seçilmiştir. STÖ’lerin çalışanları ve Suriyeli göçmen yararlanıcılar ile örneklem grubu oluşturulmuştur. Honneth’in tanınma teorisi bağlamında, tanınma tutumlarının, STÖ çalışanları ve Suriyeliler tarafından nasıl deneyimlendiğini değerlendiren bu çalışmada, amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu nedenle, ele alınan fenomeni en iyi deneyimleyenlere ulaşmak için STÖ çalışanları ve yararlanıcıları çalışmanın katılımcıları olarak belirlenmiştir.

Suriyeli mültecilerle sosyal uyum faaliyetleri içinde olan STÖ’ler ile yazışmalar yapılmış ve ilk olumlu dönüş yapan STÖ çalışanı ile görüşme yapmak amacıyla randevu alınmıştır. STÖ çalışanı ile ilk çevrim içi (online) görüşme 10. 06. 2021 tarihinde gerçekleşmiştir. İlk katılımcının referansı ile ulaşılan ikinci STÖ çalışanı ile gerçekleştirilen görüşme ise 17. 06. 2021 tarihinde yapılmıştır. Sürecin devamı benzer bir şekilde kartopu örneklem yöntemi kullanılarak devam etmiştir. STÖ çalışanı olan 16 katılımcıyla 10. 06. 2021 - 23. 10. 2021 tarihleri arasında görüşme yapılmıştır. STÖ çalışanı olan katılımcılar ile olan çevrim içi görüşmeler ortalama 60-100 dakika kadar sürmüştür.

STÖ çalışanlarıyla yapılan görüşmelerde geçici koruma altına alınan Suriyeli mültecilere ulaşabilmek için ilk referans alınmıştır. Suriyeli katılımcı ile referans veren STÖ çalışanının

aracılığıyla iletişim kurularak yüz yüze görüşülecek günün tarihi, saati ve yeri belirlenmiştir. İlk Suriyeli katılımcı ile yapılan görüşme 31. 10. 2021 tarihinde gerçekleşmiştir. Referans gösterilerek belirlenen ilk katılımcıdan sonra kartopu örneklem yöntemi ile diğer Suriyeli mültecilere ulaşılmış ve benzer biçimde görüşme tarihleri belirlenerek yüz yüze bir şekilde görüşmeler sürdürülmüştür. Katılımcıların talepleri doğrultusunda görüşmelerin bir kısmı STÖ'lerdeki görüşme odalarında yapılırken, bir kısmı da sığınmacıların evlerinde yapılmıştır. Suriyeli katılımcılar ile yapılan görüşmelerde katılımcıların izni alınarak görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Suriyeli mülteciler ile 31. 10. 2021 – 20. 12. 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerde toplam 11 Suriyeli mülteci ile görüşülmüştür. STÖ yararlanıcısı olan Suriyelilerle yapılan görüşmeler ortalama 45 - 60 dakika sürmüştür.

STÖ'ler kapsamında Suriyelilere yönelik sürdürülen sosyal uyum çalışmaları ile mültecilerin iyilik durumlarının, Axel Honneth'in tanınma teorisi bağlamında değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu YFA çalışmasında, 16 STÖ çalışanı ve 11 STÖ yararlanıcısı Suriyeli olmak üzere toplam 27 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Yapılan her görüşme sonrası kayıtların Word dosyasına dökümü yapılarak, ilk görüşme sonrası verilerin değerlendirilmesine başlanmıştır.

Literatürde, YFA için, katılımcı sayısının yeterliliğine ilişkin değerlendirmelerde diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi veri doygunluğunun sağlanmasının beklenmediği bildirilmektedir. YFA için katılımcı sayısı ile ifade edilen örneklem büyüklüğünün yeterliliğinde tek ölçüt olarak, ele alınan fenomenin bağlamlarıyla kapsamlı bir biçimde tanımlanması yeterli görülmektedir (Hale, Treharne ve Kitas, 2008; Brocki ve Wearden, 2006). Bu çalışmada da, fenomenin bağlamlarıyla tanımlanması değerlendirilerek ve eklenebilecek yeni bir tema kalmadığının gözlemlenmesiyle görüşmelerin sonlanmasına karar verilmiştir.

Bu YFA çalışması, 27 katılımcı ile görüşülerek tamamlanmıştır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan, STÖ çalışanlarının 26 – 40 yaş aralığında oldukları görülmüştür. STÖ çalışanları, İstanbul, İzmir, Ankara, Gaziantep, Kırıkkale, Eskişehir gibi farklı illerde görev yapmaktadır. STÖ çalışanı olan katılımcıların 9'u kadın, 7'si erkektir. STÖ'lerden hizmet alan 11 Suriyeli katılımcı Ankara ilinde yaşamlarını sürdürmektedir. Suriyeli katılımcıların yaşları ise 18-55 yaş aralığında olup, 4'ü kadın, 7'si ise erkektir. Çalışmanın katılımcılarından, STÖ çalışanlarına ilişkin özellikler (Tablo 3) de, STÖ yararlanıcılarına ilişkin özellikler ise (Tablo 4) de sunulmuştur.

Araştırmanın katılımcılarından, STÖ çalışanları, hizmet sağlayıcılar anlamında büyük (S) harfinin, STÖ yararlanıcıları olan Suriyeliler ise büyük (Y) harfinin simgelenmesi ile anonimleştirilmiştir. Araştırma kapsamına alınan çalışanların STÖ adı ve mesleki unvanları gibi kişisel bilgilerinin verilmesi kısıtlanarak, katılımcıların gizliliği sağlanmıştır (Alase, 2017).

Tablo 3. STÖ çalışanı olan katılımcıların özellikleri

STÖ Çalışanları	YAŞ	CİNSİYET	ÇALIŞMA SÜRESİ
S1	29	E	4 yıl
S2	27	E	4 yıl
S3	29	K	7 yıl
S4	30	K	2 yıl
S5	27	K	7 yıl
S6	27	K	5 yıl
S7	31	E	8 yıl
S8	28	K	7 yıl
S9	32	K	6 yıl
S10	36	K	7 yıl
S11	27	K	1 yıl
S12	26	K	1, 5 yıl
S13	31	E	7 yıl
S14	36	E	16 yıl
S15	34	E	4 yıl
S16	31	E	7 yıl

Tablo 4. Suriyeli katılımcıların özellikleri

STÖ Yararlanıcısı	YAŞ	CİNSİYET	GELİŞ SÜRESİ	ÇALIŞMA DURUMU
Y1	28	K	8 yıl	Çalışmıyor
Y2	47	E	9 yıl r	Çalışıyor
Y3	21	E	8 yıl	Çalışıyor
Y4	43	K	8 yıl	Çalışmıyor
Y5	18	K	9 yıl	Öğrenci
Y6	19	E	4 yıl	Öğrenci
Y7	19	E	7 yıl	Öğrenci
Y8	21	E	7 yıl	Öğrenci
Y9	55	E	8 yıl	Çalışıyor
Y10	43	K	8 yıl	Çalışmıyor
Y11	21	E	8 yıl Öğrenci	

2.3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI

YFA için bildiren en uygun veri toplama yönteminin yarı- yapılandırılmış görüşme olduğu vurgulanmaktadır (Smith, 2007; Smith, Flower ve Larkin, 2009). YFA çalışmasının amacı

doğrultusunda, fenomene ilişkin deneyimlerin incelenebilmesine yarı-yapılandırılmış görüşmelerin elverişli ortam sağladığı bildirilmektedir.

Yarı - yapılandırılmış görüşmenin, tarafsız veri toplama yöntemi özelliğini koruması için görüşmeci olarak araştırmacının rolü önemlidir. İlgilenilen deneyimin anlamlandırılması ve bu anlamların belirlenerek yorumlanması için katılımcılarla esnek bir işbirliği içinde çalışılması ve araştırmacının bu süreçte tarafsızlığını koruması önemli bulunmaktadır. Bire bir yürütülen görüşmelerin bu konuda yardımcı olduğu ve araştırmacı ile katılımcının ilişkisinin geliştirilmesine katkıda bulunduğu söylenmektedir. Katılımcıların tekrar tekrar düşünmesine ve kendi deneyimlerine verdikleri anlamın kendileri tarafından da duyulmasına izin veren bir tartışma olanağının yaratılması önemli bulunmaktadır (Smith, 2017; Reid, Flowers ve Larkin, 2005; Shinebourne, 2011).

Referans edilen ilk katılımcı belirlendiğinde kendisi ile telefonla görüşülmüş ve e-mail aracılığıyla çalışmaya davet edilmiştir. Bu noktada çalışmanın amacı ve yöntemine ilişkin bilgi verilerek kendilerinden beklenenler başka bir deyişle çalışmadaki rolleri açıklanarak çevrim içi (online) platformda, zoom kanalıyla görüşme daveti yapılmıştır. Bu yöntemle davet edilen STÖ çalışanlarından gönüllü katılıma onam vermeyi kabul etmeyen olmamıştır. STÖ çalışanları ile görüşme günleri ve saatleri telefon görüşmesinin yanı sıra Whatsapp mesajları ile yazılı olarak belirlenmiştir. Belirlenen zaman için katılımcıların e-mail adreslerine zoom oturum davetleri gönderilmiştir.

STÖ çalışanlarıyla, çevrim içi ortamda görüşmeler yapılmış ve katılımcı onamları alınarak görüşmeler kaydedilmiştir (EK 2). Yarı- yapılandırılmış görüşmeler çevrim içi olarak yüz yüze yapılmıştır. Görüşmelerde kullanılan ve STÖ çalışanları için hazırlanan görüşme kılavuzu (EK 3) ile Suriyeliler için hazırlanan görüşme kılavuzu (EK4) doğrultusunda belirlenen sorulara yanıtlar alınarak ve gerekli görüldüğünde yeni sorular eklenerek görüşmeler sürdürülmüştür.

STÖ'ler kapsamında Suriyelilere yönelik sürdürülen sosyal uyum çalışmaları ile mültecilerin iyilik durumlarının, Axel Honneth'in tanınma teorisi bağlamında değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada yürütülen görüşmelerin içeriğini belirleyen görüşme kılavuzları hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme kılavuzlarında tanınma teorisinin temel kavramlarının, sosyal uyum temel kavramları ile iyilik halini ele alan sorulara yer verilmiştir. Görüşme kılavuzları katılımcılara sevgi, hak, dayanışma, bireyin otonomluğu / özerkliği, güven duygusu ve iyilik hali gibi kavramların hatırlatılmasıyla deneyimlerini düşünmeleri ve deneyimlerini yorumlayarak

anlamlandırabilmelerini sağlayacak soruları kapsamaktadır. Hazırlanan sorular titizlikle değerlendirilmiş ve görüşmelerde gereken yerlerde ek sorular kullanılmıştır. STÖ çalışanları ve STÖ yararlanıcıları olarak Suriyelilere yönelik iki ayrı görüşme kılavuzu hazırlanmış olsa da her ikisinin kapsamında tanınma tutumları bağlamında benzer sorular aracılığıyla deneyimlere verilen anlamın ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Her iki görüşme kılavuzu, sosyal uyum hizmeti için önemli olan göçmen ya da mülteci ihtiyaçlarının belirlenmesinde yaşanan deneyimlerin nasıl tanımlandığına ilişkin sorular ile başlamaktadır. Görüşme kılavuzlarında hem STÖ çalışanlarına (EK 3) hem de STÖ yararlanıcılarına yönelik (EK 4) hazırlanan 15 soru bulunmaktadır. YFA'da veri toplamak için kullanılan yarı- yapılandırılmış görüşmelerde amaç, katılımcıların kendileri için önemli gördükleri deneyimlerin paylaşılmasını kolaylaştırmaktır. Hazırlanan görüşme rehberiyle sürdürülen görüşmelerin, katılımcıların görüşmeye aktif bir biçimde katılarak görüşmeye dâhil olması, görüşmenin sürdürülebilmesi açısından önemli bulunmaktadır. Araştırmacının görüşmedeki rolünün, tartışmayı ilgilenilen fenomene yönlendirilmesini sağlamak olduğu belirtilmektedir (Smith, 2017; Alase, 2017).

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Hazırlanan görüşme kılavuzu doğrultusunda gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen, STÖ çalışanlarının görüntü kayıtları ve STÖ yararlanıcılarının ses kayıtlarının çözümü yapılmıştır. Her görüşme sonunda görüşme içerikleri, Word dosyasına yazılı olarak aktarılmış ve ardından kâğıt çıktıları alınmıştır. Katılımcı ifadelerinin çıktı içerikleri, STÖ çalışanları için, A4 boyutunda, Word formatında ortalama olarak 15-28 sayfa tutmuştur. STÖ yararlanıcısı olan Suriyelilerin ses kayıtlarının Word dosyasına aktarımı ve dosyaların çıktıları benzer biçimde alındığında ortalama 6-12 sayfalık görüşme içerikleri elde edilmiştir.

YFA çalışmalarında, veri analizi ilk görüşme sonrası görüşme kaydının kâğıda dökülmesi ile başlamaktadır. Her bir katılımcı bir vaka olarak ele alınmakta ve vakayı tanımlayan durumlarla, vakanın derinlemesine anlaşılması için yoğun bir şekilde incelenerek analizi yapılmıştır (Pietkiewicz ve Smith, 2014). Bu bağlamda, ilk görüşme içeriğinin tekrarlı bir biçimde okunması ve tekrarlanan okumalar ile araştırmacının, katılımcının deneyiminin içinde olabilmesi sağlanmıştır (Alase, 2017).

YFA’da, veri analizinin araştırmacı için görüşme sırasında başladığı ileri sürülmektedir. Bu durum, YFA görüşmelerinde araştırmacıdan beklenen nitelikler arasında görüşmenin çok dikkatli bir biçimde sürdürülmesinin gerekli olduğuna işaret etmektedir. Araştırmacının aktif dinleyici özelliği göstermesi sayesinde araştırmanın analizinin görüşmelerin sürdürülmesi aşamasında başladığı belirtilmektedir. Bu bağlamda da, araştırmacının verilerin içine dâhil olması sağlanarak araştırmacının veri analizinde daha yetkin kılındığı bildirilmektedir (Biggerstaff ve Thompson, 2008; Alase, 2017; Shinebourne, 2011; Pietkiewicz ve Smith, 2014).

YFA’da toplanan verilerin analizine, bireylerin bakış açılarının kendi özgün bağlamlarında derinlemesine incelenmesi yapılarak başlanmaktadır. Bu süreç, ilk katılımcının derinlemesine incelenmesi ile başlanmakta, sonra ikinci katılımcıya geçilerek benzer adımlarla analiz süreci, katılımcı sayısı tamamlanıncaya kadar devam etmektedir (Pietkiewicz ve Smith, 2014; Biggerstaff ve Thompson, 2008). Her bir katılımcı için yapılan veri analizi ile tümevarımsal bir veri analizi gerçekleşmekte ve araştırma sorularının yanıtlarını ortaya koyacak geniş kapsamlı verilerden ortak deneyimlerin anlamına ulaşılması hedeflenmektedir (Smith, 2004; Alase, 2017).

Veri analizinin, görüşmelerde yer alan ifadelerden birebir alıntılar etrafında geliştirilmesi gerektiği bildirilmektedir. Veri analizinin tekrarlı tümevarımsal prosedürleri ile araştırmacının, fenomene ilişkin katılımcıdan elde edinilen bakış açısını geliştirmesi beklenmektedir. Araştırmacı, açıklamalarını desteklemek için kelimesi kelimesine alıntı yaparak kendi yorumunu destekleyen katılımcı ifadelerine yer vermektedir. Böylece, kendi yaptığı yorumun tutarlılığını belgelemektedir. Katılımcı açısından deneyimin ne anlam taşıdığının ortaya çıkarılması ve de ne anlama geldiğine dair yorumlayıcı bir açıklama yapılmasını içeren analiz süreci araştırmacı için emik ve etik pozisyon arasında bir denge oluşturmaktadır. YFA’da emik bir yaklaşımla katılımcı grubuna dâhil olunarak o grubu anlamaya çalışmanın yanı sıra etik bir yaklaşımla gruba tümüyle dışarıdan bakılmasıyla deneyimlerin normları anlaşılmasına ve tanımlanmaya çalışılmaktadır (Shinebourne, 2011).

YFA’da analitik değerlendirme sürecinin sonucunda elde edilen temaların hiyerarşik düzen içinde sunulduğu bir yapı ya da modelleme ile analiz süreci tamamlanmaktadır. Bu temalar, katılımcıların görüşmede verdiği ifadelerin içinden çıkan ortak noktaları temsil ederken, aynı zamanda veri içindeki farklılıkları da göstermektedir. YFA veri analizinde bir dizi esnek ve yaratıcı yaklaşımların bir arada kullanılabileceği de ileri sürülmektedir (Pietkiewicz ve Smith, 2014).

Alase (2017), araştırmacının veri analizinde yoğun bir çaba harcamasının gerekli olduğuna değinmekte ve bazı adımlarda araştırmacının veri analizine rehberlik ettiğini vurgulamaktadır. Alase, araştırmacının tekrarlı okumalar yapmasıyla katılımcıların ifadelerinde neler söylediklerine ve bu noktada nasıl bir ruh haline sahip olunduğuna vakıf olunabileceğine işaret ederek en az 3 kez görüşme notlarının okunmasını önermektedir. Alase, ancak 3. okuma aşaması sonrasında görüşme notlarında anlam birimlerinin oluşturulabileceğini belirtmektedir. Anlam birimi, katılımcılarının görüşme kılavuzunda bulunan sorulara verdiği yanıtlar aracılığıyla aktarmaya çalıştıkları yaşanmış deneyimlerin temel anlamlarının tanımlanmasını içeren ifadelerdir. Katılımcı ifadelerinden, araştırmacının yorumlamasıyla oluşturulan anlam birimleri birimler arasında da çapraz inceleme yapılarak kesinleştirilmektedir. Anlam birimlerine karar verilmesi sonrası bu birimler arasında kavramsal yakınlık, uzaklık, birbiri ile ilişki gibi yönlerden ele alınarak ön temalara doğru geçiş yapılmaktadır. Bu aşamalar, araştırmacının yorumlama sürecinin gerçekleşmesiyle tamamlanmaktadır. Tanımlanan temalar arasında yeniden gruplama yapılarak üst temaların oluşturulması sonucunda ise hiyerarşik tema yapısı ortaya çıkarılmaktadır. Analiz aşaması, araştırmacının çok titiz bir inceleme yaparak ilerlemesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda YFA çalışmasından elde edilen bulgular katılımcı ifadeleri ile desteklenen temalar hiyerarşisi ile sunulan bir tema yapısıyla tamamlanmaktadır (Alase, 2017). Finlay'ın YFA için geliştirdiği analiz adımlarında ise ilk vakanın derinlemesine incelenmesiyle vaka temalarının geliştirilmesi ve daha sonra diğer vakaların veri setleri arasında tanımlanan temaların değerlendirilmesi ile adım adım ilerleyen bir süreç tarif edilmektedir (Miller, Chan ve Farmer, 2018). Tekrarlı okumalar ile başlanması ve ilk notların çıkarılması anlamında anlam birimleri başka bir deyişle kodlama yapılması önerilmektedir (Smith, Jarman ve Osborn, 1999). Anlam birimlerinin incelenerek yorumlanması sonucu belirli kategoriler altında ön/alt temalar oluşturulmaktadır. Alt temaların, yeniden incelenerek belirli nitelikler çerçevesinde sınıflanarak tekrar yeni temalar tanımlanmaktadır. Çalışmanın hiyerarşik tema yapısının oluşturulması, birleşmesi mümkün olmayan temaların görülmesine kadar devam etmektedir. Anlam birimlerinden çıkarılan tüm temaların oluşturulmasına kadar yaşanan süreç içerisinde araştırmacının yorumlayıcı bir rolde olması gerekmektedir. Temaların gruplanması ya da temalar arası bağlantıların keşfi ile sınıflama yapılarak üst temalara doğru yol alınması, her bir katılımcı için tek tek yapılarak tamamlanmaktadır. Her bir katılımcı bir vaka olarak derinlikli bir biçimde incelenmektedir. Bir katılımcı için yapılan veri analizi tamamlandığında diğer katılımcı için de benzer bir süreç yaşanmaktadır. Katılımcı sayısı arttıkça, vakalar arası çapraz analiz de yapılmakta ve karşılaştırmalı değerlendirme yapılarak temaların netleşmesi sağlanmaktadır. Bu sayede veri analiz süreci tamamlanmaktadır. Analizin son aşamalarında, araştırmacı verilerden daha farklı keşifte bulunmak için mevcut kuram ve kavramlardan yararlanarak yorum

yapabilmekte ve metaforlar kullanabilmektedir. Tamamlanan veri analiz süreci sonunda bulguların katılımcıların ifadelerinden oluşan ilgili alıntılar ve detaylı bir yorumlamayla beraber tutarlı bir analitik anlatımla sunulması çalışmanın kalitesinin sergilenmesi açısından önemli bulunmaktadır (Smith, Flowers ve Larkin, 2009; Smith ve Osborn, 2007).

Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik sürdürülen sosyal uyum sürecinin STÖ'ler kapsamında ele alınarak, sosyal uyum ve göçmenlerin iyilik halina ilişkin yaşanan deneyimlerin, Axel Honneth tarafından geliştirilen tanınma teorisi bağlamında değerlendirilmesini amaçlayan bu YFA çalışmasında STÖ çalışanları ve yararlanıcıları ile yapılan görüşmelerden elde edilen görüşme notları, yukarıda sunulan ilgili literatür ışığında analiz edilmiştir. Çalışmanın veri analizi, ilk görüşme sonrasında, görüşme içeriğinin kelimesi kelimesine olacak biçimde kâğıda dökülmesiyle başlamıştır. Kâğıda dökülen katılımcı ifadeleri önce tekrar tekrar okunarak deneyimlere verilen anlamın ne olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu noktada, araştırmacının görüşme sırasında başlayan katılımcıların deneyimlere verdiği anlamın yeniden incelenmesi ile yorumlama yapılmış ve anlam birimleri oluşturulmuştur. Bu işlem sırasında ihtiyaç duyulduğu anlarda, görüşme kayıtlarına yeniden dönülerek ifadelerin katılımcılar için nasıl bir anlam taşıdığı yeniden incelenerek değerlendirilmiştir. Bu işlemler her katılımcı için benzer adımlarla gerçekleştirilmiştir. Bu adım her bir vaka için tekrarlanırken vakalar (katılımcılar) arasında benzerlikler ve farklılıklar nedenleri ile birlikte analiz edilerek değerlendirilmiştir. Bu adım sonunda da ön temalara doğru ilerleme sağlanmıştır. Temalara doğru ilerleyen analiz aşamasında araştırmacının katılımcıların yorumladığı deneyimleri yeniden yorumlayarak temaların tanımlandığı sürece geçilmiştir. Katılımcıların ifadelerinden çıkarılan anlamlara dayalı olarak oluşturulan temalar, benzer kavramsal özellikler yönünden değerlendirilerek sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma işlemi, ön temalar belirlendikten sonra aralarındaki kavramsal benzerlikler ve farklılıklar yönünden incelenerek, temalar arası yeniden gruplama yapılmış ve üst temalara geçilmiştir. Bu çalışmada, hem anlam birimleri hem de temaların oluşturulmasında, tanınma tutumları bağlamında değerlendirmeler yapılarak, olumlu ya da yanlış tanınma tutumları şeklinde yorumlanmıştır. Literatürde önerildiği gibi bu çalışmada da yararlanılan tanınma teorisi ile ilişkili yorumlama yapılarak betimlenen temalarının hiyerarşisini gösteren tema yapısı (Tablo 5) de sunulmaktadır.

2.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİLİĞİ

Nitel araştırma yöntemleri için, geçerlilik ve güvenilirlik konusunda çalışmalar yapılarak kriterler geliştirilmiştir. Bu kriterler ışığında, bir nitel araştırma metodolojisi olan YFA için de oluşturulan

kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler, YFA'ya özgü ve farklı öneriler gibi dursa da, nitel araştırma kriterleri ile ortak bir yapıda olduğu ve sadece veri analizine yönelik bazı farklılıkların belirginleştiği görülmektedir. YFA çalışmasında öne çıkan bu farklılık, veri analizi aşamasının, vaka analizi benzeri biçimde her katılımcının tek tek ayrıntılı incelenmesi ve her katılımcı için benzer yapıda ilerlenirken çapraz karşılaştırmaların ve geri dönüşlerin yapılarak görüşme kaydına bakılmasıdır. Bu noktada, veri analizi süreci ile paralel ilerleme gösteren geçerlilik ve güvenilirlik ilkeleri ile analiz ilkeleri iç içe ilerlemektedir. YFA çalışmalarında, kalitenin değerlendirilmesi için oluşturulan kriterler arasında en önemlisi, çalışma probleminin YFA için uygun olmasıdır. Ayrıca, YFA özellikleri doğrultusunda araştırma yönteminde uygun katılımcı seçimi önemlidir. Ele alınan fenomenin incelenmesine olanak sağlayan veri zenginliği, çalışmanın ilgi çekici ve açıklayıcı olması, katılımcı ifadelerine yer verilerek katılımcıların ifadelerinin çalışmaya yansıtılması önemli bulunmaktadır (Nizza, Farr ve Smith, 2021; Engward ve Goldspink, 2020; Kacprzak, 2020; Smith, 2011).

YFA ile yapılan çalışmaların geçerliliği ve güvenilirliğinin aslında çalışmanın tasarımı sırasında başladığı söylenmektedir. Bu nedenle araştırma probleminin YFA ile uygunluğunun çalışma açısından en önemli konu olduğu savunulmaktadır. Bu konu aynı zamanda araştırma sorusuna en iyi yanıt verebilecek katılımcılara ulaşma durumunun değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda araştırma problemi, araştırma metodolojisi ve katılımcı seçimi arasında bağlamsal bir duyarlılığın sağlanması önem taşımaktadır. Çalışmada yöntem seçiminin ve gerekçesinin iyi bir şekilde açıklanması önemli bulunmaktadır. Ayrıca katılımcıların deneyimlerine duyarlılık gösterildiğinin yansıtılması için katılımcı ifadelerinden alıntılarının verilmesi önemlidir. YFA çalışmasında, incelenen fenomenin bağlamlarıyla ele alınması ve değerlendirilmesinin önemli olduğu belirtilmektedir. Bağlamsal özen, araştırma sürecinin tüm aşamalarında önemli olduğu gibi veri analizinde daha da özel bir titizlik gerektirmektedir (Nizza, Farr ve Smith, 2021, Alase, 2017).

YFA 'inde, katılımcıların araştırmacı için önemli bir değere sahip olduğu ve ilgilenilen fenomen için bilir kişi konumunda olduğunun çalışmaya yansıtılması beklenmektedir. Bunun katılımcıların titizlikle seçimi anlamında değerlendirilebileceği gibi katılımcı ifadelerinden önemli alıntılar yapılmasının analiz sürecinde araştırmacıya destek olması açısından da önemi vurgulanmaktadır. Katılımcılardan yapılan alıntılar sayesinde okuyucunun çalışma sürecini, analiz aşamasını izleyebilmesi sağlanmakta ve okuyucunun değerlendirme yapması kolaylaşmaktadır. Bu yöntemle, hem katılımcılara çalışmada söz hakkı verileceği ve hem de okuyucunun yapılan yorumları kontrol edebilmesinin sağlanabileceği belirtilmektedir. YFA çalışmasının rapor haline

getirilmesinde, çalışmanın verilerine dayalı yorumların sunulmasının yanı sıra ilgili literatürle bağlamsal yönden ele alınması önerilmektedir. Bağlamsal yönü açısından çalışmada kullanılan görüşme kılavuzunun içeriği önemli bulunmakta ve bu sorularında fenomenolojik sorgulamaya uygun olması beklenmektedir. Ayrıca soruların araştırma sürecinin diğer bileşenleri ile uyum sağlaması da gerekli görülmektedir (Engward ve Goldspink, 2020; Kacprzak, 2020; Pietkiewicz ve Smith, 2014).

YFA çalışmasının veri toplama aşamasında ve verilerin analizinde titiz davranılarak eksiksiz bir şekilde sürecin tamamlanmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Çalışma sürecinin tümüyle bu yönde ele alınması ve alındığının çalışma raporunda kanıtlanması da önemli bulunmaktadır. Araştırma sorusunun, YFA ile uyumlu olabilmesi için, çalışmada incelenen fenomenin, insanların yaşadıkları deneyimlere ne anlam verdiklerine odaklanması gereklidir. Bu yönde tutarlılığı sağlanarak yapılan bir araştırma tasarımı, uygun katılımcıların seçimi, uygun veri toplama yönteminin ve veri analizinin gerçekleştirilmesinde titiz seçimleri zorunlu kılmaktadır. Veri toplama yöntem ve araçlarının uygunluğunun dışında, YFA çalışmalarında araştırmacının rolü de önemlidir. Araştırmacının doğru seçimler yapması, doğru ilkelerle ilerlemesi ve bunları doğru biçimde nasıl uyguladığını yansıtmayı önemli görülmektedir (Shinebourne, 2011; Alase, 2017; Smith, 2011).

Nitel araştırmalarda, geçerlilik konusunda önemle ele alınan başka bir kavram ise, dış denetimdir. Bu denetim, çalışmanın tümünün araştırmacı dışında uzman kişi ya da kişilerce değerlendirilmesidir. YFA çalışmalarında da önerilen bu dış denetim, araştırma sürecinin tasarımı aşamasından başlayarak süren ve çalışmanın tüm aşamalarının bir bütün olarak değerlendirilmesini kapsamakta ve çalışmaya dışarıdan bir gözle bakılmasını sağlamaktadır. Bir YFA çalışmasının dışarıdan uzman kişiler tarafından değerlendirilmesinin çalışma bulgularının güvenilirliğinin artırılması için önemli olduğu bildirilmektedir (Shinebourne, 2011; Alase, 2017).

Nitel araştırma yaklaşımlarında tüm fenomenolojik çalışmalarda olduğu gibi YFA çalışmalarında da araştırmacının önyargılarından arınabilmesi beklenmekte ve bu durumun çalışmaya yansıtılması beklenmektedir. Bu bağlamda, araştırma tasarımının yapıldığı andan itibaren araştırmacının kendi düşünce ve önyargılarının farkında olarak bunları çalışma sürecinin dışında tutması anlamına gelen “paranteze alma” işleminin gerçekleştirilmesi ve bunun raporda yer almasının sağlanması gerekmektedir (Reid, Flowers ve Larkin, 2005; Shinebourne, 2011 Smith, 2011).

Bu YFA çalışması, yukarıda sunulan ve ilgili literatürde yer alan geçerlilik ve güvenilirlik ilkelerine uyularak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, öncelikle tez önerisi olarak üniversitenin etik komisyonu tarafından değerlendirilmiş ve komisyon tarafından etik yönden uygun bulunmuştur. Etik komisyon değerlendirmesi dışında yine doktora tez çalışması olması nedeniyle kurulan tez izlem komisyonu tarafından da çalışma izlenmiş ve değerlendirilmiştir. Çalışma konusu ile ilgili üç uzmandan oluşan tez izlem komisyonu, 6 aylık süreler ile çalışmanın tüm aşamalarını takip ederek değerlendirmiş ve getirilen öneriler doğrultusunda çalışma geliştirilmiştir. Ayrıca, çalışmanın veri analizi aşaması, konu ile ilgili bir uzman tarafından değerlendirilerek, analizin dış denetimi sağlanmıştır. Bu çalışma rapor haline getirilirken geçerlilik ve güvenilirlik ilkelerine uygun olarak, tüm aşamalar sürecinde yapılanlar açık ve şeffaf bir biçimde açıklanarak rapor edilmiştir.

2.5.1. Araştırmacı Rolü

Araştırmacı olarak, YFA bağlamında rolümün önemli olduğunun bilinci içinde araştırma sürecinin tüm aşamalarını yönettim. Araştırmacı olarak farkındalığım konu seçimi ve oluşturulan araştırma probleminin tanınma teorisi ile ilişkilendirilmesi ile başlamıştır. Çalışma sürecinin tüm aşamalarında objektif bir bakış açısı sergilenmiştir. Bu noktada farkındalık korunarak, araştırmacı olarak katılımcılara ve onların deneyimlerine saygı gösterilmiştir.

Aile içinde yetiştirilme tarzım nedeniyle kazanmış olduğum etik değerler ve hümanist bakış açım eğitim hayatım boyunca edindiğim insan haklarına olan duyarlılığım ile birleşerek dezavantajlı gruplar üzerine çalışma yapmak istememde büyük bir rol oynamıştır. Bu araştırma sırasında katılımcılarla gerçekleştirdiğim mülakatlarda araştırmacı olmamdan kaynaklanan hiyerarşik özellik taşıyan bir iletişim yerine paydaşlar arası iletişime dayalı rahat ve samimi bir tartışma tarzı benimsedim. Bu noktada doktora yaşantım sürecinde gerçekleştirmiş olduğum fenomenolojik araştırma ve YFA çalışması deneyimlerim bana bu konuda önemli avantaj sağlamıştır. Araştırmacı olarak, görüşmelerin özellikle bu çalışmada ele alınan tanınma tutumları bağlamında saygı içeren ve empatik özelliklerle ilerlemesine dikkat edilmiştir.

2.6. ETİK AÇIKLAMA

Bu tez çalışması için, Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonundan 08. 12. 2020 tarihinde izin (EK 1) alınmıştır. Etik komisyon izni alındıktan sonra katılımcıların belirlenmesi aşamasına geçilmiş ve katılımcılardan gönüllü katılım onamları (EK 2) alınarak görüşmeler

başlatılmıştır. Görüşmelerde görüntü ve ses kayıtları için katılımcılardan izin alınmıştır. Görüşmeler sürdürülürken araştırmacı üstlendiği role ilişkin farkındalığını korumuş ve katılımcıların deneyimlerinin anlamlandırılması sağlanmıştır. Katılımcıların gizliliğinin korunabilmesi için, katılımcı niteliklerine ilişkin bilgiler kısıtlı bir şekilde paylaşılmış ve anonimleştirilerek sunulmuştur.

3. BÖLÜM:

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, Suriyelilerin, sosyal uyum süreci STÖ'ler kapsamında ele alınarak yaşanan deneyimlerin, Axel Honneth'in tanınma teorisi bağlamında değerlendirildiği bu çalışmanın bulguları sunulmakta ve tartışması yapılmaktadır.

STÖ'ler tarafından Suriyeli sığınmacılara yönelik yürütülen sosyal uyum çalışmalarının, tanınma teorisi bağlamında değerlendirildiği bu çalışmada, yaşanan deneyimlerden bir ana tema ile dört ara tema tanımlanmıştır. Ara temaların altında ise deneyimlerin ifade ettiği alt temalar yer almaktadır. STÖ çalışanları ve yararlanıcıların deneyimlerinden çalışmanın ana teması olarak “bireysel deneyimden toplumsal yapıya doğru iletişim gereksinimi” tanımlanmıştır. Tanımlanan bu ana tema, altında yer alan dört aranın yorumlanmasıyla oluşturulmuştur. Bu ana temayı oluşturan dört ara tema başlıkları ise;

- “Toplumsal yapıdan kaynaklanan tanınma engelleri “
- “Olumlu tanınma deneyimleri “
- “STÖ kapsamında tanınma engelleri “
- “Olumlu tanınma umudu”

Olarak tanımlanmış olup ve her ara tema da kendisini oluşturan alt temalara sahiptir. Her bir ara tema altında yer alan alt temalar ise, katılımcıların deneyimlerinden çıkan anlamlara dayalı olarak tanımlanmıştır. Katılımcıların deneyimlerinden oluşturulan çalışmanın tema yapısı Tablo 5. de sunulmaktadır. Bulguların sunumunda alt tema başlıkları altında katılımcı ifadeleri tırnak içinde ve anonimleştirilerek verilmektedir.

Tablo 5. Çalışmanın tema yapısı

BİREYSEL DENEYİMDEN TOPLUMSAL YAPIYA DOĞRU İLETİŞİM GEREKSİNİMİ (ANA TEMA)
<i>Toplumsal Yapıdan Kaynaklanan Tanınma Engelleri</i> (Ara Tema) Yaygın siyasi söylem Medyada kullanılan dil Toplumsal dışlama Toplumsal dayanışma eksikliği Kamu çalışanlarının eksikliği Karşılanmayan gereksinimler
<i>Olumlu tanınma deneyimleri</i> (Ara Tema) Özenli iletişim Sevgi hissetme Güven duygusu Otonomi gelişim
<i>STÖ kapsamında tanınma engelleri</i> (Ara Tema) Göçmen gereksinimlerini saptama Proje çalışması Çalışanlarda tükenmişlik Dil engeli Kültürel farklılık engeli Çalışanlarda bilgi gereksinimi
<i>Olumlu Tanınma Umudu</i> (Ara Tema) On yıllık deneyim Uyum yeni başlıyor Sistem geliştirme Çalışan farkındalığı Akademik alanla işbirliği gereksinimi İyilik durumuna katkı

3.1. BİREYSEL DENEYİMDEN TOPLUMSAL YAPIYA DOĞRU İLETİŞİM GEREKSİNİMİ

Çalışmanın ana teması “bireysel deneyimden toplumsal yapıya doğru iletişim gereksinimi” dir. Bu ana temanın oluşturulmasında rol oynayan dört ara tema bulunmaktadır. Çalışmanın ana temasının oluşturulmasında rol oynayan dört ara temadan biri “toplumsal yapıdan kaynaklanan tanınma engelleri” temasıdır. Bu tema, başlığından da görüldüğü gibi toplumsal yapıda var olan tanınma engellerine işaret etmektedir. Buna karşın, olumlu tanınma deneyimlerinin varlığı “olumlu tanınma deneyimleri” başlığı ile sunulan ikinci ara tema kapsamında ele alınmaktadır. Diğer bir ara tema ise, STÖ’ler kapsamında olumlu tanınma tutumlarını engelleyici durumlara ilişkin deneyimleri tanımlayan “STÖ kapsamında tanınma engelleri” başlığıyla tanımlanan

üçüncü ara temadır. Dördüncü ara tema olarak tanımlanan “olumlu tanınma umudu” ise, katılımcı ifadelerinde yer alan, ileriye dönük sosyal uyum çalışmalarında pozitif tanınma tutumları ve iyilik halinin geliştirilebileceğinin umudunu yansıtmaktadır.

Çalışmanın ana teması kendisini oluşturan dört ara tema bağlamında ele alındığında, çalışmanın katılımcıları tarafından hem yanlış tanınma tutumları, hem de olumlu tanınma tutumlarına ilişkin deneyimlerin bir arada sosyal yaşamda yer aldığına işaret edildiği görülmektedir. Bu olumlu ve olumsuz deneyimlerin bir arada sosyal yaşamda yer aldığına tanımlanması ise, bireysel olumlu deneyimlerin ve yanlış tanınma durumlarının öncelikle STÖ içinde ele alınarak tartışılmasının gerekliliğini göstermektedir. STÖ içinde yapılması gereken bu müzakerelerin tüm ilgili tarafları kapsayıcı bir biçimde öncelikle ele alınarak daha sonra ilgili tarafları içerecek biçimde genişletilmesi önemlidir. Bu noktada, hem göç edenlerin hem de yerel toplumun ve diğer ilgili tüm paydaşlarla, STÖ’ler içinde ve STÖ’ler arasında müzakere edilerek ilerlemesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu yaklaşımla olumlu tanınma biçimlerinin yaygınlaşması yanında yanlış ya da eksik tanınma biçimlerinin incelenerek değerlendirilmesi Honneth’in tanınma teorisi bağlamında önemli bulunmaktadır. Çalışanlar ile yararlanıcılar arasında yaşanan özneler arası ilişkinin doğru tanınma biçimlerine evrilmesi ve yanlış tanınma tutumlarının ise tanınma için mücadeleye doğru ilerlemesi için demokratik bir tartışma ortamına olan ihtiyaç belirtilmektedir. Öncelikle, STÖ içinde yanlış tanınma tutumlarının, olumlu tanınma tutumlarına dönüştürülmesi için yapılacakların ele alınması önemli görülmektedir. Bu bağlamda, STÖ yapısı içinde de, hem yatay hem de dikey iletişim modeli içinde çalışanlar, yöneticiler ve yararlanıcıların tartışma olanağının yaratılması önemli görülmektedir. Bu yolla, olumlu tanınma tutumlarının bireysel deneyimler kapsamından çıkarak yaygınlaşmasının önü açılabilir. Benzer biçimde STÖ’ler arası olumlu deneyimlerin paylaşılarak yaygınlaşması ve STÖ’lerden toplumsal yapıya doğru bir başka bir deyişle, aşağıdan yukarı doğru olumlu tanınma tutumlarının gelişim süreciyle, toplumsal dönüşümün başlatılabileceği düşünülmektedir. Honneth’in tanınma teorisinin özneler arası etkileşime dayanan bir tanınma teorisi olduğunun hatırlanması bu noktada önem taşımaktadır. Honneth’in tanınma teorisinde toplumsal yaşamda dönüşümün sağlanabilmesinin bireylerin karşılıklı olarak birbirlerini tanıması süreciyle gerçekleşeceği, bireyin kendisi ile etkileşiminin bu yolla sağlanacağı ileri sürülmektedir (Honneth, 2015, s. 216-228). Toplumsal dönüşümüne doğru ilerlenebilmesi için toplumda var olan özneler arası ilişkilerin eleştirilerek nedenleriyle ele alınmasının tanınma biçimlerinin yeniden biçimlenerek kurulmasını sağlayacağı öngörülmektedir (Honneth, 2015, s. 322). Honneth teorisinde olumlu tanınma tutumlarının geliştirilmesi için hazır bir reçete vermemektedir. Toplumsal değişimin ancak toplumda var olan normların olumlu tanınma tutumları bağlamında ele alınarak ve tartışılarak yeni normlara doğru

gelişim sürecinin yaşanacağına işaret etmektedir (Göksel, 2019, s. 110). Toplumsal dönüşümle ilgilenen sosyolog Giddens'in de benzer bir görüş doğrultusunda hem bireyin hem de toplumsal sistemlerin, kendi sosyal gerçekliklerini biçimlendirme yeteneğine sahip olduğuna ve bunun için birlikte etkileşim içinde olmalarının gerekliliğine vurgu yaptığı bildirilmektedir (Ward ve Meyer, 2009).

Honneth'in tanınma teorisi; göçmenlerin ve ev sahibi toplumun hem nesnel hem de öznel belirleyiciler açısından dikkate alınmasını sağlamaktadır. Bu noktada, nesnel hakların sosyal adalet için kişisel ilişkiler kadar önemli olduğu ve öznel bakış açılarının bunları anlamamızda önemli olduğu vurgulanmaktadır. Hem nesnel hem de öznel bağlamları göz önünde bulunduran bu yaklaşım, özneyi daha iyi anlamanın, bireyselden kolektif eyleme geçişi açıklamaya yardımcı olabileceğini öngörmektedir (Chimienti, 2011). Bu doğrultuda, çalışmanın ana temasının, bireysel olumlu tanınma tutumu deneyiminden toplumsal dönüşüm sürecini başlatıcı olarak iletişim gereksinimine vurgu yaptığı düşünülebilir. Haber (2007) makalesinde, Honneth'in, tanınma mücadelelerinin sosyolojik ve antropolojik olarak toplumun yeniden inşasını psikolojik yaklaşımla ele aldığını belirtirken, tanınma tutumları ve alanlarıyla, farklı sosyal gruplara özgü tanıma/tanınma ihtiyaçlarının arasında ortak yapı ile bir çeşit süreklilik oluşturulacağına işaret etmektedir. Bunun ayrıca, bireysel deneyimin kendi başına eylem yürütme olasılığının, başkalarının bireyi tanımasıyla mümkün olduğunu ve bu anlamda, olumlu tanınma tutumlarını, tüm kurumların, öznel olan veya olmayan desteğin bir bütün olarak sosyal hayata yayıldığı ve genişletildiği bir araç olarak düşünülmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamla düşünüldüğünde, çalışmanın ana temasının, bireyden toplumsal yapıya doğru dönüşüm yaşanması için iletişime olan ihtiyacı gösterdiği düşünülmektedir. İletişimin aşağıdan yukarı doğru, olumlu tanınma tutumlarının geliştirilmesi yönünde bir süreci başlatabilmesi için demokratik tartışma ortamlarına olan gereksinim tanınma teorisi kapsamında gerekli görülmektedir (Lopez-Farjeat ve Coronado-Angulo, 2020). Demokratik tartışma ortamları açısından STÖ'lerin evrensel misyonları bağlamında en uygun konumda olduğu düşünüldüğünde, sosyal uyum çalışmalarının geliştirilmesi açısından STÖ'lerin bu yönde önemli rol oynayabilecekleri düşünülmektedir. Tanınma teorisi ile kurulan bu bağlam dışında, sosyal uyum literatürü çerçevesinde de, çalışmanın ana temasını ele aldığımızda benzer önerilerin birçok çalışmada yer aldığı görülmektedir. Göçmenlere yönelik yürütülen entegrasyon çalışmalarında yaşanan deneyimlerin her düzeyde, ilgili aktörlerle paylaşılmasının ve bu yönde kurulacak iletişimin gerekli olduğu bildirilmektedir. Aşağıdan yukarı doğru etkileşimin, sosyal uyum çalışmaları bağlamında önemli olduğu bildirilmektedir. Yerel göç politikaların geliştirilmesi için

ilgili aktörler arası işbirliğinin önemini vurgulayan çalışmalara (Afsahi, 2022; Şiviş, 2021; Erdoğan, 2020, s, 278) bakıldığında özellikle Suriyeli sığınmacılar açısından konunun önemle ele alındığı görülmektedir. Tanınma teorisinin, karşılıklılık temelinde hizmet sunanlar ile yararlanıcılar arasında, olumlu tanınma tutumlarının geliştirilmesi yönünde ele alınması, benzer biçimde toplumda yer alan diğer ilgili kurumlardaki kişiler için de düşünülmelidir. Bu bağlamda, çalışmanın ana temasının, bireysel deneyimlerin olumlu tanınma ya da yanlış tanınma tutumlarının nasıl sonuçlandığını gösteren süreçlerle, mikro düzeyden makro düzeye doğru, bir başka deyişle aşağıdan yukarı toplumsal yapıyı geliştirmek, değiştirmek için gerekli görülen iletişim stratejilerinin düşünülmesi önemlidir. Suriyeliler Barometresi, 2020 raporunda da, iletişim stratejilerinin önemi vurgulanmakta ve yanlış ve eksik bilgilerin giderilmesinin sosyal uyuma katkısı (Erdoğan, 2020, s, 282) ve toplumsal düzeyde değişim için gerekliliği vurgulanmaktadır. Özçürümez ve İçduygu'nun Suriyeli sığınmacıların göç yönetişimini ele alan çalışmalarında da, Türkiye'de yerel düzeyden başlayan doğru iletişim stratejilerine olan gereksinim vurgulanmaktadır (Özçürümez ve İçduygu, 2020, s, 277-278). Bu noktada doğru iletişim stratejileri yönünde doğru tanınma biçimlerine olan gereksinim göz önüne alınarak toplumsal yapının eleştirisinin gerekliliği vurgulanabilir. Bu nedenle çalışmanın ana temasının oluşumuna katkıda bulunan ara temalardan biri olan “*toplumsal yapıdan kaynaklanan tanınma engelleri*” başka bir ifadeyle toplumsal yapıdan kaynaklanan yanlış tanınma tutumlarının tartışılmasına ihtiyaç olduğu açıktır.

3.1.1. Toplumsal Yapıdan Kaynaklanan Tanınma Engelleri

Çalışmanın bu ara temasını oluşturan alt temalar;

- “Yaygın Siyasi Söylem”
- “Medyada kullanılan dil”
- “Toplumsal Dışlama”
- “Toplumsal Dayanışma Eksikliği “
- “Kamu çalışanlarının eksiklikleri”
- “Karşılanmayan gereksinimler “dir.

STÖ kapsamında yaşanan sosyal uyum deneyimlerinin, tanınma tutumları bağlamında değerlendirilmesinde” toplumsal yapıdan kaynaklanan tanınma engelleri” ara tema olarak tanımlanmıştır. Bu temanın oluşmasında, STÖ yapısının dışında olup, STÖ'lerin sosyal uyum çalışmalarını engelleyen birçok yanlış tanınma biçimlerine ilişkin yaşanan deneyimler yer

almıştır. Yanlış tanınma deneyimi olarak ele alınan bir alt tema Suriyelilere yönelik süren siyasi söylemle ilişkilidir.

3.1.1.1. Yaygın Siyasi Söylem

Söylem, özü açısından bir konuşma olarak düşünülebilir olsa da, aslında söylem toplumsal etki yaratması ile konuşmadan farklı olup, kullanılan dil yoluyla yaratılan sosyal etkileşim biçimidir (Thompson, 2016, s, 19). Siyasi söylemin, bu alt tema başlığında “yaygın” olarak nitelendirilmesinde ise, çok kez kullanılmış ve çoklarınca duyulmuş olma özelliğine vurgu yapılmak istenmiştir. Söylemin gücü, siyasi söylem olduğunda, içinde siyasi gücü de temsil ettiği için etkisi herhangi bir konuşmadan, herhangi bir söylemden daha güçlü olabilmektedir. Bu bağlamda ele alındığında, geçici koruma altına alınan Suriyelilere yönelik olarak kullanılan “misafir” tanımlaması ile “geçici” sözcüğünün kullanılması, hem STÖ çalışanlarında hem de yararlanıcıları olan, Suriyelilerde olumsuz anlam çağrıştırmaktadır. Siyasiler tarafından, Suriyelilere yönelik olarak kullanılan “misafir” ve “geçici” tanımlamalarının, tüm katılımcılar tarafından sosyal uyumu engelleyici bir anlamda ifade edildiği gözlenmiştir. Katılımcı ifadelerinden yapılan alıntılar arasında, (S16) rumuzlu STÖ çalışanının, misafir ve geçici sözcüklerinin, Suriyelilerde geri gönderilme korkusu yaşattığını bildirmesi, yine bir STÖ çalışanı olan (S5)in ise, bu terimlerin, sığınmacıları ve yerel halkı yanılttığını ifade etmesi, (S9) rumuzlu çalışanın ise, bu söylemin ayrımcı bir söylem olduğu anlamında yorumu ile yaralanıcı olan (Y11) in ise, her an geri gönderilme korkusu yaşandığı anlamında yaptığı değerlendirme, tanınma tutumları açısından yanlış tanınma biçimleri olarak değerlendirilmektedir.

..... Yani siz mültecilik statüsü vermediğiniz sürece mülteciler her zaman için misafir olarak kalacak ki hani bir yerde siz misafirsenez ya da resmi adıyla geçici koruma statüsünde iseniz her an bu ülkeden gönderilme tehlikesi var.... (S16)

.... geçicilik algısı bilmiyorum çözüm mü ama bu geçicilik algısının nasılsa onlar gidecek bir, iki yıla çok tehlikeli bir algı. Çünkü öyle olunca hem kötölemek daha kolay hem . Yani göçte geriye dönüş pek yok aslında... (S3)

.....geçici koruma altındaki Suriyeliler, Suriyeliler bile demiyoruz. Geçici koruma altındaki Suriyeliler yani ne zaman gideceklerini bilmedikleri, aidiyetlerini tam olarak oluşturamadıkları bir yerde o kişilere yerel halktan bir kat daha hassas davranmamız gerekiyor..., (S5)

..... Biliyorsunuz hani sosyal politikalar aslında biraz yanlış geliştirdi ilk başlardan beri. İlk geldiğinde misafır dediler, geçici dediler, kamplarda kalacak dediler, bazıları şehirlere geldi dediler. Aslında yanlış da bilgilendirildi toplum biraz. Onlar da yanlış bilgilendirildi, yerel halk da yanlış bilgilendirildi.... (S7)

... Misafırlığın de ayrımcı bir söylem olduğunu düşünüyorum aslında ayrımcılıktan ne anladığımızda değişiyor. Ama bunun haricinde evet ama buda Türkiye dinamikleriyle ilgili bir şey olabilir.... (S9)

..... şöyle hissettim yani normal atıyorum herhangi bir kişiye eğer misafır veya işte şimdi bizim evimize bir misafır geldiği zaman tabi şimdi oturdu sohbet ettik falan eğer bizde konakladıysa bir gün, iki gün veya bir hafta falan kadar.... (Y11).

Zorunlu göç mağduru olan mülteciler için, yasal olarak tanınmanın önemli olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, Suriyelilerin, geçici koruma altına alınmaları, insani olarak çok önemli bir gelişme olarak değerlendirilirken, bu gelişmenin mültecileri belirsizlikten koruyamadığı da bildirilmektedir (Keleşoğlu, 2021). Uluslararası koruma ya da geçici koruma altına alınarak sağlanan statülerinden birinin gerçekleşmiş olmasının, mülteci olarak belirsizlikler yaşamalarını engellemediği ve uluslararası koruma ile geçici korumanın, toplumsal kabul anlamını taşımadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca, “geçicilik” tanımlamasının, hem mülteciler açısından hem de yerel toplum yönünden, sürece ilişkin belirsizlik duygusu yaşanmasına neden olduğu, bu durumun da yerel topluma dâhil olmayı özellikle dil sorunu ile birlikte engellediği bildirilmektedir (Keleşoğlu, 2021).

Siyasi söylemlerde yer alan “misafır” ve “geçici” tanımlamaları, tanınma teorisi kapsamında değerlendirildiğinde, Suriyeliler özelinde, belirsizliğin yaşanmasına neden olduğu ve duruma bağlı korku, kaygı benzeri olumsuz duyguların yaşanabileceği düşünülmektedir. Bu noktada, Suriyeli sığınmacıların gereksinimlerine yanıt oluşturmayan bu söylemin yanlış tanınma biçimi olarak Suriyeli sığınmacılarda kendi öz ilişkilerinde sorunlara neden olabileceği düşünülmektedir. Temel insan gereksinimi olan tanınma gereksinimin, bu anlamda gerçekleşmesinin engellendiği ya da gerçekleşmediği görülmektedir. Göksel (2019) tarafından kaleme alınan “göçmen entegrasyonu ve tanınma teorisi: adil entegrasyon” adlı kitapta da benzer biçimde değerlendirme yapılmaktadır. Bu değerlendirmede Göksel, tanınma teorisi bağlamında, “misafır” ve “geçici” sözcükleri kullanılarak yapılan siyasi söylemlerin, YUKK kapsamında yer alan “uyum”

tanımlamasıyla çelişkisini vurgulayarak, bu söylemleri, sosyal patoloji, bir başka deyişle saygısızlık olarak değerlendirmektedir (Göksel, 2019., s195-196).

Belirsiz süre ve durumu çağrıştıran, misafir ve geçici sözcükleri, tanınma biçimi olarak Suriyeli mültecilerin topluma katılımı önünde engelleyici bir algıya neden olmaktadır. Bu sözcüklerin, ayrımcı dil oluşturması, ev sahibi topluma dâhil edilme yönünde hem yerel toplum hem de mültecileri açısından çekincelere neden olabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların geçici ve misafir olarak adlandırılmaları yerel topluma dâhil olma önünde engel olduğu gibi sığınmacıların tanınma gereksinimlerine yanıt verilmediği bir başka deyişle reddedildiği yönünde de değerlendirilebilir. Benzer görüş doğrultusunda, Erdoğan'ın da, "Suriyeliler Barometresi" raporunda, bu konuya dikkat çektiği ve sosyal uyum başarısı için, geçicilik- kalıcılık kavramları ile bu kavramların oluşturduğu, sosyal statülerde değişimin gerekliliğini vurguladığı görülmektedir (Erdoğan, 2020. s, 274-275). Camozzi de, göçmenler ve mülteciler ile ilgili yapılan birçok uygulama değişiklikleri ile olumlu tanıma tutumlarına ulaşıldığını belirtmektedir. Yetersiz ve yanlış tanıma biçimi olarak değerlendirilen, geçici koruma vizelerinin iptal edilmesinin ise, bu anlamda olumlu bir gelişme olduğunu bildirmektedir (Camozzi, 2011).

3.1.1.2. Medyada Kullanılan Dil

Çalışmanın, " toplumsal yapıdan kaynaklanan tanınma engelleri" ara temasını oluşturan bir diğer alt tema "*medyada kullanılan dil*" olarak tanımlanmıştır. Medyanın toplum üzerinde, düşüncelere biçim verme etkisi ile algılarımızı oluşturmada önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, medyada Suriyeli sığınmacıların nasıl ele alındığı, burada kullanılan dilin nasıl olduğu, toplumda Suriyelilere yönelik algının nasıl biçimlendiği konusu katılımcılar tarafından önemsenmektedir. Bu ara temada, geçici koruma altına alınan Suriyelilere ilişkin medyada kullanılan dil ile medyada yaratılan Suriyeliler algısı ele alınmaktadır.

Çalışmanın katılımcıları tarafından, STÖ kapsamında yaşanan sosyal uyum deneyimlerinde, medyanın olumsuz etkisinden yakındıkları görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde de izlendiği gibi, medyada yanlış bilgilerle Suriyelilere yer verildiği ve bunun sonucunda yerel toplumda olumsuz Suriyeli algısının geliştiği bildirilmektedir. STÖ çalışanı olan (S11) rumuzlu katılımcı, yerel toplumun Suriyeli sığınmacılara ilişkin olumlu algı geliştirebilmeleri için medyada doğru bilgilerle Suriyelilere yer verilmesinin önemli olduğunu ifade etmektedir. (S9) ise, medyanın etkisinin çok güçlü olduğunu bildirdiği ve bu gücün medyada yer almasının hemen sonrası etkisinin yaşandığına tanık olduklarına işaret ettiği görülmektedir.

.....Çünkü diğer tarafında şimdi söyle bir durum oluşuyor mesela öfkeleniyor aslında öfkenin kaynağı gerçekten onlar değil yani. O kişi bir şey yaptığı için değil bambaşka bir şey. Hani bir şeyler oluyor kendilerinin müdahale edemediği ya da tabi izlediklerinden, işte medyada gördüklerinden algıladıkları kadarıyla. Yayılan şeylerden yanlış bilgilerden aldığı kadarıyla hani bunun önüne de geçmek çok önemli gerçekten. Çok yanlış bilgiler yayılıyor ve bu çok olumsuz etkiliyor. Tam aksine bu yanlış bilgilerin önüne geçecek ve doğru bilgileri verecek bir işte insanların bunlardan kaynaklı öfkelerini, Suriye'den gelen, diğer ülkelerden gelenlere öfkelerini azaltacak şeyler de olmalı.... . (S11)

.... Medya ama rezalet bir şey. Medya çok kuvvetli, çok güçlü ve korkunç bir şey gerçekten. Beni de şaşırtıyor çokça hemen ertesi gün etkisi görülüyor. ... (S 9)

.....medyada da hani bir bakıyorsunuz ki Suriyeliler şöyle oldu falan gibisinden yazılabiliyor ha sonra olayın ne olduğunu da yazabiliyorlar ama bazen attıkları “Kriz” şeklinde yaptıkları haber zaten ben hani olumsuz propagandadan kastım Suriyeliler ülkesine dönsün, Suriyeliler şöyle olsun, Suriyeliler böyle para alıyor gibi yalan haberler değil sadece bir makale okuyorum makalede Suriyeli krizi diye yazıyor. Bu meseleyi bir kriz olarak ta nitelemek zaten olumsuz bir propaganda. Bu insani bir olay, insani bir sorun, çıkmaz neyse. Ve çözülmesi gerekiyor, o insanlara el uzatılması gerekiyor, sadece Suriyelilere değil. Dünyanın her tarafında böyleleri var şu anda.... . (S 15)

Katılımcı (S15) ise, medyada Suriyelilerin olumsuz propagandalarının yapıldığını ve Suriyelilerin “kriz” olarak tanımlanmalarının ise başlı başına olumsuz bir niteleme olduğunu belirttiği görülmektedir. Katılımcıların örnek ifadelerinde yer aldığı gibi dile getirilen yanlış bilgilerle Suriyelilerin medyada yer alması yerel toplumda olumsuz Suriyeli sığınmacı algısının gelişiminde etkili olurken Suriyelilerde ise dışlanmışlık duygusunu yaratabilmektedir. Katılımcı ifadelerinde bildirilen anlamların tanınma biçimleri yönünden ele alındığında yanlış tanınma biçimlerine örnek oluşturduğu görülmektedir. Medyanın kullandığı dil, yaygın siyasi dilden de etkilenebilmekte başka bir deyişle, siyasi söylem sıklıkla medyada da yer alabilmektedir. Bu bağlamda, politikacıların kamuoyuna yaptığı açıklamalarda, Suriyeli sığınmacılar için tekrarlı biçimde kullandıkları “kontrol” sözcüğünün, devlet gücünün bir işareti olarak değerlendirildiği ve siyasi söyleminin medya yoluyla sürdürülmesi sonucunda ise yerel halkın tepkilerinin yönetildiği bir politikaya işaret edildiği bildirilmektedir (Sert ve Danış, 2021). Aygüler, Buz ve

Güzel (2020)'in çalışmasında da medyanın ayrımcı dil kullanıyor olmasının sosyal uyum çalışmalarında engel oluşturduğu belirtilmektedir.

Yapılan bir diğer çalışmada, Suriyelilere medyada çok fazla yer verilmediği bildirilirken, bu durumun, hem olumlu hem de olumsuz sonuçları olduğu vurgulanmaktadır. Olumsuz sonuç olarak, Suriyeli sığınmacıların seslerini, sorunlarını, gereksinimlerini ve nasıl bir yaşam sürdürdüklerini ifade etme imkânını bulamadıkları bildirilmiş. Buna karşın, olumlu sonuç olarak, sosyal uyumu olumsuz etkileyen, yanlış bilgilerle yerel toplumda tepkilere neden olan ve ayrımcılığı tetikleyen medya dilinin perçinleşmesinin önüne geçildiği ifade edilmiştir. Bu çalışma sonucunda ise, Suriyelilerin nasıl yaşadıklarına ve sorunlarına odaklanan bir medya dilinin kullanılması önerilmektedir (Erdoğan, Kavukçuer ve Çetinkaya, 2017). “*Suriyeli Göçmenlerin Ana Akım Medyada Temsili*” başlıklı çalışmada ise, Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin, çoğunlukla genel ifadelerle verildiği, içeriğin manipüle edildiği, abartıldığı, ayrımcı, dışlayıcı ve suçlayıcı bir dilin kullanıldığı ve olumsuz algı yaratıldığına işaret edilmektedir (Gezik, 2022).

Suriyeli mültecilerin, medyada yer alışı değerlendirilen her iki araştırma sonucunda, yanlış tanınma biçimlerinin gerçekleştirildiği ortaya çıkmaktadır. Medyada Suriyeli mültecilerin kendilerine söz hakkı tanınmadan yanlış bilgilerle tanıtılmaları bir başka ifadeyle Suriyelilerin nesneleştirilmeleri ve birey olarak kabul görme gereksinimi yerine grup olarak ayrımcı bir dil kullanılarak, dışlanmalarına ve ötekileştirilmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle kullanılan medya dili ile yanlış bir tanınma biçiminin uygulandığı söylenebilmektedir. Yapılan bir çalışmada, Zimbabveli kimliğinin ortaya çıkmasıyla birlikte, yerli halkın olumsuz tepkileriyle karşılaşıldığı ve bunu nedeninin ise, bu kimliğinin toplum tarafından değersizleştirilmiş olmasından kaynaklandığı bildirilmektedir. Yaşanan sosyal dışlanmanın sonucunda ise, ekonomik ve sosyal gereksinimlerinin karşılanmasında güçlükler yaşadığı bildirilmektedir. Bu olumsuzlukların yaşanmasında ise, ana akım medyada yayınlanan Zimbabvelilerle ilgili olumsuz haberlerin etkili olduğu bildirilmektedir (Hungwe ve Gelderblom, 2014). Mültecilerin kimliklerinin belirlenmesinde, mültecilerin medyada nasıl temsil edildiklerinin önemli bir rolü olduğu ve bunun etkisinin ise bir süreci ifade ettiği bildirilmektedir. Bu nedenle, mültecilerin medyada yer alış biçimi, konunun aktarılış biçimiyle toplumun düşünce yapısının şekillendirildiği bildirilmektedir (Bonini Baldini, 2019). Göç olgusunun artış gösterdiği küreselleşen dünyamızda, çokkültürlülük geleneğine sahip, göçmenlere ve sığınmacılara kucak açan ulusların bile diğer batı ülkelerinin gösterdiği katı göç politikalarının etkilerine ve sosyal medyada yansıtılan olumsuz göçmen karşıtı yorumlara kayıtsız kalamadıkları gösterilmektedir (da Silva Rebelo, Fernandez ve Achotegui, 2018). Suriyeli mültecilerin medyada yer alan haberler üzerinden değerlendirildiği

çalışmada göçmenlerin gereksinimlerini dile getiren çalışmalara ihtiyaç duyulduğu bildirilmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2019 b). Bu çalışmanın katılımcıları tarafından, Suriyeli mültecilerin medyada olumsuz bir biçimde yer aldığı bildirilmektedir. Bu durum, mültecilerin tanınma gereksinimlerinin doğru biçimde karşılanmadığını göstermektedir. Yanlış tanınma pratiğinin medyada yer almasının, mülteci bireylerde özsaygı kaybına yol açacağı, özsaygı kaybının toplumda kendisini eşit konumda görmesini engelleyeceği (Honneth, 2015, s, 201-202) ve bu yanlış tanınmanın sonucu oluşan duygusal sıkıntıların ise, iyilik durumlarını olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

3.1.1.3. Toplumsal Dışlama

Nabin Rawal'ın sosyal içerme ve dışlanma kavramlarını ele aldığı makalesinde, bu kavramların Fransa'da siyasal söylem olarak kullanılmasının 1970'lerin ortasına denk geldiğini bildirmektedir. Aynı kavramların 1980'lerin sonlarına doğru Avrupa Birliği tarafından da benimsendiği ve sosyal politika ile ilgili tartışmalarda yoksulluk kavramının yerine kullanıldığı ifade edilmektedir. Sosyal dışlanma kavramının isim babasının Fransız hükümetinde sosyal işlerden sorumlu devlet bakanlığı yapmış olan Rene Lenoir olduğu belirtilmektedir. Fransa toplumunda, fiziksel ve zihinsel engelli, intihara meyilli, hasta yaşlıların, istismara uğramış çocukların, madde bağımlılarının, suç işleyen çocukların, bekar ebeveynlerin, marjinal ve asosyal insanların nüfusun yüzde onunu oluştururken, sosyal olarak dışlanmış oldukları belirtilmektedir. Sosyal dışlanma kavramının yapılan tanımlamalarında, bireylerin veya grupların yaşadıkları topluma tamamıyla veya kısmen aktif katılımlarının engellenmesi olarak ele alındığı belirtilmektedir. Sosyal dışlanmanın, çok boyutlu bir fenomen olduğu belirtilirken; vatandaşlık haklarından, istihdam piyasasından, sivil topluma ve sosyal alanlara katılımdan dışlanma olarak dört alandan söz edilmektedir. Sosyal içerme ile ilgili yapılan tanımların ise, çoğunlukla sosyal dışlanma ile ilişkisi kurularak yapıldığı, bu iki kavramın ayrımının güç olduğu bildirilmektedir. Bireylerin ve grupların bir alanda dışlanırken, bir diğerinde içerilebilecekleri de açıklanmakta ve dışlanmanın kendilerinden daha güçsüz durumda olan gruplara karşı olduğu belirtilmektedir (Rawal, 2008). Toplumsal eşitsizliklere neden olan nefret söyleminin yaygınlığının ciddiyetle ele alınmasının gerekliliği bildirilmekte ve sosyal eşitliğin sağlanmasında, Axel Honneth'in tanınma teorisinin kullanılmasının, yirmi birinci yüzyılda nefret söylemiyle mücadele stratejisinin geliştirilmesine yardımcı olacağı bildirilmektedir (Demaske, 2019).

Bu çalışmada da, STÖ kapsamında yaşanan sosyal uyum deneyimlerinde, çalışmanın katılımcılarının yerel toplum üyelerinin dışlayıcı davranışlarını örneklendirerek toplumsal

dışlanmanın yaşandığını ifade ettikleri görülmektedir. Toplumdan dışlanmanın mültecilerin yasal yönden kazandıkları haklara günlük yaşam deneyimlerinde erişemediklerini ortaya koymakta ve yaşananların mültecilerin iyilik halina olumsuz bir etkide bulunduğu görülmektedir. Aşağıda yer alan örnek katılımcı ifadelerinden de izlenebileceği gibi, STÖ çalışanı (S1) ve STÖ yararlanıcı (Y11) olan katılımcıların dışlanma deneyimlerini toplumsal yaşama katılımı engelleyici nitelikte anlamlandırdıkları görülmektedir. Bu yaşanan olumsuz deneyimlerin, sosyal uyum yönünden engelleyici olarak görülmesi yanında tanınma tutumları açısından yanlış tanınma örneği oluşturduğu söylenebilmektedir.

..... Genelde danışanlar gelir bana ve şey söyler hastaneye gittim ve doktor bana, mültecilere bakmıyor. . Ya da şey dedi, kendi ülkeneye dönsene neden buradasın falan gibi şeyler deniyor...gidip pek müdahale edebileceğim bir şey yok. Doktorla gidip konuşamam. Niye öyle diyorsun diyemem ama şunu biliyorum: hasta hakları birimi var. 184 sağlık bakanlığı iletişim hattı var. Oralara yönlendirebiliyorum ya da bizzat kendim danışana soruyorum. İster misiniz bu konuda bir geri bildirim vermek?. İşte bunu söylersek şöyle bir sonuç alabiliriz belki. Sistemin düzelmesi için bunlar önemlidir falan. Ama genelde insanlar öneme almıyor bunu. Ya bu benim dosyamda görünürse ve bu yüzden ben ya üçüncü ülkeye gönderilmezsem ya da kendi ülkeme gönderilirim şikâyet etmek istemiyorum diyor (S1)

.... o gün benim bir sıkıntım vardı. Saat biraz geç oldu dokuz buçuk, on gibi. İşte oralarda Dikimevi'nde yürürken bir baktım önümde dört, beş kişi çıktı. Ellerinde tesbihle falan. Ben zaten böyle gençleri biliyorum yani. Uzaktan görünce böyle anladım ama hiç içimden de korkmadım. Aynı zamanda yolumu değiştireyim, karşıya geçeyim. Tepki göstermedim. Devam ettim yoluma sonra beni durdurdular. Ondan sonra Suriyeli misin? Afganlı mısın? Diye sordular sinirli bir şekilde. Yok kardeşim, benzer bir halim var mı diye söyledim. Ondan sonra birisi kusura bakma kardeşim dedi. Sakin bir şekilde işte konuştum onlarla. Ondan sonra devam ettiler... (Y11)

Her iki örnek ifade, geçici koruma altına alınmış Suriyelilerin ve bu geçici koruma altına alınma bağlamında sahip olunan yasal hakların, günlük yaşam pratiğinde, yerel toplum üyelerince engellediğini yansıtmaktadır. Bu nedenle yanlış tanınma biçiminin yarattığı olumsuz duyguların iyilik halini bozmasının yanı sıra her iki toplum için sosyal uyum çabasını engelleyici bir özellik gösterdiği düşünülmektedir. Tanınma tutumları açısından her iki örnek ifadede, sevgi, hak ve dayanışma alanlarında tanınma gereksinimlerinin karşılanmadığı açıktır. Bu bağlamda ele

alındığında ise, mültecilerin iyilik halinin daha da kötüleşeceğinin görülmesi ile bu durumun toplumsal huzuru bozabileceği düşünülmelidir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar da benzer sonuçlara işaret etmektedir. Ayyıldız ve Karataş (2022) tarafından yapılan çalışmada da ev sahibi toplumda hâkim olan olumsuz göçmen imajının değiştirilmesi için çaba gösterilmesi sosyal uyum açısından önemli görülmektedir. Göçmenlerin ev sahibi topluma ait olma duygusunu zedeleyen dışlayıcı tutumlar sosyal uyum açısından önemli engelleyici faktör olarak ele alınmaktadır. Çevik ve Buz (2022) tarafından yapılan çalışmada da Suriyelilerin aidiyet duygusunda yetersizlik yaşandığı gösterilmiştir.

Avustralya’da, mülteci gençlerin yerleşimin ilk üç yılında, sosyal içermelerinin ve iyilik halinin incelendiği çalışmada, mülteci gençler için yerleştikleri ülkeye, topluma ve ailelerine aidiyet hissi oluşturmalarının iyilik durumları için önemli olduğu gösterilmiştir. Bu çalışmada, göze çarpan önemli bir bulguda, yerleşimin ilk üç yılı içerisinde mülteci gençlerin sosyal içirme ve dışlanma deneyimlerinin, onların öznel iyilik halleri üzerinde önemli bir etkisi olduğudur (Correa-Velez, Gifford ve Barnett, 2010). Stephanie J Nawyn’nin, sığınmacıların yeniden yerleşiminde göçmenler tarafından kurulmuş STÖ’lerin oynadıkları rolleri inceledikleri makalelerinde, sığınmacıların STÖ’lerin faaliyetlerinden, birçok açıdan yarar gördüğü dile getirilirken, sığınmacı erkeklerin suç işlemeye yatkın ve tehlikeli insanlar olduklarına dair inanışın değiştirilmesinde STÖ’lerin aktif bir şekilde çalıştıkları vurgulanmıştır (Nawyn, 2010). İstanbul’daki göçmen yanlısı STÖ’lerin misafirperverliklerinin ele alındığı çalışma sonucunda, ev sahibi ülkenin vatandaşları ile sığınmacıların sahip oldukları dini, kültürel ve lengüistik yakınlıkların yabancı düşmanlığının engellenmesinde garanti sağlamadığı ortaya konulmuştur (Şenses ve Farahani, 2021). Yunanistan ve İtalya’daki göçmenlerin sosyal dışlanmalarıyla ilgili söylemlerin incelendiği çalışmada, her iki ülkenin, 1980’lerin sonlarından itibaren büyük ölçüde Arnavutluk, Polonya ve Romanya gibi ülkelerin yanı sıra Afrika ve Asya ülkelerinden de göçmenlere ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir. Hem İtalya hem de Yunan yönetimlerinin hazır olmadığı bu durum karşısında, yasal konularda gelişmelerin gerçekleştirildiği ancak yabancıların ülkeye girmesiyle birlikte ulusal kültürlerinin ve kimliklerin kaybolacağı korkusu sebebiyle yerel toplumda yabancı düşmanlığı ile dışlayıcı davranışların yoğun oranda yaşandığı bildirilmektedir (Triandafyllidou, 2000). Genç göçmenlerin, dışlanma ve içerilme şekillerinin incelendiği çalışma sonucunda, göçmen gençlerin aldıkları eğitimin iş piyasasında dışlanmayı önlediği ve eğitim süresinin uzunluğunun olumlu etkisine rağmen bazı iş kollarında iş bulabilmekte yine de zorluklarla karşılaştıkları bildirilmektedir. İyi eğitime sahip olan bazı göçmenlerin bile istihdam piyasasında iş bulmakta zorlandıkları ve Afrika kökenli göçmenlerin diğer göçmen gruplara oranla daha fazla bir oranda ayrımcılığa uğradıkları gösterilmektedir (Fangen, 2010). Güney Amerika Bölgesinde,

çok sayıda Venezuela vatandaşının bölge içinde zorunlu olarak göç etmek zorunda kaldığı ve göç eden diğer göçmen ve sığınmacıların sayıları artış gösterdikçe aralarında Şili ve Peru'nun da bulunduğu birçok ülkede yabancı düşmanı davranışlara maruz kaldıkları bildirilmiştir. Bu çalışmada, göçmenlerin ve sığınmacıların sosyal uyumu istihdam ile eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik programları gibi sosyal hizmetlere ulaşımının sağlanması olarak tanımladıkları vurgulanırken maruz kalınan toplumsal dışlanmaya karşı STÖ'lerin mücadele ettiği ve göç yönetiminde de daha sürdürülebilir entegrasyon politikalarının ve daha geniş bir sosyal içerme pratiğinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Freier ve Vera Espinoza, 2021).

Yapılan çalışmalardan da görüldüğü gibi ülkelerin mevcut entegrasyon modelleri göçmenleri yabancı düşmanlığından ve yerel toplumun dışlayıcı davranışlarından koruyamamaktadır. Axel Honneth'in tanınma teorisinin, öteki olan her bireyin bir kişi olarak tanınmasının ve saygı duyulmasının etik, ahlaki yapısına işaret eden demokratik topluma dönüştürücü özelliğinin, göçmen entegrasyonunda gerekli olduğu düşünülmektedir. Çünkü, sevgi, yasal haklar ve dayanışma gibi olumlu tanınma tutumlarının gerçekleştiği pozitif tanınma pratiğinde bireysel ve toplumsal dönüşüm, sosyal dışlanmaya izin vermeyecektir. Tanınma biçimleri bağlamında, Avrupa'daki kimlik, göçmenlik ve ayrımcılığın irdelendiği çalışmada, tanınma taleplerinin görmezden gelinmesinin göçmenler üzerinde derin etkileri olacağı ve bu durumun onların sosyal kimliklerini tehdit edebilecek ölçülere ulaşabileceği bildirilmektedir. Göçmenlerin tanınma haklarını inkâr etmenin ayrılıkçı stratejiler ortaya çıkarabileceği ve normatif olmayan eylemleri tetikleyebileceği betimlenirken azınlık üyelerinin tanınmasının sağlanması durumunun ise onların demokratik süreçlere aktif bir şekilde katılmalarını kolaylaştırılacağı vurgulanmıştır (Licata, Sanchez-Mazas ve Green, 2011).

3.1.1.4. Toplumsal Dayanışma Eksikliği

Toplumsal dışlanma, bireyin ya da grubun toplumla veya refah kurumlarıyla olan ilişkilerinin kopması anlamını taşımaktadır. Bireyin, içinde yaşadığı toplumla bağlarının kopması ise toplumsal dayanışmanın zayıfladığını göstermesi açısından sosyal uyum pratiğinde önemlidir. Toplumsal dayanışma, bireyler arasında var olan ilişkinin, birlik düşüncesine dayanmasını ve birbirlerine karşı duydukları sorumluluk anlamında toplumsal yaşamın sürdürülmesinde önemlidir. Toplumsal dayanışmanın resmi olan veya olmayan biçimleriyle, her iki biçiminin bir arada yaşandığı bilinmektedir. Ancak, toplumsal yapıda resmi dayanışma biçiminin, çağdaş toplumlarda hukuk kuralları çerçevesine, bürokratik prosedürlerle, eşit yurttaş olma hakkı ile tanımlanan sorumluluklara dayalı olduğu bilinmektedir. Resmi olmayan dayanışma biçimi ise,

daha çok kan bağıyla veya tanışık olmayla ortaya çıkan, kişilerarası ya da gruplar arası dayanışma biçimi olarak ele alınmaktadır. Bu dayanışma biçimi, ailesel ilişkiler, dernek üyeliği, hemşerilik gibi belirli özelliklere dayalı bir dayanışmadır. Resmi biçimli toplumsal dayanışma ise, tanımadıklarımız ve bize benzemeyenlerle bir başka deyişle, yabancılarla ve yabancılara güven duyularak bir sosyal yapı içinde yaşanmaktadır. Bu bağlamda, resmi biçimli toplumsal dayanışma toplumsal bütünleşmede önemli rol oynamaktadır (Sapancalı, 2005).

Sosyal uyum çalışmalarının başarısının önemli belirleyicileri arasında yer alan toplumsal dayanışma, göç eden ve göç alan toplum arasında hoşgörü ve eşitliğin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, sosyal uyum çabası gösteren STÖ'lerin çalışmalarında hedeflenen bir toplumsal yapıya işaret ettiği söylenebilmektedir. STÖ kapsamında yaşanan sosyal uyum deneyimlerinde, “*toplumsal dayanışma eksikliği*” çalışmanın katılımcıları tarafından dile getirilmiştir. Aşağıda katılımcı ifadelerinden verilen örneklerde görüldüğü gibi, toplumsal dayanışmanın yetersizliğine vurgu yapılmaktadır. STÖ çalışanı olan (S1) in ifadesinde, toplumsal dayanışmaya ilişkin olumlu deneyimler aktarmak istemesine karşın gerçekte yaşananların bunu yansıtmadığı ve toplumsal dayanışmanın gerçekleşeceğine ilişkin umudunu yitirdiği yer almaktadır. Diğer bir STÖ çalışanı olan (S5)in ifadesinde ise, yerel toplumda, toplumsal dayanışma göstermek isteyenlerin olmasına karşın toplum baskısı ile dayanışma göstermekten çekinenlerin ve yabancı düşmanlığının fazla olduğu yer almaktadır. Bir STÖ yararlanıcısı olan (Y11)in ifadesinde de, eğitim ortamında toplumsal dayanışma eksikliği deneyimlediğini ancak yeni yeni dayanışma olarak anlamlandırdığı davranışları görmeye başladığı belirtilmektedir. Çalışmanın bulgusu olarak, STÖ kapsamında sosyal uyum deneyimlerinde toplumsal dayanışmanın halen istenen düzeyde olamadığı, yabancı korkusu ya da yabancı düşmanlığının etkisinin kırılmasında (S5) in ifade ettiği gibi yoğun çaba gösterildiği de görülmektedir.

..... Çok sıkı dayanışıyorlar, birbirlerine destek oluyorlar demek isterdim ama çok zayıf. O yüzden bu ofisler falan var. Neler yapılabilir işte sosyal uyum yapmaya çalışıyorlar da ne kadar oluyor emin değilim ben. Bizim yapacağımız projede adı sosyal uyum diyelim oldu ama çünkü şu sosyal uyum diye algılanmaya başladı; Türklerle, mültecileri bir araya getirdiğiniz etkinlikler yapın ikisinin bir araya gelmesi sosyal uyum gibi oldu. Öyle sosyal uyumlar var aslında. Vallahi etik olarak bu insanlar üzerine çok ta düşünen ve insancıl olan bir ülke olduğumuzu falan çok düşünmüyorum. En büyük sayıdaki mülteciyi falan almışlar ama süreç her açıdan bireysel koruma olsun, işte toplumsal entegrasyon kısmı olsun her açıdan bence iğrenç, beceriksiz şu anda. Öyle olsaydı, başarılı olsaydı ben bu kadar çözümsüz ve

çaresiz hissetmezdim bir kere burada. Dediğim gibi kendi içimizde bile ben kendi çalışma arkadaşlarımda olan zenofobi ile karşılaşıyorum ve bu kişiler bu işte çalışıyorlar. Ne yapılabilir toplumsal dayanışma için, yapılamaz diye görmeye başladım ben artık, Ben ümitsizim artık. O kadar fazla düşmanlık duyguları kabartılmış ki durum karman çorman. Kamu idaresine gidip insanlar hakaret işitiyorlar falan. Hâlbuki bu insanların ilk başvurduğu, kayıt olmak için gittiği yer. Buraya gelip şikayet ediyorlar..... (S1)

.... . şunu da fark ediyorum ben mesela bir Türkiyeli Suriyeliye yardım etmek istese de diğer yerel halktan tepki alacağı için kapısını çalmadığını ve bize gelip ona nasıl yardımcı olabileceğini soruyor. Ama bunu gizli ve kapaklı yapmaya çalışıyor mesela. Hani bunları aşmaya çalışıyoruz. Biz evet gelen yararlanıcımıza destek olmaya çalışıyoruz, ulaşabildiğimiz kadar ayaklarına gitmeye çalışıyoruz ama yıkamadığımız bir esnaf var mesela hani, . . Suriyelilerin alışveriş yapmasını istemediği, borcunu yazmak istemediği bir esnaf grubu var ve bu gerçekten çok ciddi bir sorun mesela istemiyorlar bu mahalleden gidin bu mahalleden diye caydırıcı kendi aralarında yaptıkları stratejiler var mesela oluşturdıkları. Bunlar için çok aktif olamıyoruz ama biz artık şeye bile başladık yani esnafları ziyaret edip Dünya Mülteciler Gününde falan gönülleri alacak minik. . hediyelerle Suriyelilerle birlikte kapılarını çalıp merhaba, kolay gelsin, hayırlı işler hani bizde bu mahallede oturuyoruz, komşunuzuz sizi de bir ziyaret etmek istedik bugünlerde diye bizde buradayızı göstermeye çalışıyoruz. Biz de yanlarında olmaya çalışıyoruz bu süreçte.... . (S5)

.....onuncu sınıftan daha iyi bir şekilde çalışmaya başladık. Arkadaşlarımızla artık daha samimi olmaya başladık. Dokuzuncu sınıfta biraz sıkıntılarımız vardı. Anlaşana kadar, birbirimizi biraz daha anlayana kadar birbirimizi daha iyiliğimizi onlara göstermek için aynı zamanda işte bizim içimizdeki hoşgörülü veya aynı zamanda bizim içimizdeki iyiliği gösterene kadar biraz sıkıntı çektik, biraz kavga oldu birkaç sefer. Onlarla anlaştık işte en son.... . (Y11)

İrlanda’da, yaşayan refakatsiz sığınmacı çocuklarda güven eksikliğinin nedenleri arasında, güvensizliğin hem göçün kaynağı olan ülkenin bağlamından hem de yeni geline ülkenin sosyal bağlamından kaynaklandığı ve toplumsal dayanışma eksikliğinin bu noktada önemli olduğu gösterilmiştir (Ní Raghallaigh, 2014). Belçika’nın Liege kentindeki kayıt dışı göçmenlerin sosyal

içerilmelerini ve onların barınma olanaklarının irdelendiği çalışmada yasal statüleri açısından güvencesiz durumda olan göçmenler için göçmen haklarıyla ilgili çalışan profesyonellerin yerel yönetimlerle uyumlu bir şekilde çalıştıkları zaman sosyal uyumla ilgili girişimlerde STÖ'lerden daha önde bir rol alabilecekleri vurgulanmıştır. Göçmen hakları hareketinde, şehrin içinde bulunduğu bağlamın önemli olduğu bildirilirken, en güncel akademik bulguların burada doğrulandığı bildirilmiştir. Liege şehrinde, var olan göçmenlere ilişkin kolektif misafirperverliğinin, şehrin geniş ve iyi organize olmuş göçmen nüfusundan, endüstriyel geçmişinden ve daha önceden mevcut bulunan aktivist ağlarından etkilenen bir dayanışma olduğu bildirilmiştir. Çalışmanın sonuçları, yerel yönetimler ile STÖ'leri arasında işbirliği sağlanmasının, göçmen haklarına duyarlı sonuçların alınabileceğini göstermiştir (Lambert ve Swerts, 2019). Bu çalışmalar, toplumsal dayanışmanın yaratılmasında iki toplum arasında yaşanan güven duygusu ile yerel toplumda var olan dayanışma ruhunun önemli olduğunu vurgulamaktadır. Suriyeliler Barometresi, 2020, raporunda ise, Türk toplumu ile Suriyeliler arasında pandemi döneminde toplumsal dayanışma adına gelişme olduğu bildirilmekte ve bu dayanışmanın çoğunun komşuluk ilişkisi içinde gerçekleştiği vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2020, s. 258).

STÖ kapsamında yürütülen sosyal uyum çalışmalarına ilişkin yaşanan deneyimlerde, toplumsal dayanışmanın olumlu anlamda ele alınmaması, sosyal uyum pratiğinde yerel toplumda dönüşüm sağlayabilecek programların olmadığını ya da eksiklerinin olduğunu düşündürmektedir. Bir başka deyişle, iki yönlü olarak gerçekleşmesi gereken sosyal uyum çalışmalarında yerel halkın ihmal edildiği söylenebilir. Bu yönde bir değerlendirme ise, sosyal uyum programlarının yeniden ele alınmasının gerekliliğine işaret edebilecektir. Bu bağlamda, sosyal uyum konusunda, toplumsal dayanışmanın gerçekleşebilmesi için, yerel toplumun ve göç eden mültecilerin gereksinimlerinin birlikte ele alınabileceği yapılara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Çalışmanın bu bulgusu, tanınma tutumları bağlamında ele alınarak değerlendirme yapıldığında ise, toplumsal dayanışma eksikliğinin ve yanlış tanınma biçimlerinin önemle ele alınarak tartışılması gerekli görülmektedir. Bu tartışmalarda da, ilgili taraflar olarak mültecilerin ve yerel halkın söz sahibi olarak yer almaları önemlidir. Olumlu tanınma tutumları için, demokratik tartışma ortamında, gerekenlerin ele alınarak ve yeni normlara doğru ilerlenerek, toplumsal dayanışma alanında gelişme yaşanabileceği düşünülmektedir.

3.1.1.5. Kamu Çalışanlarının Eksiklikleri

Çalışmanın katılımcıları tarafından, mültecilerin gereksinimleri doğrultusunda hizmet alınan kurumlardaki personelin göçmenlerin içinde bulundukları hassas konuma ilişkin bilgi ve deneyim eksikliklerinin dile getirildiği görülmektedir. Kamu çalışanlarının eksiklikleri, başlığı ile tanımlanan bu ara tema, sosyal uyum bağlamında iletişim kurulan kurumlarda çalışanlardan beklenen desteğin görülmeşi ile ilgilidir. Katılımcı ifadelerinden de görüldüğü gibi, kamuda yer alan kurumlarda çalışanların eğitime olan ihtiyacı vurgulanmaktadır. Bir STÖ çalışanı olan (S2), kurumlararası iletişimin artırılarak doğru bilgi paylaşımının geliştirilmesine olan ihtiyaca işaret etmektedir. Diğer bir STÖ çalışanı olan (S5)'in ifadesinde ise, sosyal uyum çalışmalarında, kurumlararası işbirliğinin sağlanabilmesi için, çalışanların geliştirilmesi yönünde yapılacak eğitimlerin zorunluluğu bildirilmektedir. STÖ çalışanı olan (S12)'de, sosyal uyum programları için gerekli olan yerel aktörlerle işbirliğinin sağlanmasının güçlüğüne işaret ederken, çalışanların eğitime olan ihtiyacını belirtmektedir. Bu çalışmanın, bir ara teması olarak tanımlanan “*kamu çalışanlarının eksiklikleri*” ile sosyal uyum programları kapsamında işbirliği içinde çalışılması gereken kurumlarda çalışan personelin, göç ile ilgili bir eğitime olan ihtiyacına dikkat çekilmektedir.

...aslında kurumlar arası diyalogun biraz daha artması gerekiyor diye düşünüyorum ben çünkü sahada olan ihtiyaçları sadece danışanla yüz yüze görüşerek veya ev ziyareti yaparak çözemiyoruz. Doğrudan işte iletişimde bulunduğumuz hastanedeki memurlardan tutun, karakolda bulunan polislere, göç idaresindeki personele kadar işte hem sosyal uyum açısından işte entegrasyonun ne olduğu ya da bu insanların temel haklara erişiminin kanunda nasıl var olduğunu?. Veya nelere erişebildiğini temel olarak aslında bu alanda çalışan, bu alana denk gelen herkesin bilmesi gerekiyor. Bu konuda işte kurulacak bir iletişim, sıkı bir iletişim aslında işlerin daha hızlı ilerleyebileceğini gösteriyor bizlere. yani benim düşüncem bu açıkçası..... (S2)

.... . biz bu çalışmaların içerisinde aslında sivil toplum kuruluşu olarak elimizden geleni yapmaya çalışsak ta bir kamu desteği bizim için çok çok önemli oluyor mesela etkinliklerin devamını sürdürmede. Ne gibi mesela yani bir öğretmen söylüyor ki bize çocukların buna ihtiyacı var ama biz oradan çıktıktan sonra çocukların iletişimi sürdürdüğü bir eğitimleri de var orada. İletişimde oldukları arkadaş grupları da var. Bunlar için mesela milli eğitim tarafından okullarda Suriyeli çocuklarla çalışan öğretmenlere hatta temizlik personeline bir eğitim verilmesi gerektiğini

düşünüyorum. Bu şekilde gelişmelerin sağlanması ciddi anlamda çocukların okullaşması ve sürdürülebilir, devam eden kalıcı çalışmalar oluşturacağını düşünüyorum çünkü ben proje kapsamında bir çalıştım. Temasım bir yere kadar olabiliyor ama ben oradan gittikten sonra bir şeylerin devam edebilmesi lazım. Çözülebilmesi lazım. Kamunun işin içinde olup ta bu tür çalışmalar yapılarak sivil toplumda da dâhil ederek ama biz çekildikten sonra da devam edebileceği şeyler, eğitimler düzenlemesi gerektiğini düşünüyorum..... (S5)

..... Tabi doğal olarak yerel otoritelerle bir şeyler yapmamızı, ortak bir paydada buluşmamızı istiyorlar, bununla ilgili bir reklamsal kısım gibi de bir talepleri var ama siyasi bir konu olduğu için aynı zamanda ve kurumların kaygıları olduğu için doğrudan bir şey yapmak, istenilen şeyi yapmak meslek elemanı olarak çok kolay olmuyor maalesef. Bu devlet kurumları içinde aynı şekilde. Yani hani en son şunu hatırlıyorum bir sağlık ocağında çok fazla Suriyeli kişinin oradan artık hizmet alamadığına dair geri dönüşler aldık. Sonra ben sağlık ocağını arayıp böyle bir gerçeklik var mı biz nasıl yönlendirme yapabiliriz eğer oradan hizmet alamıyorlarsa diye bir arama gerçekleştirdim. Bir hemşireyle görüşme fırsatım oldu ve ben şöyle bir geri dönüş aldım. Bakın hanımefendi, bunlar mantar gibi üriyorlar ve biz yetişemiyoruz. Yeni doktor talep ettik onlarda yeni kayıt aldılar ve biz artık yetişemiyoruz. Lütfen göçmen sağlığı merkezine yönlendirin gibi, yani sanırım bu kişilerin normal insanlar gibi vatandaş gibi hizmetlere erişmesinden rahatsızlar ve sadece onlara özel alanlarda ihtiyaçlarını görsünler ve çok da bize zorluk çıkartmasınlar tarafındalar. O yüzden hak savunuculuğu yapmak kolay değil. Yaptığımızda da aldığımız tepkilerle mücadele etmek çok kolay bir süreç olmuyor... Ya aslında duymak istediğim şuydu, bizim şu kadar hasta alma kapasitemiz var. Biz bu sayıyı doldurduk. Bu sebeple şu ilçedeki şu halk sağlığı merkezine yönlendirebilirsiniz ya da şuraya yönlendirebilirsiniz. Nefretini yansıtmaya ihtiyacı duydu bana telefonda. Ben sadece biz nasıl yönlendirme yapabiliriz tamam bu kişiler buradan hizmet alıyor ya da alamıyor. Ne yapabiliriz diye aramıştım. Dolu yani. Yansıtmaya ihtiyacı duyuyor onu... (S12)

Çalışmanın bu bulgusu, birçok farklı ülkede yapılan çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde, Zimbabweli göçmenlerin yaşadığı deneyimlerin çeşitli kurumsal, bireysel ve sosyal dışlama mekanizmaları tarafından şekillendiğinin belirtildiği bir çalışmada, göçmenlerin dışlanmasında rol oynayan temel

kurumların polis, hastaneler, bankalar ve işverenler olduğu gösterilmektedir (Hungwe ve Gelderblom, 2014). İsrail'deki Afrikalı sığınmacıların durumunun ele alındığı makalede ise, Mısır sınırını geçerek gelen, Eritreli ve Sudanlı sığınmacıların İsrailli politikacılar, memurlar ve gazeteciler tarafından tehlikeli olarak görüldüğü bildirilmektedir (Kalir, 2015). Avrupa'da ise, sağlık çalışanlarının, sağlık hizmetlerinin insan haklarına dayalı olarak herkesin hakkı olduğunu bilmelerine rağmen, AB vatandaşı olmayan insanların, bu hizmetlere ulaşabilmelerinde büyük sıkıntılar yaşandığını bildirdikleri görülmektedir. STÖ'lerin, yabancılara, bu temel insan hakkının sağlanmasında etkili bir rol oynadığının vurgulandığı bu çalışmada, AB'nin, göçmenlere hem sağlık hizmeti sunumunda hem de tercümanlık ve arabuluculuk hizmeti temininde yetersiz kaldığı gösterilmiştir (Bradby ve diğerleri, 2020). Farklı ülkelerde yapılan bu çalışmaların sonuçlarında görülen benzerlik, bir kez daha uygulanan sosyal uyum ya da entegrasyon modellerinin hem göçmen gereksinimlerine hem de ev sahibi toplumun kaygılarını gidermede başarılı olamadığını düşündürmektedir.

Bu çalışmada STÖ çalışanlarının dile getirdiği, “kamu çalışanlarının eksiklikleri” teması, hem kurumlararası işbirliğinin kurulmasındaki sıkıntıları hem de kurumlarda yer alan personelin öznel olarak ayrımcı düşünce ve davranışlarına işaret etmesi açısından önemlidir. Bu bulgu, sosyal uyum programının başarısızlığına neden olabilecek önemli bir duruma işaret etmekte ve yerel toplumda kurumlar ve bu kurumlarda yer alan personelin birlikte ele alınmasının gerekliliğini göstermektedir. Tanınma teorisi açısından değerlendirildiğinde, tanınma biçimi açısından toplumsal düzeyde sorun yaşandığı ve sığınmacıların nesneleştirilerek, tanınma hakları reddedilerek, tanınma haklarının ellerinden alındığı söylenebilmektedir. Geçici koruma altına alınma ile sığınmacılara tanınan haklar ile birçok hizmetten yararlanılması konusunda yasal hakkın verilmesine karşın bunların uygulanması noktasında çalışanların öznel tutum ve davranışlarının etkisiyle dışlanma ve hak kaybının olduğu söylenmektedir. Yanlış tanınma biçimlerinin bu nedenle ele alınması gerekmektedir.

3.1.1.6. Karşılanmayan Gereksinimler

Bu çalışmada, ” toplumsal yapıdan kaynaklanan tanınma engelleri” ara temasını oluşturan bir diğer alt tema “*karşılanmayan gereksinimler*” olarak tanımlanmaktadır. Katılımcıların bu ara tema kapsamında değerlendirilen ifadelerinin, sağlık hizmetine erişim ve işe yerleşim konularına yoğunlaştığı ve bu alanlarda yaşanan engellere işaret ettiği görülmektedir.

..... Suriyeliler için yasal düzenlemeler ile sağlanan hakların gerçekleştirilmesinde mesela örnek vereyim sağlık hakkı, yaşadığım çok büyük sıkıntılardan biri. İstanbul göç idaresi kota dolduğu için artık kayıt yapmıyor mesela kayıt almıyor ama kişi bir şekilde İstanbul'da ikamet ediyor ve ciddi bir sağlık problemi var hastaneye gidemiyor ama sana diyorlar ki sen diyor acilden giriş yaptığında diyor mesela kimliksiz de olsan hangi uyruktan olursan olsun sağlık hakkına ulaşımında hiçbir problem yoktur ama bu kişi bir poliklinik hizmetine gittiğinde bir kimliklendirilmesi gerçekleştirilemediği için, bu kişi de hayatını sürdürebilmek için İstanbul gibi bir yerde çalıştığı için bir yere gidemediği için kimliği de çıkmıyor ama bir sağlık erişim hakkına ulaşmış olmuyor. Keza aynı şekilde okullaştırılma süreçlerinde çocukların bir kimliklendirmeler yok ve okullardan o kadar çok uğraşıyoruz ki yazı gelsin, göç idaresine gönderelim ki bu çocuğun artık okula gönderebilme işlemini gerçekleştirelim. Kimlikleri olmadığı sürece yasal haklardan da yararlanamıyorlar çünkü ait oldukları ilde yararlanabiliyorlar haklardan da kimlik kaydı hangi ile aitse oradan temel haklardan yararlanabiliyor. Mesela burada çok ciddi zorluklar yaşanıyor, bu belki birazcık daha esnetilebilirdi ya da göç idaresi alımlarını durdurduğunda örnek veriyorum İstanbul almıyor ama Adana alacak. Adana'ya gittiğinde o kişinin imkânlarını sağlayacak bir ortam oluşturulabilirdi. Bunun gibi evet bir yasa var, bir kanun var ama uygulamada çok çok eksik, çok çok yetersiz.... (S5).

.... evet var yasal olarak haklar ve hatta bunlar işte kanunlarda vesaire...Geçici Koruma Statüsündeki bireylerle ilgili de yazıyor. Ama uygulamada bazı şeyler değişebiliyor. Yani evet kimlik belgesi olan geçici koruma altındaki Suriyeli bireyle hiç kimlik belgesi olmayan ya da işte haklarını, başvuru mekanizmalarını bilmediği için doğru zamanda doğru işlemi yapamadan işte kimliği iptal olan ya da bulunduğu şehirde ikamet edemeyen yani işte örneğin tedaviye ihtiyacı olan bir kişinin hiçte bir yakını yok, bütün aile üyesi İstanbul'da, e Suriye'den yeni gelmiş e diyor ki sen x şehirde yaşayabilirsin çünkü İstanbul'a kimlik vermiyoruz. Ama o kişi diyor ki ben bakıma ihtiyacı olan şu hastalığa sahibim ve benim İstanbul'da ailemle yaşamam gerekiyor ama hayır sen git de Mersin'e sonra bakarız gibi hani gönderiyorlar işte sonrasında arada Mersin'e gidiyor, sonra geliyor İstanbul'da yaşıyor gibi çok sıkıntılı süreçler var ve o zamanda işte en basitinden sağlık haklarına erişemiyor. Evet literatürde ve kanunda yazıyor. Geçici koruma belgesine sahip kişi Türkiye Cumhuriyeti standartlarındaki tüm birinci basamak ve ikinci basamak hizmetlerden

ücretsiz yararlanır ama bu kişi x şehri kimlikli olduğu için ve o şehirde yaşayamadığı için faydalanamıyor yani birinci basamağının üstüne geçemiyor. Ameliyat olamıyor gibi. Yani bu uygulamadaki yansımaları çok farklı..... (S8)

.....Gerçekten uygulanması olabilir.... . Sağlık hakkına erişmek bile çok temel bir şey. Yani gerçekten çok temel bir şey, çok hayati bir şeyden bahsetmiyorum. Migren. Migren bile insan hayatını olumsuz etkileyebilecek gerçekten o gününü, birkaç gününü çok kötü etkileyebilecek bir rahatsızlık. Hayati bir önem taşıyorsa bile. Ya grip çok basit bir şey ama grip bile ilaç almaya ihtiyaç duyabiliyoruz. Bunun sigorta kapsamında almanın çok basit bir hak olduğunu düşünüyorum. Bu sağlık, kimin sağlık sigortası olmalı, kimin olmamalı eğer bu değerlendirilecekse de il göç idarelerinde en azından bir hemşire, bir doktor gerçekten yetkin bir kişi olmasının gerektiğini düşünüyorum. Yani orada ki kişiler çok bu durumdan uzak ve keyfe keder. Evet, bu önemli bir hastalık. Kansersen ya da çok ciddi bir kronik rahatsızlığın varsa evet açıyorlar ama diğerleri çok ta önemsenmiyor. Evet haklar var ama uygulamalar noktasında inisiyatiften kaçınılması gerektiğini düşünüyorum biraz daha somut şeylerle ilerlemek gerek sanki..... (S12)

Geçici koruma altına alınan Suriyelilerin Türkiye’de çalışma yaşamına katılma hakkına sahip olmalarına karşın bu alanda da, uygulamada bazı problemlerin yaşandığı bildirilmektedir. Çalışmanın katılımcıları arasında yer alan STÖ yararlanıcılarının ifadelerinde bu konuda yaşadıkları sıkıntılar dile getirilmektedir. Katılımcı (Y10)’un ifadesinde, kendi işinin sahibi olmak için çabalarını ve bununla ilgili yasal düzenlemelerin gerekliliklerini yerine getirirken yaşadığı güçlükleri belirtmektedir. Diğer bir STÖ yararlanıcısı olan (Y7) ise, meslek sahibi olan annesinin iş bulma sıkıntısı sonucunda çalışmak zorunda kaldığını ve bu durumun, eğitim hayatını kesintiye uğrattığını aktarmaktadır. Bir başka yararlanıcı olan (Y6) da, hem sağlık hizmetinde hem de eğitimde parası olanın hizmet alabildiği yönünde deneyimlere sahip olduğunu aktardığı görülmektedir.

..... . Sonuç itibariyle önce iyi bir eğitim, iyi bir sermaye ve vatandaşlık olduğu zaman zaten her şey kolay bir hale gelir. Ben Suriye’deki evlerimizi iyi ya da kötü onardık. Eğer vatandaşlık olursa ben onları satar burada da sermaye oluşturup işimi açarım. Ama şu anda güvensizliğimiz var. Yani ruhsat meselelerini şu anda çok zorlaştırmışlar Suriyeliler açısından. Sermayesi olan vatandaşlar bile ruhsat alamıyor. Alsa bile sürekli zam. İşveren olabilmek için önce bir sermaye gerek, sonra

ruhsat gerekiyor birde benimle çalışacak bir Türk vatandaşının olması önemli. Bunun mücadelesini çok verdik. İş kadınları, girişimci kadınlarımızı iş hayatına sokarken bu insanlar apar topar Suriye'den kaçmışlar. Üzerlerinde ne varsa. Bir bilezik, iki bilezik. Onlar arasından elinde ne varsa o imkânlarıyla restoran açanlar oldu ama çalıştıracak bir Türk vatandaşı üç yıldır bulamadılar.... (Y10)

.....yaşım şimdi 19'a geldi. Türkiye'ye geldiğimde yaşım 13'tü. 2015 yılında geldim Türkiye'ye. Savaşın yüzünden. İlk geldiğimde Türkiye'ye babam, annemle geldim. Ablamla gelemediler Türkiye'ye. İşte okula geçtim ilk sene. Paramız vardı. Az paramız vardı. Okula geçtim. Okudum bir sene ondan sonra paramız bitti. Annem ablamla geldi. Annem iş bulamadı. Annem hemşire aynı zamanda. İş bulamadığı için ben işe geçtim okulu bırakıp. İki sene çalıştım ondan sonra.... (Y7)

.....gittiğimizde sadece para varsa eğitim alırsın, paran varsa hizmet alırsın, sen doktora gideceksen şu kadar parayı yatırırsan hizmet alabilirsin.... (Y6)

Türkiye'de geçici koruma altına alınan Suriyelilerin, çalışma haklarına ilişkin yasal düzenleme, YUKK çerçevesinde çıkarılan, “geçici koruma yönetmeliğine” dayalı olarak çıkarılan “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” ile belirlenmiştir. Suriyelilerin, çalışma hakkını düzenleyen bu yönetmeliğin yanı sıra, sağlık hizmetlerine ve eğitime katılım ile ilgili yasal düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir. Suriyeli sığınmacıların bu hizmetlerden yararlanabilmeleri için kayıtlı olmalarının yanı sıra kayıtlı oldukları ilde yaşamaları da gerekmektedir. Yukarıda yer alan katılımcıların ifadeleri, tanınan yasal haklara karşın uygulamada bazı sıkıntıların yaşandığını ve bunların yasal düzenlemelerin kapsamının daha da genişletilmesini talep eder bir nitelikte olduğu görülmektedir. Türkiye'de, Suriyeli sığınmacıların yerleşimi ve kamusal hizmetlere erişiminin ele alındığı bir çalışmada, sığınmacıların sağlık hizmetlerine ulaşabilmesinde sadece, geçici kimlik belgesine sahip olanların yararlanabilmesinin yarattığı sıkıntıya işaret edilmiş ve diğer sığınmacılara da bu hakkın sağlanmasının gerekliliği belirtilmiştir (Aras ve Duman, 2019). Aras ve Duman'ın çalışmaları sonucu, bu çalışmanın katılımcıları olan (S5) ve (S8) in ifadelerinde de yer aldığı gibi, konuya ilişkin sığınmacıların yaşadığı sorunlara işaret edilirken benzer biçimde yasal hakların genişletilmesi talebi dile getirilmektedir. İstanbul'daki Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişebilirliklerinin tespit edilmeye çalışıldığı başka bir araştırmada ise, Suriyeli sığınmacıların dil bariyeri ve Türk sağlık sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olamama gibi nedenlerle sağlık hizmetlerine ulaşmakta sıkıntılar yaşadıkları bildirilmiştir. Bu çalışmada ayrıca, hizmete ulaşan Suriyeli sığınmacıların,

hastanelerde uzun bekleme sürelerinden ve sağlık personelinin olumsuz tavırlarından ötürü bu hizmetlerden memnun kalmadıkları gösterilmiştir (Torun ve Diğ., 2018).

Trabzon’da yaşayan Afgan sığınmacıların niteliklerini ve gereksinimlerini değerlendiren bir çalışma sonucunda da, Afgan sığınmacıların %31. 1’inin istihdam sorunu, %24. 4 ‘ünün ise kamu hizmetlerinden yararlanmada sorunlar yaşadıkları gösterilmiştir (Buz, Canlı ve Aygüler, 2021). Suriyelilerin, refah özelliklerini ele alan makalede, Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmesinin, ekonomik refahta, özellikle de iş yaşamına erişimde istenen başarıyı yakalayamadığı belirtilmektedir (Yılmaz, 2019). Yılmaz’ın çalışmasında belirttiği bu durum Erdoğan’ın Suriyeliler Barometresi 2020 sonuçlarıyla uyumlu bulunmaktadır. Suriyeliler Barometresi, 2020 raporunda, Türkiye’de, yaşı 12’nin üzerinde olan 2. 5 milyon Suriyeliden, 2019 yılında %37, 9 olan aktif çalışan sayısının 2020 yılında %29, 4 ‘e düştüğü bildirilmektedir (Erdoğan, 2020, s, 265). Zorunlu göç bağlamında yeni gelen bir ülkede yaşam sürdürülürken, özellikle ekonomik yönden gelir sağlayan bir işe erişilebilmesi bireyin başkalarına ihtiyaç duymadan ayakları üzerinde durabilmesinin ön koşuludur. Buna karşın, ekonomik yönden gelir sağlayan bir işe sahip olmanın her zaman sosyal uyumun sağlanmasında yeterli olamadığı da belirtilmektedir (Özçürümez ve İçduygu, 2020, s, , 56). Bunun nedeni olarak, çoğunlukla kendi isteklerine uygun bir işe erişememe ya da kendilerinin sahip oldukları nitelikleri belgeleyebilmekte sıkıntılar yaşanması sebebiyle istenilmeyen bir işe mecbur kalma ileri sürülmektedir. Bu sorunların da göçmenlerin sosyal uyumunu ve dolayısıyla göçmenlerin iyilik halini olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle zorunlu göçle gelen Suriyeli mültecilerin çalışma olanağına erişme durumlarının doğru bir biçimde anlaşılmasında, yerel toplumda istihdam durumu ile birlikte değerlendirilmesi gerekli görülmektedir (Özçürümez ve İçduygu, 2020, s, 55). Suriyeli mültecilerin Türkiye’de iş sahibi olmalarında kayıt dışı ekonominin fırsat oluşturduğu ve iş sahibi olmanın entegrasyon için yeni alanlar yarattığı belirtilmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2019 c). Ayyıldız ve Karataş (2022) tarafından yapılan çalışmada da göçmenlerin iş, konut ve sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırıcı yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda da Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimlerinin sıkıntılar yaşandığı ve kamu hizmetlerinde karşılaştıkları engellerin kaldırılmasının gerekli olduğu bildirilmektedir (Buz ve Uslu, 2019; Karataş ve diğ., 2018). Eğitim olanağına kavuşmada ekonomik sorunlar engel oluşturabilmektedir. Yapılan bir çalışmada da, Suriye’de öğrenciyken Türkiye’ye göç edenlerin yaşadıkları ekonomik sıkıntıların onları eğitimden uzaklaştırarak çalışma yaşamına yönlendirdiği gösterilmektedir (Karataş ve diğ., 2018).

Yapılan çalışmalar benzer sorunların birçok ülkede yaşandığına işaret etmektedir. Endonezya’da, sığınmacı haklarının ele alındığı bir çalışmada da, sığınmacıların, sağlık, eğitim, istihdam ve diğer benzeri kamusal hizmetlere ulaşabilmekte zorluklarla karşılaştıkları ifade edilmiştir (Agus, Lia, ve Akbar, 2018). Yeni Zelanda’ya göç eden orta sınıf Hintli göçmenlerin deneyimlerinin ele alındığı bir araştırmada da; göçmenlerin Yeni Zelanda iş piyasasında Hindistan’da edinmiş oldukları önceki deneyimlerinin hiçe sayıldığı ve daha düşük düzeylerdeki hizmet sektöründe istihdam edildikleri bildirilmiştir (Hussain, 2019). Benzer bir çalışmada ise, İngiltere’de yaşayan, Hindistanlı göçmenlerin kariyer durumları ele alınmış ve göçmenlerin deneyimlerinin tanınmadığı, değersizleştirildiği ve ayrımcılık yaşadıkları gösterilmiştir (Qureshi, Varghese ve Osella, 2013).

Kanada’da benzer bir çalışma sonucunda, profesyonel ve vasıflı göçmenlerin becerilerinin görmezden gelindiği ve ülkelerinde edindikleri tecrübelerin tanınmadığı bildirilmektedir (Bauder, 2003). Birçok farklı ülkede yapılan çalışma sonuçları, göçmenlerin sosyal uyum programlarında, yasal haklarının tanınmasına karşın uygulamalarda bu haklardan yararlanmadıklarını göstermektedir. Kanada, Yeni Zelanda, İngiltere gibi ülkelerde yapılan çalışma sonuçları yeniden düzenlenen göçmen sosyal uyum/entegrasyon politikalarının göçmen gereksinimlerinin karşılanması açısından yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu ülkelerin, çokkültürlülük yanlısı politikalarının, sosyal uyumda göçmenlerin sesine duyarlı olunamadığını göstermektedir. Göçmenlerin gereksinimlerinin karşılanmasında yetersizlik, tanınma teorisi bağlamında ele alındığında, göçmenlerin yeni yerleşilen toplumda eşit konumda olmadıklarını göstermektedir. Eşitsizlik durumu, mülteciler arasında geçici koruma altına alınanlarla alınamayanlar arasında olduğu gibi yerel toplum üyeleri ile Suriyeliler arasında yaşanabilmektedir. Tanınma teorisi bağlamında, bu durum olumlu tanınma tutumlarının gerçekleştirilemediğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Yanlış tanınma biçimi ya da tanınmanın reddi anlamında ele alınarak, yaşanan bu eşitsizliğin sosyal adaletin sağlanmasında, sosyal dönüşüme ışık tutabileceği düşünülmektedir. İnsan hakları çerçevesinde, sosyal adaletin sağlanması dengeli gelir dağılımını, kaynaklara ve fırsatlara erişimde eşitliğin gerçekleşmesi anlamını taşımakta (Çetin, 2015) ve göçmen entegrasyonu açısından önemli bir kriteri oluşturmaktadır.

3.1.2. Olumlu Tanınma Deneyimleri

Bu ara temanın oluşumunda yer alan alt temalar ise,

- “Özenli iletişim “
- “Sevgi hissetme”
- “Güven duygusu”
- “Otonomi gelişimi” dir.

Bu çalışmanın, “bireysel deneyimden toplumsal yapıya doğru iletişim gereksinimi” başlığı ile tanımlanan ana temasını oluşturan bir diğer ara tema “olumlu tanınma deneyimleri” dir. Çalışmanın bu ara teması, STÖ’ler kapsamında olumlu tanınma deneyimlerini tanımlamaktadır. Bu olumlu tanınma biçimlerini oluşturan alt temalardan biri “özenli iletişim” alt temasıdır.

3.1.2.1. Özenli İletişim

Axel Honneth’in tanınma teorisi, temel insan gereksinimi olarak “tanınma”yı ele almaktadır. Bu teori kapsamında, tanınma mücadelesi ise “ben” olma mücadelesi olarak tanımlanmaktadır. Yaşanan deneyimlerde, ben olma süreçlerinin engellenmesinin ya da bozulmasının sonucunda ise yanlış tanınma gerçekleşmekte ve hem birey hem de toplum düzeyinde sıkıntılar yaşanabilmektedir. Zorunlu göçle yeni bir topluma yerleşen mülteciler açısından, yeni toplumda “ben” olunabilmesinin sağlanabilmesi önemlidir. Birçok olumsuz deneyimden kaçarak, yeni bir ülkeye gelenler için, ben olabilme daha fazla bir önem gösterebilmektedir. Bu kırılanlıkları bağlamında ele alındığında ise, STÖ çalışanları ile göçmenlerin, özneler arası iletişimlerinin niteliği önem kazanmaktadır. STÖ’ler kapsamında yaşanan sosyal uyum deneyimlerinin, tanınma tutumları bağlamında değerlendirilmesinde “özenli iletişim” alt teması olumlu tanınma biçimlerine işaret etmektedir. Aşağıda verilen ifadelerden, STÖ çalışanlarının yararlanıcılarla iletişimlerinde, göçmenlerin öznel durumlarına hassasiyet göstermeleri, ötekileştirilmeden yararlanıcıların birey olarak kabul görmeleri yansıtılmaktadır. STÖ çalışanları ile yararlanıcıları arasında yaşanan kişilerarası iletişimin bu nitelikte gerçekleştirilmesi tanınma teorisi bağlamında olumlu bir tanınma biçimine işaret etmektedir.

.....asında her insan özeldir bunu biliyoruz.... ilk önce doğru dinlememiz gerekiyor. Görüşme tekniklerini doğru uygulamamız gerekiyor Onun dışında dinlediklerimiz konusunda geri dönütler vermemiz, aktif dinleme yapmamız bazen

danışanların hoşuna gidiyor ve iletişime daha sıkı sarılmalarına sebep olabiliyor. Onaylayarak işte dinlediğimizi de görerek, bunlar iletişimin saygılı ve değerli ilerlemesine sebep olabiliyor. ... (S2)

.... Bunların hepsi sevgi, saygı, empati, samimiyet. Bunların hepsinin olması gerekiyor bir görüşmede. Şu vardır mesela kişi gelmiştir örnek vereyim mesela çok karşılaşıyoruz bu tür vakalarla aynı zamanda mesela on beş yaşında evlenmiş ve kucığında bir bebek ile geliyor. Mesela oturuyoruz, başlıyoruz mülakata soruyoruz diyoruz ki ben on üç yaşında evlendim, on dört yaşında doğurdum bir yaşında çocuğum var. Öyle dediğinde biz şöyle yapmayacağız, şaşırmış bir ifade takınmayacağız. Bu yanlış bir tavır, yanlış bir davranış. Burada soğukkanlılığı koruyup işte sen o anda da şeyi anlatmamız gerekiyor. Türk kanunlarında bunlar bunlar var yani ya da çocuk işçiliği içinde aynı şey geçerli mesela aile geldi bize zaten yaptığımız mülakatlarda ailenin maddi durumu zaten soruluyor. Burada zaten aile çocuk işçi çalıştırıyorsa böyle bir anda parlayıp çocuk işçi çalıştıramazsınız yasak diyemeyiz. . Zaten hiçbir aile çocuğunu çalıştırmak istemez... (S10)

..... Bizim yapabileceğimiz şeyleri ve yapabileceğimiz şeyleri onlara iyi açıklamak yani senin için bunları yapabilirim, bu kadar yapabilirim ama bundan sonrası beni aşan bir durum yani bundan sonrası göç idaresinin, bundan sonrası Birleşmiş Milletleri ilgilendiren bir durum. Hani ben sana işte dilekçe yazmak ya da dosyana şu belgenin eklenmesi konusunda yardımcı olabilirim ama bundan sonrası beni aşar hani o netliği, o sınırı vermek yani açık ve dürüst olmak aslında net olmak gerektiğini düşünüyorum. Tabi hem onlar için aslında ve herkes için geçerli. Bunun en temelinde saygı, özellikle STÖ çalışanı olarak zaten o hizmet verdiğimiz insanlara, dışarıda karşılaştığı şeyleri hissettirmeyecek davranışlarda bulunmak yani o ayrımcılığı yapmamak, hoşgörülü olabilmek ya da sabırlı olabilmek yani işte çünkü bir şeyle geliyor sana bir şey anlatmaya çalışıyor orada. O kişiyi dinleyip, anlayabilmek gerekiyor. Ne söylemeye çalışıyor, ne anlatmaya çalışıyor. Bazen hemen anlatamıyor sonradan açılabilir o yüzden biraz sabretmek gerekiyor, anlamaya çalışmak gerekiyor ... (S11)

.....Ben başından beri hep yararlanıcılar kelimesini kullanıyorum. Bu mesela benim önem verdiğim bir kelime olurdu şöyle mesela Suriyeliler, Türkler işte Afganlar, Mülteciler mesela savaştan kaçanlar ben bu tarz tabirlerden mesela kaçınırım ve

özel olarak o insanlara ben faydalanıcılar, yararlanıcılar yani beneficiary kelimesini kullanırız biz İngilizce’de donör ilişkilerimizde. Türkçe’ye iki türlü de çevirebilirsiniz, çünkü onlar benim yürüttüğüm bir projenin verdiği hizmetten yararlanan insanlardır benim gözümde ve bu yararlanıcının hangi etnik kökenden olduğu beni o sırada ilgilendirmez şöyle ilgilendirmez projeyi yazarken ilgilendirir çünkü projeyi yazarken donörlerin belirli talepleri vardır, şu insanlara gidilsin vesaire işin özü böyle.... . (S4)

Sığınmacılarla çalışan görevlilerin, göçmenlerle ilişkilerini ele alan çalışmaların giderek daha fazla ilgi gördüğü belirtilmektedir. Bu konuda, ABD’de, göçmenlerin tanınma arayışlarının incelendiği bir çalışmada, etnik grupların etiketlenmesinin bilim dışı olup stereotipleştirici ve ırkçı bir davranış olarak ele alındığı gösterilmiş. Bu çalışma sonucunda, araştırmacıların ve kurumların, azınlık durumdaki vatandaşlarla ilgili bilgi verirken etiketleyici tanımlamalardan uzak durmaları, ırkçılığa ve etnik ayrımcılığa yol açabilecek durumlara karşı hassas olmaları önerilmiştir (Zubaran, 2008). Yapılan bir diğer çalışmada ise, yardım görevlileri ile sığınmacılar arası ilişkiler incelenmiş ve sığınmacıların insanlık dışı tutumlarla karşılaştıkları gösterilmiştir. Bu çalışma sonucunda, sığınmacıların acınacak insanlar olarak ele alınmaları yerine insan hakları bağlamında, zor koşullar karşısında yaşam mücadelesi veren kişiler olarak düşünülmesinin gerekli olduğu vurgulanmış (Harrell-Bond, 2002). Nepal’de, sığınmacılara hizmet veren yardım görevlileri ile sığınmacılar arasındaki karşılıklı ilişkiyi değerlendiren çalışmada, tarafların birbirlerine karşı saygı duydukları bildirilmiştir (Hilhorst, Weijers ve Van Wessel, 2012). Yunanistan’da yapılan çalışmada, STÖ’lerinde görev yapan personelden, olumlu ve yapıcı yaklaşım gören göçmen çocukların, gelecek planlarında hayatlarını Yunanistan’da kalarak geçirmeyi istedikleri belirtilirken bunun tersi bir şekilde çalışan personelden yeterli desteği göremeyen çocukların ise, sığınmacı haklarını kaybetmek pahasına, Yunanistan’ı terk etme niyeti taşıdıkları gösterilmiştir (Mishra, Digidiki ve Winch, 2020). Göçmenlerle çalışan görevlilerin yararlanıcılarla olan iletişimleri hem sosyal uyum programlarının başarısını hem de göçmenlerin birey olarak kendilerine ilişkin algılarını etkileyebilmektedir.

3.1.2.2. Sevgi Hissetme

Çalışmanın katılımcıları tarafından, STÖ’ler kapsamında yaşanan sosyal uyum deneyimlerinin, tanınma tutumları bağlamında değerlendirildiği bu çalışmada, “olumlu tanınma deneyimleri” ara temasını oluşturan bir diğer alt tema “sevgi hissetme” olarak tanımlanmıştır. Honneth’in tanınma teorisi çerçevesinde, üç tanınma biçimi arasında öncelikli tanınma alanı “sevgi” dir. Tanınmanın

ilk alanı anlamında sevgi aile ortamından sivil topluma ve devlete doğru ilerleme gösteren bir sürece işaret etmektedir. Tanınma alanı olarak, sevgi sivil toplumda daha geniş bir bakış açısıyla karşılıklı ilişkide duygusal bağ kurulmasıyla ilişkili olarak ötekini gözetme, kollama, iyiliği için çaba gösterme anlamında bakım etiği (ethics of care) olarak ele alınmaktadır (Lepold, 2019; Anderson ve Honneth, 2005). Profesyonel bir ilişkide sevgi, karşıdaki bireyde özgüven oluşmasının önkoşulu olarak önemli yere sahiptir. Aynı zamanda sevgi, ötekinin iyiliği için çaba gösterilmesi anlamında ele alınmaktadır. Aşağıda katılımcılara ilişkin ifadeler sunulmaktadır. STÖ çalışanı olan (S4)'ün ifadesinde, sevgi, yararlanıcılarda yapılanların olumlu sonucunu görmenin mutluluğu olarak ifade edilmektedir. Bu ifadede, yararlanıcının iyiliğini düşünme ve bu yönde eylemede bulunma bağlamında sevgi kavramının ele alındığı görülmektedir.

.....Sevgi kavramının sahada var olması şart. Çünkü şöyle düşünün bir sivil toplumun var olabilmesi için ona da gelen insan olması lazım. Yani şimdi bu aslında bir mutual bir ilişkidir aslında bu. Biz o insanlara hizmet götürüyoruz da onlar bize gelmedikten sonra bizim onlara hizmet götürmemizin de bir manası olmuyor..., yani bu biraz birbirini tamamlayan bir şeydir. Bu sadece STÖ burada yararlanıcı da onun altında diyebileceğimiz bir hiyerarşik bir şey asla değildir. Yani ikisi de yan yana hatta iç içe durur. Gerçekten karşılıklı ilişkidir. Yararlanıcı oldukça sivil toplum var olur, sivil toplum oldukça yararlanıcı var olur. Bu anlamda da aslında bize gelen, güvenen, yararlanıcımız olan kendini bize anlatan. Bizim sayemizde bir şeylerin değiştiğini bu şekilde nakleden vesaire ya da işte sayısal değerlendirmeler sonucunda aldığımız pozitif tüm feed back'ler diyeyim, oranlar, vesaire zaten sivil toplumun biz çalışanda insanız nihayetinde mekanik bir iş yapmıyoruz tabi ki nihayetinde profesyonelliğin yanı sıra insan hayatına dokunmanın verdiği bir iç rahatlığı ve mutluluk benim içinde var. Şahsım adına da var yani. O yüzden ben bu tarz bir güler yüzle karşılamak insanları, nasıl desem onlar bize geldiği için mutlu olduğumuzu ve onlar geldiği için zaten biz bu işi sürdürebildiğimizi onlara hissettirebilmenin de temel bir taş olduğuna inanıyorum tabi ki. (S4)

..... onlara bazı şeyler anlatıyorlar ama orada kalıyor o sevgi, gerçekten onların da benimseyebileceği bir sevgi değil. Sadece orada bir görev bilinci ve orayla sınırlı. O yüzden çok fazla karşılık bulmuyor. Oraya giriyorlar karşılıklı böyle kibar bir gülümseme ondan sonra Allahaismarladık bu kadar. Ama ben işte gerçekten birbirimizi seviyoruz o insanlarla. İki gün aramadığım zaman arayıp abi sen bize soğuk mu yapıyorsun diyor çocuk. Tamam mı?. Yok kardeşim ne soğuk yapacağım

size diyorum, ben sizi Allah için seviyorum diyorum, biliyorum ağabeyciğim diyor. Şimdi mesela arıyorum ya şöyle bir şey abi sen iste yeter diyor mesela. Şimdi bu sevgi her şeyi aşıyor her şeyi. Yani sevgi çok önemli ama dediğim gibi sevginin kapsamı da çok önemli. . Gerekli olduğu için görev bilinciyle gösterilen sevginin hiçbir karşılığı yok ama gerçekten mesela ciddi anlamda da bir sorun yaşadığında da ya ben böyle bir sorun yaşıyorum dediğinde de sen ona gerçekten gidip destek yani diyelim ki senden bazen soba beklemez, şu beklemez ama bir tabak yemek bekler. O bir tabak yemek sevgidir. Ya sen üç milyar harcayıp evine eşya alabilirsin o ayrı bir şey ama her akşam evine bir sıcak yemek götürmek sevgidir. Ya sen üç milyar harcayıp evine eşya alabilirsin o ayrı bir şey ama her akşam evine bir sıcak yemek götürmek sevgidir. Yani bizde bunu kendi ailemde de çok yaşadım. Hem geldi hem götürdük. Mahallemizde çok yaşlı bir teyze vardı her akşam annem yaptığı yemekten bana verir oğlum o teyzeye götürüver derdi, götürürdüm. Bu sevgidir bende bununla büyüdüm ben bunu Suriyelilerle uyguluyorum. Bir tabak yemeğimi bölüşüyorum, bu da bence sevgiyi daha da güçlendiriyor her şeyden daha çok bence. Bu açıdan çevre çok önemli. (S15)

Yukarıda sunulan, STÖ çalışanı (S15)'in ifadesinde, yararlanıcının iyiliği doğrultusunda gereksinimin karşılanması deneyimin aktarılması da, sevgi alanında olumlu tanınma biçiminin gerçekleştirildiğine işaret etmektedir. STÖ'lerde çalışanların, misyonları gereği yararlanıcıların gereksinimlerinin karşılanması ve daha iyi olmaları yönünde çaba göstermeleri kendilerinden beklenen bir özellik olarak düşünülebilir. Ancak, yapılan çalışmalarda, hizmeti sağlayanlar ile yararlanıcılar arasındaki etkileşimin, yerel toplumun sahip olduğu değerler yapısından olumlu ve olumsuz yönde etkilendiği gösterilmektedir. Lübnan'da, Suriyeli sığınmacı kadınların etnik köken, toplumsal cinsiyet ve sosyo-ekonomik durumlar gibi çok sayıda faktörün etkisiyle sistematik bir biçimde şiddete maruz kaldıkları betimlenmiştir. Bu kadınları ele alan çalışmada, STÖ'lerin ve benzeri aktörlerin, Suriyeli kadınları bir araya getirerek organize olabilecekleri alanların yaratılmasına destek oldukları gösterilmiştir. Sığınmacı kadınlar arasında oluşturulacak bir dayanışma ağı sayesinde çocuklar için kreş olanağı sağlanabileceği, kadınların çeşitli konular hakkında bilgi paylaşımında bulunabileceği bir platform oluşturulabileceği ve kadınların uğrayabileceği cinsel saldırılara karşı birbirlerini gözetip, koruyabilecekleri bir destek ağı yaratılabileceği vurgulanmıştır (Yasmine ve Moughalian, 2016). Bu çalışmada, hem STÖ çalışanları tarafından sığınmacı kadınların gözetildiği, iyilikleri için çaba gösterildiği hem de sığınmacı kadınların kendi aralarında dayanışma göstermelerinin motive edildiği görülmektedir. Bu bağlamda STÖ'ler bünyesinde, olumlu tanınma biçimlerinden sevgi alanının bakım ve

gözetme etiği bağlamında gerçekleştiği söylenebilmektedir. Etiyopya’da Somalili sığınmacıları ele alan bir diğer çalışmada da, çocuk yaşta evlilik ve zorla evlendirmelerin yoğunluğuna dikkat çekilmekte ve STÖ’lerin düzenlemiş olduğu farkındalık artırıcı çalışmalarla bu evliliklerin engellenebildiği ve kız çocuklarının iyilik halinin daha da arttırılabildiği gösterilmiştir (Sharma ve ark., 2020). Bu çalışma sonucunda da, kız çocuklarının iyiliği için gösterilen profesyonel çabalarla, olumlu tanınma biçimi olan, sevgi bağlamında göçmen kadınlara karşı duygusal bağın gerçekleştiği söylenebilir.

3.1.2.3. Güven Duygusu

STÖ kapsamında yaşanan sosyal uyum deneyimlerinin, tanınma tutumları bağlamında değerlendirildiği bu çalışmada, “olumlu tanınma deneyimleri” ara temasını oluşturan bir diğer alt tema “güven duygusu” dur. Güven duygusu hem sosyal uyum hem de tanınma biçimleri için gerekli bir duygu olarak ele alınmaktadır. Sosyal uyum, toplumu oluşturan üyelerin birbirlerine güvenmelerini sağlayan ahlaki bir yapı olarak tanımlanırken (Larsen 2013) güven duygusunun toplumu bir arada tutmada önemli olduğu vurgulanmaktadır (Strang ve Quinn, 2021). Sosyal uyumun sağlanabilmesinde, elzem olarak nitelendirilen sosyal güven, kişilerarası ilişkilerde gerçekleşen, tanınma tutumları için de gerekli görülmektedir (Brennan, 2021). Yüksek bir toplumsal güven düzeyinin, iyi işleyen demokrasilere işaret ettiği, bu bağlamda güven duygusu düzeyinin, toplumun kalite göstergesi olarak ele alınabileceği de belirtilmektedir (Berger-Schmitt, 2000). Özneler arası ilişkilerde, öz ile öteki arasında, olumlu tanınma biçimlerinin gerçekleşebilmesi için güven duygusu gereklidir. Bu çalışmanın katılımcılarının aşağıda sunulan ifadelerinde güven duygusuna, deneyimlerinde verdikleri anlam izlenebilmektedir. Bir STÖ çalışanı olan (S2), yararlanıcı ile ilişkide neler yapılabileceğinin karşı tarafa açıklanması, onların beklentilerinin öğrenilmesi ve yapılanların sonucunun yararlanıcılar tarafından izlenebilmesinin güven duygusunun oluşturulmasında önemli olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Diğer katılımcı olan (S8) ise, yararlanıcının, hiyerarşik olmayan bir ilişki içerisinde, saygıyla ele alınmasının yanı sıra kendileriyle eşit konumda olduğunu hissettiren bir iletişimin güven duygusu oluşturacağını ifade ettiği görülmektedir. STÖ çalışanlarının yararlanıcılarla ilişkiler bağlamında güven duygusuna verdikleri anlam ifade edilirken, STÖ yararlanıcılarının güven duygusuna verdikleri anlamın yerel halkı da kapsadığı görülmüştür. STÖ yararlanıcısı olan (Y9), (10) ve (Y11) in deneyimlerinde de güvene verilen anlamın olumlu tanınma biçimlerine işaret ettiği görülmüştür. Yararlanıcıların, güven duygusunun ilk zamanlarda olmadığını fakat bu durumun zamanla geliştiğine ilişkin ifadeleri STÖ çalışanlarının deneyimlerinde güven duygusuna verdikleri anlamla uyumlu bulunmuştur.

.....ilk önce kendimizi iyice tanıtıyoruz. Ne iş yaptığımızı anlatıyoruz. Kurumsal olarak ve mesleki konularda ne gibi hizmet verebileceğimizi söylüyoruz. Onun dışında onların anlatacağı bilgilerle bizim dışımızda hangi personelden veya hangi bölümden destek alabileceğini söylüyoruz. Bu konuda kurumumuzun sağladığı hizmetleri veya aracı olduğu hizmetleri anlatmaya çalışıyoruz. Onun dışında yani başka neler yapıyoruz tabi onun düşüncelerini alıyoruz, beklentilerini öğrenmeye çalışıyoruz. Görüşmelerin sonunda işte geri dönütleri almaya çalışıyoruz. Yani biz bu hizmeti sağladık işte herhangi bir taleple geldi, işlemleri tamamladık, görüşmeleri yaptık, Herhangi bir kuruma gönderdiğimizde bunun takibini yapmaya çalışıyoruz. Bu takibi yaptığımız sürece bu güven duygusu biraz daha artıyor çünkü bu konuda ilgilenen bir kurum var ve ilgilenen bir meslek elemanı var. Bir sonraki geldiğine daha çok sorun anlatabiliyor veya daha çok rahat konuşabiliyor. Onun dışında neler yapabiliyoruz? Bu etkinliklerimizin faydası oluyor. Doğrudan çünkü yapılan grup çalışmalarında ve eğitimlerde doğrudan konuşulan konular aslında ihtiyaç sahibi grubun taleplerine yönelik kurulan çalışmalar, yapılan çalışmalar, benim görüşlerimin geri dönüşü bu şekilde ilerliyor diye daha görünür hale geldiğinde güven duygusu biraz daha sağlıklı ilerleyebiliyor. (S2)

..... kurduğunuz cümle belki bir cümle, iki cümle ama ifade edişiniz, yüz ifadenizin şekli, ses tonunuz bunlar çok önemli, birçok olayda da şunu görüyoruz vaka size gelene kadar gerçekten çok travmatik şeylere de maruz kalmış olabiliyor çünkü zaten kırılğan bir grup. Değersiz hissettirmememiz gerekiyor karşımızdaki insana ya da bize muhtaç olduğunu hissettirmememiz gerekiyor çünkü zaten öyle bir şey yok ama bazı meslek uzmanı arkadaşlarımız ya da bazı alanda çalışan arkadaşlarımız işte zaten o bana muhtaç o bana ihtiyaç duyuyor, ha sanki onlardan saygı görmemiz gerekiyormuş gibi yaklaşımla sürece dâhil oluyoruz işte bunlar çok sıkıntılı. O nedenle saygı, onun bir birey olduğunu kabul etmemiz gerekiyor öncelikli olarak sorun olarak görmemek gerekiyor. O bir birey ve yaşadığı dezavantajlardan kaynaklı evet yaşadığı belli sosyal sorunlar var ve bu noktada ben ne yapabilirim bir meslek uzmanı olarak en doğru şekilde kendimizin önce kabul etmesi gerekiyor, yanımızda çalışan ekip arkadaşımıza bunu kabul ettirmemiz gerekiyor. Sonra karşımızdaki insana da bunu hissettirmemiz gerekiyor ki güven sağlanabilsin.... (S8)

..... . Güveni şöyle hissettim yani düşündüklerini veya iyiliğini, kötülüğü var mı yok mu? Nasıl bir iyiliği var. Onun haricinde nasıl hissediyor. Bizimle birlikte otururken bize nasıl davranıyor. Rahat bir şekilde mi konaklıyor? Rahat bir şekilde mi kalıyor? Aynı şekilde ben buraya ilk geldiğimde tanıştık, oturduk, kalktık ondan sonra yavaş yavaş daha samimi olmaya başladık. Artık şimdi aramızda biraz yaşlar var ama sanki aynı seviyedeyiz ve aynı sınıf arkadaşınız ve aynı yaştayız. Artık kendisi bir sıkıntısı varsa işte oturur bana konuşur, anlatırdı tamam ben yardımcı ben pek olamam ama en azından bana derdini anlattığı zaman. Bana güvendiğini gösteriyor..... (Y11)

..... . Türkiye'ye ilk geldiğimizde başlarda güvensizlik vardı. Yarın ne olacağı bilinmeyen. Şimdi emniyeteyiz. Yedi yıldan beri bizim yolumuza kimse çıkmadığı gibi bir problem yaşamadık yani. Gerek asayiş problemleri, gerek komşu ilişkilerinde yaşamadık. Dernek sayesinde Türkçe eğitimi aldık, Türkçe konuşmaya başladık, problemimiz olduğu zaman dayanabileceğimiz bir oluşum var. Ev taşırken doğalgaz aboneliği sürecinde oluşan bir hata için dernek yardımıyla hukuka başvurdum. Ceza kesmişler çünkü. O cezanın önüne geçtik. Hukuki süreçte yapacaklarımızı soruyoruz.... (Y9)

.... . Türk toplumunda da ruh güzelliklerini anlayabileceğimizi, kültürel paydaşlık benzerliklerini keşfettim. Biz ne kadar Türk ve Suriyeli eşit sayıda eğitim aldysak ta tabi ki bazı Türkler bize karşı, bazı Suriyelilerde Türklere karşı bir etki tepki meselesi vardı. Kendimi güvende hissediyorum burada. Benim şu anda gitmek istediğim dernekler Suriyeliden daha çok Türklerin olduğu bir topluma gitmeyi yeğlerim. Şimdi öyle bir hale geldim ki artık... Türk Toplumuyla çalışmam ve onlara yaklaşmam beni Suriyeli toplumundan uzaklaştırdı. . Kendimi güvende hissediyorum burada. Benim şu anda gitmek istediğim dernekler Suriyeliden daha çok Türklerin olduğu bir topluma gitmeyi yeğlerim.... (Y10)

Turner'ın Tanzanya'daki Burundili göçmenleri ele aldığı çalışmasında, kampta kalan Burundili mültecilerin kendilerini toplumdan dışlanmış ve güvensiz hissedip, ülkenin günlük işleyişinden soyutlandıklarını düşündükleri gösterilmiştir. Burundili mültecilerin toplumda, komplo teorileri ile olumsuz anlamlarla tanımlandığı ve bu nedenlerle, mültecilerin kendilerini Tanzanya hükümetinden daha çok BMMYK'ya ve diğer uluslararası örgütlere daha yakın hissettikleri ve güven duydukları saptanmıştır. Kamptaki günlük hayat içerisinde BMMYK'nın, devlet benzeri

bir pozisyon üstlendiği gösterilirken, mültecilerin tanınma isteğinin yöneldiği bir kurum olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ayrıca, mültecilerin birincil korkularının uluslararası örgütlerin kendileriyle ilgilenmemeleri ve onları unutmaları olduğu saptanmıştır (Turner, 2004). Avusturya toplumunda, sosyal içermenin anlamının incelendiği bir çalışmada, sosyal içirme girişiminin, tüm insanların kendilerini değerli hissedecekleri, farklılıklarına saygı duyulacağı, hem fiziksel hem de duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflediği bildirilmektedir. Bu bağlamda, sosyal içirme girişiminin gelişiminde, STÖ'lerin önemli bir rolü olduğu vurgulanırken, refah devleti kavramının genişlemesiyle birlikte sosyal dışlanmanın da daha geniş bir anlama kavuştuğu vurgulanmaktadır. Silver, bu makalesinde, sosyal içirme yaklaşımının, eğitim ile yeniden düzenlenmesinin, karşılıklı güvene dayanan, toplumsal dayanışma ve eşitliğin sağlanabilmesinde önemli olduğunu göstermiştir (Silver, 2010).

3.1.2.4. Otonomi Gelişimi

Bireyin otonomluğu, göçmenler açısından ele alındığında, sosyal uyum programlarının temel hedefinde var olan, göçmen bireyin, yerel topluma ötekilerle eşit bir birey olarak katılmaları ve yaşamlarını kendi iradeleriyle sürdürebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Göçmen bireyin kendi yaşamını sürdürebilme becerisine sahip olması “bireysel otonomluğunu” kazanması anlamında ele alınmaktadır. Bu çalışma katılımcıları tarafından, sosyal uyum deneyimlerinde, yararlanıcıların otonomluğuna ilişkin anlamların ise olumlu bir tanınma biçimine işaret ettiği görülmüştür.

..... Benim öncelikli amacım gerçekten bağımsızlaşsınlar, gerekirse ben olmayayım burada ben gideyim başka iş de yaparım. Buradaki işi yapmak zorunda değilim. Bana ihtiyaç olmasın ama yani bu sadece projeyi yazarlar için böyle olabilir, projede çalışan herkes için böyle değil. Şöyle bir örnek vereyim. Ben mesela kişi randevu alabiliyorsa kendisi alsın kısmına daha çok odaklandım. Randevu alabilecek kapasitede birine randevu alıp randevu bu demek çok saçma bence. Randevu alabilecek kapasitede bir kişi randevu almakla alakalı nerede problemi varsa o problemi anlayıp o problemin çözümüne yönelik bir şey yapmam gerekiyor. Dil ise problem bir şey yapamadığımız için yapıyoruz ama az çok Türkçe biliyorsa, oradaki diyalogları bir kişiye anlatıyor olmak benden kurtulması demek çünkü oradaki kişi belli bir formatta soru sorup cevaplıyor. Ama şey olabiliyor mesela onu anlatmak mı danışana yoksa randevuyu alıp vermek mi? Benim yaklaşımım tabi ki anlatmaya çalışmak, daha çok vakit harcayıp anlatmaya çalışmak. Onu anlaması

zor olabilir ama tercüman arkadaşın, başka arkadaşın yaklaşımı şey olabilir; ona anlatana kadar alır randevuyu ona veririm ne yapayım? Alırım, veririm daha kolay. Ben kendi ayakları üzerinde durmasına çalışırım, öteki kişi o şekilde davranmaz. Bir prensip olarak bunu benimsemezsek diğer tüm şeylerde olduğu gibi o uyum, o akış bozulur.... (S1)

..... bahsedeceğim kişi mesela bir kadın ve eşini kaybetmiş üç çocuğuyla Türkiye’de. Böyle bir şeyden bahsettiğimizde bu direk hassaslık kriteri gibi görülüyor. Ama aslında o kadın gelmiş burada kuaförlük öğrenmiş, ondan sonra bir yer açmış ve çok fazla kişiyi tanıyor, çok fazla seminere gidiyor, kadın dayanışma vakfının bir numaralı takipçisi seminerlerinin ve işte biz böyle seminer yapacağımızda o kadından katılımcı getirmesini falan istiyorduk. Kişisel gücü bir şekilde bu hani ama bu az önce bahsettiğimiz özellikle çok ilişkisi var. Bu onu tutan eski eşinin bir kök a ilesi yoktu, belki bir engelli çocuğu yoktu. Bir takım başka diğer kriterler yoktu. Ama başka bu durumdaki bir kadın ben çalışamam ki nasıl yapacağım işte nasıl Türkçe öğreneceğim, şimdi gelmek, gitmek oraya çok uzak diyip güvensiz bulup o yolu kursa gelmeyebilir. Türkçe öğrenmeyebilir, haliyle sosyalleşemeyebilir. Yani o kişisel farklılıklar çok fazla rol oynuyor... Modacı olan bir Suriyeli tanıyorum. İstanbul’da mesela aşçılık kurslarımız olmuştu oraya gelip kendi restoranını açan var (S3)

.... . özerk bir insana dönüşmesini sağlamak, onun o sosyalleşme sürecini güzel bir şekilde tamamlanmasını sağlamak. Her bakımdan artık hukuki olarak güçlenmesini sağlamak, eğitim alamıyorsa eğitime erişmesini sağlamak, hizmetlere erişemiyorsa hizmetlere erişimini sağlamak ve sonrasında yararlanıcıya o kendi güçleriyle bırakmak diyeyim. Çünkü kimse sonsuza kadar desteklenemez böyle bir şeydir. Bu anlamda dediğim gibi kişiyi güçlendirip donatmak ve onu bırakmak... (S4)

..... . Yani şu an en iyi bizim okumamızı bitirip, bitirdikten sonra önemli olan hem benim için bütün öğrenciler için ilk önce okulumuzu bitirdikten sonra biz kime yardımcı olacağız, kim faydalanacak. İşte şimdi ben veya herhangi bir doktor veya avukat, , herhangi bir kişi işte sen okuyorsun ama okumayı bitirdikten sonra acaba burada mı kalacak yoksa gidip başka bir ülkede mi kalacak. Yani şu an önemli olan tek umudum bizim üniversiteyi güzel bir şekilde yüksek bir puanla hiç kimseyle bir sıkıntı olmadan hocalarımızdan memnun bir şekilde bitirip, bitirdikten sonra

hocalarımızla diyalogumuz devam edecek bir şekilde çünkü bugün ben buradayım yarın benim kız kardeşim orada olabilir veya arkadaşım orada olabilir. Bu durumda ben onlara yardımcı olabilirim, tavsiyelerde bulunabilirim. Şu hocaya git, şunu yap, şunu et, bu adama git diye tavsiyelerde bulunabilirim. Sen ona git derdini anlat o sana yardımcı olur diyebilirim. Bu benim için çok değerli bir şey..... (Y11)

..... . İngilizcem bayağı kötüydü. Burada İngilizce kursu açıldığı zaman iyi bir İngilizcem oldu ve bazı arkadaşlarımla İngilizce konuşmaya başladım. Güvenim oldu ve dışarıda fark ettim kendimi yani dedim ya geçende iyi arkadaşlar yaptım, yeni arkadaşlar yaptım. Yeni arkadaşlar yaptığım zaman kendime bayağı güvendim. Valla benden güzel bir şeyler çıkabilir diye beklentilerim oluştu. Beklemiyordum kendimden böyle şeyler ve olumlu hissettim. ., . kendim için okumak. Birincil öncelik okumakta diyebiliriz. Okulumu bitirmek. Okumaktan sonra bir iş kurmak ama bence nasıl söyleyeyim Türkiye’de kalmayı tercih etmiyorum. Avrupa olabilir, orada yaşamak, iş kurmak istiyorum. Çok basit isteklerim var. Çok fazla para kazancım olsun gibi isteklerim yok. Sadece yaşayabilecek kadar para kazanmak.... . (Y7)

.....Deneyim kazandım. Çok zayıftım. Yıkılma tehlikesi geçirdim. Travmalarım vardı. Ama şu anda çok güçlüyüm, hiçbir şeye takmıyorum. Hayatım sadece çocuklarım ve onların gelecekleri için savaşmak zorundayım ve savaşıyorum. Şu anda hayatımı aileme adadığım için ne kadar maddi durumum iyi olursa o kadar iyi olur.... (Y1)

.....Türkçe’yi öğrenmeden önce sadece Suriye toplumu içerisinde yaşıyordum. Türkçe öğrendikten sonra buraya gelip İngilizce öğrenmeye başlayınca evrensellğe geçiş yaptım. Türklerle sosyal uyum sağladım çünkü onların gazetesini okuyorum, onların televizyonlarını seyrediyorum. Üç yıl öncesine kadar kimseyi tanıımıyordum, Türkçe bilmiyordum. Sıfır güvendedim. Sonunda okulda arkadaşlarım olduğunda, yaşlılarımla haşır nesir olmaya başladım. Türkçe’ye hâkimiyet kurdum. Şu anda her şeyi kendim yapıyorum..... . (Y6)

.... . Meslek eğitimi de aldım burada. XXXXX kursu vardı halk eğitimde onu aldım. Şu anda da Türkiye’de mesleğimi icra etmem için XXXX kursunun açılmasını bekliyorum. Suriye’deki XXXX belgesi burada geçersiz olduğu için şimdi XXXXXX mesleği belgesi almaya çalışıyorum.... . (Y1)

STÖ çalışanı olan (S1), (S3) ve (S4) ün ifadelerinde yararlanıcıların bireysel otonomluklarını kazanmaları doğrultusunda hizmetlerin planlandığını ifade ettikleri görülmektedir. STÖ yararlanıcıları olan (Y11), (Y7), (Y1) (Y6) ve (Y1) in ise, sosyal uyum deneyimlerinde, kendi otonomilerine ilişkin verdikleri anlamın, giderek güçlendikleri ve kendi yaşamlarını yönetebilir hale geldikleri doğrultusunda ifade etmeleri, olumlu tanınma biçimlerinin gerçekleştiğine işaret etmektedir.

Suriye’den zorunlu göçle gelenlere, Türkiye’nin uyguladığı “açık kapı” politikası gelenlerin pasaportu olup olmamasına bakmaksızın kabul edilmesini ve geri gönderilmemesine güvence sağlayan insancıl bir politikaadır. Bu politikanın uygulanması, insancıl, insan hakları bağlamında olumlu ve insan onurunu koruyan bir politika olarak değerlendirilmektedir. Suriyeli sığınmacıların durumunu, insan onuru bağlamında ele alan bir çalışmada, insan onurunun sağlanmasında, insanın özgür iradesini kullanabilmesi bir başka deyişle kendini gerçekleştirebilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu nokta da ayrıca bireyin otonom olmasının bir başka deyişle özerkliğini kazanmasının insan onuru için de bir ön koşul olduğu bildirilmiştir (Kaya, 2016). Türkiye’de sığınmacılarla çalışan STÖ’lerin üstlendiği rollerin tartışıldığı bir çalışmada ise, STÖ’lerin kadınların güçlendirilmesi konusuna yaklaşımlarının, aile odaklı, koruma amaçlı ve kadın dayanışmasına yönelik olduğu betimlenmiştir. Bu yaklaşımın, kadınların sosyal olarak güçlenip, toplumsal cinsiyetten kaynaklanan eşitsizliklerle mücadele edebilmelerinde etkili olduğu belirtilmiştir (Özgür Keysan ve Şentürk, 2021). Ayyıldız ve Karataş’ın göçmenler tarafından oluşturulan STÖ’lerde görev alan yöneticilerin sosyal uyumu nasıl algıladıklarını ele alan çalışmalarında da, sosyal uyumun ev sahibi toplumda göçmenlerin tek başına çaresiz kalmalarını önleme anlamında ele alındığı gösterilmiştir (Ayyıldız ve Karataş, 2022).

Roman asıllı kadın göçmenlerin oluşturdukları dayanışma ağları sayesinde ırkçı söylemlere meydan okumalarının irdelendiği bir makalede Avrupa’da eskiden beri var olan Roman karşıtı söylemlerin yeniden canlanmasının, sosyal alanda yeni ayrımcı uygulamaların oluşmasına ve mevcut ayrımcı uygulamaların meşrulaşmasına yol açtığı belirtilmiştir. Avrupa’da, batıya doğru yapılan Roman göçünün bu söylemlerin sertleşmesine neden olduğu bildirilirken, aynı zamanda da bu duruma karşı duran taban hareketlerinin gelişmesinin de bu durumla birlikte ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Bütün Roman kadınlar için bariyerlerin bulunduğu fakat temel sosyal haklar ve olanaklara ulaşmakta en büyük zorluğu göçmen kadınların yaşadığı betimlenirken analiz edilen dayanışma ağlarının aynı etnik gruba ait olacak biçimde şekillendiği saptanmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda diğer Roman kadınlardan yardım ve destek

görmeyen bu kadınların daha sonra başka kadınlara yardımcı olmayı istemelerinde ana etken olduğu ve bu ağların çoğaltıcı bir işlev gösterdiği saptanmıştır. Kadınlar güçlendiklerini hissettikleri zaman, bu faydayı gördükleri topluluğa katkı vermeyi, topluluğa faydalı olacak hizmetlere katılarak ve başkalarına yardımcı olarak yerine getirdikleri saptanmıştır. Bu ağların gücüyle meydana getirdikleri dayanışma sayesinde var olan ayrımcı ve dışlayıcı yapıya meydan okuyabildikleri, ayrıca göçmen Romanların kendi işlerini kurmalarına yardımcı olunmasıyla birlikte toplumda hâkim olan ırkçı söyleme karşı mücadele edildiği gösterilmiştir (Sorde, Serradell, Puigvert ve Munte, 2014).

3.1.3. STÖ Kapsamında Tanınma Engelleri

Çalışmanın bu ara temasını oluşturan alt temalar aşağıda sunulmaktadır.

- “Göçmen Gereksinimlerini Saptama”
- “Proje Çalışması”
- “Çalışanlarda tükenmişlik”
- “Dil engeli “
- “Kültürel farklılık engeli “
- “Çalışanlarda bilgi gereksinimi”

Çalışmanın katılımcıları tarafından, STÖ kapsamında yaşanan sosyal uyum deneyimlerinin, tanınma tutumları bağlamında değerlendirilmesinde, bir diğer ara tema olarak” STÖ kapsamında tanınma engelleri” tanımlanmıştır. Bu temanın oluşmasında, STÖ kapsamında, sosyal uyum deneyimlerinde ifade edilen yanlış tanınma biçimlerinin görülmesi belirleyici olmuştur. Bu ara temanın oluşumunda yer alan alt temalar arasında yer alan” göçmen gereksinimlerini saptama “alt teması STÖ’lerin görev kapsamı içinde yer alan temel konu başlıkları arasındadır.

3.1.3.1. Göçmen Gereksinimlerini Saptama

Göçmenlere söz hakkı tanınması, sosyal uyum ile ilgili literatürde vurgulanan önemli bir ihtiyaca işaret ederken, çoğu kez bunun sağlanamadığı bildirilmektedir. Entegrasyon ve sosyal uyum kavramlarını ele çalışmaların, hem göçmen toplumun, hem de ev sahibi toplumun bir arada gereksinimleri tartışması ve bu doğrultuda sosyal uyum programlarının yapılmasını önermektedir. Sosyal uyum programlarının çoğunlukla tek tarafa odaklanarak, göçmenleri ele almasının yanı sıra, sosyal uyum içeriğinin toplumun çoğunluğunu oluşturan ev sahibi toplum

tarafından biçimlenmesi de eleştiri almaktadır. Göçmenlere söz hakkı tanınması, onların gerçek gereksinimlerinin doğru bir biçimde saptanabilmesi açısından önemlidir (Green, Visintin, Sarrasin ve Hewstone, 2020). Gereksinimlerin doğru saptanabilmesi, makro düzeyde göçmenlerin ele alınmasını gerekli kılarken, mikro düzeyde, özellikle STÖ çalışanları ile yararlanıcılar arasındaki etkileşim sürecinde gerçekleşiyor olmalıdır. Bu çalışmada, STÖ çalışanlarının yararlanıcılarla karşılıklı ilişkilerinde yaşadıkları deneyimlerinin olumlu tanınma biçimlerinden uzak kaldığı saptanmıştır. Bir STÖ çalışanı olan (S14) ün ifadesi, yararlanıcıların söz sahibi olmalarında engel olmamasına karşın bu yönde henüz bir sistem kurulamadığına işaret etmektedir. STÖ çalışanı (S16) ise, bu konuda tercümanlar aracılığı ile yararlanıcılar ile iletişime geçilerek ihtiyaçlarının sorulduğunu bildirmektedir. Diğer STÖ çalışanlarından (S10), yararlanıcıların ihtiyaçlarının belirlenmesinde kurumlar arasında farklılıklar olduğunu belirtirken, kişisel olarak ev ziyaretleri ve etkili gözlemler aracılığıyla vaka incelemeleri yapılmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. STÖ çalışanı olan (S1)'in çalıştığı ofiste, yararlanıcı ile birebir görüşmelerin yapıldığını belirttiği, (S3) ün ise, bazı yararlanıcıların taleplerinin zaman içinde doğru olmadığının görüldüğüne ve aynı kurum içinde farklı kişilerin farklı biçimde farklı gereksinimlere işaret edebildiğine dikkat çektiği görülmüştür. STÖ yararlanıcılarından (Y8) ve (Y7)'nin ise STÖ çalışanlarından karşılanmasını istedikleri taleplerin dikkate alınmadığına yönelik deneyimlerini aktardıkları ve bunların da yanlış bir tanınma tutumuna işaret ettiği görülmektedir.

.... Suriyelilerin devamlı olarak ihtiyaçlarını dile getireceği ya da fikirlerini paylaşabileceği ya da kendilerini var edebilecekleri alanlar çok geniş değil. Bunun önünde bir engel var diye söylemiyorum. Yani birçok toplum merkezi var, bir sürü STÖ'da bunu yapıyor ama orada Suriyeliler daha çok yararlanıcı pozisyonundalar, dolayısıyla Suriyelilerin kendi ihtiyaçlarını, taleplerini ya da fikirlerini paylaşabileceği daha yapısal platformların oluşturulması lazım.... (S14)

.... . İhtiyaçlarının ne olduğu soruluyor. Hani mesela diyoruz ki tercümanlar vasıtasıyla ki tercümanlar da gönüllü tabii ki. Mesela, bizden ne talep ediyorsun. Yani, o da diyor ki mesela ben diyelim ki gıdaya erişemiyorum diyor. O zaman gıda desteği de sunuluyor. Kira desteğine ihtiyacı var kira, psikolojik desteğe ihtiyacım var diyor mesela o zaman bu alanda çaba harcayan özellikle psikoloji yani nasıl söyleyeyim. Diğer derneklere yönlendiriyoruz. Yani derneğin açıkçası ihtiyaç listesi belirlenirken, iki tarafı düşünmeniz gerekiyor çünkü bir tarafta ihtiyaç talep eden bir mülteci pozisyonu. Diğer taraftan da bu taleplerin karşılanması yani gönüllüler

vasıtasıyla karşılanabilmesi için kendi gücünüz ölçüsünde ne yapabileceğinizi de gözetmeniz gerekiyor... tamamen gönüllülerin gıda, giyim ve maddi ne olursa olsun bağışlarıyla bir şekilde o ihtiyacı giderme noktasında aracılık ediyor.... (S16)

.... . aslında şu an çalıştığım kurumlarda bu ihtiyaçları saptama konusu kurumdan kuruma göre değişiyor ama genel olarak yapılan işte bundan üç yıl, dört yıl önceki ihtiyaç saptama şekli sokaklara çıkıyorsunuz, özellikle bu mültecilerin yoğun yaşadığı, geçici koruma altındaki insanların yoğun yaşadığı mahallelere gidiyorsunuz, anket yapılıyor. Kuruma geldikleri zaman dediğim gibi her kurumun ihtiyaç belirleme şeyi farklıdır. Bizdeki sistem daha önceki kurumlara kişiler geliyordu, biz onların kaydını alıyorduk, kayıt derken gizliliği ihmal etmemek adına resepsiyondaki arkadaşlar kişilerin adlarını ve telefon numaralarını alıyorlardı ve bu vaka yönetimine kişinin çok böyle kaba taslak bir nedir yani neler istiyorsunuz sorusu soruluyor, kaydediliyor. istenen talebe göre o şeye yönlendiriliyordu, o bölüme yönlendiriliyordu. O telefon numaralarıyla, isimler. Biz bu kişileri vaka ekibine yönlendiren kişilere biz daha sonra ulaşıyorduk, kişilere bir randevu veriliyor ve birebir özel görüşmeler yapılıyor ayrı odalarda. Bu görüşmelerde zaten hani her kurumun kendine göre kullandığı bir program var. Eğer ben bir vaka çalışanıysam orada iyi gözlem yapmam gerekiyor yani çünkü şöyle kişinin söyledikleri ile yaptıklarının uyumlu olması gerekiyor ya da az çok verdiği bilgilerin çelişmemesi gerekiyor. Vakanın önceliğini tespit etmek ve vakayı gözlemlemek açıkçası ve hani şöyle zaten sen onu yaptığın zaman vaka geldiği zaman kafanda bir rol haritası belirlemen gerekiyor. Ben bu kişiye nasıl yardımcı olurum kendi projem dâhilimde. ... Aslında bizim bundan üç yıl, dört yıl önceki kullandığımız yöntemler daha sağlıklıydı neden çünkü o zaman sokağa çıkma izinleri vardı ve biz her yere ulaşabiliyorduk. Yani biz kendimiz sokaklarda çıkıp ev ev dolaşıp ihtiyaçları belirliyorduk. Kurumlara hiç gelmeyen insanlar var. Yani kurumlara gelmekten korkan insanlar var. Kurumlara inanmayan insanlar var. Kendi canlı canlı gözleriyle gördükleri zaman, evlerinin durumunu gördüğünüzde her şey çok daha farklı oluyor. Yani aslında aradığınız birçok sorunun cevabı karşınızda oluyor.... (S10)

..... ofisimizde bireysel olarak değerlendirme yapılıyor. Yani şöyle her vaka için ayrı bir vaka değerlendirmesi yapılır ve risk düzeyi belirlenir ve diğer kişilerde öncelik belirlemesi yapılacağından daha çok vakanın risk düzeyi dikkate alınır,

hassas kodları dikkate alınır. Hassas kodlarda zaten Birleşmiş Milletlerin, UNHCR'in belirlediği hassas kod listesi var. Bizde o kod listesini kullanıyoruz. Onlarla birlikte ilerliyor süreç. Grup olarak değil.... . (S1)

..... Aslında kendilerinin bize müracaat ettiği ihtiyaçları bambaşka oluyor ama bizim ihtiyaç değerlendirmemiz tabii ki bambaşka oluyor çünkü genellikle maddi yardım, ya da bir sağlık ihtiyacına erişim ya da bir üçüncü ülkeye yerleşim olarak gelseler de aslında biz onların burada kayıt olmasının en önemli olduğunu biliyoruz. Diğer haklarına erişimleri için. İkincisi çocukların eğitime ulaşmalarının önemli olduğunu biliyoruz, diğer çocuk koruma faktörlerini önemsiyoruz. Bu yüzden bizim değerlendirme faktörlerimiz onların getirdiği ihtiyaçlardan farklı olabiliyor. Kesinlikle yani her projede çok farklı aile değerlendirme formları, ihtiyaç değerlendirme formları kullanılıyor ama birazcık tek tip aslında hepsi ve bizim sosyal inceleme raporlarından daha farklı. Bu yüzden çok fazla kişisel birazcık da değerlendirmelerine kalıyor yani bir uzmanın değerlendirmesi diğerinden farklı olabiliyor. Hatta bir görüşme bile diğerinden kısa sürüp, öbürü daha uzun sürebiliyor. Odaklandığınız noktalar daha farklı olabiliyor. Bu yüzden göçmenlerle görüşürken böyle bir değerlendirme, ölçüm geliştirilse çok iyi olur..... (S3)

..... İki tane derneğe gittim. Üç tane diyeyim XXXXX da sayarsak. Ben bir yere gidiyorum dil öğrenmek için, bana soruyorlar mesela senin Türkçen nasıl?. Mesela diyorum yazmayı bilmiyorum. Kayıt alıyorlar, derse giriyorum bu kadar yani. Dedim biraz önce öğretmenler öğrendin mi öğrenmedin mi fazla ilgilenmiyorlar. Umurlarında değil.... . (Y8)

.... Valla ilk önce ben ve kardeşlerim bizim amacımız okumak. Özellikle burada Türkiye'de. Ama fazla durumumuz iyi olmadığı için çok zor şartlarda yaşadık. Gittik kaç tane derneğe dedik bizim maddi durumumuz iyi değil. Okumak istiyoruz özellikle Türkçe. Kimse yardımcı olmadı maalesef. Yani herkes para istiyordu. Bazen mesela özel öğretmenler var. Onlar da istiyor mesela. O zamanlarda çok zor bir şekilde yaşadık. Bize maaş gelmiyor devletten. Benim tek istediğim şey öğrenmekti. Dili öğrenmek, sonra da okula gitmek. Ama çok zor şeyler yaşadım. YÖS sınavı. Onu öğrenmek için orada bir dernek var adı XXXX. Oraya gittim. Bizden ücret istediler. Ben maddi olarak güçlü olmadığım için müdürle konuştum. Dedim ki anlattım durumu. Adam kabul etmedi. Kitaplarını al bir daha gelme dedi.... (Y7)

Bu çalışmanın sonucunu destekleyen bir diğer çalışma, Ürdün’de yaşanan deneyimleri yansıtmaktadır. Ürdün’de, sığınmacılara yapılan insani yardım uygulamalarını, saha çalışmaları üzerinden değerlendiren bir çalışmada, saha çalışanlarının, sığınmacıların ihtiyaçlarını analiz yöntemlerinin başarılı olamaması nedeniyle yardımların doğru olarak aktarılamadığını göstermiştir. Bağlamlara ve uygulamalardaki standartlara ilişkin anlayış farklılıklarının verimli bir hizmet sağlanmasını engellediği bildirilirken bu gereksinimlerin doğru analizi için göçmenler ve donörlerle olan iletişimin önemli olduğu belirtilmektedir (Bondokji, 2016). Çalışmanın bu bulgusu, göç ve entegrasyon politikalarının günlük pratikte uygulayıcılarının, kendi değerleri doğrultusunda farklı hizmet sunumlarına evrilebildiğini düşündürmektedir ki bu durum da öznelararası yanlış tanınma biçiminin gerçekleştiğini düşündürebilmektedir. Çalışmanın katılımcısı (S14) ün ifade ettiğı gibi geçici koruma altındaki Suriyelilerin kendi seslerini duyurabilecekleri ortamların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Suriyeliler Barometresi, 2020 Raporu da benzer biçimde konuyu ele almakta ve politika önerileri arasında Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin politika geliştirme çalışmalarına aktif bir şekilde katılımlarının sağlanmasının önemini vurgulamıştır (Erdoğan, 2020, s, 283). Bu durum, geçici koruma altındaki Suriyelilerin kendi ihtiyaçlarını dile getirebilmelerine duyulan ihtiyacın makro düzeyde ele alındığına işaret etmektedir. Çalışmanın bu temasını oluşturan, diğer katılımcı ifadelerinde ise, Suriyelilerin gereksinimlerinin saptanmasında mikro düzeyde birçok açıdan farklı uygulamaların olduğuna işaret etmeleri önemli bulunmuştur. Birey olarak Suriyelilerin gereksinimlerinin ele alınmasında yaşanan yetersizliklerinde yanlış tanınma biçimine işaret edebileceğı açıktır. Çalışmanın katılımcılarından (Y7) ve (Y8)’in örnek olarak sunulan ifadeleri de bu görüşü desteklemekte ve yanlış bir tanınma biçiminin yaşandığını göstermektedir.

Göçmen ve mültecilerin gerçek gereksinimlerinin doğru saptanabilmesi özellikle BMMYK tarafından önemle ele alınmaktadır. Yapılan bir çalışmada da mültecilerle ev sahibi toplum arasında entegrasyonun geliştirilmesinde, ihtiyaçların doğru saptanmasına yönelik yeni bir yaklaşım ele alınmış. Bu bağlamda yeni bir gereksinim saptama stratejisi geliştirilerek, bütünsel bir model kullanılmıştır. Geliştirilen bu bütüncül modelin, her iki toplumun gereksinimlerini bir arada değerlendirerek, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir yapı sunduğı bildirilmiştir (Salas-Ruiz ve Diğ., 2022). Göçmenlerin sosyal uyumunda STÖ ve diğer paydaşların sürece nasıl katkı sundukları değerlendiren çalışmada temel gereksinimlerin belirlenmesinin önemi gösterilmektedir. (Karataş ve İncetahtacı Günel, 2019). Atasü-Topcuoğlu (2020) da hem kamu hem de sivil toplum bağlamında sosyal uyumun anlamının analizini önemli bulmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin ve yerel toplumun bir arada bütüncül olarak ele alınarak gerçek gereksinimlerinin doğru bir biçimde saptanması sosyal uyum açısından önemlidir. Bu durumun

bir tartışma sürecinin yaşanmasıyla daha sağlıklı tanınma pratiklerine doğru dönüşümü sağlayacağı düşünülebilir.

3.1.3.2. Proje Çalışması

Çalışmanın” STÖ kapsamında tanınma engelleri” olarak tanımlanan ara temasının oluşturulmasında yer alan alt temalardan biri de “proje çalışması”dır. Çalışmanın bu alt teması, katılımcıların sosyal uyum hizmetlerinin proje çalışmalarıyla sürdürüldüğüne ilişkin ifadelerine dayanmaktadır. Katılımcıların, projelerle yürütülen sosyal uyum hizmetlerini, Suriyeliler ile yerel toplum arasında sağlanmak istenen sosyal uyumu engelleyici olarak niteledikleri görülmüştür. Çalışmanın katılımcısı olan (S1), STÖ yararlanıcılarının talep etmesine karşın taleplerinin o anda yürütülen proje konusu dışında olması nedeniyle yararlanıcı ihtiyacının ele alınamadığını bildirmektedir. Diğer katılımcı (S10)’un ifadesi de benzer nitelikte olup, çalışan tarafından, yararlanıcılara proje kapsamında nelerin ele alınacağına bildirilerek uygulanabilecek faaliyetler üzerine sınır çizildiğine vurgu yapmaktadır. Bu iki örnek ifadede görüldüğü gibi, STÖ kapsamında yürütülen sosyal uyum programları projeler ile sürdürülmekte ve sadece proje içeriğine uygun hizmetler gerçekleştirilmektedir. Diğer bir STÖ çalışanı olan (S4) ‘ün belirttiği gibi projeler en fazla 6 ya da 9 ay kadar sürmektedir. Diğer bir çalışan olan (S5) de, yakın tarihte bitecek olan proje sonrası, yararlanıcıların gereksinimlerinin nasıl karşılanacağına ve sorunların ne olacağına ilişkin kaygılarını dile getirmektedir. STÖ çalışanı olan (S12) ise, yürütülen projelerin sosyal uyuma katkı anlamında yetersiz olduğunu belirtirken, diğer STÖ çalışanı olan (S7) de proje sürelerinin en fazla 1 yıl olduğunu ve farklı farklı projeler ile sürdürülebilir bir sosyal uyum çalışmasının yapılamadığını ifade etmiştir. STÖ çalışanlarının bazı örnek ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

..... Bir danışanım ilk kez kimliğini alıp uzun bir süreden sonra hastaneye başvurabilmiş. Şey diyor ben sadece ilacımı almak istiyorum diyor. Lütfen bunu alabileceğim kolay bir yöntem yok mu? Bir daha hastaneye gitmek istemiyorum diyor. Hastanede gitti anlaşılmadı yani. İnsanlar nasıl davrandı bilmiyorum ama bir daha sağlık hizmeti almak istemiyor mesela. Bana sadece ilacımı verin yeter diyor. Ben şimdi bu insanla nasıl çalışacağım? Ne çalışacağım şimdi ben bu insanla? Nasıl destek olacağım ya da? Daha önce hastanelere gidip konuşuyorduk önceki projede falan, işte hastaneye gidip sağlık hizmetine erişimde yaşanan engelleri daha böyle görünür kılmak için hemşirelere, doktorlara yönelik toplantılar yapıyorduk ama onlar proje hedefleri arasındaydı. Bu projenin hedefleri arasında böyle bir şey yok

bir hareket de yok. Sahada belki bu kişilerle yapılan çalışmalar arttırılmalı. Bizim yaptığımız korumaya da ihtiyaç var ama diğer kısımlar olmadıkça siz sağlık personeli ile çalışmadıktan sonra bu konuyla alakalı benim burada yapacaklarım çok daha hedefine ulaşmaz yani anlam bulmaz..... (S1)

.... . vaka yönetiminde ben kişiye elimden geldiğince kendini rahat hissettirtmeye çalışıyorum. Buna bir iş gözüyle değil de karşımdakinin proje dâhilinde problemini çözeceğinin güvenini veriyorum ona. Hani boş vaatlerde bulunmuyoruz çünkü bizim yapacağımız işler bellidir. Projemizde neler olduğu bellidir ve kişilere bunları anlatıyoruz.... . (S10)

.....ama bu projelerin sürekliliğine göre de değişir çünkü kimi proje olur 6 ay, 9 ay ve çıkar gider oradan kurum haliyle.... . (S4)

..... . Kamu ile sivil toplumun bu şekilde ilerlemesi gerekiyor ki ciddi çözümler bulunabilsin. Bizler sivil toplum çalışanları olarak elimizden geldiğince yardım da yapsak bizlerde bir kurum çalışaniyız ve süreli hizmet vermek zorundayız. Örnek vereyim benim projem bu temmuzun sonundan sonra bitecek ve o bölgedeki halk ne yapacağını şu anda üretmem lazım, kişileri bir yerlere yönlendirebilmem lazım çünkü çoğu kişi, binlerce kişi açıkta kalacak hizmet alma konusunda. Yani bu konuda kamu ile birlikte daha sıkı bir iş birlikteliği olsaydı kamuya yönlendirebilirim diyebilirdim. Projem bitiyor ama bir sivil toplum kuruluşu olarak elimizde var olan, projemizden destek alan yararlanıcılarımızın hizmet sağlayıcı siz olarak devam etmelisiniz diyebilmeliydim. Ama ne yazık ki bu şekilde ilerlemiyor..... (S5)

.... . Yani bundan önceki proje uyum projesiydi. Bana sorarsanız çok da işlevi olan bir proje değildi, çünkü biz ofiste sürekli etkinlik planlıyorduk ve bu etkinliklerin çoğu sosyal ve sanatsal faaliyetlerle ilgiliydi. İşte çok da kendi mesleğimi yaptığımı hissetmediğim bir alandı. Yani benim aklımdaki sosyal uyumun karşılığıyla bizim yaptığımız şey o değil. Uyum dediğiniz artık o topluma tamamen entegre olabilmek. Bütün hak ve hizmetlerden aktif bir şekilde yararlanabilmeleri ve o kişilerin burada da bir gelecek inşa edebiliyor olmalarıyla ilgiliydi benim uyumdan anladığım buydu. Ama biz sürekli sanatsal aktiviteler, işte seramik yapıyoruz, resim yapıyoruz, işte mum yapıyoruz bu etkinliklere hem Türk hem Suriyeli çeşitli uyruklardan kişilerinde katılmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Ama bu katılımcıların çoğu üniversite

öğrencisi ve zaten uyuma açık kişiler yani halktan belirli bir yaşın üstünde, ya da işte belirli bir eğitim seviyesinin altındaki kişiler asla değiller. Zaten bu tarz aktivitelere açık olan kişiler. Haliyle ben uyumla ilgili bir gerçek bir adım olduğunu düşünmüyorum. Suriyelilerin etkisi var mı? Benim şahsi bir gözlemim, kısa bir iş deneyimim olmasına rağmen Suriye uyruklu kişilerin diğer uyruklara göre daha kapalı, daha içe dönük, daha bu tarz etkinliklere katılmaktan kendini geri çeken kapalı bir toplum olduğu yönünde. Özellikle İranlılara ve Iraklılara göre..... (S12)

..... ihtiyaçlar sürekli değişiyor ve farklı projeler uygulanıyor ama bu projeler sonuç olarak belirli bir ihtiyacı kısa bir süreliğine, küçük bir bütçede çünkü normalde Türkiye'deki Suriyeli sayısına baktığımız zaman projeden faydalanan insanların sayısı belki şey gibidir, görülemeyecek kadar azdır. Siz bakmayın... Asıl yardım, asıl destek bence tamamen savunuculukla alakalı. Kişinin hakkını, haklarını daha doğrusu ses getirebilecek platformlarda savunmak gerekiyor. İşte bu meclise kadar kurumun bünyesi, gücü ile alakalı tabi ki küçük tartışma gruplarından, valilik toplantılarından, belediye toplantılarından ta meclise kadar taşınabilecek şeyler aslında bunlar. Ben bunların daha etki yarattığını ve geleceğe yönelik daha sürdürülebilir bir sonuç elde ettiğini düşünüyorum. Çünkü tamam bizim projelerde de sürdürülebilirlikler, bizim projeler dediğim yürüttüğümüz bu tarz projelerde de sürdürülebilirlik ana çerçevede tutuluyor ama maalesef hepsi sürdürülebilir olmuyor. Çünkü kişinin buna ihtiyacı belki on yıl sürecek ama benim projem iki yıl bittiğinde ne olacak kişi yine kendiyle baş başa kalacak. ama bazen yabancı kuruluşlar proje sürelerini kısa tutuyor. Şu an bile maksimum bir yıl. Ben bir yıldan daha uzun süren proje görmedim. Yani oluyor, sürüyor ama nasıl sürüyor. Proje bir yıl olarak başlıyor, her şey bir yıllık olarak planlıyorsunuz, ondan sonra diyorsunuz ki hadi altı ay daha ekleyelim, bir sene daha uzatalım falan, filan ama hiçbir kimse gelip de üç yıllık proje olsun da şöyle şöyle yapalım demiyor. hani oturup masaya sorunu daha uzun vadeli, kökünden daha etkili nasıl çözebiliriz diye bir plan yapamıyoruz. Yani ben şu anda elimde üç aylık bir proje var ya üç aylık proje. İki kişiyi alacağız, istihdam edeceğiz. Kişi neredeyim diyene kadar bir ay geçecek zaten. o kalan iki ayda ne yapacak yani ne bekliyorlar. Bu aslında şeyden kaynaklı dediğim gibi biraz fonların dağıtımında kullanılan kurallardan kaynaklı. Biraz da güvenle alakalı. Hala işte çok uzun vadeli projelerle alakalı güven sıkıntıları var..... (S7)

STÖ'ler kapsamında yürütülen sosyal uyum programlarının kısa süreli ve değişen içerikli projelerle yürütülmesi ve bu nedenlerle talep edilen ihtiyaçların karşılanamaması yanlış bir tanınma biçimi olarak değerlendirilmiştir. Tanınma teorisi bağlamında, tanınma biçimlerinden sevgi alanında beklenen bir tutum olan koruma ve gözetme anlamında eksik kalındığı görülmektedir. Bu eksiklik nedeniyle yararlanıcılarda özgüven eksikliğinin yaşanabileceği düşünülebilir. Bu nedenlerle, çalışmanın bu alt teması tanınma tutumları doğrultusunda ele alınarak değerlendirildiğinde, proje çalışmaları vasıtasıyla sosyal uyum hizmetinin yürütülmesinin yanlış tanınma biçimlerine neden olduğu söylenebilir.

STÖ'ler kapsamında sosyal uyum çalışmalarının projelere dayalı olarak sürdürülmesi, Özçürümez ve İçduygu'nun çalışmasında da sosyal uyum yönetişimi açısından ele alınmaktadır. Bu çalışmada da, STÖ'ler tarafından yürütülen projeler ele alınmış ve projelerin politika, uygulama ve yaşanan sorunların çözümüne ilişkin etkililiği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda ise, geçici ve sürdürülebilir nitelikten uzak proje çalışmalarının yapıldığı gösterilmiştir. Ayrıca, projelerle yürütülen çalışmaların politikalar geliştirme üzerine etki gösterecek nitelikte olmadıkları yönünde de değerlendirme yapıldığı görülmüştür. Yararlı bulunan projelerin ise, kısa süreleri nedeniyle sürdürülebilir olamadıkları ve projelerin yaygınlaşma açısından da eksik kaldığı gösterilmiştir. Bu çalışmada, projelere ilişkin bir diğer sorun alanı olarak ifade edilen önemli bir saptama ise projelerin yerel halkı kapsamıyor olmasıdır (Özçürümez ve İçduygu, 2020. s, 266-268).

Geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların sosyal uyum programlarının projeler ile yürütülmesi "Suriyeliler Barometresi, 2020 "raporunda da, ciddi bir sorun olarak ele alınmıştır. Bu raporda, özellikle, uluslararası kurumlar ve uluslararası STÖ'ler tarafından üretilen projelerin bir bütünlük oluşturmadığı yönünde değerlendirme yapılmıştır (Erdoğan, 2020. s, 280). Yapılan bir diğer çalışmada ise, Türkiye'de göçmenlere yönelik sosyal politikaların ve sosyal hizmetin Suriyeli sığınmacılarla ivme kazandığı ve göç yönetiminin bir sektöre dönüştüğü ifade edilmektedir. Yapılan çalışmalar STÖ'lerde proje bazlı yürütülen sosyal uyum çalışmalarının sürdürülebilirliği engellediği bildirilmektedir (Buz, 2021; Aygüler, Buz ve Güzel, 2020). Atasü Topçuoğlu ise, sosyal uyum çalışmalarının STÖ'lerin projeleri ile yürütülüyor hale geldiğine dikkat çekmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2020). Sosyal uyum çalışmalarının STÖ'ler kapsamında projelerle yürütülüyor olması birbirinden farklı konu ve farklı hedef gruplarını ele alan çalışmalar olması açısından sosyal uyum yönünden engelleyici bir durum olarak ele alınabilir. Bunun yanında projelerin, kısa süreli çalışmalar olmasının da sosyal uyum çalışmalarında kopukluğa neden olabileceği düşünülmektedir. Tanınma tutumları bağlamında değerlendirildiğinde, bu

durumların STÖ yararlanıcısı olan bireylerin talepleri ve gereksinimlerinin zaman zaman kesintiye uğramasını ve onların birey olarak kabul görme anlamında sıkıntı yaşamalarına neden olabilecektir. Ayrıca, tanınma alanlarından sevgi boyutunda, yararlanıcının iyiliğinin düşünülmesi, korunması ve gözetilmesinde de yaşanacak eksiklik yanlış bir tanınma biçimi olarak değerlendirilmiştir.

3.1.3.3. Çalışanlarda Tükenmişlik

Çalışmanın” STÖ kapsamında tanınma engelleri” olarak tanımlanan ara temasını oluşturan bir başka alt tema ise “çalışanlarda tükenmişlik” başlığı ile tanımlanmıştır. Çalışanlarda tükenmişlik alt teması, STÖ çalışanlarının ifadelerinde yer alan duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır. Çalışmanın katılımcısı olan (S1) ‘in ifadesinde görüldüğü gibi, bir STÖ çalışanı olarak yaşadığı hayal kırıklığını dile getirmektedir. Bu hayal kırıklığı, aynı ortamda birlikte çalıştığı, kişilerde gördüğü ve hem STÖ hem de görevlinin meslek misyonuna uymayan etik dışı davranışlara karşı duyduğu tepkiyi yansıtmaktadır. Bu bağlamda (S1) ‘in tepkisi yararlanıcılara uygulanan yanlış tanınma biçimlerine verdiği duygusal bir yanıt olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda (S1) ‘in kendisi ile ilişkisi çerçevesinde, kendini çaresiz ve tükenmiş olarak hissetmesi öznel arası ilişkide yararlanıcılar açısından yanlış/eksik tanınma biçimi olarak değerlendirilebilecektir. Çünkü, çalışmada bu duygunun yaşanması, yaptığı göreve ilişkin olumsuz duyguları yansıtmakta ve çalışan birey olarak kendini gerçekleştirmesine engel olabilecektir. Diğer örnek ifade, STÖ çalışanı olan (S9) ‘a aittir. Katılımcı (S9) da ifadesinde, sığınmacıların acı yaşam deneyimlerinin çalışanlar üzerinde yüklediği ağır duygusal yük karşısında, onların duydukları çaresizliği dile getirmektedir. Suriye’de yaşanan iç savaştan kaçanların bir başka deyişle zorunlu göç deneyimi yaşayan Suriyelilerin acı hikâyelerinin olduğu ve bu nedenle hem çalışanlarda hem de yararlanıcılarda yoğun duyguların yaşandığı düşünülmelidir. Aşağıda sunulan, STÖ çalışanlarının ifadelerinden yaşanan kronik stresin nasıl algılandığı izlenebilmektedir.

..... Kurumların çok fazla insan gücüne ihtiyacı var ve normalde sivil toplumda çalışmayacak insanlar bile bir şekilde bu alana girmiş ve para kazanmış oldu. Ama buradaki sivil toplum ruhunun zedelendiğini düşünüyorum. Bu şekilde olmasıyla birlikte. Daha önce sivil toplum ruhu nasıldı bilmiyorum ama benim kafamda sivil toplum denildiğinde böyle hak temelli oluşan insanların özgürleşmesiyle ilgili kavramlar geçiyordu. Daha böyle birbirine insanların saygılı olduğu ortamlar. Bunun yitirildiğini düşünüyorum bu alanda çalışanların. Belki de bu alana katılacak olan kişilerin daha iyi seçiliyor olması faydalı olabilir diye düşünüyorum. Çünkü

şöyle örnekler var bu alanda çalışıp zenofobik hareketler sergileyen çok insan var. Benim eski iş yerimde de vardı. Şu anda da var yani burada çalışıp gitsinler. Kişiye şöyle yorum yapan var, yaşanan bir olay. Sürekli gidip gelen bir danışan ve birazcık yoruyor. İletişimde çok fazla diretici böyle. Konuştuk çıktı, gitti. Sonra geri gelmiş, tercüman arkadaşına beni Avrupa'ya gönderir misiniz demiş. Ama buradaki tercüman arkadaşın tepkisi ne olmuş, sinirlenmiş birde çok direten bir danışan dedim ya. Tekrar gidip gelmesine sinirlenmiş. Demiştir ki Avrupa seni ne yapsın? Sen okuma yazma bile bilmiyorsun. Yani ne oluyor arkadaş? Ne yapıyoruz? Ve benim çalıştığım ortamda oluyor bu ve ben bir şeyde yapamıyorum. Tek başıma bir şey yapamam çünkü bu şekilde düşünen arkadaşlar çoğunlukta bile olabilir. Yani ben azınlıkta bile kalabiliyor olabilirim. Yani ister mülteci olsun, ister başka bir insan olsun. İnsandır yani. Bir insanla nasıl konuşman gerekiyorsa onları dikkate alıp konuşursun mantığıyla hareket etmen gerekir. Ben burada çaresiz hissettiğim çok oluyor. Yaptığım işte böyle çok minicik, yaptığım iş tabii ki kişi için işe yarıyor. Randevu almış olmak ya da medikal yardım yapmış olmak falan ama bunlar büyük çözümsüzlüklerin içinde bulunan çözüm yöntemleri aslında. Aslında olması gereken bu değil. Bu işte bir anormallik var. Yaptığım işi çok faydalı buluyorum aslında bir yandan ama anlamlı bulmakta zorlanıyorum çünkü aşırı yokluk içerisindeyiz gibi hissediyorum. Varlık içerisinde yokluk yaşıyoruz hatta. Bunu fonlar açısından düşünürsem varlık içerisinde bir yokluk yaşıyoruz. Buda mültecilere olan bakış açısından kaynaklı diye düşünüyorum. Yani bu insanların yönetim olarak ta istismar edildiklerini düşünüyorum.... (S1)

.... . böyle zaman zaman bizim wellbeing çalışmalarımız oluyor alanda çalışan personel için. Benim için de çok ihtiyaç duyduğum çalışmalar bunlar çünkü birebir insan hikayelerini dinlemek ve bu hikayelerin mutlaka bir yerlerinde başka insanların, başka politikaların, hükümetlerin, devletlerin bazen kültürlerin bir şekilde suçu olduğunu, hatası olduğunu ve bunun ceremesini çekenlerin olduğunu görmek. Hemen müdahale edememek veya hemen müdahalenin köklü bir değişime sebep olmaması insanda sürekli çaresizlik ve açıkçası benim üzerimdeki etkisi ruhsal anlamda ağır. Gözlemimi sorarsanız da pek çok arkadaşım içinde bu böyle. Çünkü bu alan biraz da şey, bir bankacı gibi maaşımı alıyorum, çalışıyorum diyebileceğiniz bir alan değil. Böyle çalışmayı denerseniz de yani buna da bir şey diyemeyeceğim çünkü belki bu da profesyonel bakış açısidir birileri için. Ama böyle çalışmayı denerseniz alana katkınız olmaz. İnsanlara katkınız olmaz. Aksi halde de ama her

seferinde her duyduğunuz hikâyede kendinizden bir şey verdiğinizi düşünüyorum. Daha doğrusu kendinize bir şey aldığınızı düşünüyorum. Bir yük her zaman. Bu anlamda kesinlikle ruhsal olarak bu tükenmişlik sendromu hep konuşulur ya bununla karşılaştığımızı düşünüyorum.... . (S9)

..... Bunun ilk başta psikolojik etkileri biraz daha ağırdı ve bu konuda ikincil travma çok ön planda danışmanlarda, tercümanlarda. Bu konuda kurumsal olarak destek aldığımız zamanlarda oldu bir psikologdan. Ki illa son noktada bir destek almaya gerek yok. Personel toplantıları işte ... yapılan veya bizim ofiste yaptığımız yani bir grup çalışması, bir etkinlik, mesai sonrası etkinlik vesaire bunlarla birbirimize destek olarak bu tabi ki bu süreci biraz daha farkına vararak yürütmeye çalıştık. Sonrasında bunların da etkisini gördük tabi ki. Ama yine de her gelen vaka kendi özelinde zor ve bizi de etkiliyor üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin. Bu konuda destek almaya da devam ediyoruz doğrudan.... . (S2).

STÖ çalışanlarının tükenmişlik yaşadıklarına ilişkin ifadeleri, özellikle bu alanda çalışanlarda yaygın görülen bir duruma işaret etmektedir. Tükenmişlik, çalışanın yürüttüğü mesleki aktivitede, yaşanan uzun süreli strese verdiği tepki olarak ele alınmaktadır (Bianchi, Schonfeld ve Laurent, 2015). Tükenmişlik durumunda, duygusal alanda çökkünlük, duyarsızlık ve mesleki anlamda da yetersizlik duygusunun yaşandığı bildirilmektedir (Ebren, Demircioğlu ve Çırakoğlu, 2022). Çalışanın enerjisinin düşmesiyle gözlemlenen motivasyon kaybının yanı sıra çalışanda özgüven eksikliğinin de görüldüğü bildirilmektedir (Bianchi, Schonfeld ve Laurent, 2015). Göçmen ve mülteciler ile çalışanların yoğun stres altında oldukları bilinmekte ve çalışanların tükenmişlik hissi yaşadıkları çalışmalarda gösterilmektedir (Lopes Cardozo ve Diğ., 2012; Eriksson ve Diğ., 2013; Carpar ve Goktuna Yaylaci, 2022). Yapılan bir diğer çalışmada da, tükenmişlik durumunun yaşanmasının, çalışanın iyilik halini olumsuz yönde etkilediği bildirilmektedir (Chatzea ve Diğ., 2018).

Araştırmanın” çalışanlarda tükenmişlik” olarak tanımlanan temasının, tanınma tutumları açısından değerlendirilmesi sonucunda ise, çalışanlarda görülen tükenmişlik durumunun, STÖ çalışanları ile yararlanıcılar arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkileyeceği açıkça gözükmemektedir. Çalışanlarda görülen tükenmişlik durumunun yol açtığı sorunlar arasında çalışanlar arasında işine karşı duyarsızlaşma ve ilgi azlığı gözlemlenebilmektedir. Honneth’in teorisinde bireylerarası tanınma gereksinimlerinin olumlu yönde tamamlanabilmesi için, sevgi, hak ve dayanışma alanlarında olumlu tanınma biçimlerinin yaşanması gereklidir. Tanınmanın,

sevgi, hak ve dayanışma alanlarında gerçekleşmesi ile bireyin kazandığı, özgüven, özsaygı ve öz değer durumu bireyselleşme açısından önemli bulunmaktadır. Çalışanların, tükenmişlik duygusu yaşamaları yararlanıcılara karşı tanınma tutumlarında eksiklikler yaşanabildiğine işaret etmektedir. Tanınma teorisi bağlamında tanınma gereksinimi duyan sadece STÖ yararlanıcıları olmamakta ve çalışanlar da tanınma gereksinimi için mücadele etmektedir. Çalışanın kendisi ile ilişkisinin olumlu olmaması karşılıklı iletişimde yararlanıcı açısından da ele alındığında, yararlanıcının kendisini değerli görmesine olan olumsuz etkisi göz ardı edilmemelidir (Honneth, 2015, s, 21-215). Bu nedenle STÖ çalışanlarının iyilik halinin yüksek olmasının sosyal uyum çalışmalarında önemli olduğu söylenebilir. Lübnan’da, sığınmacılara hizmet götüren sosyal çalışmacıların zorluklarla başa çıkabilmelerinde ve çalışmalarını sürdürebilmelerinde; dini inançlarından, ekip çalışmasından ve insanlığa olan inançlarından güç aldıkları gösterilmiştir (Hagues ve Diğ., 2021).

Sığınmacılarla sahada çalışan, vaka çalışmacılarının ele alındığı diğer bir makalede, İngiltere’de hükümetin yaptığı reformlarla, yasal yardım sağlayıcıların finansmanını sonlandırdığı ve bu durumun sığınmacılara yasal yardım sunan saha çalışmacılarını etkilediği bildirilmektedir. Vaka çalışanlarının bu hizmeti sürdürmelerinde öncelikli motivasyonlarının kişisel merhamet duygularından kaynaklandığı ve bu duygusallık ve özverinin ise onların politikalarla ters düşmelerine neden olduğu bildirilmektedir. Sığınmacılara verilen hukuki desteğin duygusal yoğunluğunun ise vaka çalışanlarını daha formel içerikli görevlere yönelttiği belirtilmektedir (James ve Killick, 2012). ABD’de, mülteci politikalarındaki 2014’ten 2018’e kadar yapılan değişikliklerin kar amacı gütmeyen kuruluşlarda çalışan hizmet sağlayıcılarının, iyilik halina etkisinin ele alındığı çalışmada, Trump Yönetiminin, mültecilerle ilgili getirdiği yasakların belirleyici olduğu politikaların ve olumsuz siyasi söylemin hizmet sunumu üzerinde öngörülemez bir yapı oluşturmalarının, çalışanlar tarafından iyilik durumlarını olumsuz etkileyen bir etken olarak belirtildiği bilgimize sunulmuştur. Çalışanların duygusal iyilik halinin olumsuz yönde etkilendiği ayrıca stres, öfke, üzüntü, umutsuzluk, depresyon, çaresizlik ve tükenmişlik yaşadıkları ifade edilmektedir. Bu çalışmada, olumsuz siyasi söylemin, hizmet sağlayıcıların profesyonel kimliklerini ve kişisel ilişkilerini etkilediği de bildirilmektedir (Wathen, Decker ve Weishar, 2021).

3.1.3.4. Dil Engeli

Çalışmanın, ”STÖ kapsamında tanınma engelleri” olarak tanımlanan ara temasının oluşturulmasında yer alan bir diğer alt tema ise “dil engeli” dir. Bu alt tema STÖ çalışanı

katılımcıların sosyal uyum deneyimlerini aktardıkları ifadelerinde çok yoğun olarak yer almaktadır. Bir STÖ çalışanı olan (S3)'ün ifadesinde görüldüğü gibi, yararlanıcı ile çalışanın ortak dilde iletişim kuramadıkları için zorunlu olarak aldıkları tercüman yardımının daha farklı iletişim sorunlarına neden olabildiği belirtilmektedir. Çalışmanın diğer bir katılımcısı olan (S8) ise, tercüman aracılığıyla yapılan iletişimin yararlanıcıyı devre dışında bıraktığını saptamakta ve yararlanıcı ile kurulan iletişimin bozulduğunu ifade etmektedir. STÖ yararlanıcısı olan (Y11)'in ifadesinde de dil sorunu ele alınmakta ve dil probleminin çözümü için çok çaba sarf ettiği ve bu konuda beklediği yardımı alamadığı için kendi çabasıyla dil becerisini geliştirdiği aktarılmaktadır. Diğer bir STÖ yararlanıcısı olan (Y9) ise, kendi çabası ile dil öğrenmeye başladığını ve bu durumun toplumsal katılımı üzerine olumlu etkisini yaşayarak gördüğünü paylaşması önemlidir. Aşağıda, çalışma katılımcılarının dil engeli ile ilgili yapmış oldukları tanımlamalara ilişkin ifadeleri sunulmaktadır.

..... . Kesinlikle birinin dilini anlamamak çok zor. Yani onu anlayabiliyorum, çünkü ben o görüşmede tercüman eşliğinde görüşme yapan uzmanlara da süpervizyon anlamında da dâhil olup uzaktan dinledim vesaire. Ve gerçekten benim anladıklarım, tercümanın çevirdikleri arasında dağlar var. Zaten bilgiyi hakikaten zor alabiliyorlar. Ya da tercümanlar bazen uzmanın rolüne girip alıp götürebiliyor görüşmeyi. Orada uzman kendi yetkinliğini sorguluyor falan. Zor ama işte kendini geliştirmeye istekli olanlar daha açık iletişim kuruyor tercümanlarla. Oluyor. Zaten çok tüketilen bir alan bu bizim için göç. Bu yüzden uzmanları tercüman anlamında desteklemek lazım.... ve dil birliği şaşırtıcı derecede şöyle oluyor mesela bir uzman arkadaşım ki kendisi kesinlikle bütün uzman niteliklerine sahip, güzel görüşmesini yapıyor ama ben Arapça konuştuğum için o odada es kaza bulundıysam, geldiysem o müracaatçı benim Arapça bildiğimi biliyor ya hemen bana dönüp anlatmaya başlıyor. Tercümanla iletişim kuran uzmanı bırakıp, benim onu anlayacağımı düşünüyor. Zaten orada tercüman var, tercüman direk olarak aktarıyor diğer uzmana ama benimle iletişim kurmayı tercih ediyor ya da o kişi onun bir şekilde istediği yönde değilse hızlıca istediğini alamamışsa diyeyim, hızlıca bana gelip sen beni anlarsın. Aslında onun da yanında Arapça tercüman vardı ama çok etkiliyor dil gerçekten. (S3)

..... tercümanla konuşan meslektaşlarımızda yaşıyor bunu. Tercümanla çalışmak bu arada apayrı bir yetenek gerektiriyor. Bence zor. O konuda da artık eğitime falan alınıyor artık. Tercümene bakıp konuşmak, tercümandan dinlemek her şeyi, o

insanın yüzüne hiç bakmamak. Zaten orada değil ilgi, sevgi, direk iletişim bile kurulmamış oluyor... (S8)

.... . Daha önce beş, altı yıl önce Türkiye'ye ilk geldiğimiz birinci sene işte bir STÖ'ya gittim. Türkçe dili kursuna yazılmak için. Oraya gittim yazıldım. Ondan sonra biz sana haber veririz dediler. Ben de bekliyordum onların haber vermesini. Bekleye, bekleye biraz bekledim bir iki, üç ay ondan sonra tekrar onların yanına gittim bizi ne zaman arayacaksınız ki? Ne zaman başlayacağız? Ne zaman öğreneceğim? Ben işte buraya ilk geldiğimde Türkçe dili çok sevdim, öğrenmek istedim ve hızlı bir şekilde öğrenmek istedim. Onun için aynı zamanda kendim uğraşmaya başladım. Biraz internetten, biraz tanıştığım mahallede birkaç arkadaş vardı. Aynı zamanda pazarda çalıştım. Pazarcılıkta çalışırken oradan biraz geliştirdim Türkçemi. Oradan işte biri geliyor, biri gidiyor . Şu ne kadar ? Bu ne kadar? Falan filan oradan biraz öğrenmeye başladım. Oradan biraz öğrendim. Arkadaştan biraz öğrendim. Öyle yani başladım öğrenmeye... Ben aynı zamanda dedim ki belki binlerce kişi benim gibi kayıt olmuştur, belki sıram gelir diye işte bekledim, bekledim. En son iki sene sonra, üç sene sonra zaten okula başladım.... . (Y11)

.... . Toplumla barışık yaşamayı öğrendim. Dil Öğrenince. . Ama hala devlet dairelerindeki iletişimlerimiz, dilekçelerimiz, dilekçe vermek veya hak aramak gibi mesela ben ruhsat alırken altı ay pandemi sürecinde dokuz ayda teminatı geri alamadım. Depozitoyu. Daha hala birine STÖ çalışanına bağımlıyım. Türkçe konuşmadığımız için (Y9)

STÖ'ler kapsamında çalışanlarla yararlanıcılar arasında bulunan dil engeli, hem sosyal uyum için verilen hizmetin günlük pratiğini olumsuz yönde etkileyebilecek, hem de bu engel tanınma olanağını tümünden ortadan kaldırarak tanınma sorununa yol açabilecektir. Bu nedenle dil sorunu hem tanınma açısından hem de sosyal uyum çalışmalarının devamlılığı ve etkinliği açısından engelleyici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Göçmenlerin ev sahibi topluma dahil olabilmelerinde dil bilmenin önemi vurgulanırken topluma dahil olmanın da iyilik halini yükselttiği belirtilmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2019 a ; Karataş, Tılıç, Atasü-Topçuoğlu, ve Demir, 2014 ; Buz, 2021).

Papadopoulou'nun çalışmasında, ülkesini terk etmek zorunda kalan bir bireyin ev sahibi toplum içerisinde karşılaşacağı ilk zorluklardan birinin, o ülkenin anadilinin öğrenilmesi olduğu belirtilmektedir. Ev sahibi toplumun kullandığı dilin bilinmesinin ise, istihdama ulaşmak, temel ihtiyaçların karşılanması ve ev sahibi ülkenin halkıyla iletişim kurulabilmesi gibi pek çok açıdan önemli olduğu belirtilmiştir. Yunanistan'da bulunan Afgan göçmenlerin ele alındığı bu çalışmada, Yunan dilini öğrenmeye karşı isteksiz olan sığınmacıların, isteksizliğinin temel sebebinin Yunanistan'ı diğer Avrupa ülkelerine ulaşmak için bir geçiş noktası olarak görmeleri olduğu ve Yunanca öğrenmek için yüksek bir motivasyona sahip olanların ise Yunanistan'da kalmayı planlayanlardan oluştuğu gösterilmiştir (Mogli ve Papadopoulou, 2018).

Kate Hammer'ın sosyo-kültürel entegrasyon ile göçmenlerin ev sahibi ülkenin diline hakimiyetleri arasındaki ilişkiye değindiği araştırma makalesinde, İngiltere'de ikamet eden Polonyalı göçmenler ele alınmış ve kültürleşme ilişkisinin göç sonrasında, göç edilen ülkenin dilinin öğrenilmesi ile güçlü bir ilişkisinin olduğu gösterilmiştir (Hammer, 2017). Hollanda'daki sığınmacıların ikinci dile yetkinliklerinin etken faktörlerini ele alan çalışmada; göç öncesinde kendi ülkesinde eğitim görmeyen, kendi ülkesinin belli başlı büyük şehirlerinden birinden gelmenin ve ev sahibi ülkeye erken bir yaşta göç etmenin, ev sahibi ülkenin dilinin okunması ve konuşulmasında etkili olduğu gösterilmiştir (Van Tubergen, 2010). Hollanda'daki genç sığınmacıların sosyal uyum ve dil öğrenimleri üzerine söylemlerin, politikaların ve programların etkisinin incelendiği bir araştırma makalesinde ise, göçmenlerin maruz kaldığı olumsuz siyasal ve kamusal söylemlerin de göçmenlerin uyumu üzerindeki olumsuz etkisi belirtilmiştir. Dışlayıcı tepkilere ve saygısız davranışlara maruz kalmanın dil üzerindeki hâkimiyetleri artırdığı dile getirilmiş. Artan dil hâkimiyetinin ise, Hollanda'nın yerel halkı ile yakın ilişkiler kurulmasında tek başına bir etkisinin olmadığı, kısıtlayıcı uyum programlarının ve olumsuz söylemlerin bu süreci baltaladığı açıklanmıştır (Pozzo ve Nerghe, 2020).

Göçle geline ülke dilinin, ikinci bir dile hâkimiyet açısından, sosyal ve bireysel faktörlerle incelendiği bir çalışmada, hedeflenen dilin öğrenilmesinin, toplumla etkileşim kurulması ve bunun olanaklarının artış göstermesinde etkili olduğu gösterilmiştir. Göçmen için dilin öğrenilmesinin ise kendine olan güveni artırdığı ifade edilirken, bu noktada, yaşanan kültürleşme korkusunun ise, entegrasyon motivasyonunu azalttığı gösterilmektedir (Clement, Gardner ve Smythe, 1980). İngiltere'deki sığınmacıların İngilizce dilini öğrenmeleri ve o dile hâkimiyetlerinin incelendiği bir diğer çalışmada, göç sürecinden sonraki dört yıl ve daha fazla süre içerisinde dil yetersizliği içinde olan ve bu nedenle başkasına bağımlı yaşayan ve toplumdan dışlanma riski olan sığınmacılar ele alınmıştır. Çalışma sonucunda, sığınmacıların zorunlu bir

şekilde yerlerinden edildikleri için yüksek oranda kaygı ve stres duygularıyla mücadele ettikleri için dil eğitimine sıcak bakmadıkları vurgulanmıştır (Morrice ve Diğ., 2021). Sığınmacıların yeni geldikleri topluma uyumu için dil eğitimi programına alınmalarının gerekliliği vurgulanmakta ve bunun, ev sahibi topluma katılımlarının sağlanmasına olumlu katkısı olduğu belirtilmektedir. Araştırmanın sonuçlarında, göç öncesinde şiddet içeren travmatik olaylara maruz kalan sığınmacıların yabancı dili öğrenmek için daha az motivasyona sahip oldukları gösterilmiştir. Benzer biçimde, barınacak yer yokluğu, sağlık olanaklarına erişimde eksiklik ve yetersiz beslenme gibi temel yoksunluk durumlarının dil eğitimi üzerine olumsuz etkisi olduğu belirtilmiştir (Iversen, Sveaass ve Morken, 2014). Sığınmacıların sosyal uyumunda, yaşanmış travmaların etkisinin Almanya’da Suriyeli sığınmacılar örneği üzerinden analiz edildiği çalışmada ise, travma deneyimlerinin bilişsel-kültürel uyum ve dil öğrenimi üzerine olumlu etkileri gösterilmiştir (Hunkler ve Khoureshed, 2019). Kanada’daki Asyalı sığınmacıların yeni geldikleri ülkenin dilini öğrenme süreçlerinin analiz edildiği çalışmada ise, yeniden yerleştikleri ülkede sığınmacıların en hızlı gelişmeyi ilk geldikleri yıllarda sağladıkları, göç öncesi dönemde elde edilmiş kazanımların da İngilizce diline olan hâkimiyet üzerinde etkili olduğu ve ayrıca dil öğreniminde ev sahibi ülkenin de sorumluluk taşıdığına ışık tutulmuştur (Hou ve Beiser, 2006).Avustralya’daki Bosnalı göçmenlerin kimlikleri ve sosyal içerilmelerinin incelendiği çalışmada, son zamanlarda Boşnakların Avustralya’ya yerleşen göçmen grupları içerisinde en büyük grubu oluşturduğu belirtilmiştir. Boşnak göçmenlerin beyaz tenli ve Avrupalı olmalarının, onların göç edilen toplumda fark edilmelerini güçleştirdiği ve bu durumun ise, onların sosyal içerilmesini kolaylaştırdığı ifade edilmiştir. Buna rağmen, iş bulma sürecinde ve kültürlenme aşamasında dil bariyerinin ortaya çıkmasıyla yaşanan farklılığın toplumdan dışlanmaya neden olduğu vurgulanmıştır (Colic-Peisker, 2005).

Göç edilen ülke toplumu ile göçmenin ortak dil ile iletişiminin mümkün olmadığı durumlarda zorunlu olarak tercümanlık hizmeti alınmaktadır. Yunanistan’da göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimlerindeki engellerin ele alındığı çalışmada, en önemli engelin tercüman ve kültürel aracılardan yetersizliği olduğu vurgulanmaktadır (Joseph ve diğerleri, 2018). Kadın göçmenlerin sosyal uyumunda, dil bilmenin nasıl aracı bir rol üstlendiğini ele alan bir çalışmada, kadınların dil becerisinin istihdama erişimde önemli bir kriter olduğu ortaya çıkarılmıştır (Butorac, 2014). Tanınma teorisi bağlamında, çalışmanın “dil engeli” olarak tanımlanan teması değerlendirildiğinde de sosyal uyum çalışmalarına ilişkin deneyimlerde bu durum bir yanlış tanınma biçimi olarak değerlendirilebilmektedir.

3.1.3.5. Kültürel Farklılık Engeli

Çalışmanın” STÖ kapsamında tanınma engelleri” temasının oluşturulmasında yer alan bir diğer alt tema ise “kültürel farklılık engeli” dir. STÖ çalışanı bir katılımcı olan (S3)’ün ifadesinde, farkında olunmadan gerçekleşen ancak olumsuz sonuçlara yol açabileceği için hem sosyal uyumu bozan hem de olumsuz tanınma biçimine örnek olan bir deneyim olarak sunulmaktadır. Diğer bir katılımcının ifadesinde ise, yararlanıcıların farklı bir kültürel yapıya sahip olmasına ilişkin çalışanların sahip olduğu kaygı dile getirilmektedir. Katılımcıların örnek ifadelerinden de görüldüğü gibi, STÖ çalışanlarının Suriyeli mültecilerin farklı kültüre sahip olduklarına ilişkin algıları bulunmaktadır. STÖ çalışanı olan (S3) ve (S12) ifadelerinde yararlanıcıların birey olarak tanınma gereksiniminin duygusal ilgi, hak ve dayanışma alanlarında eksik olarak yaşandığı belirtilmektedir. Honneth, tanınma teorisinde, grup olarak kültürel kimlik yapısını ele almak yerine, tanıma eylemini, bireye odaklanarak bireyselleşmenin desteklenmesi önemsenmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın teması ele alındığında her iki örnek ifadede sunulan deneyimlerin yararlanıcıların bireyselleşebilmelerinin desteklenmesi yönünde eksiklik taşıdığı söylenebilir. Bu nedenle çalışmanın bu alt teması bir yanlış tanınma biçimi olarak ele alınmıştır.

..... Bir arkadaş ısrar etmiş etkinlikte, diğer kadınların arasında o kadına yani çekil, ne olacak falan, sen çok güzel el işini yapıyorsun, o işinle falan, neyse fotoğraflandı, donöre sergide kullanılacak falan eşi bunu öğrendi ve onların bunu kullandığını, geldikleri köyde Suriye’den bir kadının fotoğraflanması ahlaksızlık sebebiymiş ve eşiyle boşanma seviyesine geldiler. Bu fotoğraf bulundu, Ankara’dan kaldırıldı mesela çok ciddi sorunlar yaşandı. Mesela kadın sadece oradan hizmet aldığı için aslında direkt olarak o sorunu yaşayacağını söyleyemedi, çünkü mahcubiyetten ben buradan hizmet alıyorum, yok çekmeyin diyemedi çok net... (S3)

.....işte o kültürel yapıyla ilgili diyeceğim. Onlar için de bu aile planlaması ile ilgili durumun farklı bir şey olduğunu farkındayım ama belki de onların yararına olacaktır diye düşünerekten... yine de bu seçeneği sunmaya çalışıyorum..... Eğer o yakınlığa gelebildiysek, iletişim seviyesindeyse genelinde kendi içlerindeki kültürü anlamaya çalışarak ilerlemeye çalışıyorum ama bu böyle her zaman yapılmıyor, o zaman ele alınamıyor..... (S12)

Çalışmanın “kültürel farklılık engeli” olarak tanımlanan teması, STÖ çalışanlarının Suriyelilere ilişkin düşüncelerinin onların sahip oldukları farklılıklara dayanıyor olduğunu göstermesi

açısından önemlidir. Bu algı, toplumda yaşanan genel algının bir yansıması başka bir deyişle genelleştirilmiş ötekinin etkisi ile doğal olarak kabul görmüş bir düşünce yapısı olarak tanımlanabilir. Honneth'e göre, genelleştirilmiş öteki, bireylerin toplumun tutumlarını içselleştirmesidir. Türkiye'ye sığınan ve geçici koruma altına alınan Suriyelilerin ele alındığı, Suriyeliler Barometresi (2020) raporunda da, Türk toplumunun Suriyeliler ile aralarına kültürel mesafe koyduğu, kültürel olarak Suriyelilere benzemiyoruz görüşünü benimseyenlerin oranının %77.6 olduğu ve bu oranın sınır illerimizde %83.4'e çıktığı bildirilmektedir (Erdoğan, 2020, s. 260). Yapılan çalışmalarda Suriyeli öğrencilerin farklı kültürde yaşadıkları problemlerle mücadele edebilmeleri için gereksinimlerinin ele alınmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Karataş ve Baloğlu, 2018; Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018). Yunanistan'da göçmenlerle çalışan STÖ'lere bağlı ruh sağlığı personeli ile yapılan bir çalışmada; alanda çalışan personelin göçmenlerin ruh sağlığı ile ilgili hizmette her türlü kültürel farklılığa karşı görevlerini büyük bir özveriyle sürdürdükleri ve STÖ'lerin göçmen ruh sağlığı alanında verimli çalışmalar ortaya koyduğu gösterilmiştir (Bouki ve diğerleri, 2020). Kuzey Sudan kökenli Avusturalyalıların, tanınmama ve saygısızlık deneyimlerinin irdelendiği bir araştırma çalışmasında, toplum içinde istihdam olanaklarına erişim engellerinin, kültürel kimlik ve geleneklerine yöneltelen söylemlerin nedeniyle saygısızlığa uğradıkları gösterilmiştir. Sudanlıların istihdam olanaklarına ulaşabilmelerinin hem olumlu bir benlik algısına sahip olmalarında hem de ailelerinin Avusturalya toplumunda daha iyi bir konuma gelebilmesinde önemli bir yer tuttuğu gösterilmiştir. Bu nedenle, saygısızlık algısına ilişkin kültürel bakış açılarını anlamanın ve kültürel toplulukların saygısızlık anlayışını incelemenin yetkililerin bu topluluklarla daha verimli bir etkileşim kurabilmesinde önemli bir güç kaynağı olacağı vurgulanmaktadır (Losonez, 2011). Göçmenlerin ve ev sahibi toplumun entegrasyonunda kültürel farklılığın engel olarak ele alınmak yerine tanınma tutumları açısından ele alınarak, sevgi, saygı ve değer verilerek göçmenlerin bireyselleşmenin sağlıklı bir biçimde gerçekleşebilmesi sağlanabilir (Honneth, 2015, s. 202-205, 213-214).

3.1.3.6. Çalışanlarda Bilgi Gereksinimi

“STÖ kapsamında tanınma engelleri” ara temasını oluşturan bir başka alt tema başlığı ise “çalışanlarda bilgi gereksinimi” dir. Çalışmada STÖ çalışanlarının ilgili alanda bilgi gereksinimlerini ifade ettikleri görülmektedir. STÖ çalışanı olan (S2)'nin ifadesinde yer aldığı gibi, yeni mezun bir çalışan olarak bu işe başlamanın, bu alana özgü hassasiyetler nedeniyle bilgi ihtiyacına işaret etmektedir. Diğer STÖ çalışanı olan (S11) ise, yaralanıcıları ilgilendiren ulusal ve uluslararası koruma farkına ilişkin bilgi gereksinimi örneği ile bilgi ihtiyacını dile

getirmektedir. STÖ'lerin misyonu çerçevesinde, sığınmacıların sosyal uyum çalışmaları, göçle ilgili uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelerle, bu çerçevede sağlanan hakları kapsayan geniş hukuki konuları kapsamaktadır. Özellikle, STÖ yararlanıcılarının sahip oldukları ve olabilecekleri yasal haklar konusunda bilgilendirilmesi ve doğru yönlendirilmesi önemlidir. Bu çerçevede, STÖ çalışanlarının daha geniş bilgiye sahip olmaya ihtiyaç duydukları görülmektedir. Tanınma tutumu bağlamında ise, hizmet sağlayan ve hizmetten yararlananlar arasındaki iletişimde, doğru bilgi ile yönlendirme yapılmasında eksiklik olmasının karşılıklı yaşanan güven duygusunda zedelenmeye yol açabileceği görülmektedir. Bu durum, tanınma biçimleri çerçevesinde toplumsal ortak iyi doğrultusunda bireysel gelişimin gerekliliği ile birlikte ele alınarak, yanlış tanınma biçimi olarak değerlendirilmiştir. Tanınma tutumları çerçevesinde doğru bilgiye yönlendirebilmenin, tanınma etiği bağlamında gerekliliği önemle vurgulanmaktadır (Honneth, 2015, s, 229-230).

..... bir çoğumuzun yeni atıldığı bir alandı. İlk başta göç alanını çok detaylı bilmiyorduk. Yeni bir ekiptik zaten çoğumuz yeni mezunduk birçok alandan... (S2)..

..... Şimdi burada şundan dolayı çok emin olamıyorum yani bir geçici koruma, uluslararası koruma fark ediyor birbirinden. Yani haklarıyla ilgili karşılaştıkları bir zorluk var mı? Uygulanmayan bir şey var mı? Bu çok iyi bir cevap veremiyorum aslında. Çok bilgi sahibi olamadığım için bu konuda hani yanlış bir şeyde söylemek istemiyorum.... (S11)

Türkiye’de üniversitelerde sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin Suriyeli mültecilere ilişkin tutumlarını değerlendiren çalışma sonucunda müfredat kapsamında yeni düzenlemelerle göç ve göçmen konularının ele alınmasının gerekli olduğu gösterilmektedir (Afyonoğlu ve Buz, 2021). Sığınmacıların etnik kökenleri ile ayrımcılığa uğrama durumlarının sosyal çalışma alanındaki etkilerini ele alan çalışmada, sosyal çalışmacıların güncelliğini korumayan bilgilere dayanarak mesleklerini sürdürdükleri ve çalışanların, ırkçılık ve dışlanmayla ilgili karşıt söylemlerin geliştirilmesine yönelik bilgi ihtiyacı gösterilmiştir (Masocha ve Simpson, 2011). Yapılan bir çalışmada, saha çalışanlarının, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanan politikalardan etkilendiği gösterilmiş. Çalışanlara yönelik eğitim içeren denetimlerin hem olumsuzlukların giderilmesinde hem de çalışanların uzun süreli çalışmalarının sağlanmasını destekleyecek bir strateji olduğu gösterilmiştir (Robinson, 2014). Yapılan bir diğer çalışmada, insani yardım çalışanının, yardım kuruluşlarının bürokratik yapısı içinde yer alan bir meslek üyesi olarak, bireysel mesleki stratejilerinin organizasyon politikası ile sınırlı olmasına karşın, deneyimli ya da

deneyimsiz olmalarının etkili bir hizmet sunumunda önemli bir faktör olduğu bildirilmiştir (Papataxiarchis, 2016). İsveç'te, düzensiz göçmenlere hizmet verenlerin görüşlerini ele alan çalışmada, personelin yasalarda belirtilen durumlardan etkilendiği ancak personelin kendi inisiyatifini ortaya koyarken farklı referansları da kullanıldığı görülmüş. Kullanılan farklı yaklaşımların içinde ise, sosyal hizmet değerleri ve insan haklarıyla ilgili kendi kişisel değerlendirmelerinin yer aldığı gösterilmiş (Cuadra ve Staaf, 2014). Bir başka çalışmada ise, sığınmacılar ve mültecilerle çalışma açısından, eleştirel bir sosyal hizmet eğitiminin verilmesinin önemi ele alınmıştır. Avustralya yasalarında sığınmacıların ve mültecilerin tanımlanmalarının hegemonik bir şekilde biçimlendirildiği ve insan hakları prensiplerine dayalı daha geniş bir bakış açısına gerek olduğu söylenmiştir. Ayrıca sistemdeki istenen değişimlerin sağlanabilmesi için eleştirel bir sosyal hizmete ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (Morley, Le ve Briskman, 2020). Literatürde yer alan çalışmalarla bu tema ele alındığında, yanlış tanınma tutumlarının nedenleriyle birlikte irdeleneceği demokratik tartışma ortamları aracılığıyla çalışanların desteklenerek geliştirilebileceği düşünülmektedir.

3.1.4. Olumlu Tanınma Umudu

“Olumlu tanınma umudu “olarak tanımlanan bu ara temayı oluşturan alt temalar ise;

- “On Yıllık Deneyim”
- “Uyum Yeni Başlıyor”
- “Sistem Geliştirme”
- “Çalışan Farkındalığı”
- “Akademik Alanla İşbirliği Gereksinimi”
- “İyilik Durumuna Katkı”dır.

Çalışmanın bir diğer ara teması olarak” olumlu tanınma umudu” tanımlanmıştır. Bu temanın oluşmasında, STÖ’ler kapsamında yaşanan deneyimlerden, sosyal uyum çalışmalarına ve olumlu tanınma tutumlarına doğru yol alınabileceğine işaret eden anlamlar rol oynamıştır. Bu tema altında yer alan alt temalar, STÖ’lerde sosyal uyum bağlamında bir yeni dönüşüme işaret etmektedir. “Olumlu tanınma umudu “başlığı ile ele alınan ara tema, sosyal uyumun sağlanması ve tanınma biçimlerinin gerçekleşmesi sonucunda hem bireysel hem de toplumsal iyilik halinin gelişeceğine olan inancı ifade etmektedir. Bu ara tema başlığında ilk ara tema olarak tanımlanan “on yıllık deneyim” ile sosyal uyum sağlanmasında olumlu tanınma biçimlerine yönelik yeni olumlu beklenti tanımlanmaktadır.

3.1.4.1. On Yıllık Deneyim

2011 yılından beri Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Suriyeli sığınmacılara yönelik birçok alanda ve birçok aktörün yer aldığı insani hizmetler yürütülmektedir. Büyük bir mülteci akınına hazırlıksız yakalanmış olmasına karşın Türkiye, Suriyelilere yönelik yeni yasal düzenlemeleri içeren göç politikalarını hayata geçirmiştir. Yaklaşık on yıldan daha fazla bir süre içinde yürütülen Suriyelilere yönelik sosyal uyum çalışmalarında STÖ’ler önemli roller üstlenmiş ve deneyim kazanmıştır. Çalışmanın “on yıllık deneyim” olarak tanımlanan ara teması Türkiye genelinde ve STÖ’ler özelinde yaşanan deneyime işaret etmektedir. Çalışmanın katılımcısı olan (S4) bir STÖ çalışanı olarak yaklaşık on bir yılda edinilen tecrübenin değerli olduğunu vurgulamaktadır.

.....şöyle aslında bakarsanız Suriyeliler buraya yerleşeli neredeyse 10 sene oldu yani ilk kriz işte 2010’da desek ama 2011’de çok daha büyük bir göç akını başladı diye düşünürsek hani yuvarlak hesap dediğim gibi bir on senedir bu meselenin içindeyiz, sivil toplumda aynı şekilde böyle sivil toplum içinde çalışan kişilerde böyle hani hiç şunu atlamamak gerekir yıllar içerisinde bence her bir saha çalışanından tutun, yönetici tarafına kadar herkes çok tecrübelendi. Özellikle şu corona dönemini de düşünürsek hepimiz için şöyle before Corona after Corona gibi bir ayrım bile oldu hatta. Bu konuda tecrübelerimizde bambaşka perspektiflerde kazandı bunun da çok kıymetli olduğunu düşünüyorum ilerisi için..... (S4)

Suriyeliler Barometresi, 2020 Raporunda Türkiye’de Suriyelilerin sosyal uyum çalışmalarında yaşanan yaklaşık on yıllık deneyimlerin değerlendirmesi yapılarak öneriler getirilmektedir. Bu raporda, on yıllık süreçte yaşanan deneyimlerde STÖ’lerin önemli rolünün yaşanılarak görüldüğüne işaret edilmekte ve bu süreçte STÖ’lerin hizmet sunum kalitelerinde gelişim gözlemlendiği bildirilmektedir. Ayrıca, bu çalışma raporunda kamu kurumları ile STÖ’lerin işbirliğinde görülen gelişmeye de dikkat çekilerek, STÖ’lerin kamu kurumları tarafından daha fazla desteklenmesi önerilmektedir (Erdoğan, 2020, s, 277, 281). Özçürümez ve İçduygu’nun yaptığı çalışmada da, Türkiye’ye zorunlu göçle gelen Suriyelilere yönelik yürütülen on yıllık hizmet deneyimi değerlendirilmektedir. Bu çalışmada da, Türkiye’de Suriyelilere yönelik yürütülen hizmetlerde on yıllık süreç içerisinde yaşanan deneyimlerin zaman aralıklarıyla nasıl dönüşüm geçirdiği gösterilmiştir. Çalışmada, 2011-2013 yılları arasının acil durum bakış açısıyla ve misafir ve geçicilik tanımlamaları ışığında gerçekleştiği ve Suriyelilerin yaşamlarını destekleyen uygulamaları içerdiği bildirilmiştir. İkinci dönem olarak, 2013- 2016 yılları arası zaman dilimi ise, etkileşimli toplumsal bütünleşme dönemi olarak tanımlanmıştır. Her iki

dönemin insan odaklı olması ortak nokta olmasına karşın ikinci dönemde kamu politikaları ve uygulamalarında köklü bir değişimin yaşandığına işaret edilmektedir. Bu çalışma sonucunda da, Suriyelilere yönelik hizmetlerde STÖ'lerin gösterdiği önemli rollere dikkat çekilmiş ve STÖ'lerin önemli bir aktör olduğu vurgulanmıştır (Özçürümez ve İçduygu, 2020, s, 282). Çalışmanın katılımcısı (S4) ün ifadesinde görüldüğü gibi bir STÖ çalışanının gözünden yaşanan 10 yıllık deneyimin kıymeti ve edinilen tecrübelerin ileride sunulacak hizmete yansıtacağı bilgimize sunulmaktadır. Bir STÖ çalışanının içeriden yaptığı bu önemli tespit, Özçürümez ve İçduygu'nun (2020) çalışmalarındaki benzer saptamalarla çakışmaktadır. Bu tarz bilimsel çalışmaların bulguları ışığında, Türkiye'de Suriyelilere yönelik sunulan hizmetlerde yaşanan deneyimlerin artıları ve eksileriyle birlikte tartışılması önemlidir. Çalışmanın “on yıllık deneyim” teması, 10 yıldır yürütülmekte olan hizmetlerin tanınma teorisi bağlamında, demokratik ortamlarda ele alınarak tartışılmasının gerekliliğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, bu tema daha etkin bir sosyal uyum ile daha iyi ve olumlu tanınma biçimlerinin gerçekleştirilebileceğinin potansiyeline işaret etmektedir (Honneth, 2015, s, 315).

3.1.4.2. Uyum Yeni Başlıyor

Olumlu tanınma umudunu oluşturan bir diğer alt tema “uyum yeni başlıyor” başlığı ile tanımlanmıştır. Bu alt temanın oluşturulmasında katılımcıların, şimdiye kadar yürütmüş oldukları hizmetleri sosyal uyum çalışması olarak değerlendirmediklerini ifade etmeleri etkili olmuştur. Bu temanın oluşturulmasında ayrıca katılımcıların sosyal uyum çalışmalarının yeni yeni başladığına ilişkin bildirimlerinin de etkisi bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu temanın yorumlanmasında STÖ çalışanlarının yapılanları sosyal uyumla ilişkili bulmamaları (S12) ve sosyal uyumun daha yeni başladığına ilişkin ifadeleri (S3) önemli olmuştur. Çalışmanın bu teması, STÖ çalışanlarınca şimdiye kadar yapılmış olan faaliyetlerin sosyal uyumun sağlanmasına yönelik olarak görülmediği ve sosyal uyumu sağlayabilecek olan faaliyetlere yeni yeni başlanacağına inandıklarını göstermektedir. Bu ifadelerde yer alan değerlendirmelerin, öncelikle STÖ'lerin kendi içinde tüm çalışanları ile yürüttükleri faaliyetler ve etkili bir hizmet sunumu üzerine tartışmaları gerekli görülmektedir. Burada kabul görülenlerle birlikte hem çalışanlar hem yararlanıcıların yer aldığı ve yerel toplum üyelerinin de katılacağı demokratik bir tartışma olanağının STÖ'lerce yaratılarak sosyal uyum çalışmalarının eleştirisinin ve nasıl düzenlenmeler gerektiği üzerine fikir yürütülmesinin gerçekleşmesinin sağlanabileceği önemlidir. Bu eleştiriler doğrultusunda sosyal uyum çalışmalarının nasıl geliştirilebileceği yönünde ele alınması ve aynı zamanda yanlış tanınma biçimlerinin nasıl düzeltililebileceğine işaret edilebilmesi tanınma teorisi açısından gereklidir (Göksel, 2019, s, 197).

..... . Yani bundan önceki proje uyum projesiydi. Bana sorarsanız çok da işlevi olan bir proje değildi, çünkü biz ofiste sürekli etkinlik planlıyorduk ve bu etkinliklerin çoğu sosyal ve sanatsal faaliyetlerle ilgiliydi. İşte çok da kendi mesleğimi yaptığımı hissetmediğim bir alandı. Yani benim aklımdaki sosyal uyumun karşılığıyla bizim yaptığımız şey o değil. Uyum dediğiniz artık o topluma tamamen entegre olabilmek. Bütün hak ve hizmetlerden aktif bir şekilde yararlanabilmeleri ve o kişilerin burada da bir gelecek inşa edebiliyor olmalarıyla ilgiliydi benim uyumdan anladığım buydu. Ama biz sürekli sanatsal aktiviteler, işte seramik yapıyoruz, resim yapıyoruz, işte mum yapıyoruz bu etkinliklere hem Türk hem Suriyeli çeşitli uyruklardan kişilerin katılmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Ama bu katılımcıların çoğu üniversite öğrencisi ve zaten uyuma açık kişiler yani halktan belirli bir yaştan üstünde, ya da işte belirli bir eğitim seviyesinin altındaki kişiler asla değiller. Zaten bu tarz aktivitelere açık olan kişiler. Haliyle ben uyumla ilgili bir gerçek bir adım olduğunu düşünüyorum. (S12)

..... . Sosyal uyum programları aslında bizim çalıştığımız toplum merkezlerinde bu projelerde son üç yıldır daha çok revaçta oldu. Yani ilk sosyal uyum geliyor dediklerinde açıkçası bizim bile anladığımız şeydi işte etkinlikler yaptıracağız, bir takım psiko-sosyal yönden daha onları aktif hale getirecek vesaire. Hakikaten de zaten içeriği böyle başladı. Yani işte onları bir yere gezmeye götürelim, Türkiye'yi tanısinlar, yaşadıkları yeri tanısinlar vesaire. Ama sonra sonra sosyal uyum hayır bir insan burada kayıtlı değilse, haklarına erişemiyorsa zaten uyum gerçekleşmiyor, gerçekçi bir noktada olmuyor. Bu yüzden gittikçe içeriği gelişmeye başladı. Şimdi son raddede son bir senedir ise artık uyumla koruma, psiko-sosyal hepsi birbiriyle birleşip birtakım çalışmalar yapılmaya başlandı.... (S3)

Çalışmanın “uyum yeni başlıyor” alt teması, Türkiye’de Suriyelilere verilen hizmetlerin sosyal uyum bağlamında ele alınmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Aygüler, Buz ve Güzel (2020) tarafından yapılan çalışmada da sosyal uyum çalışmalarının geç başladığı sonucu bildirilmektedir. Suriyeliler Barometresi, 2020 Raporunda da, sosyal uyum konusunun yerel toplum ve Suriyeliler tarafından farklı biçimlerde yorumlandığını bildirmektedir. Yerel toplumun Suriyelilerin sosyal uyumunun sağlanabileceği konusunda kötümser bir bakış açısına sahip oldukları gösterilmiştir. Bu görüşün yıllara paralel giden bir gelişim gösterdiği de bildirilmektedir. Buna karşın, Suriyelilerin yerel topluma uyum sağlama konusunda kendilerini çok başarılı buldukları gösterilmiştir (Erdoğan, 2020, s, 264, 267). Bu çalışma sonucu da Suriyeliler ile ev sahibi toplum

arasında sosyal uyumun gerçekleştirilmesine ilişkin birbiri ile çelişen ifadelerle işaret etmektedir. Bu nedenle, STÖ'ler tarafından konunun tartışılması ve sosyal uyum çalışmalarının geliştirilmesi yönünde ele alınması gerekli görülebilir.

3.1.4.3. Sistem Geliştirme

Çalışmanın bir alt teması olarak tanımlanan “sistem geliştirme” katılımcıların, çalışmalarda gördükleri kopukluklara ve eksikliklere işaret etmektedir. İşaret edilen bu eksiklikler ise, nasıl daha iyi bir sosyal uyum çalışması yapılabileceğine ışık tutabilmesi açısından önemli bulunmuştur. Çalışmanın katılımcısı olan (S1) bir STÖ çalışanı olarak, sosyal uyum hizmetlerinin makro düzeyde ele alınmasının gerekli olduğunu düşünmekte ve sistemli bir örgütlenmeye olan ihtiyacı dile getirmektedir. Diğer bir STÖ çalışanı olan (S14) de benzer biçimde yerelden merkeze doğru ilerleyen ve devletin diğer aktörlerle ilişkilerini gösteren bir yapıya olan gereksinimi dile getirmektedir. STÖ çalışanı olan diğer katılımcı (S2) ise, daha hızlı iletişim ve daha planlı bir çalışma için daha sistemli bir yapının olması gerektiğini işaret ederken bu yapının geliştirilmesi için tüm paydaşların bu yapının kapsamına alınmasının önemini vurgulamaktadır. Diğer bir katılımcı (S5) ise, proje bazında yürütülen sosyal uyum çalışmasının yarattığı boşlukların, Suriyelilerin hizmet alımlarını kesintiye uğratarak mağduriyetlerin yaşanmasına sebep olduğunu bildirmektedir. STÖ çalışanlarının, mevcut yapı içinde sosyal uyum hizmetinin sunumuna ilişkin getirdikleri bu eleştiriler önemli bulunmuştur. Benzer sonuçlar içeren diğer çalışma sonuçlarından biri İstanbul'da Suriyelilerin sosyal uyum çalışmalarını değerlendiren Zihnioğlu ve Dalkıran'ın yaptığı çalışmadır. Bu çalışmada da, İstanbul kapsamında ele alınan STÖ'lerin Suriyeli mültecilerin sosyal sermayelerinin geliştirilmesindeki rolü değerlendirilmiştir. Çalışmada, STÖ'lerin Suriyelilerin sosyal sermayelerinin geliştirilmesinde gösterdikleri olumlu katkı bildirilirken, daha kesin, uzun vadeli ve sürdürülebilir nitelikte bir göç yönetim sisteminin siyasal düzlemde ele alınması önerilmiştir. Bu merkezi yapılanma ile farklı düzeylerde yaşanan çelişkili yaklaşımların giderileceği ve STÖ'ler için daha net ve destekleyici yapılanma ile sosyal uyum çalışmalarının geliştirilebileceği bildirilmektedir (Zihnioğlu ve Dalkıran, 2022). Türkiye'de özellikle 2011 yılı sonrası yaşanan göç hareketlerinin ve göç yönetiminde yaşanan sorunların sosyal hizmet perspektifinden ele alınarak değerlendirildiği çalışmada da göç yönetiminin ilgili sosyal politikalar ile yeniden düzenlenmesine duyulan ihtiyaç dile getirilmiştir (Ünal ve Gedik, 2022).

..... Sosyal uyum için öneride bulunursam.... değişmeli bir kere yönetim açısından.

Bu olayı idare eden kısım daha o makro açıdan şeyler düşündüğümüzde o kısımlarda

değişiklikler kesinlikle olmalı. Bu işi daha ciddi ele alıp, daha iyi örgütlenip, daha sistemli ilerletmesi gerekir. Yönetim kısmında eksiklik var. Bu işin yönetim kısmında. Biz sivil toplum olarak ayrı bir şey yapmaya çalışıyoruz. Devlet kendi içinde bir şeyler yapmaya çalışıyor.... (S1)

.... . Kendi toplumu en çekirdekte ailesinden, sonra komşusundan sonra mahallesinden sonra yaşadığı ilçeden bütün gördüklerini belli aralıklarla, rutin toplantılarla geldiği, paylaştığı, fikir ürettiği bir platformdu aslında çok bu hayata geçmedi.... . Kimi, kimi yerlerde çok yerel düzeyde bu şey oluyor gerçekleşebiliyor ama bunun bence bir göç politikasına ya da adına başka bir şey de denebilir.... sosyal uyum politikasına belki böyle daha doğru dönüştürülüp bütün ülkede bu tür platformların kurulması için bir politika oluşturulması lazım.... Uygulayıcısının da sadece devlet tarafından değil devletin işbirliği tarafından sivil toplum tarafından yürütülmesi lazım. Sistem . . Ama bunun için almamız gereken biraz yol var. (S14)

.....iletişimde bulunduğumuz hastanedeki memurlardan tutun, karakolda bulunan polislere, göç idaresindeki personele kadar işte hem sosyal uyum açısından işte entegrasyonun ne olduğu ya da bu insanların temel haklara erişiminin kanunda nasıl var olduğunu?. Veya nelere erişebildiğini temel olarak aslında bu alanda çalışan, bu alana denk gelen herkesin bilmesi gerekiyor. Bu konuda işte kurulacak bir iletişim, sıkı bir iletişim aslında işlerin daha hızlı ilerleyebileceğini gösteriyor bizlere. yani benim düşüncem bu açıkçası. Onun dışında sosyal uyum çalışmaları aslında biraz daha planlı, programlı, sistemli ulaştırılabilir yani.... (S2)

.... benim projem bu temmuzun sonundan sonra bitecek ve o bölgedeki halk ne yapacağını şu anda üretmem lazım, kişileri bir yerlere yönlendirebilmem lazım çünkü çoğu kişi, binlerce kişi açıkta kalacak hizmet alma konusunda. Yani bu konuda kamu ile birlikte daha sıkı bir iş birlikteliği olsaydı kamuya yönlendirebilirim diyebilirdim. Projem bitiyor ama bir sivil toplum kuruluşu olarak elimizde var olan, projemizden destek alan yararlanıcılarımızın hizmet sağlayıcı siz olarak devam etmelisiniz diyebilmeliydim. Ama ne yazık ki bu şekilde ilerlemiyor.... (S5)

Suriyeliler Barometresi, 2020 raporunda da, politika önerileri arasında nasıl bir uyum modelinin uygun olduğunun ve sürdürülebilir sosyal uyum politikalarının ele alınmasının gerekliliğine işaret

edilmektedir. Bu doğrultuda yapılan yeni düzenlemelerin ise, yerel göç yönetişimini ve bu yapı içinde STÖ'lerin etkinliğini artıran düzenlemeleri kapsamı önerilmektedir (Erdoğan, 2020, s, 275-281). Kaya'nın kaleme aldığı makalede de, Türkiye'nin göç ve uyum deneyiminde geçirdiği dönüşümler ele alınırken, 2014 yılında yürürlüğe giren YUKK'un getirdiği yeniliklere yer verilmektedir. Getirilen yeniliklere karşın, kurumsal düzeyde yaşanabilen ayrımcılığa işaret eden yazar, GİGM'in hizmet yapısının ayrımcılığı önleyebilecek nitelikte geliştirilebilmesinin öneminden söz etmektedir. Bunun sağlanabilmesinde ise insanı merkeze alan bürokratik bir yapılanmanın sağlanmasını önermekte ve bunu için geniş biçimde bilgilendirmeye ihtiyaç olduğunu bildirmektedir. Bu makalede ayrıca, yerel toplum ile göçmen aileler arasında kurulacak destek bağları uygulamaya geçirilebilecek bir model olarak önerilmektedir (Kaya, 2014). Özçürümez ve İçduygu'nun yaptığı çalışma sonucunda da benzer bir model ele alınmaktadır. Kanada'da uygulandığı gibi yerel toplumdan ailelerin ya da toplulukların mültecilere hamilik yaptığı ve destek gösterdiği bir sistemin yeni bir model olarak tartışılacağı bildirilmektedir. Kamu kurumlarının yanı sıra STÖ'lerin de bir aktör olduğu vurgulanırken yerel halkın mevcut uygulanan modele ve çalışmalara katkısının ve aynı zamanda çalışmaların yerel halka katkısının ele alınmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Özçürümez ve İçduygu, 2020, s, 282). Coşkun'nun, "Göç Yönetiminden Göç Yönetişimine: Türkiye İçin Bir Model Önerisi" başlıklı çalışmada da Türkiye'de göç yönetimi alanında reform yapılmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilerek bir model önerisinde bulunmaktadır. Bu modelde de merkezi bir yapıdan yerel alana doğru inen bir sistem içinde göç yönetişiminin tüm paydaşlarının entegrasyonuna dayalı yeni kurumsal ve yasal düzenlemeler içinde STÖ'lerin rolüne değinilmektedir (Coşkun, 2022). Aygüler, Buz ve Güzel (2020) tarafından yapılan bir çalışmada da, STÖ'lerin sosyal uyum çalışmaları değerlendirilmiş ve kamu, STÖ ile yerel yönetimler arasında işbirliğinin yetersiz olduğu gösterilmektedir.

Çalışmanın katılımcıları tarafından var olan sosyal uyum hizmeti sistemine ilişkin getirilen eleştiriler, tanınma teorisi bağlamında değerlendirildiğinde sistemin geliştirilmesi açısından olumlu değişiklikler gerçekleştirilebilecektir. Sistemin eksiklikleri ve geliştirilme ihtiyacı duyulan yerlerinin ele alınması için bir tartışma ortamının oluşumuna ihtiyaç vardır. İlgili tüm paydaşlarla sistemin geliştirilmek üzere demokratik bir biçimde ele alınarak tartışılması, tanınma teorisi bağlamında yanlış tanınma tutumlarının eleştirilerek yeni bir sistemin geliştirilmesine olanak sağlayacaktır. Çünkü, bu sisteme yönelik eleştirilere yanıtlar oluşturma çabasının daha etkin sosyal uyum çalışmalarına dolayısıyla sistemin eleştirisinin gerçekleştirilmesi vasıtasıyla yanlış tanınma biçimlerinin neler olduğuna da ışık tutabileceği ve değişiklik sürecini başlatacağı düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada da, toplumda var olan tanınma biçimlerinin, toplumsal yaşam pratiklerinde kurumsallaşarak, toplumda genel olarak kabul gördüğü ve bu sebeple gözden

kaçarak, sürdürüldüğünden söz edilmektedir. Bu nedenle, olumlu tanınma pratikleri için, yaşanan sosyal problemlerin çözümünün eleştirel bir bakış açısıyla ele alınarak, tüm tarafların katılımıyla tartışılması toplumsal değişim açısından önemli bulunmaktadır (Lopez-Farjeat ve Coronado-Angulo, 2020).

3.1.4.4. Çalışan Farkındalığı

Çalışmanın bir diğer alt teması “çalışan farkındalığı”dır. Bu tema STÖ çalışanlarının hem STÖ’lerin misyonu hem de kendilerinin göçmenlerle çalışma motivasyonlarını yansıtmaları açısından önemli bulunmuştur. Çalışmanın” olumlu tanınma umudu” ara temasının oluşturulmasında önemli yeri olan bu alt tema çalışanların yaptıkları göreve yükledikleri anlamı vurgulamaktadır. Burada ortaya konan anlam, çalışanlar tarafından STÖ yararlanıcılarının yaşadıkları özel ve duyarlı deneyimin farkında olduğunu göstermektedir. STÖ çalışanı olan (S6), yararlanıcılara yönelik toplumsal ve kurumsal düzeyde gösterilen önyargılara karşı duyarlı bir farkındalığa sahip olduğunu ve kişisel olarak bir değişim çabası içinde olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir katılımcı (S4)’ün ifadesinde de, benzer biçimde STÖ’nün göçmenlere yönelik hizmetteki temel rolünün bilincinde olduğu görülmektedir. (S4)’ün ifadesi STÖ’nün düzenlediği faaliyetlerin etkili bir şekilde gerçekleşmesinin ise çalışanların niteliği ve tutumları ile başarılabileceği gerçeğinin farkındalığına sahip olduğuna işaret etmektedir. Katılımcıların örnek ifadeleri aşağıda sunulmaktadır.

.... Ben öncelikle değişimi kendi çevremde yarattığımı düşünüyorum mesela. Kendi ailemde, arkadaşlarımda, akrabalarımda çünkü Türkiye’deki pek çok insan gibi onların önyargıları vardı ve hani ama şu anda çok farklı yani mesela ben o sorunları dile getirdikçe aslında bu doğru bilinen yanlışlar onları konuştukça, bilgilendirdikçe bakıyorum ki artık daha farklı düşünmeye başlıyor çevremdeki insanlar. Önce o şekilde başladığımı düşünüyorum. Bunun yanı sıra biz hani ben işyerinde çalışırken aynı zamanda diğer kamu kurumlarıyla ya da diğer kurumlarla da kontakta oluyoruz mesela. O kurumların bazen idareleri de önyargılı olabiliyor. İşte siz gittiğinizde bir saat anlatıyorsunuz. Ne var, ne yok bir önden bilgilendirme yapmak gerekiyor sonra beraber çalıştıkça artık o şeyler kırılıyor yani o yargılar. Ve ben böyle böyle ayrımcılığında biraz daha şey olduğunu, aslında birileri savundukça insanlar bir düşünmeye de başlıyor. Neden savunuyor diye. O zaman düşünüyor... (S6).

..... . Onlar adına konuşmak ama onlar üzerine konuşmamak diyelim yani size doneyi onlar versin siz eğip бүкүн çünkü şöyle düşünün sivil toplum ya da kamu hareketi söz konusu olduğu zaman mülteci bireylerle ya da azınlık bireylerle ya da vatansız kalmış fark etmez nasıl tanımlarsanız tanımlayın. Biz yararlanıcılar diyelim. Bu insanlara tek tek gidilmesi mümkün olan bir durum değil. Bunu ne özel, ne kamu hiçbir inisiyatif tek tek insanlara gidip bunu yapamaz. Bir aracı koymak zorunda. Sivil toplum burada devreye girer. Sivil toplum insanların bir tür hani avukatlığını yapar, advocacy yapar. Olay bundan ibarettir. Bu durumda da tabi ki görev bizlere düşüyor, bu görev bizlere düşüyor. Bizim de burada yapmamız gereken şey en önemli şey bu insanlara mikrofon tutarken nasıl tutacağımız konusunda çok iyi bilgilenmiş olmak ve sahada bu şekilde çalışacak insanlarla çalışmak. Hani sivil toplum bu anlamda ben Türkiye’de övüyorum çünkü çok kıymetli saha çalışanlarıyla karşılaştım ben şimdiye kadar gerçekten herkes işini nasıl yapması gerektiğini iyi biliyor. Ama tabi ki saha çok cafcacflı bir alan, kalifiye eleman bulmak çok önemli bir mesele, burada dediğim gibi mesele biraz büyük kurumlara kalıyor. Yani nasıl desem gerçekten işinin ehli insanlarla çalışmak ama bunu tutturduğunuz andan itibaren de dediğim gibi o mikrofon tutmak eylemi evet çok güzel buyurun harika ama mikrofon tutarken sorulan soruların kıymeti, o sorulardaki surat ifadesi, o yararlanıcıyla bir araya geldiklerinde kullandıkları kelimelerden tutun, yüz ifadelerinden tutun, girilen ortamın şeyinden tutun vesaire bunların hepsi birer meseledir ve tabi ki birçoğu da kısmi olarak standardize edilmiştir. Bunları bilen insanlarla çalıştığınız sürece ihtiyaç analizi dediğiniz şey her zaman bence hepimiz için doğru sonuçlar verecektir. Sapmalar da olacaktır..... (S4)

Göçmen ve mültecilere yönelik sunulan hizmetlerde yer alan çalışanların nitelikleri, tutumları ve davranışları ile hizmete olan etkileri farklı çalışmalarda ele alınmaktadır. Mültecilere hizmet sağlayan personelin kritik bir role sahip olduğu görüşü doğrultusunda, Türkiye’de, Suriyeli mültecilere yönelik hizmetlerde çalışanlar bir araştırma çalışmasında değerlendirilmiştir. Bu etnografik çalışmada, alan çalışanlarının farklı sosyal medya gruplarında ve gazetelerin çevrim içi platformlarında yer alan yorumları analiz edilmiştir. Çalışanların sosyal medya etkileşimleri ve paylaşımları üzerinden verilen hizmeti sabote etme davranışları incelenmiş. Çalışma sonucunda, çalışanların mültecilere verilen hizmeti kullandıkları söylem aracılığıyla sabote ettikleri görülmüştür. Hizmeti sabote etme davranışlarını haklı çıkarmada ise ileri sürdükleri dayanak olarak beş tema başlığı tanımlanmıştır. Bunlar; algılanan kaynak kıtlığı, algılanan adalet, algılanan kimlik uyumsuzluğu, hükümetin algılanan rolü ile diğer ulusların algılanan rolüdür. Bu

sonuç doğrultusunda ise, çalışanların olumsuz algılarının mültecilerin olumsuz yönde etkilenmesine ve mevcut durumlarının daha da kötüleşmesine neden olması sebebiyle değiştirilmesi ve hatta ortadan kaldırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Kabadayı, 2019). Yapılan bir diğer çalışmada, ABD ve AB ülkelerinde göç hareketinin yoğunluğu ile birlikte yabancı düşmanlığının yükselmesi karşısında göçmenlere insani hizmet sunanların motivasyon kaynakları ele alınarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda göçmenlere hizmet sunan çalışanların motivasyon kaynağının, gereksinimi olan göçmen bireye duyulan empatik ilgi olduğu gösterilmiştir (Gomez, Newell ve Vannini, 2020). Her iki çalışma sonucu, STÖ'lerinin çalışanlarının sahip oldukları niteliklerin sosyal uyum çalışmaları üzerindeki etkisine ışık tutulmaktadır. Bir başka deyişle, çalışanların mültecilerin içinde bulunduğu hassas durumun farkında olmaları ve konuya duyarlı yaklaşımlarının sunulan hizmeti daha etkin kılabilceği düşünülmektedir.

“Çalışan farkındalığı” olarak tanımlanan bu alt tema, sosyal uyum çalışmaları kapsamında yaşanan özneler arası ilişki bağlamında düşünüldüğünde, çalışanların farkındalık sahibi olmasının olumlu tanınma tutumları için bir umut kaynağı olduğu düşünülmektedir. Çalışan farkındalığı, STÖ çalışanı ile yararlanıcı arasında kişilerarası iletişimde, çalışanın karşıdaki yararlanıcıyı da birey olarak kabul ettiğini göstermesi açısından önemli bulunmuştur. Çalışanların hizmet yararlanıcılarını birey olarak kabul etmelerinin dışında onların iyiliği yönünde düşüncelere sahip olunması ve bu doğrultuda eyleme geçebilmeleri tanınma teorisi bağlamında, olumlu tanınma umudu oluşturmuştur. Yapılan bir çalışmada, mültecilere karşı önyargıya sahip olunması ve onların nesneleştirilmesi yanlış bir tanınma biçimine örnek olarak verilmektedir. Mülteci ile çalışan görevlilerin onları zor durumda olan ve muhtaç bir birey olarak nitelendirmesi, pasif ve çaresiz bir konuma yerleştirmesi de yanlış bir tanınma biçimi olarak ele alınmaktadır (Hakli, Pascucci ve Kallio, 2017). Mültecilere karşı tüm olumsuz duyguların, yanlış tanınma biçimi olarak ele alınması bu noktada yerel toplumun görüşlerini önemli kılmaktadır. Suriyeliler Barometresi, 2020 Raporunda, Türk toplumunun Suriyelilere yönelik olumsuz tanımlamalarının 2017 yılından 2020'lere doğru biraz azalmakla birlikte halen geçerli olduğu bildirilmektedir (Erdoğan, 2020, s, 260). Ev sahibi toplumun Suriyelilere ilişkin önyargılarının olmasından kaygı hisseden ve rahatsızlık duyan STÖ çalışanlarının varlığı “çalışan farkındalığı” alt teması bağlamında olumlu bir tanınma umudu yaratmasının yanı sıra çalışanların sahip olduğu olumlu niteliği göstermesi açısından da önemli bulunmuştur.

3.1.4.5. Akademik Alanla İşbirliği Gereksinimi

Çalışmanın bir diğer alt teması” akademik alanla işbirliği gereksinimi” olarak tanımlanmıştır. Bu alt temayı tanımlayan katılımcı ifadelerine bakıldığında, STÖ çalışanlarının günlük mesleki uygulamalarında akademik alandan yararlanma ihtiyacı duydukları görülmektedir. Katılımcı (S2) nin ifadesinde akademik alandan destek alma gereksinimine işaret edildiği görülmektedir. Diğer örnek olarak sunulan katılımcı ifadelerinde de benzer biçimde STÖ çalışanı olarak yürütülen çalışmaların daha iyi bir hale getirilmesi ve geliştirilmesi anlamında akademik alanda üretilen bilgi birikiminden yararlanma ihtiyacının dile getirildiği görülmektedir. Katılımcıların örnek olarak sunulan ifadeleri aşağıda sunulmaktadır.

..... Onun dışında bu konuda işte akademi ile sahanın iç içe olması gerektiğini düşünüyorum sürekli. olarak çünkü işte göç alanı yaklaşık bir on yıllık, on bir yıllık bir alan yani şu anda tabi ki geçmişi de var ama. On, on bir yıldır çok ihtiyaç duyulan bir alan. Bu konuda sürekli bir nasıl diyeyim acil kriz yönetimi mi diyebiliriz buna sürekli böyle ilerleyen bir alan ama sosyal uyumun konuşulması gerekiyor..... (S2)

..... yeterince izleme yapamamaktan yakınıyorum aslında yani geriye kalan bütün çalışmalardan memnunum çünkü çok hızlı bir şekilde sahada bu ihtiyaç var o zaman şöyle dönüştürelim yapıyoruz. Ama izleme yapamıyoruz, yani biz o hizmeti verdik uzmanlar olarak haliyle benim bu alanda kalma motivasyonum için bunun bir sonucunu da görmem lazım, çıktısını. Aslında son zamanlarda akademiye olan ilgimde biraz bu yüzden. Yani somut bir şeylere hakikaten insanın ihtiyacı oluyor.... (S3)

.... danışanların ihtiyaçlarını belirlemede kullandığımız yöntemlerin sağlık kısmının geliştirilebileceğini düşündüm ve hatta heveslendim bir ara buna. Fakat hocalarımla falan konuştum danışmanlık alayım dedim. Merkezden de böyle bir şey yapılabilir fikri verilmişti. Sonra şey falan dediler. Hocalarla falan konuştuğumu söyleyince biz sağlık kuruluşu değiliz, o yüzden senin yapmaya çalıştığın fazla gelebilir buraya dediler. Bende onu bıraktım. Yoksa sağlık açısından, ihtiyaç saptama kısmında burayı birinci basamakta bir yer gibi düşünürsek yapılabilecek daha farklı şeyler olabilir, akademik alandan. Ama burası bir sağlık odaklı çalışan bir kurum değil. Sınırımız ne olmalı kısmı sanırım çok görünür değil ama akıllarda da bir sınır var

gibi. Geliştirilecek kısmı kesinlikle var diyorum ama bunun için ihtiyaç olduğuna inandırmak gerekir yönetimdeki kısımları (S1)

Çalışmanın” akademik alanla işbirliği gereksinimi” olarak tanımlanan ara teması STÖ çalışanlarının günlük mesleki pratiklerine dayalı olarak hissedilen bir ihtiyaç anlamında “olumlu tanınma tutumu umudu” olarak yorumlanmıştır. Çünkü, ifade edilen bu gereksinim ile sosyal uyum çalışmalarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi yönünde beliren istek ve ihtiyaç tanımlanmaktadır. Türkiye’de göç politikalarında dönüşüm sağlayan gelişme, 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile gerçekleşmiştir. Bu kanun çerçevesinde, YUKK’un 103. maddesi uyarınca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuş ve 2014 yılında ise “Geçici Koruma Yönetmeliği” çıkarılmıştır. YUKK’un 96. maddesi, Türkiye’de GİGM yetkisi ile “uyum” faaliyetlerinin düzenlenmesinde üniversitelere de yer verilmektedir. Akademik alanla işbirliğine işaret eden bu yasal düzenlemenin, günlük STÖ pratiğinde çalışanlar tarafından da bir ihtiyaç olarak ifade edilmesi önemli bulunmuştur. Suriyeliler Barometresi, 2020 raporunda da konunun uzmanı akademisyenlerden katkı alınması konusunda öneriler geliştirilmiştir (Erdoğan, 2020, s. 282, 283). Türkiye’de konu ile ilgili çalışma yapan akademisyenlerin niceliği ve niteliği yanında üniversiteler bünyesinde göç ile ilgili çalışma yapan merkezlerin bulunması da bu bağlamda önemli bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, mülteci girişlerine giderek daha fazla kısıtlamalar getirildiği ve bu katı tutuma karşı akademik alanın, göçmen karşıtı düşünceleri ve endişeleri ortadan kaldıracak çalışmalar yapmasının gerekli olduğu bildirilmektedir (Salehyan, 2019). Kanada’nın Toronto bölgesinde ise, göçmen entegrasyonu için konuyla ilgili çalışan tüm paydaşların ulaşabileceği bir bilgi ve araştırma ağı oluşturularak yapılan çalışmada, paydaşlar arası koordinasyon eksikliğinin giderildiği ve akademik alanla birlikte çalışılarak daha etkili araştırmalara ve sonuçlara doğru yol alındığı belirtilmiştir (Mooney, 2021). Kanada, göçle ilgili sahip olduğu gelişmiş bilgi ve uygulamalarına rağmen, göçmenlere hizmet veren aktörler arası işbirliğine ve bilgi paylaşımına yönelik duyulan gereksinim için akademik araştırma kapasitelerini geliştiren bir bilgi merkezini üniversite içinde yapılandırmıştır (O’Brien ve diğ., 2020). Mültecilerle ilgili yapılan akademik çalışmalarda gözle görülür bir artışa rağmen, gerekli olan politika dönüşümlerinin sağlanamadığı bildirilen bir çalışmada, politikalarda dönüşüm oluşturacak akademik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır (Black, 2001). Toplumla akademik alan işbirliğinde gerçekleştirilen bir çalışmada da, savunmasız ve marjinal grupların toplumla bağlantılı olarak ele alınarak, yeni araştırma projeleri için pratik stratejilerin geliştirildiği bildirilmiştir (Mirza, Hasnain ve Duke, 2018). Gelişmiş ülkelerde de, gereksinim olarak dile getirilen akademik alanla işbirliği ihtiyacı,

göç olgusunun karmaşık yapısı nedeniyle çok sayıda disiplinin bir arada çalışmasını gerekli kılmaktadır. Akademik alanda yapılan çalışmaların söylemine bakıldığında göçle ilgili politikaların geliştirilmesine yönelik talebin ağırlıkta olduğu söylenebilmektedir.

Çalışmanın, akademik alanla işbirliği gereksinimi olarak tanımlanan teması, STÖ kapsamında yürütülen sosyal uyum çalışmalarına ilişkin akademik alandan beklenen olumlu katkıların bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bu yönden ele alındığında sosyal uyum çalışmalarının gelişmesinin hem bireysel hem de toplumsal iyilik halini yükselteceği düşünülmektedir. İyilik halinin, birey ve toplum bazında gelişim göstermesinin beklenmesi ise, olumlu tanınma umudu oluşturabilmektedir. Çünkü, toplumsal ve kurumsal normların ele alınarak eleştirilmesi ve tüm paydaşlarca analiz edilmesiyle birlikte daha iyi bir sosyal uyumun gerçekleşebilmesi yönünde dönüşüm süreci yaşanabilecektir.

3.1.4.6. İyilik Durumuna Katkı

Çalışmanın “iyilik haline katkı” olarak tanımlanan alt teması, STÖ çalışanlarının yürüttüğü sosyal uyum hizmetlerinin, göçmelerin iyilik haline katkıda bulunacağı beklentilerini yansıtmaktadır. STÖ çalışanı olan (S7)’nin ifadesinde, sosyal uyum ile ilişkilendirilen iyilik hali hem yerel toplum hem de göçmenler açısından ele alınmaktadır. (S7) ifadesinde iyilik halini bireyin gereksinimlerinin karşılanması ile ilgili olarak ele almakta ve bu noktada bireyin otonomluğuna da vurgu yapmaktadır. Diğer bir STÖ çalışanı olan (S8) in ifadesinde de sosyal uyumun sağlanması ile iyilik hali arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir. (S3) ün ifadesinde ise, sosyal uyumun sağlanabilmesi için temel gereksinimlerin karşılanmasının gerekliliği ile bunun iyilik halini ve topluma aidiyet duygusunu geliştireceği bildirilmektedir.

.... . Kendisini iyi hissetmesini sağlayacak durumlar. Sosyal uyumla arasındaki ilişki net bence. Eğer kişi zaten kendi ihtiyaçlarının karşılandığını ve kendini iyi hissetmiyorsa öncelikle kendi iyilik haline öncelik verecektir. Yani bu iyilik halini sağlayacak olan ihtiyaçlarına daha öncelik verecektir. temel insani ihtiyaçlarının karşılanmış ve kendini iyi hissediyor olması gerekiyor ki sosyal uyumdan konuşulabilsin o kişi için hani sosyal uyum faaliyetlerine davet edilebilsin veya uyum sağlanmış mı sağlanmamış mı ? Sağlanmamışsa eksiklikler nelerdir? Diye hala konuşulup, tartışılabilir. Ama bence önceliği kişiler için konuşuyorum bunu her kişinin sadece bizim içinde değil sadece yerel halk ve Suriyeliler için de değil. Tüm toplumlarda bence iyilik hali önde gelir (S7)

.... . yani doğrudan ilintili, çünkü uyumunuzu ne kadar hızlı ve iyi bir şekilde sağlarsanız, iyilik halinizde o kadar yüksek olacak aslında. O ivme yukarı doğru çıkıyor olacak kişi için. Ama ne kadar uyum, entegrasyon için sorun yaşıyorsanız iyilik hali de o kadar aşağı inecek.... (S8)

..... . sosyal uyumu bir insanın orada kayıtlı olması, ekonomik istihdama erişiyor olması gibi bir çok katmandan ele alırsam zaten kişinin uyumu da daha mümkün hale gelecek. Yani iyilik hali yüksekse o insanın uyum ihtimali de daha yüksek olacak zaten çünkü mesela çözümsüz bir sağlık sorunu erişemiyorsa o ailenin bize ilk dediği şey o zaman Avrupa'ya gönderin. Yani burayı benimseyemiyor, çünkü o yarayı dindirememiş oluyor burada başka bir yere gitmek istiyor, aidiyet geliştiremiyor.... (S3)

Diğer katılımcılardan (S10), (S15) ve (S4) ün ifadelerinde de, bireyin iyilik halinin öncelenmesi aracılığı ile sosyal uyumun geliştirileceği görüşü paylaşılmaktadır. Bu noktada sosyal uyumun sağlanabilmesi için temel gereksinimlerin karşılanmış olmasının iyilik halini yaratacağı ve bununda sosyal uyumu sağlayacağı ifade edilmektedir. Sonuç olarak katılımcıların, iyilik halinin yükselmesinin sosyal uyuma ve sosyal uyumun sağlanmasının ise iyilik halina olumlu etkisine ilişkin beklenti içinde oldukları görülmektedir.

.... Sosyal uyumdan çok bahsettik. İyilik hali için de iyi bir halde olabilmesi için az önce bahsettiğim şeyler geçerli. Bir maddiyet, iş gücü, aslında biraz daha refah seviyelerini yükseltmek gerekiyor ki iyilik hali çoğalsın. O iyilik hali olunca da ben sosyal uyumun daha kolay olacağını düşünüyorum. Sosyal uyum içinde dediğim gibi dil bariyeri belki biraz. Belki buradaki insanlara biraz daha Türk vatandaşlarıyla iletişim kurmada kendini geri çekmeme. Biraz kendini onlara anlatmak. Bunlar olduğunu düşünüyorum.... (S10)

..... . göçmen sosyal uyumu ile göçmen iyilik hali arasındaki ilişki çok güçlü, bu ilişki çok güçlü. Yani kendini iyi hissediyorsa uyumu daha güçlü oluyor. Uyumu güçlüyse kendini daha iyi hissediyor. Bu ciddi anlamda güçlü, bunu söylüyorum. Yani psikolojisi bozuk birisinin uyum sağlaması çok zorlaşıyor. Ondan sonra maddi durumu kötüyse, iyi olma hali sadece psikolojik değil. Maddi durumu kötü, çok yoksun, Bu kişinin sosyal uyumu çok zor oluyor, belki köhne bir işe girip orada gece, gündüz çalışmak zorunda kalıyor. Ne dil öğrenebiliyor, ne bir şey yapabiliyor

mesela. Ya da bayan, birçok şeyden yoksun, eve kapalı sadece. Bir sosyal hayatı yok, dışarıya çıkmak, gezmek diye bir şey yok. Evde kapanıp çocuk bakıyor mesela yani. Dışarıya tek başına çıkmak gibi bir lüksü yok çünkü kötü bakılıyor tek başına gezmeye çıkan bir kadına. Böyle bir şey var mesela Suriyeli göçmenler arasındaki olumsuz şeylerden bir tanesi. Ben buna olumsuz diyorum, biraz daha medeni anlamda aşılması gereken bir şey. Neyse velhasılkelam bu iyi olma hali başarıldığında sosyal uyum çok güçlü gerçekleşiyor. Veyahut da sosyal uyum bir şekilde güçlendirildiğinde, devlet, otoriteler ve STÖ'ler tarafından, kurumlar tarafından. Sosyal uyum gerçekleştirildiğinde de iyi olma hali ciddi anlamda güçlü bir şekilde gerçekleşiyor, yani o kişi daha özgüvenli, daha rahat, daha mutlu, daha huzurlu filan olabiliyor yani (S15)

.... ben o iyi olma kavramını çok daha bireysel bir anlamda alıyorum ister istemez o yüzden demek istedim ama mesela ben şöyle yararlanıcının iyilik hali dediğim zaman ben onu daha bireysel bir kafayla söylüyorum ama dediğim gibi bu benim şahsi şeyim ama sosyal uyum dediğim andan itibaren bir doğru bireysel, iki topluluklar halinde şey algılıyorum. onun için çift yönlü bir şey. Ama tabi ki birbirleriyle aynı dairenin içinde dönüp duran şeyler.... . (S4)

Çalışmanın katılımcılarının da ifade ettiği gibi, göç ilgili alan yazında, sosyal uyum kavramının bileşenleri içinde karşılanması gereken bireysel gereksinimlerin önemine yer verilmektedir. İlgili alan yazın, aynı zamanda, iyilik halini hem sosyal uyum sağlanması sonucunda ulaşılan bir hedef, hem de sosyal uyumun değerlendirilmesinde kullanılan bir ölçüt olarak ele almaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın katılımcı ifadelerinden tanımlanan “iyilik halina katkı” teması, çalışanların sosyal uyum çalışmalarında ileriye yönelik beklentilerini yansıtmaktadır. Bu nedenle, alt tema olarak ileriye dönük daha iyi sosyal uyum çalışmasıyla iyilik halininin gelişmesine işaret edilmesi, olumlu tanınma umudu olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcı ifadelerinde yer aldığı gibi, sosyal uyumda gösterilen başarı sayesinde göçmenlerin iyilik hali gelişmektedir. Literatürde, sosyal uyum ile göçmen iyilik halinin ilişkisini gösteren çalışma sonuçları bulunmaktadır. Buz ve Dikmen tarafından kaleme alınan makalede de, zorunlu göçe maruz kalan mültecilerin yaşadıkları deneyimler sonucunda iyilik hali durumlarının daha kırılgan bir hale geldiği bildirilmektedir. Bu makalede, zorunlu göç sonrası mültecilerin yaşadıkları dil engelinden, ev sahibi toplumda karşılaştıkları olumsuz sosyal ve ekonomik

faktörlere kadar birçok olumsuz deneyimlerden, göçmenlerin iyilik durumlarının etkilendiği vurgulanmaktadır (Buz ve Dikmen, 2021).

Da Silva Rebelo ve diğerlerinin, sistematik derleme çalışmasında da, toplumda var olan düşmanca tavırların ve güvensizliğin göçmenlerin genel iyilik hali üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu gösterilmektedir. Makalede, göçmenlere karşı, toplumdaki ayrımcılığın ve olumsuz duyguların varlığının, göçmenlerin ev sahibi toplum tarafından sağlanan hizmetlere erişme isteklerini ve bu hizmetleri sağlayan profesyonellere güven duymalarını etkilediği saptanmıştır. Ev sahibi toplum tarafından göçmenlere üstü örtülü veya açık bir şekilde güvensizlik duyulup, ayrımcılık yapılmasının onlar üzerinde öfke, üzüntü ve genel olarak güvensizlik duygularını tetiklediği ve bireysel, sosyal iyilik hallerini olumsuz yönde etkilediği vurgulanmaktadır (da Silva Rebelo, Fernandez ve Achotegui, 2018). Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'daki Somalili, Hmong ve Orta Doğulu mültecilerin iyilik durumlarının ele alındığı çalışmada ise, mültecilerin güvenli hissetme duygusuna katkıda bulunan fiziksel, psikolojik ve sosyal deneyimlerin iyilik durumlarını olumlu yönde etkilediği bildirilmiştir (Belgrade, Kira ve Lee, 2022).

Çalışmanın temel iki kavramı olan sosyal uyum ile iyilik hali arasındaki ilişki gözden geçirildiği zaman, sosyal uyumun sağlanması durumunda bireysel ve toplumsal iyilik halinin geliştiği gözlemlenmektedir. Benzer biçimde” tanınma teorisi “ile tanımlanan sağlıklı tanıma ilişkilerinin de bireyin iyilik halini ve sosyal iyilik halini geliştireceği bildirilmektedir. Honneth’in tanınma teorisinin temel hedefinin iyi bir toplumun yaratılması olduğunun bilinmesi, toplumdaki tanınma biçimlerinin toplumu bir arada tutma ve iyilik halini geliştirmede önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir. İyi ve sağlıklı bir toplumun yaratılmasının öznelararası ilişkilerle gerçekleşeceğini savunan tanınma teorisi, sağlıklı bir biçimde bireyselleşmenin de bireyin iyilik halini geliştireceğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, STÖ çalışanlarının sosyal uyum çalışmaları ile birey ve toplumsal bazda iyilik halinin gelişeceğine ilişkin beklentileri tanınma tutumlarının geliştirilmesi yönünde umut verici olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda tersinden düşünüldüğünde, sosyal uyumu engelleyen tüm faktörlerin birey ya da toplum bazında iyilik halini de engelleyeceği ve yanlış tanınma biçimlerine neden olacağı düşünülmektedir.

4. BÖLÜM:

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal problemleri ele alan ve çözümlerine katkıda bulunan STÖ'ler toplumun demokratik bir biçimde gelişmesinde belirleyici bir rol oynamaktadırlar. STÖ'lerin ayrıca faaliyette bulundukları alanlara özgü giderek daha fazla uzmanlaştığı ve bu bağlamda daha güçlü ve etkili oldukları bildirilmektedir. Bu nedenlerle, STÖ'lerin kendi alanlarında önemli aktörler olarak tanımlandığı görülmektedir.

STÖ'lerinin göçmenlere yardım sağlayan hizmetlerde uzun bir geçmişe sahip oldukları bilinmektedir. Sivil toplum örgütlerinin, hem ulusal hem de uluslararası alanda sığınmacıların korunmasında gösterdikleri olumlu etkilerin, göç politikalarının geliştirilmesi üzerine önemli katkıları yansıdığı bildirilmektedir (Lester, 2005). Göçmenlerin korunması görevinin, uluslararası bağlamda BMMYK'nın sorumluluğunda olmasına rağmen, bu alanda uluslararası ve ulusal STÖ'lerin giderek güç kazandığı bildirilmektedir (Ferris, 2011). Türkiye'de, 2011 yılında başlayan Suriyeli mülteci akını ile gelişme gösteren STÖ'lerinin, mültecilerin sosyal uyumunda önemli bir aktör olarak yer aldıkları bildirilmektedir (Özçürümez ve İçduygu, 2020, s, 282). Suriyeliler Barometresi (2020) raporu da, bu alanda çalışan STÖ'lerinin önemine değinmekte ve daha fazla desteklenmelerinin gerekli olduğunu belirtmektedir (Erdoğan, 2020, s, 281).

Göç alanında çalışan STÖ'lerinin hizmetlerini değerlendiren çalışmaların yapılması, STÖ'lerinin gelişmesine katkıda bulunabileceği gibi göçmenlerin sosyal uyum ve iyilik durumlarının da gelişmesine katkı sağlayabilecektir. Bu çalışmada, STÖ'leri üzerinden Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumları Axel Honneth'in tanınma teorisi bağlamında ele alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmada ele alınan tanınma teorisinin, göçmenlerin yerel toplumla karşılıklı olarak yaşadıkları sosyal uyum çerçevesi farklı bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında yer alan STÖ çalışanı ve yararlanıcılarını kapsayan toplam 27 katılımcı ile yapılan görüşmelerin analizi ile elde edilen temalardan çıkarılan çalışma sonuçları aşağıda sunulmaktadır.

4.1. TANINMA TUTUMLARINA İLİŞKİN SONUÇLAR

STÖ'leri üzerinden Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumlarının, Axel Honneth'in tanınma teorisi bağlamında değerlendirildiği bu çalışmanın sonuçları;

- ✓ olumlu tanınma tutumları,
- ✓ olumsuz tanınma tutumları,
- ✓ olumlu tanınma tutumu umuduna ilişkin sonuçlar olarak üç başlık altında sunulmaktadır.

4.1.1. Olumlu Tanınma Tutumlarına İlişkin Sonuçlar

Çalışmanın olumlu tanınma tutumlarına ilişkin sonuçları;

- ✓ STÖ yapısı içinde çalışanlar ile yararlanıcı Suriyeli mülteciler arasında yaşanan öznel arası iletişimde özenli bir tutum gösterilmesi,
- ✓ STÖ çalışanlarının Suriyeli mültecilerle olan iletişimde tanınma biçimlerinin ilk sırasında yer alan ve sevgi alanı olarak adlandırılan duygusal ilgiyi hissedebilmeleri ve onların iyiliği için düşünme ve eyleme geçme davranışlarının sergilenmesi,
- ✓ STÖ çalışanları ile yararlanıcı Suriyeli mülteciler arasındaki öznel arası ilişkide sevgi ve saygıya dayanan bir güven duygusunun yaşanması,
- ✓ STÖ çalışanları içinde yer aldıkları sosyal uyum çalışmalarında, mültecileri bağımsız bir birey olma yönünde desteklemelidir.

4.1.2. Olumsuz Tanınma Tutumlarına İlişkin Sonuçlar

Çalışmanın “olumsuz” bir başka ifadeyle “yanlış tanınma” tutumlarına ilişkin sonuçları;

- ✓ STÖ çalışanları ve yararlanıcılarının sosyal uyum çalışmalarında ve mültecilerin iyilik halinde olumsuz bir faktör olarak değerlendirdikleri yaygın siyasi söylem,
- ✓ STÖ çalışanlarını ve yararlanıcılarını olumsuz yönde etkileyen, sosyal uyum ve mültecilerin iyilik halini bozan medyada kullanılan olumsuz dil,
- ✓ STÖ çalışanı ve yararlanıcılarının sosyal uyum çalışmalarında yerel toplumun dışlayıcı davranışlarının yarattığı dışlanmışlık duygusunun iyilik halina olumsuz etkisi,
- ✓ STÖ katılımcıları ile yararlanıcılarının bildirdiği yerel toplum ile Suriyeliler arasındaki dayanışma eksikliği,
- ✓ Katılımcıların sosyal uyum çalışmalarında kamu çalışanlarına ilişkin dile getirdikleri eksiklikler,
- ✓ Mültecilerin hakları olmasına rağmen karşılanamayan gereksinimleri,
- ✓ STÖ çalışanlarının, mültecilerin gereksinimlerini değerlendirmede yaşadıkları eksiklikler,
- ✓ STÖ’lerinde sosyal uyum çalışmalarının kısa süreli farklı içerikli projelerle sürdürülmesi,

- ✓ STÖ çalışanlarının yaşadıkları tükenmişlik duygusu,
- ✓ Katılımcıların yaşadıkları dil bilmeme bariyeri,
- ✓ STÖ çalışanları ile mülteciler arasında kültürel fark algısı,
- ✓ STÖ çalışanlarının bilgi ihtiyacıdır.

4.1.3. Olumlu Tanınma Tutumu Umudu İle İlgili Sonuçlar

Çalışmanın olumlu tanınma umudu yaratan sonuçları;

- ✓ STÖ çalışanlarının sosyal uyum çalışmalarında kazandıkları on yıllık deneyimin daha iyi bir hizmete evirilebileceği görüşü,
- ✓ STÖ çalışanları tarafından sosyal uyum çalışmalarının henüz yeni başladığının bildirilmesi,
- ✓ Çalışanların sosyal uyum çalışmalarında yeni bir sisteme ihtiyaç duymaları,
- ✓ Çalışanların yaptıkları hizmetin öneminin ve değerinin farkında olmaları,
- ✓ Çalışanların akademik alanla işbirliğine ihtiyaç duymaları,
- ✓ Çalışanların, sosyal uyum ile mültecinin iyilik hali arasındaki ilişkiyi önemsemeleridir.

Yukarıda maddeler halinde sunulan çalışma sonuçları; STÖ’ler kapsamında yürütülen sosyal uyum çalışmaları ile mültecilerin iyilik halini etkileyen faktörlere ışık tutmaktadır. Bu sonuçlar; pozitif tanınma biçimleri, yanlış tanınma biçimleri ve pozitif tanınma umudu veren durumların bir arada deneyimlendiğini göstermektedir. Bu nedenle çalışmanın ana teması olarak betimlenen “bireysel deneyimden toplumsal yapıya doğru iletişim gereksinimi” tanınma biçimlerinde yanlış tanımadan pozitif tanımaya doğru bir değişime ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Çalışmanın sonuçları aşağıda sunulan araştırmanın soruları doğrultusunda ele alındığında;

- ✓ STÖ’lerin sosyal uyum çalışmalarında tanınma tutumları nasıl algılanmaktadır?
- ✓ STÖ’lerin sosyal uyum deneyimlerinde mültecilerin iyilik halinin anlamı nedir?

sorularına yanıtların oluştuğu görülmektedir.

Sosyal uyum çalışmalarında tanınma tutumlarının nasıl algılandığını ele alan birinci sorunun yanıtı; üç başlıkta sunulan tanınma tutumlarına ilişkin sonuçlar kapsamında yer almaktadır. Bu başlıkların olumlu tanınma, yanlış tanınma ve tanınma umuduna ilişkin bir yapı içerdiği

görülmektedir. Çalışmanın ikinci sorusunda yer alan mültecilerin iyilik halina verilen anlamın, sosyal uyum hedefi ve tanınma ilişkileriyle bağlantısı kurulmaktadır.

Yanlış tanınma biçimlerinin, öznel arası ilişkilerde bireyin kendini kötü hissetmesine yol açtığı hatırlanacak olursa, yanlış tanıma biçimlerinin bireyin iyilik halina olan olumsuz etkisinin açık olduğu görülebilmektedir. Mültecilerin iyilik hali ayrıca sosyal uyum çalışmalarının etkin bir biçimde yürütülmesinde hedeflenen durumdur. Bu nedenle, sosyal uyum çalışmalarını ve tanınma ilişkilerini engelleyici tüm durumların iyilik haline olan olumsuz etkileri bağlamında ele alınmaları gereklidir.

4.2. TANINMA TUTUMLARINA İLİŞKİN ÖNERİLER

STÖ'ler üzerinden Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumları Axel Honneth'in tanınma teorisi bağlamında ele alınarak değerlendirildiğinde, elde edilen sonuçların olumlu tanınma biçimlerinin yanı sıra yanlış/eksik tanınma ilişkilerine işaret ettiği görülmüştür. Olumlu tanınma ilişkilerine ulaşılması için yanlış tanıma ilişkileri ile tanıma umudu oluşturan durumların birlikte ele alınarak değişim için çalışılması gerekmektedir. Bu değişimin hedefi, olumlu bir başka deyişle pozitif tanınma ilişkilerinin geliştirilmesidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için teorinin önerdiği gibi var olan sosyal tanıma ilişkilerinin eleştirilerek ve üzerinde tartışmalar yapılarak daha iyiye ulaşmanın yolları aranmalıdır.

Bu çalışmada, Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumları Honneth'in tanınma teorisi rehberliğinde değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlara yönelik önerilerde yine Honneth'in tanınma teorisinden yararlanılmıştır.

Axel Honneth, geliştirdiği tanınma teorisini bir tez, bir araştırma olarak değerlendirmekte ve teorisinin parçalanmadan bir bütün olarak ele alınmasını önermektedir. Honneth, kendi tanınma teorisi için öngördüğü işlevi, teorisinde yer alan tanınma kavramlarının rehberliğinde toplumun eleştirisinin yapılması olarak ifade etmektedir. Toplumun tanınma ilişkileri bağlamında eleştirilmesinin ise günlük yaşamda gözden kaçan ya da üzeri örtük kalan sosyal yapılara ışık tutarak değişim gereksinimine işaret edeceğini ileri sürmektedir. Teorisinin bireysel bazda içsel ve kişilerarası bazda ise dışardan eleştiriye olanak sağlamasının toplumsal normlarda dönüşümün başlatılabilmesini kolaylaştıracağını ileri sürmektedir. Bu bağlamda sosyal yapının yeniden inşa edilebileceğini bildirmektedir. Hiçbir zorlama olmadan, tarafların açık biçimde eleştirileriyle dönüşümün gerçekleşmesi önerilmektedir. Yanlış tanıma ilişkilerinin yerine konacak olumlu

tanıma ilişkilerinin güçlü bir taleple ele alınması ve evrensel etik değerleri hedeflemesi önemli görülmektedir. Honneth, toplumsal eleştiriyi çok değerli bulmaktadır. Eleştiri yapılarak, toplumda var olan üzeri örtük tanıma ilişkilerinin gerçek nedensel boyutunun ortaya çıkarılmasını önemsemektedir. Eleştirilerin muhatapları ile yapılmasının burada yaşanan diyaloglarla tanınma ilişkilerinde yaşanan çelişkili durumları açığa çıkarması beklenmektedir. Çelişkili durumların çözümünün de yine tartışmalar ve eleştirilerle oluşturulacağı bildirilmektedir. Bu bağlamda Honneth, kendi teorisinin sosyal patolojilerin açığa çıkarılmasında rehber olarak kullanılmasını önermekte (Honneth, 2015, s, 314-323; Honneth, 2018, s, 80-81; Göksel, 2019, s, 113-114) ve günlük yaşamda eleştirel yaklaşımı gerekli görmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına yönelik geliştirilen öneriler Honneth'in teorisi için öngördüğü rehberlik işlevi doğrultusunda ele alınarak oluşturulmuştur.

Honneth'in kendi tanıma teorisinin işlevi olarak gördüğü gibi "eleştiri" yapılarak, sosyal yaşamda var olan yanlış tanıma ilişkilerinin ortaya çıkarılması istenmektedir. Bu çalışma sonucunda, göçmenlerin sosyal uyumunda yanlış tanıma ilişkilerinin olduğu gösterilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına yönelik geliştirilen öneriler aşağıda sunulmaktadır.

4.2.1. Olumlu Tanınma Tutumlarının Geliştirilmesi İçin Öneriler

Çalışma sonuçları, yanlış tanınma ve olumlu tanınma umudu oluşturan ilişkileri açığa çıkarmakta ve bu ilişkilerin olumlu tanıma ilişkilerine dönüşüm ihtiyacını ortaya koymaktadır. Olumlu tanınma biçimlerinin yaygınlaştırılması, yanlış olan tanınma biçimlerinin analiz edilerek dönüştürülmesine gereksinim olduğunu göstermektedir. Bu nedenle çalışmanın tek ana teması olarak ifade edilen "bireysel deneyimden toplumsal yapıya doğru iletişim gereksinimi" tanınma teorisi bağlamında toplumsal dönüşüme ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir. Başka bir deyişle toplumun yeniden normatif değerlerle yapılanması için tarafların demokratik ortamlarda açık bir biçimde eleştiriler yapabilmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda çalışma sonuçları tek tek ele alınarak geliştirilen öneriler aşağıda maddeler halinde sunulmaktadır.

- ✓ Yaygın siyasi söylem bir yanlış tanınma biçimi olarak, konu ile ilgili taraflarca ele alınarak tartışılmalı, analiz edilmeli ve nasıl olumlu tanınma biçimine dönüşebileceğinin yolları aranmalıdır. Bu bağlamda STÖ'lerin çalışmalara liderlik etmesi, STÖ'lerin üstlendikleri misyon doğrultusunda kendilerinden beklenebilir. Bu eleştirel tartışmaların analizi ile elde edilen sonuçların güçlü ses verebilmesi için tüm paydaşları kapsaması önerilmektedir. Yaygın siyasi söylemin, tanınma biçimi olarak anlamı, öncelikle STÖ içinde çalışanlar,

göçmenler ve yerel toplum katılımıyla eleştirilmesi ve üzerinde tartışılması, buradan alınan sonuçlarla, tartışmanın genişletilerek yerel tüm aktörler ile tartışılması ve izlenecek yol haritasının belirlenmesi önemlidir. Bu noktadan sonra halkanın genişletilmesi diğer ilgili STÖ'leri ve diğer ilgili aktörleri kapsayacak biçimde sivil toplum ve kamu kuruluşlarını kapsayan yatay iletişimden dikeye doğru giden bir şekilde tartışılması sağlanmalıdır. Böylece, aşağıdan yukarı doğru ilerleyen iletişimle tanınma biçimlerinin olumlu hale dönüşümünün dinamik süreci başlatılabilecektir.

- ✓ Olumlu tanınma biçimlerinin yerleştirilebilmesi için öznelar arası ilişkilerde sevgi, haklar ve dayanışma temelinde, ötekine duygusal bağla kurulan etkileşimin içindeki saygı ve güven temelinin anlamı tartışmalarda yer almalıdır.
- ✓ Siyasi söylemden büyük ölçüde etkilendiğı bilinen medyanın göçmenlere ilişkin kullandığı söylemin de benzer biçimde olumlu tanınma alanlarıyla ele alınarak ilgili tüm taraflarca tartışılması önerilmektedir.
- ✓ Tartışmaların öncelikle STÖ kapsamında yapılarak analiz sonucunun daha sonra ilgili diğer STÖ'lere ve yerel diğer aktörlere yatay ve dikey iletişim yoluyla iletilmesi ve iletişimin tüm tarafları kapsamasa önemlidir. Bu noktada, tercih edilmesi gereken terminoloji ve bunun nasıl yaygınlaştırılacağına ilişkin yol haritasının çıkarılması önerilmektedir. Yanlış tanınma biçimi olarak tanımlanan, medyada kullanılan dil medya temsilcilerini de kapsayan daha geniş tartışma ortamlarında ele alınmalıdır. Medya içinde bu değişime yönelik bilgilendirici programların ve eğitim oturumlarının daha geniş alanlara doğru kaydırılarak toplumsal normların dönüşüm sürecinin başlatılması önerilmektedir.
- ✓ Toplumsal dışlama ve toplumsal dayanışma eksikliği öncelikle STÖ yapısı içinde saha çalışanları arasında ele alınarak tartışılmalıdır. Bu tartışmanın sonucunun belirleyici olarak ele alınmasıyla tartışmanın ilerleyen yönü değişebilir. Konunun eleştirel bir biçimde ele alınmasında, STÖ çalışanları, yararlanıcıları ve yerel toplumun katılımı önemlidir.
- ✓ Tartışmalarda ayrımcılığın ve dışlayıcı tutumun nedenleri ve bu durumun nasıl düzelebileceğinin analizi yapılarak devam edilmesi önerilmektedir. Bu bağlama daha sonra olumlu tanınma biçimlerinin nasıl dâhil edilebileceğı tartışmasının eklenmesi önerilmektedir. Olumlu tanınma biçiminin üç temel alanı olan; sevgi, hak ve dayanışma ilişkilerinin ele alınmasıyla, göçmenlerde özgüven, özsaygı ve öz değerin taşıdığı anlam ve bu duyguların nasıl gerçekleşeceğinin yolları tartışılmalıdır.
- ✓ Kamu çalışanlarının eksikliklerinin giderilmesi yönünde öncelikle konunun STÖ içinde mülteciler ile birlikte ele alınarak ve analiz edilerek değerlendirilmesi önerilmektedir. Buralarda alınan sonuçların diğer ilgili STÖ'ler ve yerel yönetimlerle ele alınarak eğitim ve tartışma oturumlarının sürekliliğı sağlanmalıdır. Kamu çalışanının bilgi, tutum ve

davranışlarında değişim yaratılabilmesi için ilgili STÖ'ler arasında da eleştiri oturumlarının hem mültecileri hem de yerel toplumu kapsayacak biçimde genişletilerek sürdürülebilmesi önerilmektedir. Bu oturumlarda olumlu tanınma alanları ve anlamları ele alınarak bunların temel insan gereksinimi bağlamında tartışılması önerilmektedir.

- ✓ Göçmenlerin karşılanamayan gereksinimlerinin YUKK ve GKY kapsamında kendilerine yasal olarak tanınan hakların uygulanmasında yaşanan problemler olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle, yanlış tanınma biçimi olarak tanımlanan bu problemlerin oturumlarda ele alınarak analizi önerilmektedir. Burada alınan sonuçların da, STÖ'ler öncülüğünde öncelikle yerel boyutta, kamu çalışanları ile birlikte diğer tüm tarafların da yer aldığı, demokratik ortamlarda yeniden tartışılarak analiz edilmesi önerilmektedir.
- ✓ STÖ içinde tarafların katılımıyla göçmen gereksinimlerinin nasıl değerlendirildiği incelenerek değişime yön verilmesi önerilmektedir.
- ✓ Kısa süreli ve farklı projelerin sonuçlarının STÖ'ler, göçmenler ve diğer taraflarla ele alınarak sosyal uyum ve tanınma ilişkileri bağlamında eleştirilmesi önerilmektedir.
- ✓ Kültürel farklılık konusunun öncelikle STÖ çalışanlarınca tartışılması ve bu gruba daha sonra göçmenlerin eklenerek eleştiriler getirilip tartışılarak değerlendirilmesi önerilmektedir.
- ✓ STÖ'ler kapsamında yaşanan tüm olumlu tanıma ilişkilerinin yaygınlaşması için öncelikle STÖ içi eleştiri oturumlarında incelenmesi ve STÖ'ler arasında yaygınlaşması için işbirliği içinde eleştirel oturumların düzenli olarak yapılması önerilmektedir.
- ✓ Olumlu tanıma ilişkilerine umut veren tanıma biçimleri için öncelikle STÖ içinde yaygın hale gelmesi konusunda eleştirel toplantılar yapılması önerilmektedir. Buradan diğer STÖ'lere doğru nasıl yol alacağının tartışılması önerilmektedir.
- ✓ Daha iyi bir sosyal uyum çalışması için duyulan yeni bir sisteme olan ihtiyaç STÖ'ler ile yerel aktörler düzeyinde tartışılarak devlete doğru ilerleyen eleştirel oturumların yapılması önerilmektedir.
- ✓ STÖ'ler ve diğer paydaşlar ile akademik alanla işbirliği ihtiyacının ele alındığı tartışma oturumlarının yapılması önerilmektedir. Bu oturumlarda daha etkili daha başarılı sosyal uyum çalışmalarının tanınma ilişkileri bağlamında incelenerek analizi önerilmektedir.
- ✓ STÖ çalışanlarının bilgi gereksinimi ve tükenmişlik durumunun STÖ içi eleştiri toplantılarında ele alınarak analiz edilmesi önerilmektedir. Bu toplantılarda elde edilen analiz sonuçlarının çalışanın desteklenmesi, geliştirilmesine yönelik yöntemleri ele alarak değerlendirilmesi önerilmektedir.
- ✓ Çalışanlar, göçmenler ve yerel toplum için dil sorununu ele alan eleştirel oturumlarla çözüm önerilerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

- ✓ Çalışanlar arasında deneyimlerin paylaşıldığı eleştirel toplantıların yapılarak sosyal uyum deneyimlerinin olumlu ve olumsuz sonuçlarının analizi, bilgi birikiminin paylaşılması ve çözüm önerilerinin analizi önerilmektedir.
- ✓ STÖ içinden başlayarak STÖ'ler arasında büyüyen halkalarla genişleyen biçimde yapılacak düzenli eleştiri oturumları önerilmektedir. Bu oturumlarda göç olgusu, sosyal uyum ve iyilik hali konularında analizlerinin olumlu tanıma ilişkileri ele alınarak geliştirilmesi önerilmektedir.

4.2.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

STÖ'ler üzerinden Suriyelilerin sosyal uyum ve iyilik durumlarının, Axel Honneth'in tanınma teorisi bağlamında ele alınarak değerlendirildiği bu çalışmanın sonuçları sosyal uyum faaliyetlerinde olumlu tanınma ilişkilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Çalışmanın bundan sonra yapılabilecek araştırmalara yönelik oluşturulan önerileri ise aşağıda sunulmaktadır.

- ✓ Axel Honneth'in tanınma teorisinin ele aldığı tanınma biçimlerinin bir STÖ örneğinde etnografik çalışma ile ele alınması önerilmektedir.
- ✓ Bir STÖ örneğinde vaka çalışması olarak Honneth'in tanınma biçimlerinin ele alındığı çalışmaların yapılması önerilmektedir.
- ✓ Honneth'in tanınma ilişkilerini, kamu hizmetleri bağlamında ele alan niteliksel çalışmalar önerilmektedir.
- ✓ Axel Honneth'in tanınma ilişkilerinin yerel yönetimler ve yerel toplumu ele alacak çalışmalarla değerlendirilmesi önerilmektedir.
- ✓ STÖ kapsamında yapılan eleştirel toplantılarla tanınma ilişkilerinin anlamında yaşanan değişimleri değerlendiren çalışmalar önerilmektedir.
- ✓ Honneth'in tanınma ilişkilerini göçmenlerin farklı özellikleri ile irdeleyen çalışmalar önerilmektedir.
- ✓ Axel Honneth'in tanınma ilişkilerinin göçmenler dışında diğer dezavantajlı gruplar boyutunda çalışılması önerilmektedir.
- ✓ Axel Honneth'in tanınma ilişkilerinin toplumda nasıl algılandığını ele alan çalışmalar önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Afsahi, A. (2022). Towards a principle of most-deeply affected. *Philosophy & Social Criticism*, 48 (1), 40-61.
- Afyonoğlu, M. F. (2021). Konya’da sığınmacılara yönelik hizmet sunan sivil toplum örgütleri: hak temelli yaklaşım ve hayırseverlik yaklaşımı perspektifleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (3), 805-832.
- Afyonoğlu, M. F., ve Buz, S. (2021). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Suriyelilere Yönelik Tutumu: Yedi Bölgede Yedi İl Örnekleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1283-1304.
- Ager, A. ve Strang, A. (2004). The Experience of Integration: A qualitative study of refugee integration in the local communities of Pollockshaws and Islington. Research Development and Statistics Directorate, Home Office.
- Ager, A. ve Strang, A. (2004a). Indicators of integration. Home Office, Research, Development and Statistics Directorate. (Aktaran . Phillimore, J., & Goodson, L. (2008). Making a place in the global city: The relevance of indicators of integration. *Journal of Refugee Studies*, 21 (3), 305-325).
- Ager, A. ve Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21 (2), 166-191.
- Agus, A., Lia, I. S., ve Akbar, M. (2018). The Role of Social Worker in the Context of Refugees and Asylum Seekers Rights in Indonesia. *Asian Social Work Journal*, 3 (5), 39-47.
- Akar, S. ve Erdoğan, M. M. (2018). Syrian Refugees in Turkey and Integration Problem Ahead. *Journal of International Migration and Integration*, 20 (3), 925-940
- Alase, A. (2017). The interpretative phenomenological analysis (IPA): A guide to a good qualitative research approach. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 5 (2), 9-19.
- Aleksynska, M., ve Algan, Y. (2010). Assimilation and integration of immigrants in Europe. Institute for the Study of Labor (IZA).
- Alim, M., Due, C., ve Strelan, P. (2021). Relationship between experiences of systemic injustice and wellbeing among refugees and asylum seekers: a systematic review. *Australian Psychologist*, 56 (4), 274-288.
- Allen, A. (2010). Recognizing domination: recognition and power in Honneth’s critical theory. *Journal of Power*, 3 (1), 21-32.
- Amit, K., ve Riss, I. (2014). The subjective well-being of immigrants: Pre-and post-migration. *Social Indicators Research*, 119 (1), 247-264.

- Anderson, D. L., ve Graham, A. P. (2016). Improving student wellbeing: having a say at school. *School Effectiveness and School Improvement*, 27 (3), 348-366.
- Anderson, J. H., & Honneth, A. (2005). Autonomy, vulnerability, recognition, and justice. https://web.archive.org/web/20150726120622id_/http://phil.uu.nl:80/~joel/research/publications/Anderson-Honneth_Vulnerability.pdf (Erişim Tarihi: 23. 01. 2020)
- Andersson, P. (2021). Recognition of prior learning for highly skilled refugees'labour market integration. *International Migration*, 59 (4), 13-25.
- Aras, B., ve Duman, Y. (2019). I/NGOs'assistance to Syrian refugees in Turkey: Opportunities and challenges. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21 (4), 478-491.
- Artan, T., ve Arıcı, A. (2017). İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1 (1), 1-21.
- Atar, E., Hossain, F., ve Ullah, A. A. (2022). Syrian refugees in Turkey: exploring the role of I/NGOs in refugee crisis. *Third World Quarterly*, 1-15. DOI: 10.1080/01436597.2022.2144208
- Atasü Topcuoğlu, R. (2019 a). Türkiye'de Göçmen Çocukların Katılım Hakkı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 408-430.
- Atasü Topcuoğlu, R. (2019 c). Syrian refugee entrepreneurship in Turkey: Integration and the use of immigrant capital in the informal economy. *Social Inclusion*, 7(4), 200-210.
- Atasü Topcuoğlu, R. (2020). "Sosyal Hizmetler ve Sosyal Politika Açısından Gelen Göç ve Uyum: Değişim Odağında Bir Perspektif". *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?*. içinde (s.87- 111), S. Sallan-Gül, S. Dedeoğlu, Ö. Kahya-Nizam (der.), İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Atasü Topcuoğlu, R. (2019 b). Media discussion on the naturalization policy for Syrians in Turkey. *International Migration*, 57(2), 283-297.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2020). "Sosyal Hizmetler ve Sosyal Politika Açısından Gelen Göç ve Uyum: Değişim Odağında Bir Perspektif". *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?*. içinde (s. 87- 111), S. Sallan-Gül, S. Dedeoğlu, Ö. Kahya-Nizam (der.), İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Aygüler, E., Buz, S ve Güzel, B. (2020). Sosyal uyumun başarılmasının önündeki engeller: niteliksel bir çalışma. *Journal of Economy Culture and Society*, (63), 339-357.
- Ayyıldız, A. A., ve Karataş, K.(2022). Göçmen ve Mültecilerin Sosyal Uyum Süreçlerinin Göçmenler Tarafından Kurulmuş Sivil Toplum Örgütü Yöneticilerinin Gözünden Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 913-936.

- Bakewell, O. (2010). Some reflections on structure and agency in migration theory. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (10), 1689-1708.
- Baltatescu, S. (2005). Subjective Well-Being of Immigrants in Europe and Their Evaluation of Societal Conditions. An Exploratory Study. *European Identity and Free Movement of Persons in Europe*, 128-143.
- Bartram, D. (2015). Migration and quality of life in the global context. In W. Glatzer, L. Camfield, V. Møller, & M. Rojas (Eds.), *Global handbook of quality of life* (pp. 491–503). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-017-9178-6_21.
- Bauder, H. (2003). “Brain abuse”, or the devaluation of immigrant labour in Canada. *Antipode*, 35 (4), 699-717.
- Bekteshi, V., ve Kang, S. W. (2020). Contextualizing acculturative stress among Latino immigrants in the United States: A systematic review. *Ethnicity & Health*, 25 (6), 897-914.
- Belgrade, A., Kira, M., ve Lee, F. (2022). The Role of Stable Security in Resettled Refugees’ Sense of Wellbeing. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 20 (4), 546-560.
- Belloni, M. (2016). Learning how to squat: cooperation and conflict between refugees and natives in Rome. *Journal of Refugee Studies*, 29 (4), 506-527.
- Berger-Schmitt, R. (2000). Social cohesion as an aspect of the quality of societies: Concept and measurement. ZUMA.
- Bernal, D. R., Misiaszek, K. H., Ayala, J., ve Kenley, N. (2022). Second-class citizens? Subjective social status, acculturative stress, and immigrant well-being. *SN Social Sciences*, 2 (7), 1-18.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46 (1), 5-34.
- Berry, J. W. (2011). Integration and multiculturalism: Ways towards social solidarity. *Papers on Social Representations*, 20 (1), 2-1.
- Bianchi, R., Schonfeld, I. S., ve Laurent, E. (2015). Burnout–depression overlap: A review. *Clinical Psychology Review*, 36, 28-41.
- Biggerstaff, D., & Thompson, A. R. (2008). Interpretative phenomenological analysis (IPA): A qualitative methodology of choice in healthcare research. *Qualitative Research in Psychology*, 5 (3), 214-224.
- Black, R. (2001). Fifty years of refugee studies: From theory to policy. *International Migration Review*, 35 (1), 57-78.

- Bloemraad, I. ve Wright, M. (2014). "Utter failure" or unity out of diversity? Debating and evaluating policies of multiculturalism. *International Migration Review*, 48 (1_suppl), 292-334.
- Bloemraad, I., Korteweg, A., ve Yurdakul, G. (2008). Citizenship and immigration: Multiculturalism, assimilation, and challenges to the nation-state. *Annual review of sociology*, 34: 153-179.
- Bondokji, N. (2016). The expectations gap in humanitarian operations: Field perspectives from Jordan. *Asian Journal of Peacebuilding*, 4 (1), 1-28.
- Bonini Baldini, S. (2019). Narrative capability: Self-recognition and mutual recognition in refugees' storytelling. *Journal of Information Policy*, 9 (1), 132-147.
- Bouki, M., Lamproukou, M., Poulaki, C., ve Louka, P. (2020). Working with Refugees and Asylum Seekers in Greece: The experience of Greek NGOs' Mental Health Workers. An Interpretative Phenomenological Analysis. *Dialogues in Clinical Neuroscience & Mental Health*, 3 (3), 182-190.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve insan hakları. *Moment Dergi*, 2 (1), 60-80.
- Bradby, H., Lebano, A., Hamed, S., Gil-Salmeron, A., Dura-Ferrandis, E., Garces-Ferrer, J., . . . ve Riza, E. (2020). Policy Makers', NGO, and Healthcare Workers' Accounts of Migrants' and Refugees' Healthcare Access Across Europe—Human Rights and Citizenship Based Claims. *Frontiers in Sociology*, 5: 16. doi: 10. 3389/fsoc. 2020. 00016.
- Briskman, L. (2020). Integrating migrants and refugees in rural settings. In *Social Work in Rural Australia* (pp. 146-160). Routledge.
- Brocki, J. M., ve Wearden, A. J. (2006). A critical evaluation of the use of interpretative phenomenological analysis (IPA) in health psychology. *Psychology and Health*, 21 (1), 87-108.
- Bruquetas Callejo, M. M., Garcés-Mascreñas, B., Morén-Alegret, R., ve Ruiz-Vieytez, E. (2008). Immigration and integration policymaking in Spain. IMISCOE Working Paper No. 21
- Buchanan, Z. E., Abu-Rayya, H. M., Kashima, E., ve Paxton, S. J. (2017). The interconnection between acculturation and subjective and social wellbeing among refugee youth in Australia. *Journal of Refugee Studies*, 30 (4), 511-529.
- Buenfino, A. (2007). Integration and the question of social identity. In A. Buenfino, L. C. Byrne, J. Cruddas, R. Cuperus, J. Dijsselbloem, F. Dubet, et al. (Eds.), *Rethinking immigration and integration: a new centre-left agenda* (pp. 111–130). London: Policy Network.
- (Aktaran: Garha, N. S., & Paparusso, A. (2018). Fragmented integration and transnational networks: a case study of Indian immigration to Italy and Spain. *Genus*, 74 (1), 12.)

- Butorac, D. (2014). 'Like the fish not in water': How language and race mediate the social and economic inclusion of women migrants to Australia. *Australian Review of Applied Linguistics*, 37 (3), 234-248.
- Buz, S ve Ayyıldız, A. A. (2019). Sosyal hizmette toplum merkezleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 187-212.
- Buz, S ve Dikmen, A. (2021). Zorunlu göçe maruz kalan bireylerin psikososyal iyilik hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (1), 227-250.
- Buz, S.(2021). Londra'daki Sivil toplum örgütlerinin Türkiyeli göçmenlerin uyumu konusundaki çalışmalarının değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37), 603-638.
- Buz, S., Canlı, M., ve Aygüler, E. (2021). Trabzon'da yaşayan Afgan sığınmacıların profili ve gereksinimleri. *Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi*.
- Buz, S., ve Uslu, B. (2019). Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeli bireylerin mesleki eğitimi ve istihdamı: toplumla sosyal hizmet saha örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1).41-54.
- Camozzi, I. (2011). Migrants'associations and their attempts to gain recognition: The case of Milan. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 11 (3), 468-491.
- Caneva, E. (2014). The integration of migrants in Italy: an overview of policy instruments and actors. *INTERACT Research Report 2014/05*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute, 2014.
- Canpolat, H., ve Arıner, H. O. (2012). Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi. *Orsam Rapor*, 123, 1-30.
- Caponio, T. (2005). Policy networks and immigrants'associations in Italy: the cases of Milan, Bologna and Naples. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31 (5), 931-950.
- Carpar, M. C., ve Goktuna Yaylaci, F. (2022). The Challenges Faced by Professional Asylum Seeker-Related NGO Workers in Turkey. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 1-10. doi. org/10. 1007/s11266-022-00511-5
- Castles, S. (2004). The factors that make and unmake migration policies. *International Migration Review*, 38 (3), 852-884.
- Castles, S., ve Davidson, A. (2000). *Citizenship and migration: Globalization and the politics of belonging*. Psychology Press. (Aktaran. Goksel, G. U. (2017). *Integration of Immigrants and the Theory of Recognition: just Integration*. Springer).

- Chatzea, V. E., Sifaki-Pistolla, D., Vlachaki, S. A., Melidoniotis, E., ve Pistolla, G. (2018). PTSD, burnout and well-being among rescue workers: Seeking to understand the impact of the European refugee crisis on rescuers. *Psychiatry Research*, 262, 446-451.
- Chimienti, M. (2011). Mobilization of irregular migrants in Europe: a comparative analysis. *Ethnic and Racial Studies*, 34 (8), 1338-1356.
- Chow, J. (1999). Multiservice centers in Chinese American immigrant communities: Practice principles and challenges. *Social Work*, 44(1), 70-81.
- Clarke, J. A. (2009). Fichte and Hegel on recognition. *British Journal for the History of Philosophy*, 17 (2), 365-385.
- Clement, R., Gardner, R. C., ve Smythe, P. C. (1980). Social and individual factors in second language acquisition. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 12 (4), 293-302.
- Colic-Peisker, V. (2005). 'At least you're the right colour': Identity and social inclusion of Bosnian refugees in Australia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31 (4), 615-638.
- Collins, C. S., ve Stockton, C. M. (2018). The central role of theory in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 17 (1), 1609406918797475.
- Congress, E. (2017). Immigrants and refugees in cities: Issues, challenges, and interventions for social workers. *Urban Social Work*, 1(1), 20-35.
- Corradetti, C. (2012). The Frankfurt School and critical theory. The internet encyclopedia of philosophy.
- Correa-Velez, I., Gifford, S. M., ve Barnett, A. G. (2010). Longing to belong: Social inclusion and wellbeing among youth with refugee backgrounds in the first three years in Melbourne, Australia. *Social science & medicine*, 71 (8), 1399-1408.
- Coşkun, A. (2022). Göç Yönetiminden Göç Yönetişimine: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. İlke Politika Notu 45. İlke Yayın No: 152. E-ISBN: 978-625-8350-32-6, <http://dx.doi.org/10.26414/pn045>
- Cuadra, C. B., & Staaf, A. (2014). Public social services'encounters with irregular migrants in Sweden: Amid values of social work and control of migration. *European Journal of Social Work*, 17 (1), 88-103.
- Cullen, P. P. (2009). Irish pro-migrant nongovernmental organizations and the politics of immigration. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 20 (2), 99-128.

- Cummins, R. A., Eckersley, R., Pallant, J., Van Vugt, J., ve Misajon, R. (2003). Developing a national index of subjective wellbeing: The Australian Unity Wellbeing Index. *Social Indicators Research*, 64 (2), 159-190.
- Cusumano, E. (2017). Emptying the sea with a spoon? Non-governmental providers of migrants search and rescue in the Mediterranean. *Marine Policy*, 75, 91-98.
- Çebi, E. (2017). The role of Turkish NGOs in social cohesion of Syrians. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 135-170.
- Çetin, H. (2015). Sosyal adalet, sosyal hizmetler ve bütçe. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 145-157.
- Çevik, H., ve Buz, S. (2022). Sosyo-Kültürel Entegrasyon ve Aidiyet: Ankara'daki Suriyelilerin Deneyimleri Bağlamında Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 509-536.
- Çorabatır, M., & Hassa, F. (2013). Sivil toplum örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için yaptıkları çalışmalar ile ilgili rapor. 'Ankara: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi-İGAM 14.
- da Silva Rebelo, M. J., Fernandez, M., ve Achotegui, J. (2018). Mistrust, anger, and hostility in refugees, asylum seekers, and immigrants: A systematic review. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 59 (3), 239-251.
- Davidov, E., Seddig, D., Gorodzeisky, A., Raijman, R., Schmidt, P., ve Semyonov, M. (2020). Direct and indirect predictors of opposition to immigration in Europe: individual values, cultural values, and symbolic threat. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46 (3), 553-573.
- De Haas, H., Czaika, M., Flahaux, M. L., Mahendra, E., Natter, K., Vezzoli, S., ve Villares-Varela, M. (2019). International migration: Trends, determinants, and policy effects. *Population and Development Review*, 45 (4), 885-922.
- Delhey, J. (2018) . Social Cohesion and Its Correlates: A Comparison of Western and Asian Societies. *Comparative Sociology*. 17; 426-455.
- Dennison, M. (2019). IPA: The black swan of qualitative research. *Qualitative Methods in Psychology Bulletin*, 27, 2-6.
- Deranty, J. P. (2013). Marx, Honneth and the tasks of a contemporary critical theory. *Ethical Theory and Moral Practice*, 16 (4), 745-758.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55 (1), 34 - 43.

- Dierckx, D., ve Van Dam, S. (2014). Redefining empowerment interventions of migrants experiencing poverty: The case of Antwerp, Belgium. *The British Journal of Social Work*, 44(suppl_1), i105-i122.
- Dietz, G., ve Garcia, M. P. P. (1999). Formalizing or marginalizing the immigrants' shadow economy? NGOs and local authorities as intercultural intermediaries between Senegalese tradesmen and their Spanish customers in two Andalusian towns'. *High Plains Applied Anthropologist*, 19 (1), 1-9.
- Douzinan, C. (2002). Identity, recognition, rights or what can Hegel teach us about human rights?. *Journal of Law and Society*, 29 (3), 379-405.
- Duranti, A. (2010). Husserl, intersubjectivity and anthropology. *Anthropological Theory*, 10 (1-2), 16-35.
- Ebren, G., Özgen, P. A., ve Çirakoğlu, O. C. (2022). Sığınmacı ve Mültecilerle Çalışanlarda Psikolojik Sağlık Üzerine Bir Derleme. *International Journal of Human Mobility*. 2 (1): 72-87
- ECRE. (2002). Erişim Adresi: https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-Position-on-the-Integration-of-Refugees-in-Europe_December-2002.pdf
- Ekşi, N. (2020). 6458 Sayılı yabancılar ve uluslararası koruma kanunu ile bu kanuna ilişkin ikincil mevzuatta yer alan temel kavramlar. *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?*. içinde (s. 174), S. Sallan-Gül, S. Dedeoğlu, Ö. Kahya-Nizam (der.), İstanbul, Bağlam Yayıncılık
- Engward, H., ve Goldspink, S. (2020). Lodgers in the house: living with the data in interpretive phenomenological analysis research. *Reflective Practice*, 21 (1), 41-53.
- Entzinger, H. ve Biezeveld, R. (2003). Benchmarking in Immigrant Integration: Report for the European Commission Immigration and Asylum Committee, Rotterdam: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations.
- Erdoğan, M. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler. TAGU, www.kas.de/tuerkei
- Erdoğan, M. (2020). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler: politikalar, gerçekler ve toplumsal kabul. *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?*. içinde (s. 72), S. Sallan-Gül, S. Dedeoğlu, Ö. Kahya-Nizam (der.), İstanbul, Bağlam Yayıncılık
- Erdoğan, M. M. (2018). Suriyeliler barometresi: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi: SB 2017. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2020). Suriyeliler barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi: SB 2019. Orion Kitabevi

- Erdoğan, M., Kavukçuer, Y., & Çetinkaya, T. (2017). Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik medya algısı. *Özgürlük Araştırmaları Derneği*, 5, 1-25.
- Eriksson, C. B., Lopes Cardozo, B., Ghitis, F., Sabin, M., Gotway Crawford, C., Zhu, J., . . . ve Kaiser, R. (2013). Factors associated with adverse mental health outcomes in locally recruited aid workers assisting Iraqi refugees in Jordan. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 22 (6), 660-680.
- Fangen, K. (2010). Social exclusion and inclusion of young immigrants: Presentation of an analytical framework. *Young*, 18 (2), 133-156.
- Ferris, E. G. (2011). *The politics of protection: The limits of humanitarian action*. Brookings Institution Press.
- Fike, D. C., ve Androff, D. K. (2016). “The pain of exile”: What social workers need to know about Burmese refugees. *Social work*, 61(2), 127-135.
- Fleming, T. (2014). Axel Honneth and the struggle for recognition: Implications for transformative learning. In *Spaces of transformation and transformation of space*. Proceedings of the 11th International Transformative Learning Conference (pp. 318-324).
- Fraser, N. (2001). Recognition without ethics?. *Theory, Culture & Society*, 18 (2-3), 21-42.
- Freier, L. F., ve Vera Espinoza, M. (2021). COVID-19 and Immigrants’Increased Exclusion: The Politics of Immigrant Integration in Chile and Peru. *Frontiers in Human Dynamics*, 3, 6. doi: 10. 3389/fhumd. 2021. 606871
- Freyenhagen, F. (2015). Honneth on social pathologies: a critique. *Critical Horizons*, 16 (2), 131-152.
- Fry, J., ve Wilson, P. (2017). Immigration policies that would enhance the well-being of New Zealanders. *Policy Quarterly*, 13 (3), 22-26.
- Garkisch, M., Heidingsfelder, J., ve Beckmann, M. (2017). Third sector organizations and migration: A systematic literature review on the contribution of third sector organizations in view of flight, migration and refugee crises. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 28 (5), 1839-1880.
- Garkisch, M., Heidingsfelder, J., ve Beckmann, M. (2017). Third sector organizations and migration: A systematic literature review on the contribution of third sector organizations in view of flight, migration and refugee crises. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 28(5), 1839-1880.
- Garroway, C., ve Jütting, J. (2013). Measuring cross-country differences in social cohesion. Accessed online at: <http://www.oecd.org/dev/perspectivesonglobaldevelopment/46935545.pdf> on, 11.

- Gerring, J. (2007). *Case study research: Principles and practices*. New York: Cambridge University Press. Aktaran Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 419-426.
- Gezik, Z. (2022). Suriyeli Göçmenlerin Anaakım Medyada Temsili. *Journal of Communication Science Researchs*, 2 (2), 135-153.
- Gillespie, A., & Cornish, F. (2010). Intersubjectivity: Towards a dialogical analysis. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40 (1), 19-46.
- Givens, T. E. (2007). Immigrant integration in Europe: Empirical research. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 10, 67-83.
- Göksel, G. U. (2019). *Göçmen entegrasyonu ve Tanınma Teorisi*. Pinhan Yayıncılık: 180 Sosyoloji Dizisi: 14. Birinci basım. İstanbul.
- Graham, A., Fitzgerald, R., Powell, M. A., Thomas, N., Anderson, D. L., White, N. E., ve Simmons, C. A. (2014). Wellbeing in schools: research project: improving approaches to wellbeing in schools: what role does recognition play? Final Report: volume 2. Published version available from: <https://doi.org/10.4226/47/58eb0726856a4>
- Graham, A., Powell, M. A., Thomas, N., ve Anderson, D. (2017). Reframing ‘well-being’ in schools: The potential of recognition. *Cambridge Journal of Education*, 47 (4), 439-455.
- Green, E. G., Visintin, E. P., Sarrasin, O. ve Hewstone, M. (2020). When integration policies shape the impact of intergroup contact on threat perceptions: a multilevel study across 20 European countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46 (3), 631-648.
- Green, M., King, E., ve Fischer, F. (2021). Acculturation, social support and mental health outcomes among Syrian refugees in Germany. *Journal of Refugee Studies*, 34 (2), 2421-2433.
- Gul-Rechlewicz, V. (2016). The role of the non-governmental organizations in multicultural society: NGO's in the Netherlands. *International E-Journal of Advances in Social Sciences*, 2 (6), 641-649.
- Güler, M., & Dönmez, A. (2011). İyi Olma Hali Bağlamında Uyum Düzeyi Kuramı ve Hedonik Döngü. *Ankara Üniversitesi Türk Psikoloji Yazıları*, 14 (27), 38-45.
- Güler, M., ve Dönmez, A. (2011). İyi olma hali bağlamında uyum düzeyi kuramı ve hedonik döngü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14 (27), 38-45.
- Güzel, B. (2020). Türkiye’deki Sığınmacılara ve Mültecilere Yönelik Sosyal Hizmet Sunumunda Üçüncü Sektör Analizi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55 (1), 540-563.
- Haber, S. (2007). Recognition, justice and social pathologies in Axel Honneths recent writings. *Revista de Ciencia Política*, 27 (2), 159-170.

- Hagstrom, P., Pereira, J., ve Wu, S. (2019). The Happiness of Refugees in the United States: Evidence from Utica, NY. *Journal of Refugee Studies*, 34 (1), 614-633.
- Hagues, R., Cecil, D., Ghanem, A., Mansour, R., ve Robbins, D. (2021). Refugee social work in Lebanon: does the faith of the social worker provide support?. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 40 (3), 326-348.
- Hakli, J., Pascucci, E., ve Kallio, K. P. (2017). Becoming refugee in Cairo: The political in performativity. *International Political Sociology*, 11 (2), 185-202.
- Hale, E. D., Treharne, G. J., ve Kitas, G. D. (2008). Qualitative methodologies II: a brief guide to applying interpretative phenomenological analysis in musculoskeletal care. *Musculoskeletal Care*, 6 (2), 86-96.
- Hamberger, A. (2009). Thematic articles–identity, integration, and citizenship. *Journal of Identity and Migration Studies*, 3 (2), 2-21.
- Hammer, K. (2017). Sociocultural integration and second language proficiency following migration. In *The Linguistic Integration of Adult Migrants/L'intégration linguistique des migrants adultes* (pp. 91-96). De Gruyter Mouton.
- Hang, H., ve Zhong, J. Y. (2022). Sense of belonging, international migrants' spending, and implications for their subjective well-being. *International Journal of Consumer Studies*. DOI: doi. org/10. 1111/ijcs. 12807
- Harrell-Bond, B. (2002). Can humanitarian work with refugees be humane?. *Human Rights Quarterly*, 24 (1), 51-85.
- Heidegren, C. G. (2004). Book review: Recognition and social theory. *Acta Sociologica*, 47 (4), 365-373.
- Heino, E., ve Karmeniemi, N. (2013). Cultural interpretation as an empowering method in social work with immigrant families. *Empowering social work: Research and Practice*, 88.
- Hellgren, Z. (2015). Immigrant integration as a two-way process: Translating theory into practice. GRTIM Working Paper Series Number 23.
- Helliwell, J. F. (2003). How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being. *Economic Modelling*, 20 (2), 331-360.
- Heuser, B. L. (2005). Social cohesion and voluntary associations. *Peabody Journal of Education*, 80(4), 16-29.
- Hilhorst, D., Weijers, L., ve Van Wessel, M. (2012). Aid relations and aid legitimacy: mutual imaging of aid workers and recipients in Nepal. *Third World Quarterly*, 33 (8), 1439-1457.

- Honneth, A. (1992). Integrity and disrespect: Principles of a conception of morality based on the theory of recognition. *Political theory*, 20 (2), 187-201.
- Honneth, A. (2001). Recognition or redistribution?. *Journal of Theory, Culture & Society*, 18 (2-3), 43-55.
- Honneth, A. (2015). Tanınma Uğruna Mücadele Sosyal Çatışmaların Ahlaki Grameri Üzerine. Çev: Özgür Aktok, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Honneth, A. (2018). Bizdeki Ben: Tanınma Teorisi Üzerine İncelemeler. Çev: Özgür Aktok, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Hou, F., ve Beiser, M. (2006). Learning the language of a new country: A ten-year study of English acquisition by South-East Asian refugees in Canada. *International Migration*, 44 (1), 135-165.
- Houston, S., ve Montgomery, L. (2017). Reflecting critically on contemporary social pathologies: social work and the 'good life'. *Critical and Radical Social Work*, 5 (2), 181-196.
- Hsieh, H. F., ve Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9), 1277-1288.
- Hungwe, C., ve Gelderblom, D. (2014). Understanding the social exclusion of Zimbabwean migrants in Johannesburg, South Africa. *Journal of Community Positive Practices*, (1), 75-91.
- Hunkler, C., ve Khoureshed, M. (2019). The Role of Trauma on Integration: The Case of Syrian Refugees. MEA Discussion Paper. Munich Center for the Economics of Aging.
- Huppert, F. A. (2014). The state of wellbeing science: Concepts, measures, interventions, and policies. *Wellbeing: A complete reference guide*, 1-49.
- Hussain, Y. (2019). 'I was professor in India and here I am a taxi driver': Middle class Indian migrants to New Zealand. *Migration Studies*, 7 (4), 496-512.
- IOM (20202). World Migration Report.
- IOM, (2006). IOM and Migrant Integration. Erişim Adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iom_and_migrant_integration.pdf
- IOM, (2017). Integration and social cohesion: key elements for reaping the benefits of migration. Global Compact Thematic Paper | Integration and Social Cohesion. Erişim adresi. www.iom.int/sites/default/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Integration-and-Social-Cohesion.pdf
- IOM, (2020). World Migration Report 2020. www.iom.int/wmr

- Iser, M (2019)., "Recognition", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/recognition/>>.
- Iversen, V. C., Sveaass, N., ve Morken, G. (2014). The role of trauma and psychological distress on motivation for foreign language acquisition among refugees. *International Journal of Culture and Mental Health*, 7 (1), 59-67.
- James, D., ve Killick, E. (2012). Empathy and expertise: Case workers and immigration/asylum applicants in London. *Law & Social Inquiry*, 37 (2), 430-455.
- Jansen, T., Chioncel, N., ve Dekkers, H. (2006). Social cohesion and integration: Learning active citizenship. *British Journal of Sociology of Education*, 27 (02), 189-205.
- Joseph, L., Ismail, S., Prior, D., Gunst, M., Jarman, K., Harris, M., ve Abbara, A. (2018). Barriers to healthcare access for refugees in Greece. *European Journal of Public Health*, 28 (suppl_4), cky214-285.
- Kabadayi, S. (2019). "Understanding Employee Sabotage When Serving Refugees: The Case of Syrian Refugees in Turkey, " *Journal of Services Marketing*, 33 (7), 946–58.
- Kabakuşak, D. (2018). Kültürel çeşitliliğin yönetim modelleri üzerine bir inceleme: iltica ve göç ulusal eylem planı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21 (1), 102-130.
- Kacprzak, K. (2017). From bad through good to excellent Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) studies—presenting set of criteria to evaluate IPA papers and to provide high-quality future research. *The Journal of Education, Culture, and Society*, 8 (2), 53-68.
- Kalir, B. (2015). The Jewish state of anxiety: Between moral obligation and fearism in the treatment of African asylum seekers in Israel. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41 (4), 580-598.
- Kam, P. K. (2021). Strengthening the empowerment approach in social work practice: An EPS model. *Journal of Social Work*, 21(3), 329-352.
- Kang, W. M., Harington, P., ve Park, H. J. (2015). Double empowerment: The roles of ethnic-based groups in the Korean community in New Zealand—Implications for social work practice. *Journal of Social Work*, 15(4), 371-389.
- Karataş, A (2014). "Toplumda Çevre Bilincinin Yaygınlaştırılmasında Sivil toplum örgütlerinin Rolü: Türkiye Örneği", *Turkish Studies*, Vol. 9/2, s. 855-867.
- Karataş, K., Adıgüzel, Y., ve Ünal, A. Z. (2018). Göç Travması Psikososyal Güçlendirici Destek Programı. M. Baloğlu, M. ve E. Göv. (ed.). Psikososyal güçlendirici destek programı içinde. Ankara: MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü Yayınları

- Karataş, K., Cılga, İ., Güneş, S., Han, A., Kalaycı, A.R., Turhan, S., Türkaslan N., Yurtkuran, S. (2002). "Göç ve Kentsel Yaşama Uyum Sorunları", *2001 Yılı Aile Raporu*. Yayına Hazırlayan: İrfan Çayboylu. TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Ankara: 2002.
- Karataş, K., Demiröz, F., Aygüler, E., Ayalp, M., ve Bolgün, C. (2018). Türk Kızılayı Ankara Toplum Merkezinden hizmet alan Suriyeliler: sorun, gereksinim, beklenti ve kurum memnuniyetleri. Ankara: Türk Kızılay Derneği Yayınları.
- Karataş, K., Tılıç, H. R., Atasü-Topçuoğlu, R., ve Demir, O. Ö. (2014). Türkiye’de Refakatsiz Çocuklara Erişim Ve Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Hizmet Sunumunun Teşvik Edilmesi Projesi Değerlendirme Raporu. Uluslararası Göç Örgütü.
- Karataş, K., ve Ayyıldız, A. A. (2021). Bugünün Türkiye’sinde göç gerçeği: Küresel hareketliliğin neresindeyiz. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(2), 473-500.
- Karataş, K., ve Baloğlu, M. (2018). Kültürleşme stresi kısıracındaki Suriyeli öğrenciler. Turkish Studies, 13/ 27, 971-990.
- Karataş, K., ve Başcılar, M. (2019). Körfez, Bosna ve Suriye Krizleri Ekseninde Küresel Ölçekte Göç Hareketleri ve Göç Politikalarına Etkisi. Sosyal Hizmet Kongresi 2018: Mülteciler ve Sosyal Hizmet.(s, 132). İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- Karataş, K., ve İncetahtacı Günal, N.(2019). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyum Sağlamalarında Temel Yaşam Becerileri Eğitimlerinin Rolü: Gaziantep Örneği. Sosyal Hizmet Kongresi 2018: Mülteciler ve Sosyal Hizmet.(s, 283). İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- Karataş, S., Crocetti, E., Schwartz, S. J., ve Rubini, M. (2020). Understanding adolescents’ acculturation processes: New insights from the intergroup perspective. New directions for child and adolescent development, 2020 (172), 53-71.
- Kaya, A. (2014). Türkiye’de Göç ve uyum tartışmaları: Geçmişe dönük bir bakış. İdealkent, 5 (14), 11-28.
- Kaya, A. (2016). Ülkemize Suriyeden sığınanlar ve onların insan onuru. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 7 (28), 173-206.
- Keleşoğlu, F. (2021). Göç ve mültecilik bağlamında değişim süreci ve uyum sorunsalı. Sosyal Bilimlerde Güncel Konular. 33 – 58. Nobel Yayınevi.
- Kirişçi, K. (2012). Turkey’s New Draft Law on Asylum: What to make of it?. Turkey, migration and the EU: Potentials, challenges and opportunities, 5, 63-83.
- Koczan, Z. (2016). (Why) are immigrants unhappy?. IZA Journal of Migration, 5 (1), 1-25.

- Koç, F. ve Paslı, F. (2022). Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik hizmet sunan sivil toplum kuruluşlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 133- 158.
- Kosic, A. (2002). Acculturation attitudes, need for cognitive closure, and adaptation of immigrants. *The Journal of Social Psychology*, 142 (2), 179-201.
- Kovacev, L., ve Shute, R. (2004). Acculturation and social support in relation to psychosocial adjustment of adolescent refugees resettled in Australia. *International Journal of Behavioral Development*, 28 (3), 259-267.
- Kuruwila, A. (2015). Non-Governmental Organisations (NGOs): Issues of Terminology and Definitions. *Rajagiri Journal of Social Development*, 7 (1), 20-29.
- Kwok, K., Lee, K. M., ve Law, K. Y. (2018). Multicultural social work practice and South Asian migrants in Hong Kong. *China Journal of Social Work*, 11(1), 56-72.
- Lacroix, M. (2006). Social work with asylum seekers in Canada: The case for social justice. *International Social Work*, 49(1), 19-28.
- Laitinen, A. (2009). Recognition, Needs and Wrongness: Two Approaches. *European Journal of Political Theory*, 8 (1), 13–30.
- Lambert, S., ve Swerts, T. (2019). " From sanctuary to welcoming cities": negotiating the social inclusion of undocumented migrants in Liege, Belgium. *Social Inclusion*, 7 (4), 90-99.
- Larkin, M., Shaw, R., ve Flowers, P. (2019). Multiperspectival designs and processes in interpretative phenomenological analysis research. *Qualitative Research in Psychology*, 16 (2), 182-198.
- Larkin, M., Watts, S., ve Clifton, E. (2006). Giving voice and making sense in interpretative phenomenological analysis. *Qualitative research in psychology*, 3 (2), 102-120.
- Lash, S., ve Featherstone, M. (2001). Recognition and difference. *Theory, Culture & Society*, 18 (2-3), 1-19.
- Lau, P. Y. F. (2021). Empowerment in the asylum-seeker regime? The roles of policies, the non-profit sector and refugee community organizations in Hong Kong. *Journal of Refugee Studies*, 34(1), 305-327.
- Leeming, D. (2018). The use of theory in qualitative research. *Journal of Human Lactation*, 34 (4), 668-673.
- Lepold, K. (2019). Examining Honneth's positive theory of recognition. *Critical Horizons*, 20 (3), 246-261.

- Lester, E. (2005). A place at the table: The role of NGOs in refugee protection: International advocacy and policy-making. *Refugee Survey Quarterly*, 24 (2), 125-142.
- Lester, E. (2005). A place at the table: The role of NGOs in refugee protection: International advocacy and policy-making. *Refugee Survey Quarterly*, 24(2), 125-142.
- Lewis, D. (2010). Nongovernmental organizations, definition and history. *International Encyclopedia of Civil Society*, 1056-1062.
- Li, P. S. (2008). World migration in the age of globalization: Policy implications and challenges. *New Zealand Population Review*, 33 (34), 1-22.
- Licata, L., Sanchez-Mazas, M., ve Green, E. G. (2011). Identity, immigration, and prejudice in Europe: A recognition approach. In *Handbook of identity theory and research* (pp. 895-916). Springer, New York, NY.
- Lintner, C., ve Elsen, S. (2020). Empowering refugees and asylum seekers in the Italian agriculture sector by linking social cooperative entrepreneurship and social work practices. *International Journal of Social Welfare*, 29(4), 356-366.
- Lockwood, D. (1999). Civic Integration and Social Cohesion. In Gough I. and Olofsson G. (eds.), *Capitalism and Social Cohesion*, 63-84, New York: Palgrave Macmillan, 1999.
- Aktaran: Giardiello, M. (2014). The generative Theory of Social Cohesion and civic integration. *European Scientific Journal*. 2,80-89.
- Lomba, S. D. (2010). Legal status and refugee integration: A UK perspective. *Journal of Refugee Studies*, 23 (4), 415-436.
- Lopes Cardozo, B., Gotway Crawford, C., Eriksson, C., Zhu, J., Sabin, M., Ager, A., et al. (2012). Psychological distress, depression, anxiety, and burnout among international humanitarian aid workers: A longitudinal study. *PLoS ONE*, 7 (9), e44948.
- Lopez-Farjeat, L. X., ve Coronado-Angulo, C. (2020). Group Asylum, Sovereignty, and the Ethics of Care. *Social Sciences*, 9 (8), 142.
- Losoncz, I. (2011). Blocked opportunity and threatened identity: Understanding experiences of disrespect in South Sudanese Australians. *Australasian Review of African Studies*, The, 32 (2), 118-142.
- Lucassen, L. (2005). *The Immigrant Threat: The Integration of Old and New Migrants in Western Europe since 1850*. Urbana, IL: University of Illinois Press.
- Aktaran. Foner, N., & Alba, R. (2008). Immigrant religion in the US and Western Europe: Bridge or barrier to inclusion?. *International Migration Review*, 42 (2), 360-392.
- Lutz, P. (2017). Two logics of policy intervention in immigrant integration: an institutionalist framework based on capabilities and aspirations. *Comparative Migration Studies*, 5 (1), 1-18.

- Ma, Q. (2002). Defining Chinese nongovernmental organizations. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 13 (2), 113-130.
- Mackreath, H., ve Sağnıç, Ş. G. (2017). Civil society and Syrian refugees in Turkey. Helsinki Yurttaşlar Derneği.
- Markell, P. (2007). The Potential and the Actual: Mead, Honneth, and the 'I. '. Recognition and power: Axel Honneth and the tradition of critical social theory, 100-132.
- Markell, P. (2007). The Potential and the Actual: Mead, Honneth, and the 'I. '. Recognition and power: Axel Honneth and the tradition of critical social theory, 100-132.
- Marlier, E., ve Atkinson, A. B. (2010). Indicators of poverty and social exclusion in a global context. *Journal of Policy Analysis and Management*, 29 (2), 285-304.
- Masocha, S., ve Simpson, M. K. (2011). Xenoracism: Towards a critical understanding of the construction of asylum seekers and its implications for social work practice. *Practice*, 23 (1), 5-18.
- Mayblin, L., ve James, P. (2019). Asylum and refugee support in the UK: civil society filling the gaps?. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45 (3), 375-394.
- McQueen, P. (2011). Social and political recognition. *Internet Encyclopedia of Philosophy*.
- Mezzetti, P., ve Guglielmo, M. (2009). Somali Diaspora Associations in Italy: between integration and transnational engagement. *Centro studi di politica internazionale (CeSPI)*, October.
- Miller, R. M., Chan, C. D., ve Farmer, L. B. (2018). Interpretative phenomenological analysis: A contemporary qualitative approach. *Counselor Education and Supervision*, 57 (4), 240-254.
- Mirza, M. P., Hasnain, R., ve Duke, K. B. (2018). Fostering community-academic partnerships to promote employment opportunities for refugees with disabilities: Accomplishments, dilemmas, and deliberations. *Societies*, 8 (3), 86.
- Mishra, D., Digidiki, V. ve Winch, P. J. (2020). The endings of journeys: A qualitative study of how Greece's child protection system shapes unaccompanied migrant children's futures. *Children and Youth Services Review*, 116, 105236.
- Mogli, M., ve Papadopoulou, M. (2018). "If I stay here, I will learn the language": Reflections from a case study of Afghan refugees learning Greek as a Second Language. *Research Papers in Language Teaching & Learning*, 9 (1), 181-194.
- Mooney, E. (2021). Research and knowledge mobilization in the GTA's immigrant and refugee-serving sector: A needs assessment. Wellesley Institute, Canada. <https://www.wellesleyinstitute.com/wp-content/uploads/2021/11/Research-in-GTA-Report.pdf>

- Moreno, K. A. V., Shields, J. ve Drolet, J. (2018). Settling Immigrants in Neoliberal Times: NGOs and Immigrant Well-being in Comparative Context. *Alternate Routes: A Journal of Critical Social Research*, 29. 65-89.
- Morley, C., Le, C., ve Briskman, L. (2020). The role of critical social work education in improving ethical practice with refugees and asylum seekers. *Social Work Education*, 39 (4), 403-416.
- Morrice, L., Tip, L. K., Collyer, M., ve Brown, R. (2021). 'You can't have a good integration when you don't have a good communication': English-language learning among resettled refugees in England. *Journal of Refugee Studies*, 34 (1), 681-699.
- Morris, L. (2012). Rights, recognition and judgment: Reflections on the case of welfare and asylum. *The British Journal of Politics and International Relations*, 14 (1), 39-56.
- Nash, M. (2005). Responding to settlement needs: Migrants and refugees and community development. *Social work theories in action*, 140 -154.
- Nash, M., Wong, J., ve Trlin, A. (2006). Civic and social integration: A new field of social work practice with immigrants, refugees and asylum seekers. *International Social Work*, 49(3), 345-363.
- Nawyn, S. J. (2010). Institutional structures of opportunity in refugee resettlement: Gender, race/ethnicity, and refugee NGOs. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 37, 149.
- Ní Raghallaigh, M. (2014). The causes of mistrust amongst asylum seekers and refugees: Insights from research with unaccompanied asylum-seeking minors living in the Republic of Ireland. *Journal of Refugee Studies*, 27 (1), 82-100.
- Niemi, P. (2015). 9. The Professional Form of Recognition in Social Work. *Studies in Social and Political Thought*, Special Issue: Pathologies of Recognition, Vol. 25, 174-190.
- Nizza, I. E., Farr, J., ve Smith, J. A. (2021). Achieving excellence in interpretative phenomenological analysis (IPA): Four markers of high quality. *Qualitative Research in Psychology*, 18 (3), 369-386.
- O'Brien, M., Cancino, B., Apasu, F., ve Chowdhury, T. (2020). Mobilising knowledge on newcomers: engaging key stakeholders to establish a research hub for Alberta. *Gateways: International Journal of Community Research and Engagement*, 13 (1). 7208
- Orozco, M., ve Lapointe, M. (2004). Mexican hometown associations and development opportunities. *Journal of International Affairs*, 57 (2), 31-51.
- Osman, F., Mohamed, A., Warner, G., & Sarkadi, A. (2020). Longing for a sense of belonging—Somali immigrant adolescents' experiences of their acculturation efforts in Sweden. *International journal of qualitative studies on health and well-being*, 15 (sup2), 1784532.

- Özçürümez, S., ve İçduygu, A. (2020). Zorunlu göç deneyimi ve toplumsal bütünleşme: kavramlar, modeller ve uygulamalar ile Türkiye. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özgür Keysan, A., ve Şentürk, B. (2021). Empowerment Perspectives and Practices of Refugee-Related NGOs in Turkey: Family, Protection, or Solidarity?. *Journal of Refugee Studies*, 34 (4), 3820-3845.
- Özgür Keysan, A., ve Şentürk, B. (2021). Empowerment Perspectives and Practices of Refugee-Related NGOs in Turkey: Family, Protection, or Solidarity?. *Journal of Refugee Studies*, 34(4), 3820-3845.
- Özgür-Keysan, A., ve Şentürk, B. (2021b). Sorunlar ve Beklentilerin Algılanmasında Kadın Mülteciler ve Sivil Toplum Kuruluşları 1. *Sosyoekonomi*, 29(48), 343-376.
- Paçacı Elitok, S., ve Straubhaar, T. (2012). Turkey, migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities. Hamburg: Hamburg Univ. Press.
- Padilla, Y. C. (1997). Immigrant policy: Issues for social work practice. *Social Work*, 42(6), 595-606.
- Paloma, V., García Ramírez, M., Camacho Martínez Vara de Rey, C., ve Olmedo, L. (2016). How are we studying migrant well-being?: A critical view from a liberating community psychology approach. *Community Psychology In Global Perspective*, 2 (1), 73-86.
- Papataxiarchis, E. (2016). Being 'there': At the front line of the 'European refugee crisis'-part 1. *Anthropology Today*, 32 (2), 5-9.
- Pecoud, A. (2020). Philosophies of migration governance in a globalizing world. *Globalizations*, 1-17. doi. org/10. 1080/14747731. 2020. 1774316
- Penninx, R. (2004). Integration processes of migrants in the European Union and policies relating to integration. In Conference on Population Challenges, International Migration and Reproductive Health in Turkey and the European Union: Issues and Policy Implications, held in Istanbul. October.
- Penninx, R., ve Garcés-Mascreñas, B. (2016). The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. In *Integration processes and policies in Europe* (pp. 11-29). Springer, Cham.
- Pero, D. (2007). Migrants and the politics of governance. The case of Barcelona. *Social Anthropology*, 15 (3), 271-286.
- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of Social Issues*, 57 (3), 493-510.
- Pietkiewicz, I., ve Smith, J. A. (2014). A practical guide to using interpretative phenomenological analysis in qualitative research psychology. *Psychological Journal*, 20 (1), 7-14.

- Pilapil, R. D. (2012). From psychologism to personhood: Honneth, recognition, and the making of persons. *Res Publica*, 18 (1), 39-51.
- Pirinççi, F. (2018). Suriye'ye komşu ülkelerin suriyeli mültecilere yönelik politikaları. *TESAM Akademi Dergisi*, 5 (2), 39-60.
- Pozzo, M., ve Nerghe, A. (2020). Dutch without the Dutch: discourse, policy, and program impacts on the social integration and language acquisition of young refugees (ages 12–23). *Social Identities*, 26 (6), 842-860.
- Prilleltensky, I. (2008). Migrant well-being is a multilevel, dynamic, value dependent phenomenon. *American Journal of Community Psychology*, 42 (3), 359-364.
- Prilleltensky, I. (2012). Wellness as fairness. *American journal of Community Psychology*, 49 (1), 1-21.
- Qureshi, K., Varghese, V. J., ve Osella, F. (2013). Indian Punjabi skilled migrants in Britain: of brain drain and under-employment. *Journal of Management Development*. 32, (2), 182-192.
- Rawal, N. (2008). Social inclusion and exclusion: A review. *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*, 2, 161-180.
- Reid, K., Flowers, P., ve Larkin, M. (2005). Exploring lived experience. *The Psychologist*. 18 (1), 20 -23.
- Roberts, B. (1977). George Herbert Mead: the theory and practice of his social philosophy. *Ideology and Consciousness*, 2, 81-106.
- Roberts, N. (2009). Recognition, power, and agency: The recent contributions of Axel Honneth to critical theory. *Political Theory*, 37 (2), 296-309.
- Robinson, K. (2014). Voices from the front line: Social work with refugees and asylum seekers in Australia and the UK. *British Journal of Social Work*, 44 (6), 1602-1620.
- Sachs, J. D., Layard, R., ve Helliwell, J. F. (2018). World Happiness Report 2018 (No. id: 12761).
- Salas-Ruiz, A., Eras-Almeida, A. A., Rodriguez-Rivero, R., Sanz-Cobena, A., MuNoz-Hernandez, S., Canet, J., ve Gesto-Barroso, B. (2022). A novel methodology for supporting integration between refugees and host communities: NAUTIA (need assessment under a technological interdisciplinary approach). *Journal of Refugee Studies*, 34 (4), 4503-4533.
- Salehyan, I. (2019). Conclusion: What academia can contribute to refugee policy. *Journal of Peace Research*, 56 (1), 146-151.
- Salman Sakızlı, S. (2015). Hegel'de Etik Yaşam (Sittlichkeit) ve Toplumsal Hareketlerin İmkânı Üzerine.

- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 3 (6), 50-106.
- Sardinha, J. (2005). Cape Verdean Associations in the Metropolitan Area of Lisbon: their role in integration. Sussex Centre for Migration Research, working paper, 26.
- Saygın, S., ve Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (3), 302-323.
- Schick, K. (2015). Re-cognizing recognition: Gillian Rose's 'radical Hegel' and vulnerable recognition. *Telos*, 173 (1), 87-105.
- Schiefer, D., ve Van der Noll, J. (2017). The essentials of social cohesion: A literature review. *Social Indicators Research*, 132 (2), 579-603.
- Schweiger, G. (2021). Recognition, Suffering and Refugees. *Critical Horizons*, 22 (4), 351-369.
- Sert, D. Ş., ve Daniş, D. (2021). Framing Syrians in Turkey: state control and no crisis discourse. *International Migration*, 59 (1), 197-214.
- Sharma, V., Amobi, A., Tewolde, S., Deyessa, N., ve Scott, J. (2020). Displacement-related factors influencing marital practices and associated intimate partner violence risk among Somali refugees in Dollo Ado, Ethiopia: a qualitative study. *Conflict and health*, 14 (1), 1-15.
- Shaw, S. A., ve Wachter, K. (2021). "Through Social Contact We'll Integrate:" Refugee Perspectives on Integration Post-Resettlement. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*. DOI: 10.1080/15562948.2021.2023719
- Sheikh, M., ve Anderson, J. R. (2018). Acculturation patterns and education of refugees and asylum seekers: A systematic literature review. *Learning and Individual Differences*, 67, 22-32.
- Shinebourne, P. (2011). The Theoretical Underpinnings of Interpretative Phenomenological Analysis (IPA). *Existential Analysis: Journal of the Society for Existential Analysis*, 22 (1), 16-31.
- Silver, H. (2010). Understanding social inclusion and its meaning for Australia. *Australian Journal of Social Issues*, 45 (2), 183-211.
- Siviş, S. (2021). Integrating Bottom-up into Top-down: The Role of Local Actors in Labour Market Integration of Syrian Refugees in Turkey. *International Migration*, 59 (4), 190-206.
- Smith, J. A. (2011). Evaluating the contribution of interpretative phenomenological analysis. *Health psychology review*, 5 (1), 9-27.

- Smith, J. A. (2017). Interpretative phenomenological analysis: Getting at lived experience. *The Journal of Positive Psychology*, 12 (3), 303-304.
- Smith, J. A., Jarman, M., ve Osborn, M. (1999). Doing interpretative phenomenological analysis. *Qualitative health psychology: Theories and Methods*, 1, 218-240.
- Sorde, T., Serradell, O., Puigvert, L., ve Munte, A. (2014). Solidarity networks that challenge racialized discourses: The case of Romani immigrant women in Spain. *European Journal of Women's Studies*, 21 (1), 87-102.
- Spoonley, P., Peace, R., Butcher, A., ve O'Neill, D. (2005). Social cohesion: A policy and indicator framework for assessing immigrant and host outcomes. *Social Policy Journal of New Zealand*, 24 (1), 85-110.
- Strang, A., ve Ager, A. (2010). Refugee integration: Emerging trends and remaining agendas. *Journal of Refugee Studies*, 23 (4), 589-607.
- Şafak-Ayvazoğlu, A. ve Kunuroğlu, F. (2019). Being a Syrian University Student in Turkey: Intergroup Relations, Psychosocial Issues, and Boundary Formation. *Refugee Survey Quarterly*, 38 (4), 425-447.
- Şafak-Ayvazoğlu, A., Künüroğlu, F., Van de Vijver, F., ve Yağmur, K. (2021). Acculturation of Syrian refugees in the Netherlands: religion as social identity and boundary marker. *Journal of Refugee Studies*, 34 (1), 555-578.
- Şenses, N. (2020). Göçmen odaklı Sivil toplum oluşumları: değişen eylemler ve siyasetler. *Alternative Politics/Alternatif Politika*, 12 (1): 50-78.
- Şenses, N., ve Farahani, F. (2021). Welcoming immigrants in Istanbul: Gendering faith-based and professionalised hospitality. *Journal of Sociology*, 57 (3), 725-742.
- Thompson, N. (2016). Güç ve güçlendirme. Ankara: Nika Yayınevi.
- Thouez, C. (2003). The role of civil society in shaping international migration policy. *Fleishman Fellows Papers*. Sanford School of Public Policy, Duke University.
- Tiberius, V. (2006). Well-being: Psychological research for philosophers. *Philosophy Compass*, 1 (5), 493-505.
- Tobias, S. (2006). Hegel and the Politics of Recognition. *The Owl of Minerva*, 38 (1/2), 101-126.
- Torun, P., Karaaslan, M. M., Sandıklı, B., Acar, C., Shurtleff, E., Dhrolia, S., ve Herek, B. (2018). Health and health care access for Syrian refugees living in Istanbul. *International journal of public health*, 63 (5), 601-608.

- Triandafyllidou, A. (2000). 'Racists? Us? Are you joking?' The discourse of social exclusion of immigrants in Greece and Italy. In *Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe* (pp. 186-206). Palgrave Macmillan, London.
- Tuffour, I. (2017). A critical overview of interpretative phenomenological analysis: A contemporary qualitative research approach. *Journal of Healthcare Communications*, 2 (4), 52.
- Turner, S. (2004). Under the gaze of the 'big nations': Refugees, rumours and the international community in Tanzania. *African Affairs*, 103 (411), 227-247.
- Turtiainen, K. (2018). Recognising forced migrants in transnational social work. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 14 (2), 186-198.
- Tuzcu, A., & Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu/Psychosocial Aspects of Migration. *Psikiyatride Guncel Yaklasimlar*, 6 (1), 56.
- Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 2018-2023 (2019). <https://www.goc.gov.tr/uyum-stratejibelgesi-ve-ulusal-eylem-planı>. (Erişim tarihi: 11. 03. 2021).
- Ünal, R., ve Gedik, M. (2022). Türkiye'de göç yönetimi ve sosyal hizmet bakış açısından bir değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3 (1), 52-70.
- Valtonen, K. (2016). *Social work and migration: Immigrant and refugee settlement and integration*. Routledge.
- Van den Brink, B., ve Owen, D. (2007). *Recognition and power: Axel Honneth and the tradition of critical social theory*. Cambridge University Press. (S; 9-10).
- Van Leeuwen, B. (2006). Social attachments as conditions for the condition of the good life? A critique of Will Kymlicka's moral monism. *Philosophy & social criticism*, 32 (3), 401-428.
- Van Leeuwen, B. (2007). A formal recognition of social attachments: Expanding Axel Honneth's theory of recognition. *Inquiry*, 50 (2), 180-205.
- Van Tubergen, F. (2010). Determinants of second language proficiency among refugees in the Netherlands. *Social Forces*, 89 (2), 515-534.
- Wagner, A. C. (2018). Giving aid inside the home: Humanitarian house visits, performative refugeehood, and social control of Syrians in Jordan. *Migration and Society*, 1 (1), 36-50.
- Ward, C., Gale, J., Staerklé, C., Stuart, J. (2018). Immigration and multiculturalism in context: A framework for psychological research. *Journal of Social Issues*, 74 (4), 833-855.
- Wathen, M. V., Decker, P. L., & Weishar, C. N. (2021). The impact of US refugee policy change & political rhetoric on nonprofit service providers' emotional well-being. *Journal of Community Practice*, 29 (2), 153-173.

- Werker, E., ve Ahmed, F. Z. (2008). What do nongovernmental organizations do?. *Journal of Economic Perspectives*, 22 (2), 73-92.
- Willetts, P. (2002). What is a non-governmental organization?. In UNESCO (Ed.), *Encyclopedia of life support systems*. Oxford: Eolss Publishers. s, 229-248.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). T. C. Resmi Gazete, 28615, 11 Nisan 2013. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>. (Erişim tarihi: 06. 03. 2021).
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. (2016). T. C. Resmi Gazete, 29656. 17 Mart 2016. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>. (Erişim tarihi: 06. 03. 2021).
- Yaman, F. (2017). Uyum ve Ötekileşme Ayrımında Suriyeli Sığınmacılar. *Syrian Asylum Separates From Adaptation and Alienation*. KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 3 (1), 91-109.
- Yasmine, R., ve Moughalian, C. (2016). Systemic violence against Syrian refugee women and the myth of effective intrapersonal interventions. *Reproductive health matters*, 24 (47), 27-35.
- Yilmaz, V. (2019). The emerging welfare mix for Syrian refugees in Turkey: the interplay between humanitarian assistance programmes and the Turkish welfare system. *Journal of Social Policy*, 48 (4), 721-739.
- Zubaran, C. (2008). The quest for recognition: Brazilian immigrants in the United States. *Transcultural Psychiatry*, 45 (4), 590-610.
- Zurn, C. F. (2003). Identity or Status? Struggles over 'Recognition' in Fraser, Honneth, and Taylor. *Constellations*, 10 (4), 519-537.
- Zurn, C. F. (2005). Recognition, redistribution, and democracy: dilemmas of Honneth's critical social theory. *European Journal of Philosophy*, 13 (1), 89-12.

EK 1: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli katılımcı,

Prof. Dr. Kasım Karataş'ın danışmanlığında Ali Artam Ayyıldız'ın doktora tez çalışması olarak yürütülen “GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUM VE İYİLİK HALLERİ: Sivil toplum örgütleri Üzerinden Bir Değerlendirme “başlıklı araştırmaya sizi davet ediyoruz. Bu çalışmada; geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin, sosyal uyum ve iyilik halleri: SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ (STÖ) alanından ele alınarak, tanınma tutumlarına ilişkin deneyimleri keşfedilecektir. Bu nedenle tanınma tutumlarına ilişkin deneyimlerin nasıl algılandığı temel sorusu hem STÖ çalışanları hem de Suriyeliler perspektifinden ele alınarak incelenecektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda sizlerle görüşmeler yapılacaktır. Bu görüşmeler sizin için uygun bir ortamda yapılacak olup görüşmeler yardımcı araştırmacı tarafından gerçekleştirilecek ve görüşmeler 60- 90 dakika kadar sürebilecektir. Görüşme zamanı sizinle uygun gün ve saat olarak belirlenecektir. Görüşmede, sizlerin tanınma tutumlarınıza ilişkin deneyiminizi inceleyecek sorulara yanıt vermeniz beklenenecek ve görüşmenin ses kaydı tutulacaktır. Kaydedilen görüşmeler tamamen gizli tutulacak kesinlikle üçüncü şahıslar ile paylaşılmayacak olup sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Katılımcıların kimlikleri gizlenerek sadece tüm katılımcıların deneyimi bilimsel amaçla incelenerek bilimsel makale olarak yazılabilecektir. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Daha fazla aydınlanma ihtiyacı duyabilirsiniz. Bu nedenle aklınıza gelen soruları sorarak daha fazla açıklamaya sahip olabilirsiniz. Görüşmede sizi kişisel olarak rahatsız edecek veya sizi sıkıntıya sokacak sorular olmayacaktır. Buna karşın çalışmaya katılma kararınızdan görüşme öncesinde, görüşme sırasında veya sonrasında herhangi bir nedenle vazgeçebilirsiniz. Bunun için araştırmacılara bu konudaki isteğinizi bildirmeniz yeterlidir. Çalışma ile ilgili her türlü sorularınız için aşağıda iletişim bilgileri verilen Ali Artam Ayyıldız ile görüşebilirsiniz. Bilgilendirme yaptığım bu çalışmaya sizi davet ediyoruz. Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Çalışmanın amacı ve çalışmanın nasıl yapılacağı bana çalışmanın yürütücüsü tarafından anlatıldı. Gönüllü onam formunda yer alan bilgileri de okudum, anladım ve katılımcı olarak sorulara içtenlikle cevap vereceğimi bilerek çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcı: Adı-Soyadı: İmzası: Tarih (.... /.... /2021)

EK 2: STÖ ÇALIŞANLARI İÇİN GÖRÜŞME SORULARI

1. Suriyelilerin ihtiyaçlarını nasıl saptıyorsunuz? Açıklayabilir misiniz? Suriyelilerin ihtiyaçlarının belirlenme yöntemlerine ilişkin düşüncelerinizi nasıl açıklayabilirsiniz?
2. Bu süreçte kendi rolünüzü nasıl tanımlarsınız? Sürecin sizdeki etkilerini nasıl tanımlayabilirsiniz? Yürüttüğünüz sosyal uyum programı içeriği nasıl belirleniyor? Nasıl oluşturuluyor? Açıklar mısınız? Söz hakkı olan kimlerdir? Suriyelilerin söz hakkı var mıdır?
3. Suriyelilerle ilişkilerde güven duygusunun anlamını nasıl açıklarsınız? Bunun için neler yaptığınızı anlatabilir misiniz?
4. Güven duygusunu zedeleyen durumların neler olduğunu ya da olabileceğini nasıl açıklarsınız?
5. Suriyelilerle iletişimde uyulmasına önem verdiğiniz kişisel ilkeleriniz var mı? Bunları açıklayabilir misiniz? Suriyeliler ile ilişkinizde saygının sizin için nasıl bir anlam taşıdığını açıklayabilir misiniz?
6. Suriyelilerin birey olarak otonom/özerk olmasının sizin için anlamını nasıl açıklarsınız? Bu konuda nasıl bir tutum içinde olduğunuzu açıklayabilir misiniz?
7. Suriyelilerin koruması ve gözetilmesinin, sizin için taşıdığı anlamı nasıl ifade edebilirsiniz? Açıklayabilir misiniz?
8. Suriyelilere sağlanan hakların anlamını nasıl yorumladığınızı açıklayabilir misiniz? Bu konuda yapılanları nasıl değerlendirdiğinizi açıklayabilir misiniz?
9. Suriyelilere karşı ayrımcılığın önlenmesinin sizin için anlamını açıklayabilir misiniz?
10. Suriyeliler ile ilişkinizde güven duygusunun anlamını nasıl açıklarsınız?
11. Güven konusuna nasıl yaklaşıldığını açıklayabilir misiniz?
12. Suriyeliler ile yerel toplum dayanışmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayabilir misiniz?
13. Suriyelilerin daha iyi bir sosyal uyum sağlamaları için nasıl önerilerde bulunduğunuzu açıklar mısınız?
14. Göçmen sosyal uyumu ile göçmen iyilik halinin sizin için taşıdığı anlamı nasıl açıklarsınız?
15. Verdiğiniz hizmetten hoşnut musunuz? Sonuç sizi nasıl etkiliyor?

EK 3: STÖ YARALANICILARI İÇİN GÖRÜŞME SORULARI

1. İhtiyaçlarınızın nasıl saptadığını düşünüyorsunuz? Açıklar mısınız?
2. Bu ihtiyaçları karşılamak için neler yapılıyor? Nasıl çalışmalar yapılıyor?
3. İhtiyaçlarınızın belirlenmesinde kullanılan yöntemleri yeterli görüyor musunuz? Geliştirilmesine ihtiyaç duyuyor musunuz?
4. STÖ çalışanları ile ilişkilerinizde güven duygusunun anlamını nasıl açıklarsınız?
5. Toplumla ilişkilerde güven duygusunun anlamını nasıl açıklarsınız?
6. STÖ çalışanları ile iletişimde uyulmasına önem verdiğiniz konuları açıklayabilir misiniz?
7. Birey olarak otonom/özerk olmanın anlamını nasıl açıklarsınız?
8. STÖ çalışanlarının sizin için yaptıklarının gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayabilir misiniz?
9. Yasal haklarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayabilir misiniz?
10. Ayrımcılığı nasıl değerlendiriyorsunuz? Önlenebilmesi için neler yapılabilir? Nasıl açıklarsınız?
11. Kendinize olan güveninizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Geçmişle farklı mı? Nasıl gelişebilir? Bu konuda düşüncelerinizi açıkla mısınız?
12. Toplumsal dayanışma görüyor musunuz? Dayanışmayı nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayabilir misiniz?
13. Toplumla daha iyi bir sosyal uyum sağlamanız için önerileriniz olabilir mi? Bunları açıklayabilir misiniz?
14. Göçmen sosyal uyumu ile göçmen iyilik hali sizin açınızdan nasıl açıklanabilir? Daha iyi bir hizmet için yapılması gerekenleri nasıl açıklarsınız?
15. Aldığınız hizmetten hoşnut musunuz?

EK 4. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA	
Tarih:08/12/2022	
Tez Başlığı : Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin Sosyal Uyum ve İyilik Halleri: Sivil Toplum Örgütleri Üzerinden Bir Değerlendirme Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 213 sayfalık kısmına ilişkin, 07/12/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 1 dir. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☐ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Tarih ve İmza Adı Soyadı: ALİ ARTAM AYYILDIZ Öğrenci No: N16249839 Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET Programı: SOSYAL HİZMET Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr. 	
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. _____ Prof. Dr. KASIM KARATAŞ	

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT**

Date: 08/12/2022

Thesis Title : Social Cohesion and Wellbeing of Syrian Refugees Who are Under Temporary Protection: An Evaluation over Nongovernmental Organizations

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 07/12/2022 for the total of 213 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 1 %.

Filtering options applied:

1. ☒ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☒ Quotes excluded
4. ☐ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: ALİ ARTAM AYYILDIZ
Student No: N16249839
Department: SOCIAL WORK
Program: SOCIAL WORK
Status: ☒ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

 PROF. DR. KASIM KARATAY

EK 5: ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 11.12.2020
Sayı: E-35853172-300-00001335630
0001335630

Sayı : 35853172-300
Konu : Ali Artam AYYILDIZ (Etik Komisyon İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 24.11.2020 tarihli ve E-12908312-300-00001339308 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden Ali Artam AYYILDIZ'ın Prof. Dr. Kasım KARATAŞ danışmanlığında hazırladığı "Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenlerin Sosyal Uyum Ve İyilik Halleri: Sivil Toplum Örgütleri Üzerinden Bir Değerlendirme" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 08 Aralık 2020 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys> adresinden 694ca7a6-8934-46bb-bb22-f59f75810648 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 8070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992 E-posta: yazamd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPAL

